

NY ELLAG

Slutbetänkande av Ellagstiftningsutredningen

SOU 1995:108

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2015

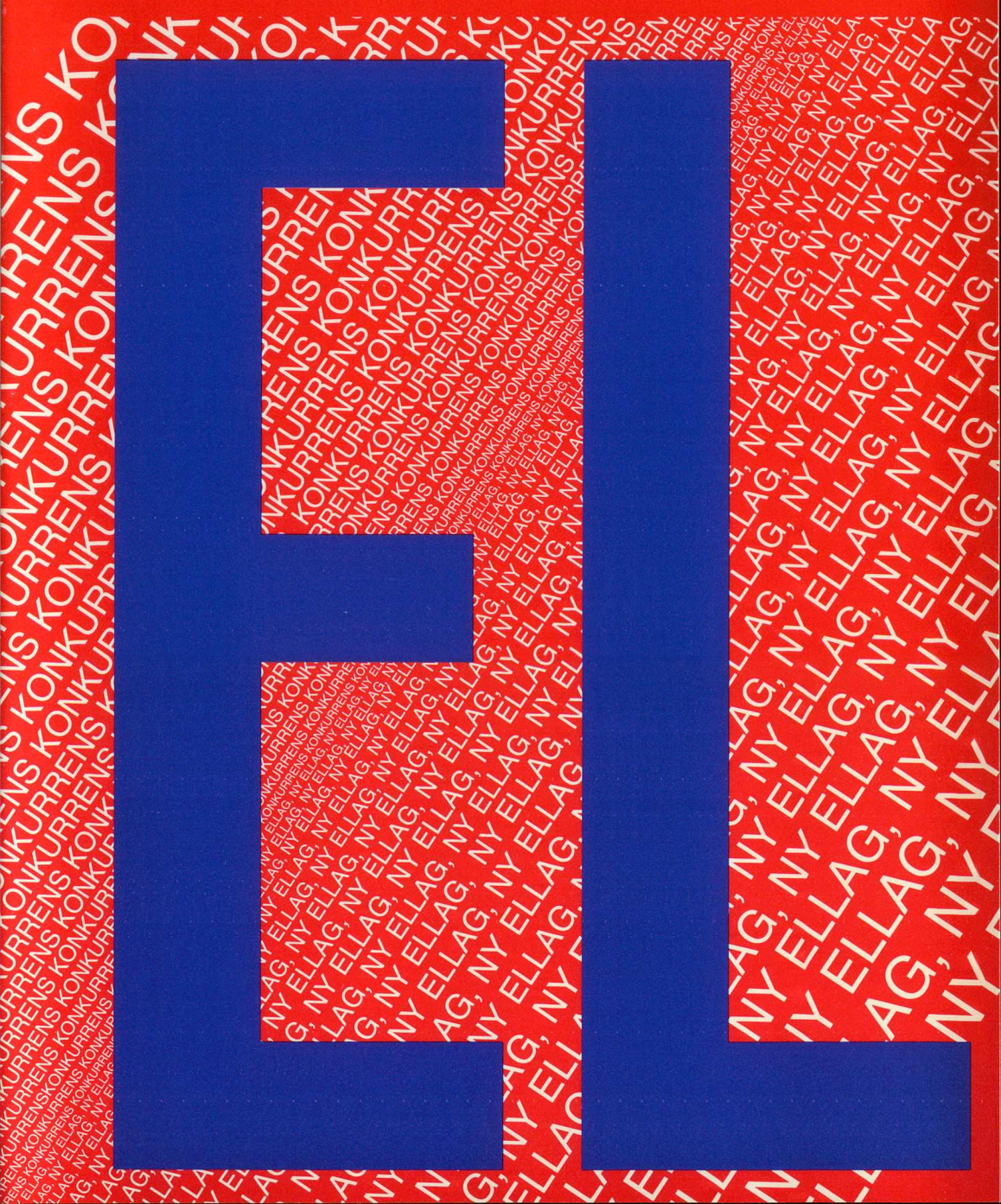

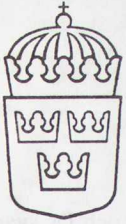
National Library
of Sweden

NY ELLAG

Slutbetänkande av Ellagstiftningsutredningen

SOU 1995:108

Statens offentliga utredningar
1995:108
Näringsdepartementet

A: Ref KB
Occ SOU
49

Ny ellag

Slutbetänkande av Ellagstiftningsutredningen
Stockholm 1995

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningskontor
Arkiv- och informationsenheten
103 33 Stockholm
Fax: 08-790 09 86
Telefon: 08-405 24 81

Till statsrådet Andersson

Genom beslut den 26 mars 1992 bemyndigade regeringen chefen för Näringsdepartementet att tillkalla en särskild utredare — omfattad av kommittéförordningen — med uppdrag att utarbeta förslag till ny lagstiftning på elområdet m.m.

Med stöd av bemyndigandet tillkallades den 25 maj 1992 överdirektören Olof Söderberg som särskild utredare.

Utredningen antog namnet Ellagstiftningsutredningen.

Utredningsarbetet förutsattes ske i etapper. Resultatet av den första etappen, innefattande ändrade bestämmelser om koncessioner för elektriska starkströmsledningar och för ledningsnät inom ett visst område i syfte att åstadkomma ökad konkurrens på elmarknaden, redovisades i juni 1993 i delbetänkandet Elkonkurrens med nätmonopol (SOU 1993:68).

Enligt de ursprungliga direktiven för utredningsarbetet skulle den andra etappen bl.a. syfta till att få ellagen i sin helhet ersatt med modern lagstiftning. Vidare skulle utredaren bl.a. bedöma hur förslagen till ändrade bestämmelser påverkat beredskapsverksamheten på elområdet.

Genom tilläggsdirektiv den 1 juli 1993 gav regeringen ytterligare riktlinjer för arbetet under utredningens andra etapp.

Arbetet under utredningens andra etapp med frågorna kring elberedskapen redovisades i april 1995 i delbetänkandet Elförsörjning i ofred (SOU 1995:51).

En förteckning över utredningens sakkunniga, experter och sekretariat bifogas.

Jag får härmed överlämna slutbetänkandet Ny ellag.

I arbetet med detta slutbetänkande har som sakkunniga deltagit verkställande direktören Nils Andersson, överingenjören Per Cleverdal, jur.kand. Jan Eriksson, kammarrättsassessorn Ronald Liljegren, hovrättsassessorn Bertil Persson, överingenjören Tore Peterson och f.d. hovrättslagmannen Hans Svahn.

De experter som deltagit i det nu redovisade arbetet är försäkringsjuristen Age Brändström, verkställande direktören Ulf Gunnarsson, departementssekreteraren Cecilia Hellner, tekniske direktören Jaak Nöu, enhetschefen Hans Olander, lantmästaren Per-Åke Sahlberg, departementssekreteraren Bengt Toresson samt hovrättsassessorn Anders Weihe.

Utredningens huvudsekreterare under arbetet med detta betänkande har varit hovrättsrådet Kent Jönsson. Biträdande sekreterare har varit hovrättsassessorn Helen Svensson. I arbetet har i övrigt inom sekretariatet deltagit överinspektören William Persäter, ingenjören Ingemar Rydén och hovrättsassessorn Anders Weihe. Betänkandet har färdigställts för tryckning av assistenten Doris Olsson, Departementens utredningsavdelning i Göteborg.

Till delbetänkandet fogas särskilda yttranden.

Utredningsarbetet är därmed slutfört.

Stockholm den 25 oktober 1995

Olof Söderberg

/Kent Jönsson

Helen Svensson

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Summary</i>	21
<i>Författningsförslag</i>	37
1 <i>Utredningsuppdraget</i>	63
2 <i>Utgångspunkter för en ny ellagstiftning</i>	67
2.1 Elmarknadsreformerna 1992—1995	67
2.2 1902 års ellag — en föråldrad lagstiftning	68
2.3 Vad en ny ellagstiftning bör omfatta	69
2.4 Samordning av lagstiftningen	70
3 <i>Beviljande och förnyelse av nätkoncession</i>	73
3.1 Den rättsliga regleringen av kraftledningar och andra elledningar	73
3.1.1 Inledning	73
3.1.2 Något om kraftledningar och deras inverkan på omgivningen	74
3.1.3 Ellagens bestämmelser om nätkoncession	76
3.1.4 Närmare om koncessionstiden	78
3.1.5 Beaktande av planer enligt plan- och bygglagen m.m.	81
3.1.6 Anknytningen till naturresurslagen	83
3.1.7 Förhållandet till vissa andra lagar inom miljöområdet m.m.	84
3.2 Prövningsförfarandet	85
3.2.1 Något om planering och projektering av kraft- ledningar	85
3.2.2 NUTEK:s prövning vid ny koncession	86
3.2.3 NUTEK:s prövning vid förnyelse av koncession	87
3.2.4 Förhållandena i vissa andra länder	88
3.2.5 Något om tillståndsprövning m.m. inom vissa andra områden av betydelse för samhällets infrastruktur	91
3.3 Direktiven och vissa reformkrav m.m.	94
3.4 Överväganden	96

3.4.1	Prövning av ansökan om nätkoncession för ny ledning eller nytt område	96
3.4.2	Tidsbegränsad nätkoncession eller koncession tills vidare	98
3.4.3	Allmänna synpunkter på frågan om förnyelse av nätkoncession	102
3.4.4	Förenklningar av prövningsförfarandet vid ansökan om förnyelse av nätkoncession	104
3.4.5	Ökad flexibilitet i fråga om tidpunkten för förnyelse av nätkoncession	111
4	<i>Vissa frågor vid återkallelse och frånträdande av nätkoncession</i>	113
4.1	Tvångsåtgärder vid återkallelse av nätkoncession m.m.	113
4.1.1	Inledning	113
4.1.2	Frågans tidigare behandling	114
4.1.3	Direktiven m.m.	116
4.1.4	Överväganden	117
4.2	Frånträdande av nätkoncession m.m.	121
4.2.1	Gällande rätt m.m.	121
4.2.2	Överväganden	122
5	<i>Vissa frågor om flyttning eller annan ändring av elektrisk ledning m.m.</i>	123
5.1	Gällande rätt	123
5.1.1	Rätten att utnyttja mark för elledningar	123
5.1.2	Bestämmelser om flyttning i ledningsrättslagen och ellagen m.m.	124
5.1.3	Vissa andra bestämmelser av intresse	125
5.2	Direktiven m.m.	126
5.3	Överväganden	126
5.3.1	Ledningsrättslagens bestämmelser om flyttning	127
5.3.2	Bestämmelserna i ellagen	128
5.3.3	Frågan om en särskild bestämmelse i ellagstiftningen om flyttning av elledning	132
5.3.4	Övriga frågor	133
6	<i>Elskador och skyddsåtgärder</i>	135
6.1	Inledning	135
6.2	Inverkan av elektrisk ström och spänning	136
6.2.1	Skada till följd av elektrisk ström i den egna anläggningen	136
6.2.2	Överledning	137
6.2.3	Induktion	138
6.2.4	Elektrisk influens	139
6.3	Skada till följd av elektrisk ström	139

6.3.1	Skada på person och egendom	139
6.3.2	Funktionsstörning	142
6.4	Skyddsåtgärder på olika slag av anläggningar	143
6.4.1	Skyddsåtgärder på högspänningsledningar för att förebygga skadlig eller störande inverkan av dessa	143
6.4.2	Skyddsåtgärder på påverkad starkströms- anläggning för högst 1 000 volt	144
6.4.3	Skyddsåtgärder på vissa icke elektriska anläggningar	145
6.5	Regleringen i ellagen	145
6.5.1	Bestämmelser om skydd mot elsador i allmänhet	146
6.5.2	Åtgärder till skydd mot inverkan mellan elektriska anläggningar	146
6.6	Överväganden	148
6.6.1	Skydd mot elsador i allmänhet	149
6.6.2	Inverkan mellan anläggningar	150
7	<i>Skadestånd vid elsador m.m.</i>	155
7.1	Allmänt om skadestånd	155
7.1.1	Skadestånd inom och utom kontrakts- förhållanden	155
7.1.2	Regeln om culpa	156
7.1.3	Orsakssamband	156
7.1.4	Ansvar utan eget vållande	157
7.1.5	Vilka skador ersätts?	159
7.1.6	Samordning mellan skadestånd och försäkring	160
7.1.7	Solidariskt ansvar	161
7.1.8	Skadelidandes medverkan	162
7.2	Allmänt om produktansvar	162
7.3	Elektrisk anläggning — ett centralt begrepp för skadestandsfrågan	165
7.4	Det strikta ansvaret vid elsador	169
7.4.1	Gällande rätt	169
7.4.2	Överväganden	171
7.5	Produktansvar vid elsador	181
7.5.1	Gällande rätt	181
7.5.2	Överväganden	184
7.6	Vissa gemensamma frågor	186
7.6.1	Skadeståndets bestämmande	186
7.6.2	Skadelidandes medverkan	187
7.7	Skadestandsansvaret elektriska anläggningar emellan m.m.	189
7.8	Regressrätt	192
7.9	Preskription	195

8	<i>Förslag till ny ellag m.m.</i>	197
8.1	En ny ellag	197
8.2	Vissa förordningsfrågor	202
8.3	Följdändringar i andra författningar	204
9	<i>Författningskommentar</i>	205
	<i>Särskilda yttranden</i>	243
	<i>Bilagor</i>	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 1992:39	251
Bilaga 2	Kommittédirektiv 1993:93	259
Bilaga 3	Kommittédirektiv 1994:119	267
Bilaga 4	Översikt över ellagens utveckling 1902 — 1992 — kort översikt	271
Bilaga 5	Förteckning över utredningens sakkunniga, experter och sekretariat	277

Sammanfattning

Ny ellag

Den nu gällande ellagen har varit i kraft sedan år 1902. Trots de ändringar som har genomförts i lagen sedan dess är huvuddragen i stort sett oförändrade. Sedan lagen infördes har stora förändringar skett av både tekniska förutsättningar och elmarknadens struktur, något som har skapat problem vid tillämpningen av lagen.

I sak mycket betydelsefulla förändringar av regelsystemet krävs när den s.k. elmarknadsreformen genomförs, vilket enligt riksdagens nu fattade beslut skall ske den 1 januari 1996. Dels görs ett stort antal ändringar och tillägg i ellagen, dels träder en ny lag om handel med el, m.m. i kraft. Våra förslag bygger på dessa lagändringar.

Ellagen är i sin nu gällande lydelse svåröverskådlig och med de beslutade ändringarna per den 1 januari 1996 blir den än mer svåröverskådlig. De omfattande ändringarna som nu träder i kraft har införts i lagen i avvaktan på den översyn som vi nu genomfört. I vissa hänseenden innehåller ellagen föråldrad lagtext, främst vad gäller bestämmelser som reglerar skadeståndsfrågorna. Det är ingen överdrift att säga att ellagen nu är ett lagtekniskt provisorium.

Det finns således ett stort behov av att ersätta ellagen med en ny lagstiftning på elområdet.

Vi har övervägt olika lagtekniska lösningar. Vår slutsats är att övervägande skäl talar för att foga samman de bestämmelser som kommer att finnas i ellagen per den 1 januari 1996 med bestämmelserna i lagen om handel med el, m.m.

En del bestämmelser har förts över till den nya lagen i närmast oförändrat skick. Detta gäller främst de bestämmelser som reglerar den nya elmarknaden. I övrigt har vi omarbetat lagens äldre bestämmelser och föreslår även vissa nya bestämmelser.

Det nu framlagda förslaget till ny ellag torde, om inga väsentliga invändningar framkommer under ärendets fortsatta beredning, kunna träda i kraft den 1 januari 1997.

Vårt förslag till ny ellag har disponerats i 12 kapitel och innehåller även övergångsbestämmelser. Följande kapitelindelning gäller.

- 1 kap. Inledande bestämmelser
- 2 kap. Nätkoncession
- 3 kap. Nätverksamhet m.m.
- 4 kap. Nättariffer

- 5 kap. Leveranskoncession
- 6 kap. Utlandshandel
- 7 kap. Kommunala elföretag
- 8 kap. Systemansvar och balansansvar
- 9 kap. Skyddsåtgärder
- 10 kap. Skadestånd
- 11 kap. Tillsyn m.m.
- 12 kap. Övriga bestämmelser

En kortfattad översikt över den nya lagen lämnas i kapitel 8.

Det förslag till ny ellag som vi lägger fram innehåller också resultatet av våra överväganden av ett antal sakfrågor som vi enligt direktiven för vårt arbete skulle behandla särskilt. Dessa frågeställningar har vi behandlat i kapitel 3—7. I denna sammanfattning lämnas en kort redogörelse för våra överväganden och förslag i dessa sakfrågor. I fråga om den nya lagens innehåll i övrigt hänvisas till nyss nämnda översikt i kapitel 8.

Beviljande och förnyelse av nätkoncession (kapitel 3)

Bestämmelserna i ellagen bygger på att den som svarar för verksamheten har beviljats nätkoncession för byggande eller begagnande av elektrisk starkströmsledning. Enligt de bestämmelser som träder i kraft den 1 januari 1996, som i stor utsträckning motsvarar vad som gäller i dag, finns två typer av nätkoncession; nätkoncession för linje och nätkoncession för område. Nätkoncession för linje avser en ledning med i huvudsak bestämd sträckning och kommer i fråga främst för ledningar med högre spänning, vanligen i storkraftnätet eller i regionnäten. Nätkoncession för område avser inte en särskild ledning utan ger innehavaren rätt att utan särskild prövning uppföra ledningar som ingår i det lokala överföringsnätet. Det är då vanligen fråga om ledningar med lägre spänning för vilka en särskild prövning i varje enskilt fall ej ansetts behövlig.

Nätkoncession ges för högst 40 år. Efter denna tid upphör koncessionen att gälla och det krävs att nätägaren ansöker om ny koncession för att verksamheten skall kunna fortsätta. Nätmyndigheten gör då en ny prövning. Vi har haft i uppdrag att undersöka om denna prövning kan förenklas i förhållande till om det gällt en helt ny ledning. Vi har därvid även tagit upp vissa allmänna frågor som gäller såväl prövning av ansökan om nätkoncession för helt ny ledning som prövning av ansökan om förnyelse.

Våra överväganden och förslag i kapitel 3, avsnitt 3.4, i dessa frågor innebär i huvudsak följande.

Under rubriken **Prövning av ansökan om nätkoncession för ny**

ledning eller nytt område konstateras att ingen ändring bör ske av de grundläggande bestämmelserna om nätkoncessioner. Innebörden härav är sålunda att

- nätkoncession får endast beviljas för anläggning som är lämplig ur allmän synpunkt,
- nätkoncession får endast beviljas den som ur allmän synpunkt är lämplig att utöva nätverksamhet, och
- nätkoncession för område får endast meddelas om området utgör en med hänsyn till nätverksamheten lämplig enhet.

Följande ändringar föreslås.

- Nuvarande regel om att nätkoncession *inte får strida mot detaljplan eller områdesbestämmelser* enligt plan- och bygglagen inskränks till att *enbart avse nätkoncession för linje*. Nuvarande regel tillämpas i praktiken inte när det gäller områdeskoncession. Vi kan inte se hur regeln skulle kunna tillämpas i fråga om nätkoncession för område.
- Nuvarande regel om att *naturresurslagen* skall tillämpas inskränks, med samma motivering som redovisats i föregående strecksats, till att *enbart avse nätkoncession för linje*.
- Som följd av att naturresurslagen inte behöver tillämpas i fråga om nätkoncession för område bör bestämmelserna om upprättande av *miljökonsekvensbeskrivning enbart avse nätkoncession för linje*.

Mot bakgrund av vissa miljö- och hälsoskyddsaspekter som inom utredningen framhållits av Svenska kommunförbundet finner utredningen att det *gällande systemet med miljökonsekvensbeskrivningar i samband med nätkoncession för linje är tillfredsställande*, varför inga nya bestämmelser behövs. Med hänsyn till frågornas vikt betonas att nätmyndigheten fortlöpande vid koncessionsprövningen bör följa upp att miljökonsekvensbeskrivningarna motsvarar de krav som utvecklingen på miljöområdet ställer.

Vidare redovisas argument för och emot nuvarande ordning med **tidsbegränsad nätkoncession** eller ett system med **koncession tills vidare**. Slutsatsen är att det sedan år 1902 tillämpade systemet med *tidsbegränsade* tillstånd (senare benämnda *koncessioner*) *bör behållas*. Vi anser detta system nödvändigt för att den övriga samhällsutvecklingen skall kunna beaktas i tillräcklig utsträckning. Genom en lång koncessionstid åstadkommes en lämplig avvägning mot nätägarens intressen.

När det gäller *koncessionstidens längd* föreslås vissa förändringar. Innebörden är följande.

- Nätkoncession för *linje* skall som nu ges för *högst 40 år*.
- Nätkoncession för *område* skall ges för *högst 25 år*.
- Nätkoncession skall, *om inte särskilda skäl finns*, alltid ges för 40 år (linje) resp. 25 år (område) om sökanden inte begär kortare tid.

När tiden för en gällande nätkoncession går ut, aktualiseras oftast fråga om **förnyelse av nätkoncession**.

Vi undersöker om vissa led som ingår vid prövningen av helt ny ledning kan tas bort när det gäller förnyelse. Vi berör även frågan om vem som svarar för kostnaderna för flyttning av en ledning i samband med att en koncession förnyas.

Prövning av en *ansökan om förnyelse* av en nätkoncession måste i princip ske på samma sätt som när det gäller en helt ny ledning. Vi har dock funnit att trots detta betydande förenklingar kan göras.

Naturresurslagen skall tillämpas vid koncessionsprövningen. Denna lags grundläggande syfte är att främja en användning av naturresurserna som är förnuftig för samhället vid en allsidig, samlad bedömning, både i ett långsiktigt och i ett kortsiktigt perspektiv. Lagen är framåtsyftande. Att lagen tillämpas när det gäller en ny ledning är viktigt. Om det gäller en ansökan om förnyelse som syftar till att ledningen skall stå kvar med i huvudsak oförändrad sträckning anser vi dock att naturresurslagen inte behöver tillämpas. Detta innebär att en miljökonsekvensbeskrivning ej behöver upprättas.

Vad gäller prövningen mot *detaljplaner och områdesbestämmelser* konstaterar vi följande. Fastställda detaljplaner och områdesbestämmelser ger uttryck för en beslutad avvägning mellan olika markanvändningsanspråk. Prövning mot dessa planer skall ske såväl vid ny ledning som vid förnyelse. Vi föreslår inga ändringar av dessa bestämmelser. Vi anser att resultatet av det lagstiftningsarbete som pågår i fråga om plan- och bygglagen (jfr Plan- och byggutredningen, dir. 1994:65 och 1995:90) bör avvaktas.

Vad gäller det administrativa förfarandet föreslår vi vissa förenklingar. Vi anser inte heller att alternativa ledningssträckor behöver undersökas om det inte framkommit avsevärda olägenheter med den befintliga sträckningen.

Våra slutsatser och förslag är sammanfattningsvis följande.

- En särskild bestämmelse om förnyelse av nätkoncession införs.

- Naturreisurslagen skall inte tillämpas i den mån ansökan om förnyelse av nätkoncession för linje avser i huvudsak oförändrad sträckning.
- I dessa fall bör därför inte heller någon miljökonsekvensbeskrivning ges in.
- Berörda fastighetsägare behöver inte ges tillfälle yttra sig annat än om en ändring av ledningssträckningen övervägs.
- Ansökan om förnyelse av nätkoncession (både för linje och för område) skall ges in senast två år före koncessionstidens utgång. Sker detta, gäller nätkoncessionen tills ärendet har avgjorts.

Om det visar sig nödvändigt att vissa delar av en ledning måste flyttas för att förnyad koncession skall kunna beviljas, kan kostnaderna falla på ledningshavaren. Utrymmet för förhandlingslösningar är dock stort. När kostnaderna faller på ledningshavaren utgör de kostnader i nätverksamheten. Vi konstaterar att dessa kostnader måste anses vara av sådan beskaffenhet att något hinder inte möter mot att de får ingå i underlaget vid bestämmandet av nättarifferna.

Slutligen bör nämnas utredningens överväganden kring **Ökad flexibilitet i fråga om tidpunkten för förnyelse av nätkoncession**. Vi har haft att överväga denna fråga eftersom med nu gällande regler denna tidpunkt kan komma olämpligt för nätägaren. Vi föreslår följande.

- Nätmyndigheten får under vissa förutsättningar utan remissförfarande bevilja en tillfällig förlängning för högst fem år av en nätkoncession.
- Nätmyndigheten får under vissa förutsättningar på begäran av koncessionshavaren förnya nätkoncessionen trots att den ursprungliga koncessionstiden inte löpt ut.

Vissa frågor vid återkallelse och frånträdande av nätkoncession (kapitel 4)

I fråga om **tvångsåtgärder vid återkallelse av nätkoncession** (avsnitt 4.1) innebär våra överväganden och förslag i huvudsak följande.

Frågor om tvångsinlösen har diskuterats av flera tidigare utredningar, som dock avstyrkt att sådana möjligheter införs i lagstiftningen. Den tidigare diskussionen har främst förts utifrån perspektivet att åstadkomma en effektiv eldistribution i landet. Enligt våra direktiv

skall vi överväga behovet av tvångsåtgärder i samband med att en koncessionshavare ej fullgör sina skyldigheter i nätverksamheten. Fråga är hur staten skall kunna ingripa i en sådan situation för att trygga en säker elförsörjning. Vår utgångspunkt är att sådana situationer kommer att uppträda ytterst sällan. Vi föreslår:

- En möjlighet skapas för staten att vid återkallelse av en nätkoncession eller om koncessionen i annat fall upphör att gälla, mot ersättning förfoga över ledningen eller ledningsnätet under en begränsad tid, högst fem år, om detta behövs för att trygga elförsörjningen.
- En möjlighet skapas att i vissa fall låta reparera ett bristfälligt ledningsnät på nätägarens bekostnad om denne ej är villig att själv ombesörja åtgärderna.

Grundläggande för ett koncessionssystem är att de skyldigheter som gäller för koncessionshavaren varar koncessionstiden ut. Med regeringens eller nätmyndighetens tillstånd kan dock en nätkoncession överlåtas till annan. Denna regel bör behållas. Möjligheter bör dock vidare finnas för en koncessionshavare att under vissa förhållanden få **frånträda koncessionen**. Vi föreslår (avsnitt 4.2):

- Nätmyndigheten får på ansökan bevilja ett frånträdande av nätkoncession. Ansökan får beviljas om den elektriska anläggning nätkoncessionen avser inte längre behövs för en säker elförsörjning.
- Koncessionshavare som önskar ta ledning ur bruk för längre tid än tre år utan att frånträda koncessionen skall anmäla detta till nätmyndigheten för prövning. Tillstånd bör ges om det inte är olämpligt ur elförsörjningssynpunkt.
- Som följd av förslaget om anmälningsskyldighet och prövning om en ledning skall tas ur bruk slopas nuvarande bestämmelse om återkallelse av nätkoncession om en ledning inte har varit i bruk under tre år.

Vissa frågor om flyttning eller annan ändring av elektrisk ledning m.m. (kapitel 5)

Vi diskuterar i detta kapitel vissa frågor som rör **flyttning** eller annan ändring av elledning under pågående koncessionstid. Enligt våra direktiv är den rättsliga situationen oklar t.ex. i frågan om vem som

skall betala flyttningen av en kraftledning om marken planeras att användas för annat ändamål. Vi bör därför analysera behovet av kompletterande regler beträffande relationerna mellan ledningshavaren och andra intressenter samt i förekommande fall lämna förslag till sådana. Som bakgrund till våra överväganden redovisas innebörden av bl.a. de bestämmelser om flyttning eller ändring av ledning som finns i ledningsrättslagen och i ellagen.

Bestämmelserna i ledningsrättslagen innebär (33 §) att ledningsägaren bara i undantagsfall och under förutsättning av att starka skäl talar för det kan åläggas ta bort ledning eller ändra dess sträckning. Kostnaderna skall då inte bäras av ledningsrättsinnehavaren utan av de sakägare som har nytta av åtgärden. Även i vissa andra författningar, t.ex. expropriationslagen och plan- och bygglagen, finns bestämmelser som ger möjligheter att flytta en elledning.

I ellagen regleras endast vissa specialsituationer. Dessa gäller sådana flyttningar eller ändringar som kan aktualiseras när en elektrisk ledning korsar eller på annat sätt berör en trafikled (5 a §) eller flyttning av de ledningar som har dragits fram med stöd av expropriation (5 b §).

Våra överväganden har lett fram till följande slutsatser och förslag.

- I vad mån en innehavare av en framdragen elektrisk ledning är skyldig att flytta eller ändra ledningen varierar, bl.a. beroende på hur markupplåtelsen skett (nyttjanderätt, servitut eller ledningsrätt). Upplåtelse av mark för ledningar sker numera i allt väsentligt med stöd av ledningsrätt.
- Bestämmelserna i 33 § ledningsrättslagen vad gäller skyldighet att flytta eller ändra en ledning är väl avvägda. De bör ej ändras. Nya eller kompletterande bestämmelser om flyttning av elledningar är ej erforderliga.
- Bestämmelserna i 5 a och 5 b §§ ellagen är — med undantag av reglerna i 5 a § 4 mom. om arbete med ledning inom område för annan trafikled än allmän väg — föråldrade och bör därför utmönstras.

Elskador och skyddsåtgärder (kapitel 6)

Elektriska anläggningar kan vara av högst skiftande slag och förenade med större eller mindre säkerhetsrisker. Definitionsmässigt är det endast starkströmsanläggningar som kan medföra risker för person eller egendom. Enligt starkströmsförordningen förstås nämligen med starkströmsanläggning elektrisk anläggning för sådan spänning, ström-

styrka eller frekvens som kan vara farlig för person eller egendom.

De bestämmelser som finns i ellagen om skyddsåtgärder tar främst sikte på elektriska anläggningars inverkan på andra elektriska anläggningar. Bestämmelser om andra skyddsåtgärder utfärdas av Elsäkerhetsverket med stöd av ett särskilt bemyndigande i lagen. Våra överväganden och förslag innebär följande.

- Ellagen bör innehålla en allmän bestämmelse av innebörd att en elektrisk anläggning och anslutna anordningar skall utföras och drivas med beaktande av de krav som kan ställas från elsäkerhetssynpunkt.
- Som hittills bör ellagen innehålla ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer (Elsäkerhetsverket) att utfärda säkerhetsföreskrifter avseende elektriska anläggningar.
- Den grundläggande s.k. prioritetsprincipen bakom bestämmelserna i nuvarande 5 § ellagen — vars innebörd är att innehavaren av en nyttillkommen elektrisk anläggning har att vidta de skyddsåtgärder som behövs för att en befintlig anläggning inte utsätts för driftstörningar — behålls. Även det undantag från prioritetsprincipen som innebär att innehavare av högspänningsanläggningar med en spänning över 100 kV alltid är skyldiga att vidta erforderliga skyddsåtgärder behålls. Bestämmelserna förtydligas dock så att det klart framgår att skyldigheten att vidta åtgärder innefattar att bära kostnaderna för åtgärderna, oavsett vid vilken anläggning skyddsåtgärderna vidtas.
- Prioritetsprincipen i fråga om skyddsåtgärder bör även gälla i förhållandet mellan en elektrisk anläggning och koncessionspliktiga naturgasledning som med hänsyn till sin utsträckning och konstruktion kan vara särskilt utsatta för inverkan.

Skadestånd (kapitel 7)

Bestämmelserna om skadestånd i ellagen är i stor utsträckning ålderdomligt utformade och svårtillgängliga. Huvudregeln enligt lagen innebär att en innehavare av en elektrisk starkströmsanläggning med egen generator eller transformator har strikt skadeståndsansvar för skador orsakade av elektrisk ström.

Den s.k. elmarknadsreformen, som innebär att det görs en boskillnad mellan å ena sidan produktion och försäljning av el och å andra sidan överföring av el (nätverksamhet), kommer nu att medföra att det på elmarknaden finns aktörer som uteslutande sysslar med handel med

el. Vi har övervägt vilka principer som i fortsättningen bör gälla i fråga om skadestånd vid elskador och gett bestämmelserna en ny utformning.

Överväganden och förslag i kapitel 7 innebär i huvudsak följande.

Det strikta ansvaret markerar samhällets syn på att produktion och överföring av el är farlig verksamhet. Vi har inte funnit skäl att överge principen om strikt ansvar. Vi föreslår:

- Begreppet elektrisk anläggning, som har stor betydelse i detta sammanhang, bör behållas. En sådan anläggning har vi valt att definiera som en elektrisk anläggning med däri ingående särskilda föremål för produktion, överföring eller användning av el. Vi har inte avsett att begreppet elektrisk anläggning skall ha någon annan innebörd än den nu gällande. Vidare behålls indelningen av de elektriska anläggningarna i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar.
- Huvudprincipen om strikt skadeståndsansvar behålls vid person- eller sakskada som orsakas av el.
- I likhet med vad som för närvarande gäller skall endast den som innehar en elektrisk starkströmsanläggning kunna åläggas strikt skadeståndsansvar.

Enligt nuvarande regler är innehavare av elektriska starkströmsanläggningar med egen generator eller transformator strikt ansvariga för skador som uppstår vid anslutna anläggningar som inte har egen generator eller transformator och till vilka el överförs. Innehavare av dessa anläggningar har emellertid i praktiken inte någon möjlighet att ha tillsyn över de anslutna anläggningarna. Vi föreslår:

- Det strikta skadeståndsansvaret för innehavare av en elektrisk anläggning skall inte längre vara knutet till innehav av egen generator eller transformator. Person- eller sakskada som orsakats av el skall ersättas av innehavaren av den starkströmsanläggning från vilken elen senast kommit. En innehavare av en elektrisk starkströmsanläggning skall svara endast för sin anläggning. En anläggningsinnehavare vars anläggning tillfört en annan starkströmsanläggning el kan sålunda inte längre bli skadeståndsansvarig för skador som inträffar vid den andra anläggningen.

Frågan om ett strikt skadeståndsansvar skall åläggas för person- eller sakskador som orsakats av el eller om ett ansvar för endast vårdslöshet skall gälla, knyts till vilken typ av elektrisk starkströmsanläggning det rör sig om. Vi föreslår:

- Innehavare av starkströmsanläggningar för produktion av el skall i princip ha strikt skadeståndsansvar. Vi har dock funnit det gå för långt att ålägga innehavare av små produktionsanläggningar som företrädesvis används för privat bruk ett strikt skadeståndsansvar. Om elgeneratoren har en märkeffekt som uppgår till högst 50 kilovoltampere skall i stället skadeståndslagen tillämpas.
- Innehavare av starkströmsanläggningar för överföring av el skall utan undantag ha ett strikt skadeståndsansvar.
- Innehavare av starkströmsanläggningar avsedda för användning av el och som tillförs el med en spänning som överstiger 250 volt skall ha ett strikt skadeståndsansvar.
- För innehavare av starkströmsanläggningar avsedda för användning av el och som tillförs el med en spänning om högst 250 volt skall skadeståndslagen tillämpas. Vi föreslår att det inte, i motsats till vad som för närvarande gäller, görs någon skillnad mellan användaranläggningar utomhus eller inomhus.

Särskilda bestämmelser gäller om produktansvar. En innehavare av en elektrisk anläggning med egen generator eller transformator har strikt ansvar för skador som orsakas av att elen inte är så säker som skäligen kan förväntas. Detta skadeståndsansvar har sin grund i ett EG-direktiv om produktansvar. De nuvarande produktansvarsbestämmelserna i ellagstiftningen får anses överensstämma med de krav direktivet ställer. Vi föreslår:

- Produktansvaret för skador orsakade av brister i kvalitet hos el behålls. Vi föreslår att innehavare av elektriska anläggningar för produktion och överföring av el skall vara skadeståndsskyldiga om brister i kvalitet hos den el som tillhandahålls från deras anläggningar orsakar skada. Detta torde inte innebära någon förändring jämfört med gällande rätt.

Skadeståndsansvaret när en elektrisk anläggning skadats eller dess drift störts genom inverkan av elektrisk ström från en annan elektrisk anläggning grundas enligt ellagen på ett ansvar för vårdslöshet. Vi föreslår inga ändringar i detta hänseende. En utgångspunkt för oss har dock varit att skadeståndslagen skall tillämpas där så är möjligt. Vi föreslår:

- Skadeståndsansvaret i nu nämnt hänseende bör inte längre regleras i ellagstiftningen utan skadeståndslagens regler bör tillämpas. Dock bör möjligheten att få ersättning för ren förmögenhetsskada vid driftstörning behållas. Den frågan bör därför

även fortsättningsvis regleras i ellagstiftningen.

Vi föreslår i kapitel 6 att en innehavare av en elektrisk anläggning skall vara skyldig att vidta skyddsåtgärder även gentemot vissa naturgasledning. För att erhålla så enhetliga regler som möjligt föreslår vi:

- Skadeståndsansvaret vid skador orsakade av elektrisk ström på naturgasledningar för vilka koncession krävs enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar bör grundas på ett ansvar för vårdslöshet och skadeståndslagen bör tillämpas.

I övrigt föreslår vi:

- Om den skadelidande har medverkat till att sakskada uppkommit och som skall ersättas enligt huvudregeln om strikt ansvar bör 6 kap. 1 § skadeståndslagen tillämpas. När det gäller jämkning av skadestånd i övrigt samt i frågor om bestämmande av ersättning föreslår vi ingen ändring.
- Preskriptionstiderna behålls i huvudsak. I de fall skadeståndslagen skall tillämpas blir dock preskriptionslagen tillämplig.
- Regressrätten vid skador orsakade av elektrisk ström bör inte längre regleras i ellagstiftningen. I stället bör regressrätten följa de allmänna, icke lagfästa, principerna.

Summary

1 Background. Electricity market reforms 1992—1995

There have been great changes in the power sector in recent years, both in Sweden and abroad, and the trend is towards a growing internationalisation. For a long time now, extensive co-operation has existed between the Swedish power companies and power companies in the neighbouring Nordic countries, above all through Nordel. Wider co-operation is also being mooted within the EU.

The restructuring of Sweden's electricity market can be said to have started on January 1st 1992, when most of the operations of the former National Power Board (Vattenfall) were transferred to a power company, Vattenfall AB. At the same time, national grid operations were hived off from Vattenfall and transferred to the newly established State utility Swedish National Grid (*Svenska Kraftnät*). Accordingly, Swedish National Grid now operates and administers the national grid while Vattenfall AB produces and sells electricity and owns parts of the regional and local networks. This allocation of tasks between Swedish National Grid and Vattenfall AB had the effect of making a clear distinction at national level between network activities on the one hand and production/sales activities on the other.

The next step towards a new power market was taken in the Government Bill 1991/92:133 on a Competitive Electricity Market, in which goals and strategies were proposed for a reform of the Swedish electricity market. The aim of the reform was defined as achieving, through greater competition, still more efficient utilisation of production and distribution resources and guaranteeing customers flexible terms of supply at the lowest possible price. The Government also put forward guidelines for operations on the bulk power network, the activities of Swedish National Grid, the reform of distribution of electricity and surveillance of competition in the power sector. The Bill went on to call for the appointment of a Government Commission of Inquiry to draft new legislation in the electricity sector. The Commission has been called (in Swedish) *Ellagstiftningsutredningen*, i.e. the Electricity Legislation Commission. We started our work in August 1992.

The goals and strategies for the reform of the electricity market as envisaged in the Bill were approved by the Riksdag (parliament) in the spring of 1992.

In July 1993 we presented our interim report *Competitive power supply with a network monopoly* (Swedish: *Elkonkurrens med nätmonopol*, SOU 1993:68, with a summary in English). In the spring of 1994 the Riksdag gave its approval to a reform of the electricity market (Government Bill Prop. 1993/94:162, based on our proposals, bct. 1993/94:NU 22, rskr. 1993/94:358). That policy decision entailed amendments to the Electricity Act of 1902 and the passing of a new Electricity Trading Act (1994:618). The new provisions were to enter into force on January 1st 1995.

The electricity market reform led to changes in the workings of the power market, fundamentally in the sense of changing and defining more closely the responsibilities of the players in the market, the main principle being to achieve a clear segregation of production and sale of power on the one hand and power transmission (network activities) on the other. Production and sale were to be competitive, whereas network activities, a natural monopoly, would continue to be specially regulated and supervised in order to guarantee their efficiency.

In December 1994 the Riksdag resolved to postpone the electricity market reform so that the Energy Commission, appointed in the summer of 1994 and including representatives for the political parties, would have time for a broader analysis of the consequences of the new rules for the electricity market before the reform took effect.

The Energy Commission's deliberations and proposals were presented in February 1995, in a first report entitled *A new electricity market* (Swedish: *Ny elmarknad*, SOU 1995:14, with a summary in English). At the same time, within the Ministry of Industry and Commerce, a memorandum was compiled, entitled *Certain technical issues in the new energy legislation* (Swedish: *Vissa tekniska frågor i den nya ellagstiftningen*, Ds 1995:8).

The Energy Commission's report and the ministerial memorandum form the basis of the proposals put forward in Government Bill Prop. 1994/95:222, *New Electricity Legislation*, introduced in May 1995. In that Bill it is proposed that the electricity legislation passed by the Riksdag in 1994 should enter into force on 1st January 1996 after certain amendments, the principal purpose of which is to protect rural customers and small-scale energy production. These proposals by the Government have now received parliamentary approval.

2 A new Electricity Act

2.1 Introduction

The present Electricity Act has been in force since 1902 and, in spite of various amendments over the years, its main outlines have remained virtually unaltered. Since the Act was first passed, great changes have occurred both in technical conditions and in the structure of the electricity market, with the result that the Act has become less and less workable.

Very important practical changes will have to be made to the regulatory system when the "electricity market reform" takes effect. As has already been mentioned, the Riksdag has resolved that this will happen on January 1st 1996. A large number of alterations and additions will then be made to the Electricity Act, at the same time as a new Act on trade in electrical energy etc. (in this summary referred to as the Electricity Trading Act) will come into force. Our proposals are based on these statutory changes.

The Electricity Act as it now stands is a complicated enactment, and the changes to be introduced on January 1st 1996 will make it more complicated than ever. The far-reaching amendments now entering into force have been added to the Act pending the review which we have now conducted. Parts of the Act are out of date, above all as regards its provisions on damages. It is no exaggeration to say that the Electricity Act today is a makeshift expedient.

Obviously there is great need of a replacement for the Electricity Act.

After considering a variety of legislative solutions, we have come to the conclusion that there are overwhelming arguments in favour of amalgamating the provisions which the Electricity Act will contain at January 1st 1996 with the provisions of the new Electricity Trading Act.

A number of provisions, above all those governing the new electricity market, have been transferred virtually unaltered to the new Act. Otherwise we have revised the earlier provisions of the Act, as well as recommending certain new ones.

Barring vital objections in the subsequent processing of the matter, it should be possible for this draft version of a new Electricity Act to enter into force on January 1st 1997.

The draft new Electricity Act we now present also contains the results of our deliberations on a number of specific issues expressly referred to us in our terms of reference. These points are in this summary specially dealt with in section 3.

2.2 General content and structure of the Act

Our draft document is divided into 12 chapters and also includes interim provisions. The chapter headings are as follows:

- Chap. 1 Introductory Provisions
- Chap. 2 Network Concession
- Chap. 3 Network Activities etc.
- Chap. 4 Network Tariffs
- Chap. 5 Delivery Concession
- Chap. 6 International Trade
- Chap. 7 Municipal Power Companies
- Chap. 8 System Responsibility and Balance Responsibility
- Chap. 9 Safety Measures
- Chap. 10 Damages
- Chap. 11 Supervision etc.
- Chap. 12 Miscellaneous Provisions

The new Act takes as its starting point the provisions of the existing Electricity Act as regards network concessions, network activities and network tariffs, safety precautions and damages, supervision etc. As regards the ongoing operation of an electrical installation and the taking of electrical safety precautions, the supervisory authority (the National Electrical Safety Board) is empowered under existing rules to issue the (often detailed) regulations which may be considered necessary. The volume of regulations involved is considerable. This state of affairs is expected to continue, and so, in the matter of electrical safety, the new Act also presupposes that these regulations will be issued by the National Electrical Safety Board.

2.3 Scope and definitions

Provisions concerning the scope of the Act are contained, together with certain definitions, in Chap. 1.

The new Act applies to the production, transmission and use of electrical power. It also applies to trade in electrical power, in which respect it supersedes the existing Electricity Trading Act.

The purpose of the new Act is to facilitate rational and safe utilisation of production and transmission resources from the viewpoint of producers and consumers alike. Thus the Act is to provide the basis of both an efficient electricity market and good electrical safety.

Fundamental to the operation of the Act are the concepts of electrical installation and network activity.

Electrical installations, as the law now stands, are divided into high voltage and low voltage installations. The new Act retains this distinction and, for practical purposes, leaves the concept of electrical installations unaltered in other respects. Our more detailed deliberations concerning electrical installations are presented in this summary in section 3.5.

Network activities, secondly, are defined as the provision of high voltage power lines for power transmission. Network activities also include the construction and maintenance of the power lines etc. As stated in Government Bill Prop. 1993/94:162, p. 144, this term includes all activities needed to make possible the transmission of electrical power by power lines. This concept has been transferred substantially unaltered from the existing Act.

2.4 Activities requiring a network concession

Chap. 2 contains provision on concessionary requirements and more detailed provisions on network concessions.

There is only one respect in which the present Electricity Act contains a direct statutory provision on the requirement of permits for activities coming under the Act. That provision, in Section 2, para 1, concerns the construction and use of high voltage power lines, which requires a special permit known as a network concession. Otherwise the present Act does not stipulate permits of this kind, for example for the construction, possession or use of an electrical installation. The High Voltage Ordinance, however, does include certain provisions, particularly on the subject of electrical safety, e.g. concerning operating permits issued by the National Electrical Safety Board. Furthermore, the same Board, exercising powers conferred by the High Voltage Ordinance and the Electrical Matériel Ordinance, has issued regulations on the design and maintenance of high voltage electrical installations.

The new Act retains the system existing under the present Electricity Act with regard to the requirement of permits (network concessions). Special permission under the Act will thus, in principle, only be needed for the construction and use of high voltage power lines and will be granted in the form of a network concession for a particular power line or for all power lines within a given area. The duration of a network concession for a particular power line is to be 40 years and the duration of a network concession for an area is to be 25 years. Concessions may be granted for shorter periods if there are special reasons for doing so or at the applicant's request. One innovation is the inclusion of special provisions on the renewal of network concessions. Under these provisions, when the term for a network concession for a particular power line has expired the

network concession can be renewed by a simplified assessment procedure. The faculty of revoking a network concession has been retained essentially unaltered. If a network concession is revoked, the State, acting through the network authority, will be able to control an installation for a limited period of time, if this is absolutely necessary for the maintenance of power supplies.

2.5 Network activities and charges etc. (network tariffs) for power transmission

The more detailed provisions of the new Act on network activities have been gathered in Chap. 3, which lays down, as a fundamental principle of the entire electricity market reform, that a holder of a network concession is duty bound to transmit power to anybody on reasonable terms. It is further provided that a juristic person conducting network activities may not engage in production of or trading in electrical power, other than in certain exceptional cases. This chapter also deals with accounting, auditing, obligations of the concessionaire to connect the facilities of others to the power line, measurement of electrical power transmitted etc. These provisions have been transferred more or less intact from the pre-existing Act.

The same is true of the provisions concerning charges and other conditions for the transmission of electrical power and connection to a power line (network tariff). These provisions have been gathered in Chap. 4 of the new Act.

2.6 Delivery concession

A special type of concession known as a delivery concession has been introduced for a transitional period in connection with the reform of the power market. The main purpose of delivery concessions is to create security for small consumers in connection with the transition to a free power market. Fundamental to the reformed electricity market is the right of customers to a free choice of power supplier. The view has been taken that this could create difficulties for small consumers during the introductory phase. The system of delivery concessions will give small power consumers certain guarantees and the right to have power prices, for example, subjected to official assessment under a special procedure. The intention is to evaluate the system of delivery concessions after five years and possibly to abolish it.

These provisions have been transferred more or less intact from the Electricity Trading Act and gathered in Chap. 5 of the new Electricity Act.

2.7 International trade

Provisions on international trade in power are at present contained in the Electricity Trading Act. Among other things these provisions imply that a person entering into an agreement whereby electrical power will be imported or exported for a period of at least six months must give notice thereof to the authority nominated by the Government. These provisions have been transferred intact to form Chap. 6 of the new Electricity Act.

The provisions on international trade in power are currently contained in one section. In August 1995 the Government adopted terms of reference (Dir. 1995:112) for a Commission on rules of organised trading in electrical power etc. The remit includes submitting proposals on the regulation of international trade in electrical power which may be necessary in order to safeguard supplies. It should be possible for the statutory rules which may result from the Commission's deliberations to be incorporated in Chap. 6 of the new Electricity Act. Enlargements of that chapter are therefore to be expected.

2.8 Municipal power companies

The special rules governing municipal electrical power activities have the effect, among other things, of excluding municipal production of and trade in electrical power on the basis of private law from certain of the principles of the Local Government Act. Activities of this kind are not subject to the localisation principle. Furthermore, they are to be conducted on a commercial basis instead of in compliance with the true cost principle and the equality principle.

These provisions, at present included in the Electricity Trading Act, have been transferred intact to the new Electricity Act, where they constitute Chap. 7.

2.9 System responsibility and responsibility for balance

The provisions on system responsibility have since January 1st 1995 been included in the Electricity Act (Section 15 a). The term "system responsibility" refers to overall responsibility for the dependable operation of electrical installations so that balance between production and consumption of electrical power is maintained within the entire country or parts of it in the short term. This responsibility devolves on Svenska Kraftnät, which is a Government agency operating the National Grid. These provisions, together with the provisions of balance responsibility in the Electricity Trading Act have been transferred essentially unaltered to the new Electricity Act, where they constitute Chap. 8.

2.10 Safety precautions and damages

The 1902 Act deals only with safety precautions between electrical installations, while other aspects of electrical safety are governed by provisions issued by the National Electrical Safety Board. The new Act is being made to include a general provision to the effect that an electrical installation, for example, must be so constructed as to afford adequate safeguards against harmful effects from electrical power. More detailed regulations, however, will continue to take the form of regulations issued by the National Electrical Safety Board. Most of the provisions on safety precautions have been transferred to the new Act, but their scope has been somewhat enlarged, since the proposed Act means that the effects of electrical installations on certain pipelines should also come under the statutory provisions. All these various provisions make up Chap. 9 of the new Act.

In the matter of damages, strict liability is the main principle applying under the existing provisions. This will continue to be the case under the new Act. Strict liability as incurred by the owner of an electrical installation, however, is limited to responsibility for his own installation and will no longer refer solely to installations having their own generator or transformer. Certain kinds of installation are excluded from the principle of strict liability. Other provisions on damages have also been reviewed and partly amended. These proposals are put forward in Chap. 7.

2.11 Official responsibility and supervision etc.

The legislation entering into force on January 1st 1996 presupposes that the official functions will be entrusted to three authorities. The handling, for example, of concessionary matters and of matters regarding the obligations of concessionaires, as well as enforcement of the Electricity Act except in matters of electrical safety, is entrusted under the 1902 Electricity Act to a special network authority. The Government has appointed the Swedish National Board for Industrial and Technical Development (NUTEK) to be that authority, and NUTEK will remain responsible for the administrative duties entailed by the Electricity Trading Act. Responsibility for matters of electrical safety will remain with the National Electrical Safety Board. Responsibility for the operation of the national electrical power system as an integral system with adequate operational dependability (system responsibility) has since January 1st 1995 been vested in Svenska Kraftnät.

The new Act does not alter the allocation of administrative duties. The statutory provisions concerning the authority with system responsibility are contained in Chap. 8. Other provisions on official responsibility and supervision have been gathered in Chap. 11.

The supervisory function is reinforced insofar as the authorities will be able to have certain measures carried out, e.g. repairs to a deficient and dangerous power line, at the expense of a negligent network owner.

2.12 Other provisions

Provisions on liability, appeals etc. have been gathered in Chap. 12. Decisions by the network authority in matters relating to a network concession will be contestable by appeal to a county administrative court.

3 The commission's deliberations on some specific issues

3.1 Award and renewal of network concession (Chapter 3)

The deliberations and proposals are mainly as follows.

Under the heading **Assessment of application for a network concession for a new line or new area**, the position is taken that no

change should be made to the basic provisions on network concessions. Accordingly:

- a network concession may only be granted for an installation which is suitable from a public viewpoint,
- a network concession may only be granted to an agent who is suitable, from a public viewpoint, to conduct network operations, and
- an area network concession may only be granted if the area constitutes a suitable unit in terms of the network operation.

The following amendments are proposed:

- The present rule whereby a network concession *may not conflict with a detailed development plan or special area regulations* under the Planning and Building Act is restricted so as to *apply solely to a power line network concession*. In practice, the existing rule is not applied to area network concessions. The Commission does not see how the rule could be applied to an area network concession.
- The present rule whereby *the Natural Resources Act* is to be applied is limited — for reasons already given — in such a way as to *refer exclusively to power line network concessions*.
- As a consequence of the Natural Resources Act not needing to be applied to area network concessions, the provisions concerning the compilation of *environmental impact assessments should only apply to power line network concessions*.

In view of certain environmental and health protection aspects to which attention has been drawn by the Swedish Association of Local Authorities in the course of the enquiry, the Commission finds that *the existing system of environmental impact assessments in connection with power line network concessions is satisfactory*, so that no new provisions are needed. Given the importance of these questions, it is emphasized that the network authority, when assessing concession applications, should continuously verify the compliance of the environmental impact assessments with the requirements posed by developments in the environmental sector.

Arguments for and against the present system of **fixed-term network concessions** or a system of **indefinite-term concessions** are presented. It is concluded that the system of *fixed-term* network concessions applied since 1902 *should be retained*. We find this

system necessary in order for social developments generally to be sufficiently taken into account. Through a long concession period, the interests of the network owner are appropriately counterbalanced.

Certain changes are proposed regarding *the duration of concessions*. These can be summarised as follows.

- Network concessions for *separate power lines* are, as at present, to be awarded for *40 years at most*.
- *Area* network concessions are to be awarded for 25 years at most.
- *Failing special reasons to the contrary*, concessions are always to be awarded for 40 years (for separate power lines) and 25 years (for areas) if the applicants so request.

More often than not, the expiry of a network concession raises the question of renewal.

In principle, *an application renewal* must be assessed *in the same way as an application for a completely new power line*. As regards the renewal of a separate power line network concession, however, the prime consideration should be whether the present routing of the power line entails considerable inconveniences.

If it proves necessary for certain parts of a line to be relocated in order for renewed concession to be awarded, *the cost can devolve on the power line proprietor*. There is, however, a great deal of scope for negotiated solutions.

The material assessment of an application for the renewal of a network concession for a power line involves among other things *assessment in relation to detailed development plans and special area regulations*. We note that adopted area development plans and special area regulations express a defined balance between different land use claims. Since a special commission has been instructed (Dir. 1994:65 and 1995:90) to review the legislation on planning implementation, we do *not* discuss *any amendment to the provisions* concerning assessment in relation to detailed development plans and special area regulations in connection with the award of power line network concessions.

The Natural Resources Act is not intended as a basis for interference with current land use. We therefore conclude as follows:

- The Natural Resources Act is not to be applied insofar as an application for the renewal of a separate power line network concession refers to the present routing.
- In such cases, accordingly, the environmental impact assessment should not have to be submitted either.

It follows from the standpoints presented here that *the procedure for processing an application for the renewal of a separate power line network concession can be made simpler* than for an application concerning an entirely new separate power line network concession. The simplifications are as follows:

- County administrations and municipalities, together with network concessionaires affected by the power line, should be given the opportunity of commenting on an application, in the same way as with an application concerning a network concession for a new power line.
- The property owners affected need not be given the opportunity of stating an opinion, unless a change in the routing of the power line is contemplated.
- An application for the renewal of a network concession (both for a power line and for an area) must be filed not less than two years before the concession expires. If this is done, the network concession will apply until the matter has been determined.

Lastly, mention should be made of the Commission's deliberations concerning **greater flexibility in the timing of network concession renewals**. On this subject it is proposed as follows:

- Subject to certain conditions, the network authority may grant a temporary renewal of a network concession for up to five years without any consultation procedure.
- Subject to certain conditions, the network authority, at the concessionaire's request, may renew a network concession even if the term of the concession has not expired.

3.2 Certain questions relating to revocation and surrender of network concessions (Chapter 4)

As regards **coercive measures connected with the revocation of network concessions**, our deliberations and proposals are mainly as follows.

Questions of compulsory administration have been discussed by several previous Commissions, but they have advised against the enactment of such faculties. The previous discussion has been concerned mainly with achieving national efficiency of electrical power distribution. Our terms of reference require us to consider the

necessity of coercive measures when a concessionaire defaults on his duties as a network operator. The question is how the State is to be able to intervene in such a situation so as to guarantee secure power supplies. Our basic assumption is that situations of this kind will occur extremely seldom. We propose as follows:

- Empowerment of the State, in the event of a network concession being revoked or otherwise lapsing, to control the power line or network for a limited period (compulsory administration), not more than five years, in return for payment.
- Enactment of a faculty for having a deficient and dangerous installation repaired at the network proprietor's expense.

It is fundamental to a concessionary system that the obligations incurred by the concessionaire must apply for the full term of the concession. It should be made possible, however on certain conditions, for the network authority to permit a concessionaire to **surrender the concession**. We propose as follows:

- On application being made, the network authority may sanction the surrender of a network concession. The application may be granted if the electrical installation to which the network concession refers is no longer necessary for the securing of electrical power supplies.
- The decommissioning of an electrical power line for more than three years requires permission from the network authority.

3.3 Certain questions regarding relocation or other modification of electrical power lines etc (Chapter 5)

The deliberations and proposals are mainly as follows.

Certain questions are discussed concerning **relocation** or other modification **during the term of a concession** in the perspective of legal relations between the individual land owner — whether municipality or private individual — and the power line proprietor. By way of background, an account is given of the provisions of the general legislation and the Electricity Act concerning the relocation or modification of the power lines.

The general legislation concerning the right to use land belonging to someone else for power lines (1973:1144) provides (Section 33) that the power line proprietor can be required only in exceptional

cases, and where there are strong reasons for doing so, to remove a power line or reroute it. The expense involved is to be borne, not by the power line proprietor but by the interested parties deriving benefit from the measure.

The Electricity Act makes provision just for certain special situations. These concern relocations or modifications which may come into question when a power line crosses or otherwise affects a traffic artery (Section 5 a) or relocation of power lines constructed by virtue of expropriation (Section 5 b).

Our deliberations have led to the following conclusions and proposals:

- The provisions of the general legislation concerning the right to use land for power lines are properly balanced as they are.
- The special provisions of Sections 5 a and 5 b of the Electricity Act are outmoded and should therefore be repealed. The rules of the general legislation should apply instead.

3.4 Power-related damage and protective measures (Chapter 6)

Our deliberations and proposals are mainly as follows:

- The Electricity Act should, as hitherto, empower the Government or the authority nominated by the Government (the National Electrical Safety Board) to issue safety regulations for electrical installations.
- The Electricity Act should also include a general provision to the effect that an electrical installation shall be constructed and operated with proper regard for the requirements of electrical safety.
- The basic "priority principle" underlying the provisions of the existing Section 5 of the Electricity Act — whereby the proprietor of a newly constructed electrical installation has to take the protective measures needed to shield an existing installation from operational disruptions — will be retained. The exception to the priority principle, whereby proprietors of high voltage installations with ratings exceeding 100 kV are always obliged to take requisite protective measures, will be retained. These provisions are articulated, however, so as to make it quite clear

that the duty of taking protective measures includes bearing the cost of the same, no matter which installation they concern.

- The propriety principle regarding protective measures should also apply to the relationship between an electrical installation and conduits (primarily gas pipelines) which may be electrically conductive.

3.5 Damages (Chapter 7)

The deliberations and proposals put forward are mainly as follows:

- The term "electrical installation" should be retained. We have chosen to define such an installation as an electrical installation with the special object it includes for the production, transmission and use of electricity. It has not been our intention for the term "electrical installation" to have any different meaning from at present. We also retain the division of electrical installations into high voltage and low voltage installations.
- The main principle of strict liability in damages for the proprietor of a high voltage electrical installation is retained for injuries or property damage caused by electricity.
- The proprietor of a high voltage electrical installation shall be liable for his installation only. This means that injuries or property damage caused by electricity shall be compensated by the proprietor of the high voltage installation from which the electricity last came, and that an installation proprietor whose installation has supplied electricity to another high voltage installation can no longer be held liable for injury or damage occurring at the other installation.
- The question as to whether strict liability in damages should be imposed for injuries or property damage caused by electricity is linked with the type of high voltage electrical installation concerned.

* In principle, proprietors of high voltage installations for electricity generation must have strict liability in damages. We have found, however, that it is going too far for strict liability in damages to be imposed on proprietors of small production facilities used primarily for private purposes. If the power generator has a rating of not more than 50 kVA, the Liability for Damages Act must be applied instead.

- * Proprietors of high voltage installations for the transmission of electricity shall incur strict liability without exception.
 - * Proprietors of high voltage installations intended for electricity use and receiving a power supply exceeding 250 V shall incur strict liability in damages.
 - * The Liability for Damages Act has to be applied to proprietors of high voltage installations intended for electricity use and receiving a power supply of not more than 250 V. We recommend that no distinction be made between outdoor and indoor user installations.
- Product liability for injury and property damage caused by defects in the quality of electricity is retained (in harmonisation with the EC directives on product liability, 85/374/EEC). We have proposed that proprietors of high voltage installations for the production and transmission of electricity be liable in damages if qualitative defects in the electricity supply from their facilities cause damage or injury.
- Liability in damages when an electrical installation has been damaged or its operation disrupted due to the influence of electrical current from another electrical installation shall continue to be based on liability for negligence. Liability in damages, however, should be governed by the rules of the Liability for Damages Act and no longer by electricity legislation, but the possibility of obtaining compensation for pure property damage in connection with operational disruptions should be retained. That question, therefore, should still come under the electricity legislation.
- The Liability for Damages Act should be applied to certain kinds of injury and damage caused by electrical current in natural gas pipelines for which a concession is required under the special legislation on pipelines (1978:160). This is a logical consequence of our proposal that the proprietor of an electrical installation should also be obliged to take protective measures in relation to natural gas pipelines.

Författningsförslag

1 Förslag till Ellag

Häri genom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller vid produktion, överföring och användning av el samt vid handel med el, m.m.

2 § Med en elektrisk anläggning förstås i denna lag en anläggning med däri ingående särskilda föremål för produktion, överföring eller användning av el.

Har olika delar av samma anläggning skilda innehavare, anses varje sådan del som en särskild anläggning. Är till en anläggning som är avsedd för användning av el en eller flera andra sådana anläggningar anslutna och är dessa anläggningar i samme innehavares hand, skall anläggningarna betraktas som en och samma anläggning.

3 § Elektriska anläggningar indelas i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar.

Närmare bestämmelser om starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Nätverksamhet

4 § Med nätverksamhet avses att ställa elektriska starkströmsledningar till förfogande för överföring av el. Till nätverksamhet hör också projektering, byggande och underhåll av ledningarna, ställverk och transformatorstationer, anslutning av elektriska anläggningar, mätning av överförd effekt och energi samt annan verksamhet som behövs för att överföra el på det elektriska nätet.

Med anslutning av elektriska anläggningar avses också återin-koppling av en befintlig anläggning och höjning av avtalad effekt i imatnings- eller uttagspunkt.

Nättariffer

5 § Med nättariffer avses avgifter och övriga villkor för överföring av el och för anslutning till en ledning eller ett ledningsnät.

Nätmyndighet

6 § Regeringen skall utse en myndighet (nätmyndigheten) som skall pröva de frågor som enligt denna lag, eller enligt regeringens bemyndigande, ankommer på myndigheten.

2 kap. Nätkoncession*Koncessionsplikt*

1 § En elektrisk starkströmsledning får inte byggas eller användas utan tillstånd (nätkoncession) av regeringen. Regeringen får bemyndiga nätmyndigheten att pröva frågor om nätkoncession som ej avser tillstånd till en utlandsförbindelse.

Till byggandet av en ledning räknas även schaktning, skogsavverkning eller liknande åtgärder för att bereda plats för ledningen.

2 § En nätkoncession skall avse en ledning med i huvudsak bestämd sträckning (nätkoncession för linje) eller ett ledningsnät inom ett visst område (nätkoncession för område).

3 § En transformator- eller kopplingsstation som skall anslutas till en eller flera nya ledningar för vilka krävs nätkoncession för linje får inte börja byggas förrän nätkoncession har meddelats för byggande av minst en ny ledning.

4 § Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten får föreskriva undantag från bestämmelserna i 1 § första stycket och 3 §, i den utsträckning det kan ske utan att grundläggande syften med lagen åsidosätts. Ett sådant undantag får ej avse ledningar eller stationer för utlandsförbindelser.

Allmänna förutsättningar för meddelande av nätkoncession

5 § En nätkoncession får meddelas endast om anläggningen är lämplig från allmän synpunkt.

En nätkoncession som avser en utlandsförbindelse får inte meddelas om förbindelsen allvarligt skulle försämra möjligheterna att långsiktigt upprätthålla elförsörjningen i landet.

6 § En nätkoncession för linje får endast om det finns särskilda skäl meddelas för en ledning som är avsedd för spänning som inte överstiger högsta tillåtna spänning för en nätkoncession för ett område som berörs av ledningen.

7 § En nätkoncession för linje får inte strida mot en detaljplan eller områdesbestämmelser. Om syftet med planen eller bestämmelserna inte motverkas, får mindre avvikelser göras.

Vid prövning av frågor om meddelande av en nätkoncession för linje skall lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. tillämpas.

8 § En nätkoncession för område får meddelas endast om området utgör en med hänsyn till nätverksamheten lämplig enhet. En nätkoncession får inte meddelas för ett område som helt eller delvis sammanfaller med ett annat koncessionsområde.

9 § En nätkoncession får meddelas endast den som från allmän synpunkt är lämplig att utöva nätverksamhet. För nätkoncession för område gäller vidare att sådan koncession endast får meddelas den som är lämplig att bedriva nätverksamhet inom det begärda området.

Villkor för nätkoncession m.m.

10 § En nätkoncession skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt samt med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs från allmän synpunkt.

11 § I ett beslut om nätkoncession för område skall anges en för ledningsnätet högsta tillåtna spänning.

12 § Gränserna för en nätkoncession för område får ändras av nätmyndigheten, om det behövs för en ändamålsenlig nätverksamhet och det kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren.

Nätkoncessions giltighetstid

13 § En nätkoncession för linje skall meddelas för fyrtio år. Om det föreligger särskilda skäl eller om sökanden begär det får kortare tid föreskrivas.

14 § En nätkoncession för område skall meddelas för tjugofem år. Om det föreligger särskilda skäl eller om sökanden begär det får kortare tid föreskrivas.

Förnyelse av nätkoncession m.m.

15 § Ansökan om förnyelse av nätkoncession skall göras senast två år före koncessionstidens utgång. Har koncessionshavaren ansökt om förnyelse inom den angivna tiden, gäller den äldre koncessionen till dess ansökningen prövats slutligt.

Vid prövning av ansökan om förnyelse av nätkoncession för linje gäller ej 7 § andra stycket om det är fråga om en ledning med i huvudsak oförändrad sträckning.

Föreligger särskilda skäl får en nätkoncession förnyas även om koncessionstiden ej löpt ut.

16 § Om det föreligger särskilda skäl får, efter anmälan av koncessionshavaren, en nätkoncession förlängas tillfälligt. Sådan tillfällig förlängning får meddelas för högst fem år.

Överlåtelse och upphörande av nätkoncession

17 § En nätkoncession får inte överlåtas utan tillstånd av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av nätmyndigheten. Vid prövning av ansökan om överlåtelse av nätkoncession skall 9 § tillämpas.

18 § Om en koncessionshavare vill frånträda en nätkoncession eller ta en ledning som omfattas av nätkoncession för linje ur bruk för längre tid än tre år skall han anmäla det till nätmyndigheten för prövning.

Begäran att frånträda en nätkoncession kan beviljas av nätmyndigheten om anläggningen inte längre behövs för en säker elförsörjning.

Tillstånd att ta en ledning ur bruk enligt första stycket kan ges av nätmyndigheten om det inte är olämpligt ur elförsörjningssynpunkt.

19 § En nätkoncession får helt eller delvis återkallas om koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter enligt denna lag eller enligt villkor i nätkoncessionen.

Frågor om återkallelse av nätkoncession prövas av nätmyndigheten.

20 § Om en nätkoncession återkallas eller i annat fall upphör att gälla och det är oundgängligen nödvändigt för att trygga elförsörjningen får nätmyndigheten genom beslut om förfogande för statens räkning förfoga över ledningen eller ledningsnätet. Innehavaren av ledningen eller ledningsnätet är därvid berättigad till ersättning.

Ett beslut om förfogande får gälla högst fem år.

Borttagande av ledning, återställning, m.m.

21 § Om en nätkoncession upphör att gälla, är den som senast haft koncessionen skyldig att ta bort anläggningen och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt.

Frågan om skyldighet att vidta sådana åtgärder prövas av nätmyndigheten. Prövningen skall ske i samband med att koncessionen upphör.

Om den som har haft nätkoncession inte iakttar vad som har ålagts honom, får nätmyndigheten förelägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

Föreläggandet får förenas med vite.

22 § Om en elektrisk starkströmsledning har byggts utan nätkoncession där sådan behövs, får nätmyndigheten förelägga ledningens innehavare att ta bort ledningen med tillhörande anläggningar och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt.

Föreläggandet får förenas med vite.

23 § Om annans mark behöver tas i anspråk för sådana återställningsåtgärder som avses i 21 § eller 22 § får nätmyndigheten besluta att tillträde till marken skall lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärderna skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller nätmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärderna skall kunna vidtas.

Om återställningsåtgärderna föranleder skada eller intrång, skall ersättning utgå för det. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

3 kap. Nätverksamhet m.m.

Avgränsning av nätverksamhet

1 § En juridisk person som bedriver nätverksamhet får inte bedriva produktion av eller handel med el.

Utan hinder av första stycket får produktion av el bedrivas tillsammans med nätverksamhet i samma juridiska person om produktionen

1. uteslutande är avsedd att täcka nätförluster, eller
2. äger rum i mobila reservkraftaggregat, vilka är avsedda för tillfälligt bruk vid elavbrott.

Redovisning av nätverksamhet

2 § Nätverksamhet skall ekonomiskt redovisas skilt från annan verksamhet.

3 § Vid redovisning av nätverksamhet som grundas på nätkoncession för område skall varje område redovisas för sig om inte nätmyndigheten på koncessionshavarens begäran meddelar undantag. Sådant undantag skall meddelas om de berörda områdena ligger geografiskt nära varandra och sammantagna utgör en för nätverksamhet lämplig enhet.

Ett meddelat undantag är för sin giltighet beroende av att enhetliga nättariffer tillämpas för samtliga områden som omfattas av undantaget.

När koncessionstiden för något av de områden som omfattas av undantaget löper ut, skall nätmyndigheten pröva om undantaget skall bestå.

4 § Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av nätverksamhet.

Revision

5 § Revisor hos den som bedriver nätverksamhet skall särskilt granska redovisningen av nätverksamheten.

Revisorn skall årligen i ett särskilt intyg avge ett utlåtande i frågan om redovisningen av nätverksamheten skett enligt gällande bestämmelser. Intyget skall av revisorn ges in till nätmyndigheten.

Regeringen får meddela föreskrifter om revision av nätverksamhet.

Skyldighet att ansluta anläggning

6 § En innehavare av en nätkoncession för linje är skyldig att på skäligen villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Om det finns särskilda skäl kan nätmyndigheten besluta att den som har nätkoncession för linje inte behöver ansluta en sådan anläggning till ledningen.

7 § En innehavare av en nätkoncession för område är skyldig att på skäligen villkor ansluta en elektrisk anläggning inom området till ledningsnätet.

Om det finns särskilda skäl kan nätmyndigheten besluta att den som har nätkoncession för område inte behöver ansluta en sådan anläggning till ledningsnätet.

8 § Vill någon ansluta en elektrisk anläggning till en ledning som omfattas av en nätkoncession för linje i stället för till ett ledningsnät som omfattas av en nätkoncession för område, får den som har nätkoncessionen för linje göra anslutningen endast efter medgivande av den som har nätkoncession för området eller efter tillstånd av nätmyndigheten.

Skyldighet att överföra el

9 § En innehavare av en nätkoncession är skyldig att på skäliga villkor överföra el åt annan.

Skyldighet att mäta överförd el

10 § En innehavare av nätkoncession är skyldig att utföra mätning av överförd el samt att rapportera resultaten av dessa mätningar i enlighet med de närmare föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten meddelar.

Kostnader för mätning m.m.

11 § Kostnaden för en mätare med tillhörande insamlingsutrustning och för dess installation i uttagspunkten hos en elkonsument skall av nätkoncessionshavaren påföras elkonsumenten.

Om en elkonsument efter begäran fått sin elförbrukning mätt på annat sätt än enligt de föreskrifter som meddelats med stöd av 10 § och det begärda sättet att mäta medfört ökade kostnader för nätkoncessionshavaren, skall elkonsumenten påföras merkostnaden för denna mätning och för rapportering av mätresultaten.

Andra kostnader för mätning än de som nu nämnts får inte påföras enskilda elkonsumenter.

12 § En elkonsument som köper el vid en spänning av högst 1 000 volt mellan fasledare har vid flyttning rätt att av nätkoncessionshavaren få tillbaka den del av erlagd kostnad som motsvarar värdet av mätaren med tillhörande insamlingsutrustning med beaktande av dess återstående tekniska livslängd.

Om det belopp som skall återbetalas till elkonsumenten understiger 1 000 kr behöver återbetalning inte ske.

13 § Bestämmelserna i 11 § första och andra styckena och 12 § gäller inte elkonsumenter som köper sin el från innehavaren av leveranskoncession enligt 5 kap.

Ersättning vid inmatning av el

14 § En innehavare av en produktionsanläggning har rätt till ersättning av den koncessionshavare till vars ledningsnät anläggningen är ansluten.

Ersättningen skall motsvara

1. värdet av den minskning av energiförluster som inmatning av el från anläggningen medför i koncessionshavarens ledningsnät, och

2. värdet av den reduktion av koncessionshavarens avgifter för att ha sitt ledningsnät anslutet till annan koncessionshavares ledningsnät som blir möjlig genom att anläggningen är ansluten till ledningsnätet.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter för beräkningen av ersättningen enligt första stycket.

Prövning av skyldigheter

15 § Frågor om koncessionshavarens skyldigheter enligt detta kapitel prövas av nätmyndigheten.

4 kap. Nättariffer*Allmänt om nättariffer*

1 § Nättariffer skall vara skäliga och utformas på sakliga grunder.

Vid bedömning av en nättariffs skälighet skall konsumentintresset särskilt beaktas. Hänsyn skall dessutom tas till kravet på en rimlig avkastning i nätverksamheten.

2 § Nättariffer för överföring av el skall utformas så, att betald avgift för att vara ansluten ger rätt att använda det elektriska nätet inom landet, med undantag för utlandsförbindelserna.

Särskilt om nättariffer för område

3 § Med undantag för engångsavgift för anslutning, får nättariffer för område inte utformas med hänsyn till var inom området en anslutning finns.

4 § Vid skälighetsbedömningen av en nättariff skall nättariffen för varje område bedömas för sig.

Om nätmyndigheten enligt 3 kap. 3 § har medgivit att flera nätkoncessioner för område får redovisas samlat, skall dock dessa vid skälighetsbedömningen anses utgöra ett område.

Särskilt om nättariffer för linje

5 § Om spänningen för en ledning som omfattas av en nätkoncession för linje understiger 220 kilovolt (regionledning) får inte nättariffen, med undantag för engångsavgift för anslutning, inom varje normalt spänningsintervall, utformas med hänsyn till var en uttagpunkt finns i förhållande till ledningens anslutning till annan koncessionshavares ledning som omfattas av nätkoncession för linje.

Nättariffen för en enskild elkonsument, vars anläggning är ansluten till en regionledning, skall dock i fall som avses i 6 § utformas med hänsyn till var på regionledningen elkonsumentens uttagpunkt finns.

6 § På ansökan av koncessionshavaren eller berörd elkonsument skall nätmyndigheten meddela tillstånd till avvikelse från vad som sägs i 5 § första stycket, om den berörda uttagpunkten fanns den 1 juli 1995 och ett avtal, innebärande att priset för överföringen av el baseras bland annat på var uttagpunkten finns, tillämpades den 1 juli 1995.

Tillstånd skall meddelas att gälla från viss dag och för bestämd tid, högst trettio år.

Om tillstånd meddelats skall, vid fastställande av nättariff för elkonsumenten, uttagpunktens belägenhet beaktas i samma utsträckning som i avtalet.

7 § Om en uttagpunkts läge ändras eller avses bli ändrad eller om den avtalade effekten i uttagpunkten höjs eller avses bli höjd efter det att nätmyndigheten meddelat tillstånd enligt 6 § skall koncessionshavaren anmäla det till nätmyndigheten.

När en sådan anmälan har gjorts skall nätmyndigheten pröva i vilken utsträckning och under vilken tid tillståndet skall gälla.

8 § Vid skälighetsbedömningen av nättariffen för en regionledning skall

1. koncessionshavarens kostnader för att ha samtliga sina regionledningar inom en och samma region anslutna till en annan koncessionshavares ledning bedömas samlat,
2. koncessionshavarens kostnader för nedtransformering bedömas samlat för hela landet inom varje normalt spänningsintervall när lika många nedtransformeringar utförts för att nå detta spänningsintervall,
3. koncessionshavarens övriga kostnader bedömas samlat inom varje normalt spänningsintervall för koncessionshavarens samtliga regionledningar i hela landet.

9 § Vid skälighetsbedömningen av nättariffen för en ledning med en spänning om 220 kilovolt eller däröver skall alla kostnader för koncessionshavarens samtliga ledningar i landet med undantag för utlandsförbindelserna bedömas samlat. Tariffen får dock utformas med

hänsyn till var på koncessionshavarens ledningsnät en anslutningspunkt finns.

Särskilt om nättariffer för mindre produktionsanläggningar

10 § En innehavare av en produktionsanläggning som kan leverera en effekt om högst 1 500 kilowatt skall för inmatning av el inte erlagga annan del av nättariffen än engångsavgift för anslutning, avgift för mätare med tillhörande insamlingsutrustning och för dess installation i inmatningspunkten samt årlig avgift för mätning och rapportering.

Rätt till uppgifter om nättariffer m.m.

11 § Den som har nätkoncession skall på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om nättariffer. Uppgiften skall innehålla en upplysning om att en elkonsument hos nätmyndigheten kan begära prövning enligt 3 kap. 15 § och 4 kap. 12 §.

Vid begäran om ny anslutning skall uppgifterna enligt första stycket lämnas inom skälig tid.

Prövning av nättariffer

12 § Frågor om nättariffer enligt detta kapitel samt en koncessionshavares skyldigheter enligt 11 § prövas av nätmyndigheten.

5 kap. Leveranskoncession

Koncessionsplikt

1 § Inom ett område som omfattas av nätkoncession för område enligt 2 kap. krävs tillstånd (leveranskoncession) för att få leverera el till anläggningar som är anslutna till det ledningsnät vilket omfattas av nätkoncessionen. Leveranskoncession krävs dock inte i fall som anges i 10 §.

Ärenden om meddelande av leveranskoncession prövas av regering-
en eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten.

2 § En leveranskoncession kan omfatta ett eller flera områden som omfattas av nätkoncession för område (leveransområde).

För ett leveransområde får meddelas endast en leveranskoncession.

Förutsättningar för leveranskoncession

3 § En leveranskoncession får endast ges till den som från allmän synpunkt är lämplig att leverera el inom leveransområdet.

Villkor för leveranskoncession

4 § En leveranskoncession ges för bestämd tid, högst fem år.

Ändring av gränser för leveransområde

5 § Gränserna för ett leveransområde får ändras av nätmyndigheten, om det behövs för ändamålsenlig leverans och kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren.

Överlåtelse av leveranskoncession

6 § En leveranskoncession får inte överlåtas utan tillstånd av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten. Vid prövning av ansökan om överlåtelse av leveranskoncession skall 3 § tillämpas.

Leveransskyldighet

7 § En innehavare av en leveranskoncession är skyldig att på skäliga villkor leverera el för normala förbrukningsändamål åt var och en inom leveransområdet, om inte annat följer av 9 och 10 §.

8 § En elkonsument inom leveransområdet som köper el från någon annan än innehavaren av leveranskoncession men som i stället vill köpa el för normala förbrukningsändamål från denne har rätt till det om elkonsumenten gjort anmälan om detta till koncessionshavaren minst en månad innan leveransen skall påbörjas.

Undantag från leveransskyldighet

9 § En innehavare av en leveranskoncession är inte skyldig att inom ett område, där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad, leverera el för värmeförsörjning av en byggnad, om elen är avsedd för värmeförsörjning på något annat sätt än med värmepump. Koncessionshavaren är dock skyldig att leverera el, om värmeförsörjningen av byggnaden med större fördel kan tillgodoses med el än med det för området gemensamma systemet.

Rätt för annan att leverera el

10 § Även den som inte innehar en leveranskoncession får inom ett leveransområde leverera el för ändamål som inte omfattas av leveransskyldigheten enligt 7 §. En sådan leverantör får inom leveransområdet också leverera el till elkonsumenter som skriftligen gjort anmälan om

det till koncessionshavaren minst sex månader innan leveransen påbörjas.

En elkonsument som med koncessionshavaren har ett avtal om leverans av el som gäller för obestämd tid med en uppsägningstid som är längre än sex månader eller som har ett avtal som gäller för bestämd tid får dock inte köpa el av annan än koncessionshavaren förrän avtalet har upphört att gälla. I ett sådant fall krävs ingen anmälan enligt första stycket.

Inköpsplikt

11 § Om det inte finns särskilda skäl till undantag, är en innehavare av en leveranskoncession skyldig att köpa el från produktionsanläggning som är belägen inom leveransområdet och kan leverera en effekt om högst 1 500 kilowatt.

Prisreglering

12 § Om det behövs för att uppnå en skälig prissättning är innehavare av leveranskoncession skyldig att underkasta sig reglering av priset på levererad eller inköpt el på begäran av

1. den inom leveransområdet som köper eller vill köpa sin el av koncessionshavaren,

2. den som levererar eller vill leverera el till koncessionshavaren från sådan produktionsanläggning som anges i 11 §.

Frågor om prisreglering prövas av nätmyndigheten. Myndigheten får förelägga parterna att lägga fram den utredning som behövs. Sådant föreläggande får förenas med vite.

Framställning om ändring i eller upphävande av beslutad prisreglering får göras också av innehavaren av leveranskoncessionen.

Avtal, som strider mot beslut om prisreglering, är utan verkan.

Prövning av skyldigheter

13 § Frågor om koncessionshavarens skyldigheter enligt detta kapitel prövas av nätmyndigheten.

6 kap. Utlandshandel

1 § Den som ingår avtal, som medför att import eller export av el kommer att pågå under en tid av minst sex månader skall göra anmälan om avtalet till den myndighet regeringen bestämmer. Sådan anmälan skall göras inom en månad från det avtalet ingicks.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om anmälningsskyldigheten.

7 kap. Kommunala elföretag

1 § Ett sådant kommunalt företag som avses i 3 kap. 16—18 §§ kommunallagen (1991:900) får, utan hinder av föreskriften i 2 kap. 1 § kommunallagen om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar, utanför kommunens område bedriva

1. produktion av och handel med el samt därmed sammanhängande verksamhet, eller
2. nätverksamhet i geografisk närhet till företagets nätverksamhet inom kommunen i syfte att uppnå en ändamålsenlig nätverksamhet.

2 § Om ett sådant kommunalt företag som avses i 3 kap. 16—18 §§ kommunallagen (1991:900) bedriver sådan verksamhet som avses i 1 § 1. eller distribution av fjärrvärme eller naturgas skall verksamheten drivas på affärsmässig grund och redovisas särskilt. Detta gäller dock inte företag som bedriver distribution av fjärrvärme eller naturgas i ett område där nätmyndigheten har meddelat ett förbud enligt punkten 4 i övergångsbestämmelserna till lagen (1994:617) om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar i deras lydelse enligt lagen (1994:1801) om ändring i nämnda lag.

8 kap. Systemansvar och balansansvar

Systemansvar

1 § Den myndighet regeringen utser skall ha systemansvaret för el.

Med systemansvar för el avses det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av landet kortsiktigt upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el.

2 § Enligt vad regeringen närmare föreskriver får den systemansvariga myndigheten, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra kraftproducenter att, mot ersättning, öka eller minska produktionen av el.

Enligt vad regeringen närmare föreskriver får den systemansvariga myndigheten för att kunna utöva systemansvaret även beordra innehavare av nätkoncession att avbryta eller begränsa leverans av el till elkonsumenter. Innehavaren av nätkoncession skall i sådana fall avbryta eller begränsa elleveranserna så rättvist och likvärdigt som möjligt.

3 § Regeringen får utfärda föreskrifter om skyldighet för kraftproducenter och elkonsumenter att till den systemansvariga myndigheten

ge in uppgifter om produktion eller konsumtion av el, som behövs för utövandet av systemansvaret.

Balansansvar

4 § En elkonsument är skyldig att tillse att det finns någon, som har åtagit sig det ekonomiska ansvaret för att det nationella elsystemet tillförs lika mycket el som tas ut i konsumentens uttagspunkt (balansansvar). Ett sådant åtagande skall göras genom ett avtal med den myndighet som enligt 1 § skall ha systemansvaret för el.

En elkonsument som är ansluten till en ledning eller ett ledningsnät skall hålla innehavaren av nätkoncessionen underrättad om vem som har åtagit sig balansansvaret i hans uttagspunkt.

Första och andra styckena gäller inte de elkonsumenter som köper sin el från en innehavare av leveranskoncession enligt 5 kap.

5 § Den som innehar en leveranskoncession skall hålla innehavaren av nätkoncessionen underrättad om till vilka elkonsumenter inom leveransområdet han levererar el samt vem som har åtagit sig balansansvaret för hans inköp.

6 § Den som innehar en nätkoncession skall hålla den systemansvariga myndigheten underrättad om de uppgifter som nämns i 4 och 5 §§. Han skall dessutom hålla den systemansvariga myndigheten underrättad om vem som har åtagit sig balansansvaret för hans egna inköp.

9 kap. Skyddsåtgärder

1 § En elektrisk anläggning och anslutna elektriska anordningar skall vara så beskaffade och placerade samt brukas på sådant sätt att betryggande säkerhet ges mot skadlig inverkan av el.

2 § Om en elektrisk anläggning genom inverkan på en redan befintlig sådan anläggning kan vålla person- eller sakskada eller störning i driften, svarar innehavaren av den förstnämnda anläggningen för erforderliga åtgärder vid denna för att förebygga sådan skada eller störning.

Vad som sägs i första stycket gäller även om en elektrisk anläggning genom inverkan på en redan befintlig rörledning för transport av naturgas, för vilken koncession krävs enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar, kan vålla skada.

3 § Den som innehar en anläggning för starkström med en spänning av lägst 1 000 volt mellan fasledare, i vilken vid enfasigt fel kan uppkomma jordslutningsström med större styrka än 500 ampere, är,

utöver vad som följer av 2 §, skyldig att iaktta följande. Så snart han får kännedom om att en elektrisk anläggning för svagström eller för starkström med en spänning av högst 1 000 volt mellan fasledare tillkommit, skall han på egen bekostnad vidta erforderliga åtgärder vid den egna anläggningen för att förebygga skada eller störning.

Åtgärder som avses i första stycket skall vara ägnade att förebygga att anläggningen genom inverkan på den andra anläggningen genom induktion eller förhöjda markpotentialer orsakar person- eller sakskada eller annan störning än ljudstörning.

4 § Om en elektrisk anläggning flyttas eller ändras i fråga om utförande eller drift och risken för skada eller störning därmed ökar, skall frågan om skyldighet att svara för skyddsåtgärder som föranleds av den ökade risken bedömas på samma sätt som om anläggningen var ny.

5 § En elektrisk anläggning skall anses ha kommit till då den togs i bruk. Har olika delar av en anläggning tagits i bruk vid skilda tidpunkter, skall varje sådan del vid tillämpning av detta kapitel anses som en särskild anläggning.

6 § Om i fall som avses i 2 och 3 §§, erforderligt skydd med bättre verkan eller till lägre kostnad kan uppnås genom åtgärd vid annan anläggning än den vars innehavare enligt 2 och 3 §§ är skyldig att svara för åtgärden, ankommer det på innehavaren av den förstnämnda anläggningen att utföra åtgärden.

Den innehavare som utfört åtgärd enligt första stycket har rätt att av den som enligt 2 och 3 §§ varit skyldig att vidta åtgärden erhålla skälig ersättning för sina utgifter.

7 § Särskilda bestämmelser om elektromagnetisk kompatibilitet finns i lagen (1992:1512) om elektromagnetisk kompatibilitet.

10 kap. Skadestånd

Strikt skadeståndsansvar

1 § Har någon tillfogats person- eller sakskada genom inverkan av el från en elektrisk starkströmsanläggning, skall skadan ersättas av innehavaren av den starkströmsanläggning från vilken elen senast kommit.

Första stycket gäller inte

1. den som innehar en starkströmsanläggning för produktion av el där elgeneratoren har en märkeffekt om högst 50 kilovoltampere, eller

2. den som innehar en starkströmsanläggning som är avsedd för användning av el och som tillförs el med en spänning av högst 250 volt mellan en ledare och jord eller vid icke direkt jordat system mellan två ledare, eller

3. om det är en annan elektrisk anläggning eller en rörledning för transport av naturgas, för vilken koncession krävs enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar, som har skadats, eller

4. om den elektriska anläggningen är avsedd för att möjliggöra godsbefordran och skada uppkommit på egendom som har blivit mottagen för sådan befordran.

Produktansvar

2 § Om en skada orsakas av säkerhetsbrist i el som har tillhandahållits från en elektrisk anläggning för produktion eller överföring av el är innehavaren, om inte annat följer av 3 §, skyldig att betala skadestånd för personskada och för skada på egendom som till sin typ vanligen är avsedd för enskilt ändamål om den skadelidande vid tiden för skadan använde egendomen huvudsakligen för sådant ändamål.

Med säkerhetsbrist avses att elen inte är så säker som skäligen kan förväntas.

Avtalsvillkor som inskränker skadeståndsskyldigheten är utan verkan.

3 § Skadeståndsskyldig enligt 2 § är inte den som

1. visar att elen inte tillhandahållits från hans anläggning i näringsverksamhet,

2. gör sannolikt att säkerhetsbristen inte fanns där när elen tillhandahölls från hans anläggning,

3. visar att säkerhetsbristen beror på att elen måste stämma överens med tvingande föreskrifter som har meddelats av en myndighet, eller

4. visar att det på grundval av det vetenskapliga eller tekniska vetandet vid den tidpunkt elen tillhandahölls från hans anläggning, inte var möjligt att upptäcka säkerhetsbristen.

Skadestånd vid driftstörning

4 § Har av vårdslöshet driften vid en elektrisk anläggning störts genom inverkan av el från en annan sådan anläggning, skall ren förmögenhetsskada ersättas.

Skadelidandes medvållande

5 § Om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skada som skall ersättas enligt 1 § gäller 6 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207).

Skadestånd enligt 2 § jämkas efter vad som är skäligt, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

Bestämmande av ersättning

6 § I fråga om bestämmande av ersättning för skada enligt 1 eller 2 § tillämpas 5 kap. skadeståndslagen (1972:207).

När ersättning för sakskada bestäms enligt 2 § avräknas ett belopp om 3 500 kr.

Ägares skadeståndsansvar

7 § Har ägaren till en elektrisk starkströmsanläggning upplåtit nyttjanderätten till någon annan har han ändå samma ansvar för skada som skall ersättas enligt denna lag som om han alltjämt innehaft anläggningen. Ägaren är dock inte ansvarig med annan egendom än anläggningen och vad som hör till den samt ingår i nyttjanderätten.

Den ersättning ägaren kan ha utgett i ett sådant fall som avses i första stycket får han kräva tillbaka av anläggningens innehavare.

Preskription

8 § Talan mot en elektrisk anläggnings ägare eller innehavare om skadestånd enligt 1 § första stycket eller 4 § skall väckas inom två år från det skadan inträffade.

Den som vill ha ersättning enligt 2 § skall väcka talan inom tre år från det han fick eller borde ha fått kännedom om att fordringen kunde göras gällande. Talan om ersättning måste dock väckas inom tio år från det att skadan inträffade.

Den som inte väcker talan i tid har inte rätt till ersättning.

11 kap. Tillsyn m.m.

Tillsyn

1 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag i frågor om elsäkerhet och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen i dessa frågor utövas av den myndighet regeringen bestämmer.

Tillsynen i övrigt över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter och villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av nätmyndigheten.

2 § En tillsynsmyndighet har rätt att på begäran få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

3 § En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Underlåter den som innehar nätkoncession att vidta en åtgärd som åligger honom enligt denna lag eller enligt föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen eller enligt en tillsynsmyndighets förelägganden och som gäller elsäkerhet, får myndigheten förordna om rättelse på hans bekostnad.

4 § Ett föreläggande eller förbud enligt 3 § första stycket får förenas med vite.

Särskilt om tillsyn som avser elsäkerhet

5 § För tillsyn som avser elsäkerhet har tillsynsmyndigheten rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen, dock inte bostäder.

Om det behövs för tillsynen får tillsynsmyndigheten hos tillverkare, importörer, grossister och detaljhandlare för provning ta ut ett eller flera exemplar av en anordning, avsedd att anslutas till elektrisk anläggning, eller elektrisk materiel som har införts eller skall införas på marknaden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning för uttaget prov och om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provning.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Meddelande av föreskrifter

6 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, i den mån det behövs från elsäkerhetssynpunkt meddela föreskrifter om kontroll, provning eller besiktning samt andra föreskrifter som angår elektriska anläggningar, anordningar avsedda att anslutas till sådana anläggningar, elektrisk materiel eller elektriska installationer.

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, av hänsyn till driftsäkerheten hos det nationella elsystemet, meddela föreskrifter som angår elektriska anläggningar och anordningar avsedda att anslutas till sådana anläggningar.

Avgifter

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för myndighets verksamhet som sker med stöd av denna lag.

12 kap. Övriga bestämmelser

Ledning inom område för annan trafikled än allmän väg

1 § Kan arbete med elektrisk ledning inom område för annan trafikled än allmän väg inverka på trafiksäkerheten eller medför det större ingrepp i trafikleden skall, innan arbetet igångsättes, anmälan göras hos den som förvaltar trafikleden. Denne meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag och annan anordning som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till trafikledens bestånd, drift eller brukande. Kostnaden för arbetet åvilar dock den som innehar ledningen.

Första stycket tillämpas även i fråga om arbete på redan dragen ledning inom område för annan trafikled än allmän väg, om arbetet kan inverka på trafiksäkerheten eller medföra ingrepp i trafikleden. Påkallas på grund av inträffad skada skyndsam reparation av ledningen och skulle dröjsmål vålla avsevärd olägenhet, får arbetet påbörjas utan att anmälan har gjorts. Den som innehar ledningen skall dock snarast underrätta den som förvaltar trafikleden.

Ansvarsbestämmelser

2 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot 2 kap. 1 eller 3 §,
2. bryter mot villkor som meddelats med stöd av 2 kap. 10 §,
3. bryter mot föreskrift som har meddelats med stöd av 11 kap. 6 eller 7 §.

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte gör anmälan

1. enligt 2 kap. 18 § eller
2. enligt 6 kap. 1 § i rätt tid eller i sådan anmälan lämnar oriktig uppgift.

I ringa fall döms inte till ansvar.

3 § Till ansvar enligt denna lag döms inte om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken.

4 § Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande eller överträtt ett vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

5 § Elektriska anläggningar, anordningar avsedda att anslutas till en elektrisk anläggning eller elektrisk materiel som varit föremål för brott enligt denna lag skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för sådan egendom kan värdet förklaras förverkat.

Även utbytet av brott enligt denna lag skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt.

Överklagande

6 § Beslut enligt 2 kap. 15—16 §§ och 18—23 §§, 3 kap. 3 §, 6—8 §§ och 15 §, 4 kap. 6—7 §§ och 12 §, 5 kap. 12—13 §§ samt 11 kap. 2—4 §§ och 5 § första eller andra stycket eller beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. När nätmyndighetens beslut prövas i domstol är myndigheten part i målet.

Föreskrifter om överklagande av en myndighets beslut som har meddelats med stöd av ett bemyndigande enligt lagen, meddelas av regeringen.

7 § Beslut som meddelats enligt denna lag eller med stöd av föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall gälla omedelbart, om inte annat bestäms.

För verkställighet gäller i övrigt vad som föreskrivs i utsökningsbalken om allmänna mål.

Annan lagstiftning

8 § I fråga om vissa starkströmsanläggningar finns ytterligare bestämmelser i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m.m.

9 § Om atomskada gäller särskilda bestämmelser.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

2. Genom denna lag upphävs lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar samt lagen (1994:618) om handel med el, m.m.

3. Vad som sägs i p. 2 och 3 i övergångsbestämmelserna till lagen (1994:617) om ändring i lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar skall alltjämt gälla i ärenden där ansökan gjorts före den 1 januari 1996.

4. Beträffande ledningar som dragits fram före ikraftträdandet av denna lag skall 5 a och 5 b §§ lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar alltjämt gälla.

5. Vad som sägs i p. 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (199x:xx) om ändring i lagen (1994:618) om handel med el, m.m. samt i p. 3 i övergångsbestämmelserna till lagen (1994:618) om handel med el, m.m. skall fortfarande gälla.

6. Vad som sägs i p. 4 i övergångsbestämmelserna till lagen (199x:xx) om ändring i lagen (1994:1801) om ändring i lagen (1994:617) om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar skall alltjämt gälla.

2 Förslag till förordning om elektriska starkströmsanläggningar

Regeringen föreskriver följande.

Inledande bestämmelser

1 § Med elektrisk starkströmsanläggning förstås elektrisk anläggning för sådan spänning, strömstyrka eller frekvens som kan vara farlig för person, husdjur eller egendom. Spänning som nominellt uppgår till högst 1 000 volt växelspanning mellan fasledare eller högst 1 500 volt likspänning benämns lågspänning. Är den nominella spänningen högre än vad som nu sagts, benämns den högspänning.

Med elektrisk svagströmsanläggning förstås anläggning i vilken den elektriska strömmen inte har sådan spänning, strömstyrka eller frekvens som kan vara farlig för person, husdjur eller egendom.

2 § Elsäkerhetsverket bemyndigas att

1. meddela föreskrifter om utförande, dokumentation, kontroll och skötsel av elektriska starkströmsanläggningar,

2. föreskriva skyldighet för den som vill uppföra, ändra eller ta bort en starkströmsledning att anmäla detta till Elsäkerhetsverket eller till innehavare av annan elektrisk eller mekanisk ledning,

3. föreskriva att den som innehar en starkströmsanläggning av visst slag skall till Elsäkerhetsverket anmäla olycksfall och allvarliga tillbud till olycksfall genom inverkan av elektrisk ström, vilka inträffat vid anläggningen eller vid anslutna abonnentanläggningar samt driftstörningar som kan ha väsentlig betydelse för den allmänna säkerheten.

4. föreskriva att den som ämnar dra fram en starkströmsledning i vissa fall skall anmäla det till innehavaren av befintlig elektrisk ledning eller till innehavaren av annan ledning av elektriskt ledande material.

Föreskrifter som rör även annan myndighets verksamhetsområde meddelar Elsäkerhetsverket efter samråd med den myndigheten.

Elsäkerhetsverket får även medge undantag från föreskrifter som verket har meddelat.

Om starkströmsledning inom område för allmän väg

3 § För starkströmsledning inom område för allmän väg finns bestämmelser i väglagen (1971:948) och vägkungörelsen (1971:954).

Om starkströmsledning inom område för sjötrafik

4 § Om luftledning för starkström dras fram inom område för sjötrafik skall ledningen, där inte vid beviljandet av koncession beslutats särskilt om ledningens höjd över vattenytan, förläggas så högt att den inte hindrar den på platsen vanligen förekommande sjöfaren. Om området senare i avsevärd omfattning kommer att befaras av fartyg som kräver större segelfri höjd än vad ledningen medger, skall ledningens innehavare svara för sådan ändring av ledningen som Elsäkerhetsverket beslutar.

Varningstavlor skall uppsättas i enlighet med vad Elsäkerhetsverket beslutar.

5 § Om starkströmsledning dras fram i vatten inom område för sjötrafik skall den förläggas så att den inte hindrar sjöfarten.

Vid ledningens landfästen skall tydliga varningstavlor sättas upp. Om ledningens läge inte är uppenbart, eller om det finns andra skäl till det, skall ledningens innehavare efter beslut av Sjöfartsverket sätta upp varsmärken och ensfyar.

I övrigt skall ledningen och varningstavlor vara anordnade i enlighet med vad Elsäkerhetsverket föreskriver.

Om Elsäkerhetsverket finner det nödvändigt att ankring i närheten av en ledning förbjuds, skall ledningens innehavare ansöka hos länsstyrelsen om att sådant förbud utfärdas.

6 § Innan någon påbörjar arbete med att dra fram en starkströmsledning inom område för sjötrafik, skall han anmäla detta till Sjöfartsverket. Han är skyldig att följa de anvisningar om hur arbetet skall utföras, som verket lämnar med hänsyn till sjöfartens säkerhet.

Då arbetet avslutats skall ledningens innehavare anmäla till Sjöfartsverket hur ledningen förlagts.

Om starkströmsledning inom område för järnväg

7 § Innan någon påbörjar arbete med att dra fram en starkströmsledning inom område för järnväg eller invid en bro i anslutning till järnväg skall han anmäla det till innehavaren av järnvägsanläggningen. Han är skyldig att följa de anvisningar om tid och plats för arbetet, som företrädare för järnvägsanläggningen lämnar.

Om starkströmsledning vid flygplats

8 § En luftledning för starkström får inte dras fram inom skyddszonen kring en flygplats eller kring friliggande anläggningar med radiohjälpmedel. Skyddszonen utgörs av en cirkel med radien 3 000 meter plus hindrets höjd över marken i meter multiplicerat med 50.

Vid en flygplats utgör landningsbanans mittpunkt cirkelns centrum. Ledningens höjd anses utgöra 90% av den aktuella stolphöjden.

Luftfartsverket får efter samråd med flygplatshållaren medge avvikelser från dessa bestämmelser. I fråga om flygplatser med militär innehavare får försvarsmakten medge sådan avvikelse.

Driftbestämmelser

9 § Innehavare av en starkströmsanläggning skall se till att arbeten och åtgärder på anläggningen som hör till anläggningens drift utförs under överinseende av en person som har nödvändig sakkunskap, erfarenhet och kännedom om de bestämmelser som gäller för arbetet.

Ett arbete vid vilket finns risk att någon kan skadas genom elektrisk ström skall utföras av eller under ledning av en person som är fullt förtrogen med arbetet och som har nödvändig kännedom om arbetsplatsen. Denne skall tillse att betryggande skyddsåtgärder vidtas.

10 § Om arbete skall utföras på en starkströmsledning eller en svagströmsledning eller annan elektriskt ledande ledning eller på någon tillhörande skyddsanordning i farlig närhet av en luftledning för starkström, är innehavaren av denna skyldig att ta sin ledning ur drift, så länge som krävs för arbetet. Innehavaren av den ledning som begär avbrottet skall samråda med den andra ledningens innehavare om lämplig tidpunkt för avbrottet och ersätta den förlust som denne kan åsamkas genom driftavbrottet.

Om tillsyn över starkströmsanläggning

11 § Elsäkerhetsverket är tillsynsmyndighet i fråga om elsäkerheten vid elektriska starkströmsanläggningar enligt 11 kap. 1 § första stycket ellagen (199x:xx).

12 § En starkströmsanläggning som beviljats nätkoncession för linje får inte tas i bruk innan Elsäkerhetsverket efter prövning från elsäkerhetssynpunkt har gett tillstånd till detta (drifttillstånd).

Elsäkerhetsverket får besluta om krav på drifttillstånd innan en ledning tas i bruk även när det gäller en ledning som dras fram med stöd av nätkoncession för område eller en kontaktledning eller hjälpkraftledning för järnvägs-, spårvägs-, tunnelbane- eller trådbussdrift.

Om Närings- och teknikutvecklingsverket har medgett att en starkströmsledning dras fram innan behövlig koncession beviljats, får Elsäkerhetsverket efter prövning från elsäkerhetssynpunkt medge att ledningen får användas under högst tre år i avvaktan på att frågan om koncession slutligt prövas. Medgivande att använda ledningen får, om ansökan om koncession har getts in, lämnas när ledningen är klar att tas i bruk.

13 § Den som innehar en starkströmsanläggning är skyldig att själv fortlöpande kontrollera att anläggningen ger betryggande säkerhet för person, husdjur och egendom.

14 § Elsäkerhetsverket skall genom inspektioner och andra åtgärder kontrollera säkerheten hos starkströmsanläggningar i den omfattning som är nödvändig från elsäkerhetssynpunkt. Elsäkerhetsverket skall även där så är tillämpligt kontrollera nödvändiga rutiner för innehavarens egenkontroll av starkströmsanläggningarna.

15 § Tillsynen skall utövas i lämpliga former och med så liten olägenhet som möjligt för anläggningens innehavare.

16 § Om vissa befogenheter för tillsynsmyndigheten i samband med tillsyn finns bestämmelser i 11 kap. 2—5 §§ ellagen (199x:xx).

Ett föreläggande enligt 11 kap. 3 § första stycket i den lagen får avse skyldighet för anläggningens innehavare att på egen bekostnad låta en person som kan godtas av Elsäkerhetsverket besiktiga anläggningen. Ett förbud får avse att anläggningen skall tas ur drift till dess att viss åtgärd har vidtagits.

17 § Elsäkerhetsverkets beslut enligt de bestämmelser som anges i 4 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Särskilda bestämmelser

18 § Har ägaren till en starkströmsanläggning upplåtit nyttjanderätten till någon annan har han ändå samma ansvar som om han alltjämt innehaft anläggningen för de skyldigheter som anläggningens innehavare har enligt denna förordning och enligt de föreskrifter som Elsäkerhetsverket utfärdat med stöd av denna förordning. Ägaren är dock inte ansvarig med annan egendom än anläggningen och vad som hör till den samt ingår i nyttjanderätten.

Ansvar

19 § Bestämmelser om ansvar vid överträdelse av denna förordning eller av föreskrifter som meddelats med stöd av förordningen finns i ellagen (199x:xx)

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1997, då förordningen (1957:601) om elektriska starkströmsanläggningar upphör att gälla.

1 Utredningsuppdraget

Samma dag som regeringen i mars 1992 avlämnade prop. 1991/92:133 om en elmarknad med konkurrens fattade den beslut om vårt uppdrag att utarbeta förslag till en ny ellagstiftning på elområdet (Dir. 1992:39), se *bilaga 1*.

Vi påbörjade vårt arbete i augusti 1992, dvs. sedan riksdagen hade godkänt de mål och strategier för en reformering av elmarknaden som föreslagits i prop 1991/92:133.

Enligt direktiven borde arbetet utföras i etapper.

Under den första etappen var huvuduppgiften att se över ellagens regler om eldistribution för att möjliggöra öppnandet av den svenska elmarknaden för konkurrens. Det fortsatta arbetet under den andra etappen borde enligt direktiven bl.a. syfta till att få lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen) slutligt ersatt med modern lagstiftning. En precisering av det arbetet avsågs att ske genom tilläggsdirektiv.

Vårt arbete under den första etappen ledde fram till delbetänkandet Elkonkurrens med nätmonopol (SOU 1993:68) och överlämnades till regeringen i juli 1993.

I samband med att delbetänkandet överlämnades beslutade regeringen om tilläggsdirektiv för utredningen (Dir. 1993:93), se *bilaga 2*. Där angavs att det fortsatta arbetet borde syfta till att få ellagen moderniserad såväl i sak som redaktionellt och språkligt. Därvid borde särskilt prövas möjligheten att dela upp ellagen bl.a. i en eldistributionslag och en elsäkerhetslag. Vidare borde vi pröva i vilken utsträckning staten behöver kunna vidta tvångsåtgärder i samband med återkallelse av nätkoncession och lämna förslag till sådana åtgärder samt överväga om och på vilka villkor det bör vara möjligt för innehavaren av nätkoncession att under koncessionstiden frånträda en meddelad koncession. Det borde även övervägas i vilken utsträckning det finns behov av att införa ett förenklat prövningsförfarande vid omprövning av tidigare meddelad nätkoncession och lämna förslag till regler om ett sådant förfarande. Vidare borde utredas behovet av kompletterande regler beträffande relationerna mellan ledningshavare och andra intressenter vid bl.a. flyttning av kraftledningar. Vi borde även utvärdera de nuvarande skadeståndsreglerna och deras tillämpning samt analysera och lämna förslag till hur skadeståndsreglerna bör moderniseras. Slutligen borde vi lämna de förslag till ändringar i annan lagstiftning som behövs i anledning av den nya lagstiftningen

samt kartlägga behovet av kompletterande föreskrifter till den nya lagstiftningen och lämna förslag till sådana.

I våra direktiv angavs även att vi borde bedöma hur de förslag till ändrade bestämmelser vi lämnat i vårt delbetänkande skulle påverka beredskapsverksamheten på elområdet. Vi borde även lämna de förslag till förändringar av elberedskapens organisation som kunde förädlas därav. Det arbetet redovisade vi till regeringen i april 1995 i delbetänkandet *Elförsörjning i ofred* (SOU 1995:51).

Ytterligare tilläggsdirektiv för utredningen (Dir. 1994:119) beslutades av regeringen i november 1994, se *bilaga 3*. Bakgrunden var regeringens ställningstagande att skjuta upp ikraftträdandet av de lagändringar som hade beslutats av riksdagen våren 1994 (se vidare avsnitt 2.1). Enligt dessa tilläggsdirektiv skulle vi emellertid som utgångspunkt för våra överväganden och förslag ha den av riksdagen våren 1994 beslutade nya ellagstiftningen. Regeringen har i juni 1995 beslutat att tidpunkten för slutredovisning av vårt arbete skall vara den 1 november 1995.

Som närmare redovisas i avsnitt 2.1 lade regeringen i maj 1995 fram propositionen (1994/95:222) *Ny ellagstiftning*. Där föreslås att de av riksdagen våren 1994 beslutade reglerna jämte de i propositionen föreslagna lagändringarna skall träda i kraft den 1 januari 1996.

Riksdagen har nu beslutat i enlighet med propositionen. När vi i den följande framställningen använder uttryck som "gällande rätt", "nuvarande regler" eller liknande syftar vi på — om det inte uttryckligen sägs annat — bestämmelserna i den lagstiftning som kommer att träda i kraft den 1 januari 1996.

Vid den språkliga utformningen av olika bestämmelser i vårt lagförslag har vi arbetat efter två huvudlinjer.

Sådana bestämmelser som präglas av den ålderdomliga strukturen i 1902 års lag och/eller som varit föremål för våra överväganden i olika sakfrågor enligt kapitel 3—7 har omarbetats i sin helhet.

Bestämmelserna i de delar av 1902 års ellag, jämte lagen om handel med el, m.m., som kommer att träda i kraft den 1 januari 1996 har i stor utsträckning förts över till vårt lagförslag oförändrade, även i de fall de utformats för att passa in i 1902 års ellag.

Ett skäl är att dessa bestämmelser utgör den författningsmässiga grunden för den s.k. elmarknadsreformen som träder i kraft den 1 januari 1996. Elmarknadsreformen innebär stora förändringar för elkraftsbranschen och ansvariga myndigheter. Om vårt lagförslag, som föreslås träda i kraft den 1 januari 1997, skulle innehålla omfattande språkliga förändringar jämfört med de nya bestämmelserna den 1 januari 1996, skulle, som vi uppfattat saken, osäkerhet kunna uppstå huruvida sådana ändringar även har en saklig innebörd. Ett annat skäl hänger samman med att den tid som regeringen i juni 1995 beslöt för slutredovisning av vårt arbete inte har medgett de fördjupade över-

väganden som skulle varit nödvändiga för att kunna undgå en sådan osäkerhet.

Våra förslag innebär såvitt vi kan bedöma inga offentliga kostnadsökningar. Någon redogörelse avseende prövning av offentliga åtaganden (jfr Dir. 1994:23) har därför ej lämnats. Till följd av ämnets karaktär har vi vidare ej funnit att en analys och en redovisning ur ett jämställdhetsperspektiv kan göras på ett meningsfullt sätt.

2 Utgångspunkter för en ny ellagstiftning

2.1 Elmarknadsreformerna 1992—1995

Stora förändringar inom elområdet har skett under de senaste åren såväl i Sverige som utomlands och utvecklingen går mot en ökad internationalisering. Sedan lång tid har de svenska kraftföretagen haft ett omfattande samarbete med kraftföretagen i grannländerna, främst genom Nordel. Även inom EU förs diskussioner om ett ökat samarbete.

Omstruktureringen av den svenska elmarknaden kan sägas ha inletts den 1 januari 1992 då huvuddelen av verksamheten i det tidigare Statens vattenfallsverk (Vattenfall) överfördes till ett aktiebolag, Vattenfall AB. Vidare avskildes verksamheten i storkraftnätet från Vattenfall och överfördes till det nyinrättade Affärsverket svenska kraftnät (Svenska kraftnät). Detta medförde att det numera är Svenska kraftnät som driver och förvaltar storkraftnätet medan Vattenfall AB dels producerar och säljer el, dels äger delar av de regionala och lokala näten. Genom uppgiftsfördelningen mellan Svenska kraftnät och Vattenfall AB infördes alltså på nationell nivå en klar åtskillnad mellan nätverksamhet å ena sidan och produktion/försäljning å den andra.

Nästa steg mot en ny elmarknad togs i proposition 1991/92:133 om en elmarknad med konkurrens i vilken framlades förslag till mål och strategier för en reformering av den svenska elmarknaden. Som mål för reformeringen angavs att genom ökad konkurrens nå ett än mer rationellt utnyttjande av produktions- och distributionsresurserna och att tillförsäkra kunderna flexibla leveransvillkor till lägsta möjliga pris. Regeringen redovisade även riktlinjer för verksamheten med storkraftnätet, Svenska kraftnäts verksamhet, reformeringen av eldistributionen och konkurrensövervakningen på elområdet. I propositionen anfördes även att en särskild utredare skulle tillkallas för att utarbeta förslag till ny lagstiftning på elområdet.

Riksdagen anslöt sig våren 1992 till de mål och strategier för elmarknadens reformering som förordades i propositionen.

I juli 1993 redovisade vi delbetänkandet *Elkonkurrens med nätmonopol* (SOU 1993:68). Våren 1994 beslöt riksdagen om en reformering av elmarknaden (prop. 1993/94:162, baserad på våra förslag, bet. 1993/94:NU 22, rskr. 1993/94:358). Beslutet innefattade dels ändringar i ellagen, dels en ny lag (1994:618) om handel med el, m.m. Enligt beslutet skulle de nya bestämmelserna träda i kraft den 1 januari 1995.

Elmarknadsreformen innebär förändringar av elmarknadens funktionssätt. Den grundläggande förändringen ligger i att aktörernas ansvar på marknaden ändras och preciseras. Huvudprincipen är att åstadkomma en klar boskillnad mellan å ena sidan produktion och försäljning av el och å andra sidan överföring av el (nätverksamhet). Produktionen och försäljningen skall ske i konkurrens, medan nätverksamheten, som är ett naturligt monopol, även i fortsättningen regleras och övervakas på särskilt sätt för att säkerställa en effektiv nätverksamhet.

I december 1994 beslutade riksdagen att skjuta upp elmarknadsreformen för att skapa möjlighet för Energikommisionen, som tillkallades sommaren 1994, att genomföra en bredare konsekvensanalys av de nya reglerna för elmarknaden innan reformen trädde i kraft.

Energikommisionen redovisade i februari 1995 sina överväganden och förslag avseende elmarknadsreformen i delbetänkandet *Ny elmarknad* (SOU 1995:14). Samtidigt upprättades inom Näringsdepartementet en promemoria *Vissa tekniska förändringar i den nya ellagstiftningen* (Ds 1995:8).

Delbetänkandet från Energikommisionen och departementspromemorian ligger till grund för regeringens förslag i proposition 1994/95:222 Ny ellagstiftning och som avgavs i maj 1995. I propositionen föreslås att den av riksdagen år 1994 beslutade ellagstiftningen skall träda i kraft den 1 januari 1996 med vissa förändringar som främst syftar till att skydda glesbygdskunderna och den småskaliga elproduktionen. Riksdagen har nu beslutat i enlighet med regeringens förslag.

2.2 1902 års ellag — en föråldrad lagstiftning

De grundläggande bestämmelserna på elområdet finns i 1902 års ellag. En översiktlig redogörelse för gällande rätt ingår i vårt delbetänkande *Elkonkurrens med nätmonopol* (SOU 1993:68 s. 341—349). Den redogörelsen är fortfarande aktuell i sina huvuddrag vad gäller rättsläget i oktober 1995. Nyttillkomna bestämmelser om systemansvar för elektrisk ström (15 a §) har trätt i kraft den 1 januari 1995. Här skall endast nämnas att lagen har följande huvudsakliga innehåll: 1—3 §§ innehåller vissa definitioner samt bestämmelser om koncession för att dra fram eller begagna elektrisk starkströmsledning, skyldighet att leverera och köpa elström, reglering av pris och övriga villkor, 4—13 §§ bestämmelser om skadestånd och skyddsåtgärder samt 15—32 §§ bestämmelser om elsäkerhet, kontroll av elektrisk materiel, ansvar, överklagande m.m. De avslutande 33 och 34 §§ innehåller en upplysning om att vissa frågor regleras i annan lagstiftning.

Ellagen har varit i kraft sedan år 1902 och trots de ändringar som genomförts i lagen sedan dess är huvudragen i stort sett oförändrade. En redogörelse för de ändringar ellagen varit föremål för lämnas i *bilaga 4*. Sedan lagen infördes har stora förändringar skett av både tekniska förutsättningar och elmarknadens struktur, något som har skapat problem vid tillämpning av lagen. Nu är ytterligare förändringar att vänta från den 1 januari 1996 då den s.k. elmarknadsreformen träder i kraft. Detta har inneburit ytterligare ändringar i ellagen samt att en ny lag — lagen om handel med el, m.m. — med nära anknytning till 1902 års ellag då träder i kraft.

Ellagen är i sin nu gällande lydelse svåröverskådlig och med de beslutade ändringarna som träder i kraft den 1 januari 1996 kommer den att bli än mer svåröverskådlig. I vissa hänseenden innehåller lagen även föråldrad lagtext, främst vad gäller de bestämmelser som reglerar skadeståndsfrågorna.

Det finns således ett stort behov av att ersätta ellagen med en ny lagstiftning på elområdet.

2.3 Vad en ny ellagstiftning bör omfatta

Som nämnts finns för närvarande de grundläggande bestämmelserna på elområdet i ellagen. Som ovan redovisats kommer den 1 januari 1996 omfattande ändringar i lagen att träda i kraft. Även en ny lag — lagen om handel med el, m.m. — träder då i kraft.

Efter årsskiftet kommer ellagstiftningen således att bestå av dels ellagen och dels lagen om handel med el, m.m. Dessa båda lagar kommer då att innehålla såväl bestämmelserna om monopol och konkurrens på elmarknaden som bestämmelser om skyddsåtgärder, skadestånd, elsäkerhet m.m.

Enligt direktiven för vårt arbete bör detta syfta till att få ellagen slutligt ersatt med modern lagstiftning såväl i sak som redaktionellt och språkligt. Vi bör därvid särskilt pröva möjligheten att dela upp ellagen bl.a. i en eldistributionslag och en elsäkerhetslag. Vi har även som uppdrag att överväga vissa sakfrågor. I huvudsak innebär dock vårt uppdrag att, utifrån den lagstiftning som finns på området — med beslutade ändringar — utarbeta en ny och modern lagstiftning.

Det författningskomplex vi har att överväga består dels av 1902 års ellag och den nytillkomna lagen om handel med el, m.m. dels av olika förordningar. Av förordningarna är det framförallt elförordningen (SFS 1994:1250) och den delvis föråldrade starkströmsförordningen (SFS 1957:601) som är av intresse.

2.4 Samordning av lagstiftningen

Vid tillkomsten av 1902 års ellag var ett viktigt syfte med lagen att skydda allmänheten mot skador på liv och egendom. Ett annat syfte var att möjliggöra utbyggnad av starkströmsledningar med lagstöd på annans mark för att främja landets elektrifiering. Den utveckling som nu lett fram till en reformering av elmarknaden, syftande till ökad konkurrens, har inneburit att ett stort antal nya bestämmelser införts.

Bestämmelserna i 1902 års ellag kan indelas i olika huvudgrupper. Den första gruppen består av regler om nätkoncession. Dessa regler är intagna i 2 och 3 §§. Vid lagens tillkomst spelade som nyss nämnts säkerhetsintressena en stor roll, inte minst vid utformningen av koncessionsreglerna. Elledningar ansågs särskilt farliga och framdragandet borde ställas under samhällets kontroll. Efterhand har även andra intressen kommit i förgrunden. Bestämmelser om att en koncession ej får strida mot kommunernas planering och att lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. (naturresurslagen) skall tillämpas har tillkommit. Sammanfattningsvis kan sägas att ett viktigt syfte med koncessionsreglerna är att vid byggandet av starkströmsledningar säkerställa att ledningsintresset vägs mot andra samhällsintressen vid utnyttjandet av marken.

Bestämmelser om skadestånd är intagna i bl.a. 4 § och 4 a och 4 b §§ och bildar en andra huvudgrupp. Den grundläggande bestämmelsen i 4 § är i huvudsak utformad på samma sätt som när lagen trädde i kraft. Enligt huvudregeln gäller strikt ansvar vid elskador. Bestämmelserna i 4 a och 4 b §§ avser produktansvaret och tillkom i samband med att produktansvarslagen trädde i kraft den 1 januari 1993.

Den tredje huvudgruppen av bestämmelser reglerar skyldigheten för innehavaren av en elektrisk anläggning att vidta skyddsåtgärder i förhållande till andra elektriska anläggningar. Dessa bestämmelser är intagna i 5 §.

En fjärde grupp av bestämmelser finns i 5 a och 5 b §§ och handlar bl.a. om skyldighet för ledningsägaren att i vissa fall flytta ledningen.

En särskild grupp kan de bestämmelser sägas bilda som tillkom i samband med elmarknadsreformen och som träder i kraft den 1 januari 1996. Här märks framförallt bestämmelser om nätverksamhet och nättariffer i bl.a. 2 § 7 mom. och 2 § 9—12 mom.

Härutöver finns i ellagen vissa bestämmelser med definitioner, tillsynsbestämmelser, bestämmelser om vite och straff m.m. Dessa bestämmelser överensstämmer i stort med motsvarande bestämmelser i annan och liknande lagstiftning som innehåller bestämmelser om myndighetstillsyn.

De överväganden som vi redovisar i kapitel 3—7 har lett fram till förslag om ändringar i sak, framför allt av bestämmelserna om

nätkoncession, om flyttning av ledningar samt om skadestånd. Exempelvis föreslår vi särskilda bestämmelser om förnyelse av nätkoncession samt att de omfattande bestämmelserna i 5 a och 5 b §§ som rör bl.a. flyttning av kraftledningar inom vissa områden skall utgå. De har genom senare tillkommen lagstiftning, bl.a. ledningsrättslagen, spelat ut sin roll. Reglerna om skadestånd moderniseras.

I många avseenden bör dock innehållet i den nya lagstiftningen vara samma som i 1902 års lag även om bestämmelserna får en modernare utformning. De delar av ellagen som har samband med elmarknadsreformen bör överföras till den nya lagstiftningen i huvudsak oförändrade. Samma synsätt bör läggas på bestämmelserna i lagen om handel med el, m.m.

Frågan är nu vilken utformning den nya lagstiftningen skall få. Vi har i första hand övervägt det alternativ som anges i direktiven, dvs. en uppdelning i en elsäkerhetslag och en eldistributionslag.

En särskild eldistributionslag bör i första hand innehålla bestämmelser om nätkoncession, leveranskoncession, nättariffer m.m. En elsäkerhetslag bör innehålla bestämmelser om skadestånd, skyddsåtgärder m.m. Vad gäller föreskrifter om elsäkerhet vid bl.a. skötsel av elektriska anläggningar bör dock sådana föreskrifter i likhet med vad som nu är fallet utfärdas av Elsäkerhetsverket. Båda lagarna bör innehålla vissa bestämmelser om tillsyn, viten och andra sanktioner.

Ett skäl för att dela upp bestämmelser i olika lagar kan vara att bestämmelserna är så disparata att de inte lämpligen bör finnas i samma lag. I sådant fall kan man vinna i överskådlighet genom att ha flera lagar. Ett annat skäl kan vara att bestämmelserna skall tillämpas av olika myndigheter med risk för kompetenskonflikter. Vi har emellertid inte funnit att några vinster i fråga om ökad överskådlighet kan göras genom att dela upp ellagens bestämmelser i två lagar. Bestämmelserna har ett inbördes samband och en uppdelning på två lagar torde medföra dubbleringar i vissa avseenden. Vi har inte heller funnit att det finns andra skäl att dela upp bestämmelserna i en eldistributionslag och en elsäkerhetslag eller på något annat sätt.

Vi har i stället övervägt om bestämmelserna i ellagen och lagen om handel med el, m.m. bör sammanföras till en lag. Ett sådant sammanförande kompliceras dock av följande förhållande. 1902 års ellag i den lydelse som gäller fram till den 1 januari 1996 reglerar såväl handel med el som distribution av el. Elmarknadsreformen med de ändringar i ellagen som träder i kraft den 1 januari 1996 innebär att regleringen av handel med el i ellagen avskaffas. Ellagen reglerar därefter enbart nätverksamhet. De föreskrifter om handel med el som behövs även i fortsättningen har förts över till den nya lagen om handel med el, m.m. Den uppdelning som nu gjorts i en särskild ellag och en lag om handel med el, m.m. har motiverats med att strukturella skäl talar för det (prop. 1993/94:162 s. 165). Vidare handlar en stor del av den sistnämnda lagens bestämmelser om leveranskoncessioner. Systemet

med leveranskoncessioner är en övergångslösning inför övergången till en fri elmarknad och skall utvärderas och eventuellt avvecklas efter fem år. Vad som nu anförs talar i viss mån för att bestämmelserna inte bör infogas i en ny ellag.

Vi anser dock att lagen om handel med el, m.m. bör kunna infogas i den nya ellagen på sådant sätt att bestämmelserna om leveranskoncession lätt kan avskaffas om detta blir aktuellt. Återstående fåtaliga bestämmelser från denna lag kvarstår då i ellagen i stället för i en kraftigt stympad lag om handel med el, m.m. Genom att den nya lagen får en helt annan uppbyggnad än 1902 års lag finns enligt vår mening inte heller några strukturella hinder längre mot en gemensam lag.

I detta sammanhang bör även framhållas att bestämmelser om utlandshandel med el i vårt lagförslag har förts till ett särskilt kapitel (6 kap.). Om arbetet inom den pågående s.k. Elbörsutredningen (Dir. 1995:112) leder till behov av ytterligare lagregler rörande utlandshandel med el, torde sådana bestämmelser kunna arbetas in i nämnda kapitel utan att den nya ellagens struktur behöver ändras.

På grund av det nu anförda föreslår vi att bestämmelserna i 1902 års ellag och lagen om handel med el, m.m. förs samman till en gemensam och helt ny lag att gälla vid produktion, överföring och handel med el m.m.

3 Beviljande och förnyelse av nätkoncession

3.1 Den rättsliga regleringen av kraftledningar och andra elledningar

3.1.1 Inledning

I ellagen används benämningen elektrisk ledning som en sammanfattande benämning för starkströms- och svagströmsledningar. Ofta talas det om kraftledningar när man avser större ledningar för överföring av starkström.

Bestämmelserna i ellagen om produktion och överföring av el bygger på att den som svarar för verksamheten har beviljats nätkoncession för byggande eller begagnande av elektrisk starkströmsledning. Koncessionen är knuten till ledningsverksamheten och inte till produktionen av el. Således stadgas i 2 § 1 mom. ellagen, i den lydelse som blir gällande från och med den 1 januari 1996, att elektriska starkströmsledningar inte får dras fram eller begagnas utan tillstånd (nätkoncession). Nätkoncession är antingen koncession för linje eller koncession för område. Nätkoncession för linje avser en ledning med i huvudsak bestämd sträckning och kommer i fråga främst för ledningar med högre spänning, vanligen i storkraftnätet eller i regionnäten. Nätkoncession för område avser inte en särskild ledning utan ger innehavaren rätt att inom området utan särskild prövning uppföra ledningar som ingår i det lokala överföringsnätet. Det är då vanligen fråga om ledningar med lägre spänning för vilka en särskild prövning i varje enskilt fall inte ansetts behövlig.

Transformator- eller kopplingsstation av viss storlek får inte börja byggas förrän koncession för minst en ledning beviljats utom i vissa undantagsfall.

Bestämmelserna i ellagen om nätkoncession gör ingen skillnad mellan om det gäller ansökan om en koncession för en ny ledning eller om det gäller prövning vid förnyelse av en tidigare meddelad koncession.

Beviljas nätkoncession för linje ger detta koncessionshavaren rätt enligt ellagen att dra fram ledningen. Innan så sker måste han emellertid även skaffa sig rätt i förhållande till fastighetsägaren att dra fram ledningen. Detta kan bl.a. ske genom avtal om servitut eller genom förrättning enligt ledningsrättslagen (1973:1144).

3.1.2 Något om kraftledningar och deras inverkan på omgivningen

Sveriges totala elproduktion uppgår till omkring 140 TWh. För merparten (92 procent år 1993) av denna produktion svarar åtta kraftföretag. De större kraftverken ägs av statliga och privata kraftföretag, kommuner och industrier. Störst är Vattenfall AB (ca 52 procent av produktionen) och Sydkraft AB (ca 18 procent).

Kraftledningsnätet i Sverige brukar indelas i tre nivåer, storkraftnätet, de regionala näten samt de lokala näten. Storkraftnätet, som till största delen ägs av staten och förvaltas av Svenska kraftnät, täcker hela landet och överför el på spänningsnivåerna 220 kV och 400 kV. De största elproduktionsanläggningarna är anslutna till detta nät. De regionala näten sammanlänkar storkraftnätet med större mottagare av elkraft, främst eldistributionsföretag och mycket stora elförbrukare i industrin. Dessa nät ägs i allt väsentligt av de större elproduktionsföretagen. Ett stort antal elproduktionsanläggningar av betydelse är anslutna till regionala nät. Spänningsnivåerna ligger normalt på 30—130 kV. De lokala näten ägs av detaljdistributörer, i de flesta fall kommunala bolag eller kommuner. Spänningen är normalt högst 20 kV och transformeras ner till den normala hushållsspänningen 230/400 volt.

En kraftledning kan utföras antingen som luftledning eller som markförlagd ledning med jordkabel. Luftledningar för högre spänningar är vanligen friledningar (luftledningar med fritt från varandra upphängda, oftast oisolerade ledare) medan man för lågspänning i allt större utsträckning använder hängkabel- eller hängspiralkabelledningar.

Friledningar utförs för de högsta spänningarna med stålstolpar eller i vissa fall betongstolpar eller med impregnerade trästolpar och med oisolerade ledare av koppar eller stål/aluminium. På senare tid används för friledningar för 10-20 kV av framförallt driftssäkerhetsskäl även ledare med grundisolering (BLX-ledningar).

Av miljöskäl och utrymmesskäl har jordkabel på senare tid fått en starkt ökad användning, framförallt i de lokala näten. Jordkablar, som dessutom ger hög leveranssäkerhet, har ledare av koppar eller aluminium, isolerade med i huvudsak olika plastmaterial.

Sjökablar, som uppfyller krav på förläggning i vatten, används för korsning av vattendrag och sjöar. Särskilda kablar har också utvecklats för förbindelser med högspänd likström. Sådan förbindelse finns nu till Gotland, Danmark, Finland och Tyskland.

Ledningsgata är det område som kraftledningen påverkar och är berörd av. En ledningsgata omfattar vanligen dels en skogsgata, dvs. det område kring kraftledningen som är kalhugget, dels sidoområden, som är de områden kring skogsgatan som kan påverka ledningen

genom exempelvis trädpåfall. I starkströmsförordningen (1957:601) och i Elsäkerhetsverkets starkströmsföreskrifter (ELSÄK — FS 1994:4) finns vissa bestämmelser om ledningars avstånd till träd och om byggnadsfri zon. Som exempel på byggnadsfri zon kan nämnas att om systemspänningen överstiger 55 kV inom detaljplanelagt område krävs att avståndet till byggnad är minst 10 meter vid vindstilla. Vidare finns bestämmelser om att friledning inte får dras fram över eller i farlig närhet av skolgårdar, bad- och lekplatser och liknande platser. Uppgår avståndet till minst 20 meter anses enligt föreskrifterna ledningen inte framdragen i farlig närhet. Det bör också framhållas att föreskrifterna tar sikte på att förebygga skador som kan uppstå vid ledningsbrott, stolpfall m.m. samt på att skydda ledningarna från skador som kan uppstå t.ex. vid brand i en byggnad.

Kraftledningar kan innebära avsevärd påverkan på omgivningen. Även byggandet och framdragandet av en ledning kan innebära stora konsekvenser för omgivningen i form av skogsavverkning m.m. Som närmare kommer att behandlas i senare avsnitt sker därför en noggrann prövning där avvägningar sker mellan nyttan av ledningen och anläggningstekniska och ekonomiska förutsättningar å ena sidan och hänsyn till annan markanvändning, naturmiljön och olika bevarandeintressen å den andra.

Själva driften av en kraftledning kan under vissa väderförhållanden orsaka visst buller. Detta uppkommer framför allt när s.k. koronaurldningar uppstår kring ledarna. Ljuden kan antingen vara "sprakande" till sin karaktär eller förekomma som toner. Ur plan- och byggsynpunkt anses dock ljudnivåerna leda till praktiska problem först vid spänningar om 400 kV. Frågan har studerats av en arbetsgrupp med deltagare från bl.a. Vattenfall och Naturvårdsverket som utarbetat särskilda rekommendationer i ämnet.

Mer uppmärksamhet har på senare tid frågan om elektriska och magnetiska fält väckt. Under överinseende av berörda myndigheter, bl.a. Socialstyrelsen och Elsäkerhetsverket, pågår därför utredningar om hälsoeffekterna samt de tekniska och ekonomiska konsekvenserna av en eventuell reglering av magnetfälten från kraftledningar och transformatorstationer. Utredningarna skall ge underlag för eventuellt föreskrivna eller rekommenderade gränsvärden i samband med dels nybyggnad av kraftledningar och transformatorstationer, dels nybyggnad av bostäder m.m. intill befintliga kraftledningar och transformatorstationer.

3.1.3 Ellagens bestämmelser om nätkoncession

Koncession infördes som begrepp i ellagen först år 1957. Detta var en ändring främst av formell art eftersom tillstånd för framdragande av elektrisk starkströmsledning krävdes redan enligt lagens ursprungliga bestämmelser. Samtidigt infördes bestämmelser i ellagen om områdes- och linjekoncession. Statens möjligheter att utöva inflytande på elkraftförsörjningen vidgades (prop. 1957:161).

Begreppet nätkoncession införs i ellagen genom ändringar som träder i kraft den 1 januari 1996. Det ersätter begreppet koncession.

Frågor om nätkoncession prövas i flertalet fall av NUTEK vars beslut kan överklagas till regeringen. I vissa särskilda fall prövas dock frågan direkt av regeringen.

En ansökan om koncession skall vara skriftlig och innehålla vissa närmare uppgifter om sökanden samt om anläggningen m.m. Vidare skall till ansökan fogas en miljökonsekvensbeskrivning. Gäller det nätkoncession för linje skall till ansökan även fogas förteckningar över ägarna till de fastigheter som ledningen skall dras fram över. Innan frågan om koncession avgörs skall koncessionsmyndigheten inhämta yttrande från berörda länsstyrelser, kommuner och sakägare.

Koncession får enligt bestämmelserna i 2 § 2 mom. ellagen meddelas bara om anläggningen är lämplig från allmän synpunkt. Lämplighetsprövningen är i första hand aktuell när det gäller nätkoncession för linje. Prövningen syftar till att hindra att samhällsekonomiskt onödiga anläggningar byggs, dvs. att hindra att nya ledningar byggs där tillräcklig överföringskapacitet redan finns samt att ledningar dras fram på ett sätt som inte orsakar onödigt stor skada för tredje man (prop. 1993/94:162 s. 146-147). Koncession får inte heller meddelas om den strider mot en detaljplan eller områdesbestämmelser. Mindre avvikelser får dock göras om syftet med planen eller områdesbestämmelserna inte motverkas. Vidare skall vid koncessionsprövningen naturresurslagen tillämpas. På detta sätt skall intresset av att bygga en ledning vägas mot intresset av att använda marken på annat sätt. Som nyss sagts (avsnitt 3.1.1) prövas dock inte själva ledningsbyggandet när det gäller områdeskoncession.

Nätkoncession för linje får endast om det finns särskilda skäl meddelas för ledning som är avsedd för spänning som inte överstiger högsta tillåtna spänning för de områden med nätkoncession som berörs av ledningen. Motiven till denna regel utvecklas närmare i prop. 1993/94:162 s. 147.

För nätkoncession för område gäller att sådan koncession bara får meddelas om området utgör en med hänsyn till nätverksamheten lämplig enhet. Nätkoncession får inte meddelas för ett område som helt eller delvis sammanfaller med ett annat koncessionsområde.

Vad gäller koncessionshavarens lämplighet får nätkoncession endast beviljas den som från allmän synpunkt är lämplig att utöva nätverk-

samhet. Nätkoncession för område får endast beviljas den som dessutom är lämplig att bedriva nätverksamhet inom det begärda området.

Närmare bestämmelser om koncessionshavares lämplighet tillkom år 1957. Enligt uttalanden i lagens förarbeten avsåg man lämplighet från teknisk, ekonomisk och organisatorisk synpunkt. 1943 års elkraftutredning, vars betänkande SOU 1954:12 låg till grund för regeringens förslag, anförde bl.a. följande angående lämplighetsprövningens innebörd i övrigt (jfr prop. 1957:161 s. 34).

Koncessionsökandens lämplighet att bedriva distribution inom fastställt område bör prövas. Även då ansökan avser linjekoncession bör sökandens lämplighet prövas, dock endast om ledningen skall användas för allmän distribution. Med denna begränsning undantogs enligt utredningen från prövningen t.ex. ledning som ägs av och uteslutande betjänar ett industriföretag.

Föredragande departementschefen anslöt sig helt till vad utredningen anfört om att prövningen av sökandens lämplighet att utöva distributionsverksamhet skall ske ur tekniska, ekonomiska och organisatoriska synpunkter. Departementschefen anförde vidare att sådan prövning är att betrakta som en konsekvens av bestämmelserna om distributionskyldighet och därför endast bör ifrågakomma beträffande den som yrkesmässigt ägnar sig åt sådan verksamhet (prop. 1957:161 s. 49 f.).

De uttalanden som görs i prop. 1993/94:162 ansluter till tidigare uttalanden om lämplighetsprövningen. Departementschefen framhåller (s. 148) att i bedömningen skall vägas in sökandens allmänna kompetens och utformningen av den organisation som skall ha hand om nätverksamheten. Det framhålls vidare att om sökanden tidigare har bedrivit nätverksamhet bör också hans tidigare agerande som nätägare vägas in. En noggrann bedömning av sökandens lämplighet anses också som särskilt viktig när nätkoncession för område beviljas. Eftersom förhållandena inom olika områden skiftar och områdena kan ha olika omfattning och struktur måste sökandens organisation vara anpassad för just det enskilda området.

Enligt 2 § 3 mom. första stycket ellagen skall nätkoncession ges för bestämd tid, längst 40 år. Den skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. En nätkoncession skall vidare förenas med de villkor för anläggningens utförande och utnyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller som annars behövs från allmän synpunkt.

3.1.4 Närmare om koncessionstiden

Som vi nyss konstaterat ges nätkoncession för bestämd tid, längst 40 år. Enligt de äldre bestämmelserna, som upphör att gälla den 1 januari 1996, kunde koncession ges för längst 60 år, en möjlighet som dock inte utnyttjades. Vanligen bestämdes koncessionstiden till längst 40 år vid linjekoncession och till 10 år vid områdeskoncession. Som skäl för den nya ordningen i ellagen yttrade departementschefen att principen att ge koncessioner för viss tid visat sig fungera väl, att nätägaren genom tidsbestämda koncessioner bättre kan planera sin verksamhet samt att en längsta tid om 40 år är tillräcklig (prop. 1993/94:162 s. 60).

Redan i ellagens ursprungliga lydelse fanns tidsgränsen 40 år intagen. Denna gräns tillkom under riksdagsbehandlingen och var således inte intagen i propositionen, som helt saknade bestämmelser om tidsgräns. Att en tidsgräns saknades har antagits bero på att en tidsgräns skulle kunna verka "hämmande på den elektriska kraftens användande" på så sätt att den kunde medföra en osäkerhet i de elektriska företagens ställning (NJA II 1904 s. 27). Riksdagsutskottet som behandlade propositionen ansåg dock att detta inte kunde tillmätas avgörande betydelse utan anförde för sin del att det allmänna intresset inte kunde anses vara vederbörligen tillgodosett om inte någon inskränkning fanns i koncessionstidens längd. Det var dock enligt utskottet viktigt att koncessionstiden blev väl tilltagen just för att inte försvåra den elektriska kraftens användning. Utskottet föreslog längst 50 år och motiverade detta med att det motsvarade den tid som gällde enligt en kunglig förordning den 25 april 1889 för nyttjanderättsavtals å landet bestånd samt vidare motsvarade den normala amorteringsplanen för sådana företag som kom i fråga.

Vid behandlingen av utskottets förslag i kamrarna gick första kammaren på utskottets linje medan andra kammaren ansåg 30 år vara tillräcklig tid. En sammanjämkning skedde därefter till högst 40 år.

Frågan om koncessionstidens längd övervägdes därefter av 1933 års sakkunniga för elektriska kontrollväsendet. I betänkandet Angående kontrollen över elektriska starkströmsledning (SOU 1936:27) föreslogs att koncessionstiden skulle utökas till högst 60 år om det fanns särskilda skäl, vilket förslag också genomfördes. De sakkunniga anförde bl.a. följande angående frågan om bestämmelsen om begränsad koncessionstid helt kunde tas bort (s. 71).

Till stöd för borttagande av bestämmelsen därom kan bland annat anföras följande. Tidsbegränsningen medför ett osäkerhetsmoment, som verkar besvärande för både distributörer och abonnenter. Detta gör sig särskilt gällande, när koncessionstiden börjar lida mot sitt slut. Kraftdistributörer hava då svårt att avsluta ett leveransavtal för längre tid med en abonnent, när han icke vet, huruvida han kan fullfölja avtalet efter koncessionstidens slut. Han kan vidare finna sig nödsakad att tills vidare undanskjuta vidtagandet av erforderlig utbyggnad eller förstärkning av anläggningen på grund av att

kostnaderna därför med normala kraftpriser icke hinna avskrivas under den återstående koncessionstiden. En tidpunkt av 40 år torde visserligen i och för sig vara tillräcklig för amortering av de ursprungliga anläggningskostnaderna. Men dessa åtföljas senare av mer eller mindre dyrbara kompletteringar. Härtill kommer vidare den omständigheten, att koncession å ledningar, anslutna till tidigare koncessionerad ledning, enligt praxis endast beviljas för den tidsperiod, som då återstår av den 40-åriga koncessionstiden för huvudledningen. Sådana koncessioner kunna därför ibland komma att gälla endast ett fåtal år. Sammanlagt finnas sålunda starka skäl av ekonomisk natur, som direkt tala emot att begränsa koncessionernas giltighet i tiden. Å andra sidan kan naturligtvis med hänsyn till den rastlösa utveckling, som äger rum på det tekniska området, ej heller nu med bestämdhet överblickas, huru kraftförsörjningsproblemet kommer att te sig i en mera avlägsen framtid. -- Om emellertid försiktigheten anses bjuda, att staten även i fortsättningen genom en begränsning av koncessionstiden förbehåller sig rätten att ånyo taga koncessionerna under omprövning, är i varje fall nödvändigt, att tiden tillmättes rikligare än förra gången.

Departementschefen delade utredningens uppfattning att en tidsgräns måste finnas och uttalade följande (prop. 1938:137 s. 34-35).

I fråga om koncessionstiden hava mycket delade meningar uttalats i de avgivna yttrandena. Att denna även i fortsättningen bör vara i lag begränsad, anser jag ur det allmännas synpunkt ofrånkomligt. — — — Beträffande maximitiden är jag med hänsyn till att den fortsatta utvecklingen på elektrifieringsområdet åtminstone på längre sikt icke kan förutses, särskilt med tanke på teknikens ofantliga utvecklingsmöjligheter, närmast böjd för att förorda ett bibehållande av den nuvarande tiden eller 40 år. Då emellertid vägande motiv anförts även för en utökning av tiden i vissa fall, har jag funnit mig böra föreslå, att tiden för tillstånden bestämmes till högst 40 eller, om särskilda skäl därtill föranleda, högst 60 år.

I propositionen gjordes även vissa uttalanden av intresse för frågan om förnyelse av koncession (s. 34). Departementschefen uttalade härvid bl.a. följande.

Att i lagen införa särskilda bestämmelser angående förlängning av koncession vare sig under pågående koncessionstid eller vid slutet av densamma synes icke påkallat. Ehuru en realprövning av naturliga skäl är betydligt svårare att genomföra beträffande redan koncessionerade ledningar än när fråga är om nya ledningar, anser jag mig --- böra understryka vikten av att vid meddelande av ny koncession å befintliga ledningar eventuellt förefintliga missförhållanden ur allmän elektrifieringssynpunkt, såvitt möjligt undanröjs.

Även 1943 års elkraftutredning övervägde koncessionstidens längd. Utredningen konstaterade i sitt betänkande (SOU 1954:12) att koncessionstidens begränsning till viss tid utgjorde resultatet av en avvägning mellan å ena sidan koncessionshavarens anspråk att under tillräckligt lång tid ostört få driva sin rörelse och å andra sidan statens intresse att kunna ta koncessionen under omprövning på grund av att utvecklingen på kraftförsörjningsområdet inte kunde förutses. Efter att ha övervägt att ersätta gällande bestämmelser om tidsbegränsad koncession med en regel att koncession skall beviljas tills vidare med rätt för staten att efter viss tid med skäligt varsel helt eller delvis

inlösa rörelsen med tillhörande anläggningar fann utredningen att detta inte var erforderligt. Utredningen föreslog således ingen ändring av bestämmelserna om att koncessionstiden skall vara begränsad till viss tid.

I prop. 1957:161 föreslogs omfattande ändringar i ellagens koncessionsbestämmelser på grundval av Elkraftutredningens betänkande. I fråga om koncessionstidens längd anförde departementschefen emellertid att han fann "varken på grund av rationaliseringssynpunkter eller eljest erforderligt att föreslå någon ändring av gällande bestämmelse" (s. 48).

Inte heller 1960 års ellagstiftningsutredning fann anledning att föreslå någon ändring i bestämmelserna om koncessionstid. Utredningen anförde i sitt betänkande (SOU 1966:39) att även om den utformning som reglerna om koncessionstidens längd fått i gällande lag haft ur rationaliseringssynpunkt mindre lyckliga följder, torde reglerna som sådana få anses välgrundade (s. 44). I utredningens förslag till ny ellag behölls därför koncessionstiderna 40 respektive 60 år.

De olägenheter utredningen syftade på var att koncessionstiderna kunde utlöpa på olika tider vilket försvårade ett rationaliseringsarbete. Härvid erinrade dock utredningen om den praxis som kommerskollegium då tillämpade och som innebar att man förlängde utlöpande koncessioner endast för korta perioder som utlöpte länsvis vid samma tidpunkt. Enligt utredningen var genom detta förfarande olägenheterna på väg att övervinnas (SOU 1966:39 s. 44).

Koncessionstiderna övervägdes därefter mera ingående av Eldistributionsutredningen (betänkandet Eldistributionens rationalisering, SOU 1968:39). Utredningen anförde att det alltjämt var den gängse uppfattningen att staten borde medverka i strävandena att åstadkomma en rationell eldistribution och att en nödvändig förutsättning för detta var att distributionsförhållandena kunde omprövas med lämpligt avpassade mellanrum. Koncession borde därför även i fortsättningen beviljas för viss tid (s. 75 och s. 98).

Vid beredningen av Ellagstiftningsutredningens och Eldistributionsutredningens betänkanden beslutades att behandlingen av koncessionsreglerna skulle uppskjutas och tas upp i ett senare sammanhang (prop. 1970:139 s. 36). Därefter har fortsatt utredningsarbete skett på eldistributionsområdet. I samband med att riksdagen år 1976 antog riktlinjer för rationaliseringen av eldistributionen (prop. 1975/76:100 bil 15 p. D) framhölls vikten av koncessionsmyndighetens möjligheter att påverka eldistributionens organisation (s. 160). Någon närmare diskussion om koncessionstidens längd eller om koncession borde meddelas för obestämd tid synes dock inte ha förts.

3.1.5 Beaktande av planer enligt plan- och bygglagen m.m.

Enligt 2 § 2 mom. femte stycket ellagen får, som vi tidigare nämnt, nätkoncession inte strida mot en detaljplan eller områdesbestämmelser. Om syftet med planen eller bestämmelserna inte motverkas, får dock mindre avvikelser göras.

Plan- och bygglagen (1987:10) är grundläggande för kommunernas planläggning av markanvändningen. De viktigaste instrumenten för denna planläggning är översiktsplan, detaljplan och områdesbestämmelser. I översiktsplanen skall redovisas grunddragen i den planerade markanvändningen. En sådan plan är dock, till skillnad mot detaljplan och områdesbestämmelser, inte bindande för myndigheter och enskilda. Regeringen har emellertid i prop. 1994/95:230 om kommunal översiktsplanering enligt plan- och bygglagen m.m. lagt fram förslag som bl.a. innebär en förstärkning av och utvidgning av översiktsplanens uppgifter.

Närmare och rättsligt bindande reglering av markanvändning och bebyggelse sker genom detaljplanen. För begränsade områden som inte omfattas av detaljplan kan kommunen anta områdesbestämmelser för att säkerställa att syftet med översiktsplanen uppnås.

Detaljplanen kan sägas vara ett instrument för kommunen att förverkliga den lokala bebyggelsepolitiken. Planen skall också inriktas på att uppfylla angelägna nationella mål som de kommer till uttryck i plan- och bygglagens bestämmelser om allmänna intressen och naturresurslagens bestämmelser om hushållning. Att detaljplanen har rättsverknningar innebär att den, på samma sätt som områdesbestämmelser, styr efterföljande beslut enligt lagen på så sätt att det råder förbud mot att t.ex. meddela bygglov i strid mot planen (eller områdesbestämmelserna). Mindre avvikelser får dock medges om avvikelserna är förenliga med syftet med planen eller bestämmelserna.

Som redan nämnts är det kommunen själv som antar detaljplan och områdesbestämmelser. Statens möjligheter att ingripa är i huvudsak begränsade till frågor av nationellt eller mellankommunalt intresse och till sådana fall där ett genomförande av planen eller områdesbestämmelserna kan medföra risker från hälsoskyddssynpunkt eller olycksfallsrisker. När en kommun beslutat att anta, ändra eller upphäva en detaljplan eller områdesbestämmelser och beslutet inte kan anses tillgodose de intressen som staten sålunda skall bevaka, kan länsstyrelsen med stöd av bestämmelserna i 12 kap. plan- och bygglagen pröva kommunens beslut och även upphäva det. Enligt ett uttalande av departementschefen i prop. 1985/86:3 s.31 innebär det nu anförda att när ett beslut att anta detaljplan eller områdesbestämmelser har vunnit laga kraft har det allmännas intressen, såväl statliga som kommunala, klarats ut i de frågor som planen eller bestämmelserna behandlar. De avvägningar som kan ha föranletts av enskildas motstående intressen har enligt samma uttalande också klarats ut.

Fram till år 1986 innehöll ellagen inga bestämmelser om den hänsyn som skulle tas till andra markanvändningsintressen vid koncessionsprövningen. Den regel som då fanns om möjligheten att tillgodose lokala intressen vid koncessionsprövningen ansågs i första hand syfta på elektrifieringsintressena (prop. 1985/86:90 s. 127).

Före år 1986 hade dock frågan om sambandet mellan koncessionsprövningen och den fysiska planeringen behandlats i riksdagen bl.a. i samband med tillkomsten av ledningsrättslagen år 1973. Riksdagen uttalade då att koncessionsprövningen borde ske med beaktande av bl.a. riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen (CU 1973:34). Frågan ägnades fortsatt uppmärksamhet under de närmaste åren och blev föremål för en rapport från Statens planverk år 1978, Kraftledningar i fysisk planering (46:1978), reviderad år 1985 och senast år 1989. Rapporten innehöll förslag till nya rutiner för ett utökad samråd mellan kraftföretag, länsstyrelser, regionala sektormyndigheter och kommuner samt former för kraftledningsfrågornas behandling i den kommunala planeringen.

I detta sammanhang bör även nämnas vissa ändringar i ellagen som genomfördes år 1982. Ändringarna avsåg bl.a. att förhindra att kraftföretagen före koncessionsprövningen påbörjade arbetet med ledningar och därtill hörande anläggningar i sådan omfattning att koncessionsmyndigheten inte förutsättningslöst skulle kunna pröva ärendet. Dessa bestämmelser finns nu bl.a. i 2 § 1 mom. tredje stycket. Samtidigt infördes nuvarande bestämmelser i 3 § om koncessionshavarens skyldighet att vidta vissa återställningsåtgärder sedan en koncession upphört att gälla.

De nu gällande bestämmelserna om samordning mellan ellagen och plan- och bygglagen infördes genom prop. 1985/86:90 om följdlagstiftning till den nya plan- och bygglagen m.m. Departementschefen uttalade bl.a. följande (s. 92).

Samordningen mellan PBL och annan lagstiftning rör i första hand behovet av en sammanvägning av olika anspråk på användningen av mark- och vattenområden. I PBL-propositionen kallade jag detta för det planpolitiska intresset. Sammanvägningen av de olika anspråken på marken och vattnet kommer att göras i de former av fysisk planläggning som PBL erbjuder. Avsikten med PBL-reformen är bl.a. att kommunerna själva — med de nyss nämnda begränsningarna — skall ha det avgörande inflytandet när det gäller bebyggelseutvecklingen i vid mening i kommunen. Planbesluten enligt PBL bör alltså påverka tillståndsprövningen enligt olika speciallagar. Detta bör gilla oavsett om ett företag skall prövas enligt både en speciallag och PBL eller endast enligt en speciallag. När det gäller verkningarna av PBL:s planer finns anledning att särskilja detaljplan, fastighetsplan och områdesbestämmelser, som har rättsverkan för efterföljande beslut enligt PBL, från översiktsplaner som avses endast tjäna som underlag för efterföljande beslut.

Vad särskilt gällde kraftledningar pekade departementschefen på det samråd som inletts mellan kraftföretagen, länsstyrelser och kommuner för att få en ändamålsenlig handläggning av kraftledningsfrågorna och

som föreslagits i den ovan nämnda rapporten från Statens planverk (s. 127). Han framhöll att den ökade självständighet i markanvändningsfrågor som den nya plan- och bygglagen innebar för kommunerna borde föra med sig ett ökat intresse från kraftföretagens sida att få erforderliga markreservationer för sina planerade ledningar gjorda i den kommunala planeringen.

3.1.6 Anknytningen till naturresurslagen

Samtidigt som bestämmelserna om att nätkoncession inte får strida mot detaljplan eller områdesbestämmelser infördes i ellagen infördes även en samordning med naturresurslagen. Således gäller enligt 2 § 2 mom. sjätte stycket ellagen att vid prövning av frågor om meddelande av nätkoncession skall naturresurslagen tillämpas.

Naturresurslagen infördes år 1987 och ersatte de allmänna riktlinjer som tidigare tillämpats rörande den fysiska riksplaneringen. Lagen var avsedd som en gemensam grund när det gällde att göra avvägningar enligt olika speciallagar i fråga om användningen av mark och vatten. Lagen innehåller grundläggande hushållningsbestämmelser (2 kap.), särskilda hushållningsbestämmelser för vissa områden i landet (3 kap.), bestämmelser om regeringsprövning av vissa industrianläggningar (4 kap.), bestämmelser om miljökonsekvensbeskrivningar (5 kap.) samt bestämmelser om myndigheternas uppgifter, ansvarsfördelning m.m.

De grundläggande hushållningsbestämmelserna ger anvisningar om de avvägningar som skall göras vid planläggning och tillståndsprövning i fråga om den framtida användningen av mark och vatten. Är ett område av riksintresse för flera oförenliga ändamål, skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Behövs området eller en del av detta för en anläggning för totalförsvaret skall försvarsintresset ges företräde.

I fråga om samordningen med ellagen uttalade departementschefen följande (prop. 1985/86:90 s. 127).

Man kan utgå från att kraftledningsfrågorna diskuteras ingående mellan länsstyrelsen och kommunerna vid upprättande och ändring av översiktsplanerna. Reservationerna av mark för kraftledningar kommer att i den kommunala planeringen göras utifrån bestämmelserna i naturresurslagen. Mot bakgrund av den betydelse kraftledningar av den typ som behandlas i ellagen får för markanvändningen i övrigt är det viktigt att sådana avvägningar som behandlas i naturresurslagen görs i koncessionsärendena.

Naturresurslagen tar sikte på sådana fall där det är fråga om förändrad markanvändning. Avsikten är inte att man med stöd av lagen skall kunna ingripa mot pågående markanvändning (prop. 1985/86:3 s. 14—15).

Bestämmelser om miljökonsekvensbeskrivningar infördes i naturresurslagen år 1991. I lagen anges vissa fall i vilka en ansökan om tillstånd skall innehålla en sådan beskrivning. Här anges dock inte ellagen. Vidare kan regeringen i vissa andra fall förordna att en miljökonsekvensbeskrivning skall bifogas en ansökan om tillstånd, vilket regeringen också gjort i förordningen (1991:738) om miljökonsekvensbeskrivningar. I denna förordning anges bl.a. nätkoncessioner enligt ellagen.

En miljökonsekvensbeskrivning skall innehålla underlag för en samlad bedömning av en planerad anläggnings, verksamhets eller åtgärds inverkan på miljön och hälsan samt hushållningen med naturresurser, utformad med hänsyn till behovet i det enskilda fallet. Förslag till alternativa lägen och utformningar bör finnas. Vederbörande prövningsmyndighet skall bedöma om en miljökonsekvensbeskrivning är tillräcklig eller behöver kompletteras. Länsstyrelserna har i detta sammanhang fått en viktig roll även i de fall de inte är prövningsmyndighet. Kravet på att en miljökonsekvensbeskrivning skall finnas är i princip obligatoriskt. Det sker således ingen förprovning om en beskrivning i det särskilda fallet behövs eller inte utan varje ansökan skall åtföljas av en miljökonsekvensbeskrivning. Dock gäller att beskrivningen skall stå i rimlig proportion till vad saken gäller.

I prop. 1990/91:90 En god livsmiljö uttalas att med hänsyn till den inverkan på miljön som elledningar och andra elanläggningar har borde en ansökan om koncession som regel innehålla en miljökonsekvensbeskrivning (s. 180). Vidare uttalas att eftersom länsstyrelsen skall avge yttrande och även delta i samrådsförfarandet innan ansökan om koncession lämnas in borde länsstyrelsen ges tillfälle att yttra sig över miljökonsekvensbeskrivningen.

Bestämmelser om att en miljökonsekvensbeskrivning skall bifogas ansökan om nätkoncession såväl för linje som för område finns nu i elförordningen (1994:1250).

3.1.7 Förhållandet till vissa andra lagar inom miljöområdet m.m.

Vid framdragandet av elledningar skall som framgått beaktas krav som regleras i flera olika lagar. De mest centrala lagarna utöver ellagen är de som redovisats i avsnitt 3.1.5 och 3.1.6, nämligen plan- och bygglagen samt naturresurslagen. Skall mark upplåtas med ledningsrätt blir även ledningsrättslagen (1973:1144) tillämplig. Denna lag återkommer vi till i kapitel 5. När det gäller ledningars inverkan på miljön kan flera andra lagar bli aktuella såsom naturvårdslagen (1964:822), hälsoskyddslagen (1982:1080) och strålskyddslagen

(1988:220). Av dessa lagar är det främst naturvårdslagen som är av intresse vid själva koncessionsprövningen.

I naturvårdslagen finns bl.a. bestämmelser som syftar till bevarande och skydd för bl.a. vissa typer av områden, naturminnen och naturmiljön. Enligt 20 § skall den som skall utföra arbetsföretag som kan väsentligt ändra naturmiljön samråda med länsstyrelsen. Vid samrådet görs en bedömning av hur allvarligt ingreppet kan bli på naturmiljön i stort och hur speciellt känsliga naturvårdsobjekt kan påverkas. För många naturreservat och naturvårdsområden finns föreskrifter som innebär att arbetsföretag som att bygga luftledningar eller lägga ned jordkablar inte får utföras utan tillstånd av länsstyrelsen.

Samrådet redovisas i det yttrande som länsstyrelsen avger till NUTEK i koncessionsärendet.

3.2 Prövningsförfarandet

3.2.1 Något om planering och projektering av kraftledningar

Innan en ansökan om nätkoncession ges in till NUTEK har ett omfattande planeringsarbete och samråd med myndigheter och enskilda ägt rum.

Till grund för planeringen av kraftledningar och transformatorstationer ligger prognoser över den framtida elförbrukningen. Prognoserna utarbetas för hela landet av kraftledningsägarna och NUTEK. På regional och lokal nivå utarbetas också prognoser över den egna belastningsutvecklingen av Vattenfalls regionala enheter samt övriga kraftföretag. Utredningsresultaten ger underlag för kraftföretagets beslut om eventuell utbyggnad. Projekterings- och byggnadstiden för en ledning eller en transformatorstation har beräknats till 4-6 år.

Projekteringsarbetet för en kraftledning inleds med att preliminära ledningssträckningar tas fram genom kartstudier. Härvid väger man in hänsyn till topografi, bebyggelse, sjöar, befintliga kraftledningar, fornminnen, bevarandehänsynen, vägar, järnvägar, militära synpunkter, flygfält och teleledningar. Tätorter undviks liksom, om möjligt, närhet till enskild bebyggelse.

Sedan man arbetat fram ett huvudförslag till ledningssträckning, presenteras förslaget för länsstyrelsen i anslutning till det samråd som, enligt vad som tidigare nämnts, skall ske enligt 20 § naturvårdslagen. Samråd sker även med kommuner som berörs, skogsvårdsstyrelse och lantbruksnämnd samt med väghållningsmyndigheten. De föreslagna ledningssträckningarna diskuteras även med Försvarsmakten, Post- och

telestyrelsen, telenätsoperatörerna (Telia AB m.fl.), Banverket, Luftfartsverket och Sjöfartsverket.

Av särskild vikt är givetvis samråd med berörda fastighetsägare och information till närboende. Detta sker dels vid informationsmöten i anslutning till att föreslagen ledningssträckning presenteras för länsstyrelse och kommun, dels vid personliga kontakter.

Vad som nu sagts gäller överföringsledningar i storkraftnätet och de regionala näten men i princip även de lokala näten. Här blir det dock ofta ett förenklat förfarande om det finns nätkoncession för område.

3.2.2 NUTEK:s prövning vid ny koncession

Detta avsnitt bygger på NUTEK:s handläggning av linjekoncessioner och områdeskoncessioner enligt det äldre systemet. Genomgående används dock den nya terminologin.

När en ansökan om nätkoncession kommit in till NUTEK remitteras den till myndigheter och andra som berörs. Närmare bestämmelser härom finns i elförordningen. Viktiga remissinstanser är bl.a. länsstyrelse och kommun, Elsäkerhetsverket och vissa andra myndigheter. Länsstyrelsen hör i sin tur vissa instanser på regional nivå såsom väghållningsmyndigheten och lantbruksnämnden. Vidare bör nämnas markägare och i förekommande fall LRF. Kommer erinringar in bereds sökanden tillfälle att yttra sig över dessa. Därefter sker en beredning av ärendet inom NUTEK.

Den fortsatta handläggningen och prövningen beror på om det är fråga om nätkoncession för linje eller för område. Gäller det nätkoncession för linje är ledningens sträckning av särskilt intresse. Har exempelvis markägare framfört erinringar mot ledningen får de i sin tur tillfälle att yttra sig över eventuellt nytt material som kan ha tillförts av sökanden. Det förekommer även att NUTEK inbjuder företrädare för markägare, länsstyrelse, kommuner och sökande till överläggningar om t.ex. alternativa ledningssträckningar. Dessa överläggningar kan samordnas med besök på platsen. När beredningen avslutats fattas beslut av NUTEK.

Vid handläggningen av ärenden om nätkoncession för linje bedömer NUTEK behovet av ledningen och väger samman allmänna, enskilda och ekonomiska intressen på ett sådant sätt att olika slags intrång minimeras. Härvid söker NUTEK tillvarata samhällsintressen och privata intressen så att inte enbart företagsekonomiska motiv kommer att bli styrande för planering, byggande och drift av kraftledningar.

Gäller det en ledning med högre spänning än 145 kV och någon som hörts i ärendet har motsatt sig att koncession beviljas fattas beslut av regeringen. En ansökan om nätkoncession som avser en utlandsförbindelse skall alltid beslutas av regeringen. Beredningen sker även i dessa fall av NUTEK som därefter överlämnar ärendet till regeringen

med förslag till beslut. Därvid bereds berörda remissinstanser och markägare tillfälle att framföra erinringar direkt till regeringen.

Vid prövningen av ansökan om nätkoncession för område är det företagets struktur som kommer i förgrunden. Det måste finnas vissa nödvändiga funktioner i verksamheten för att företaget skall kunna möta de krav som samhället ställer på en eldistributör. Företagets resurser blir därför en huvudfråga vid bedömningen av dess lämplighet att få en nätkoncession för område.

3.2.3 NUTEK:s prövning vid förnyelse av koncession

Som tidigare nämnts innehåller ellagen inga särskilda bestämmelser om prövning av ansökan om förnyelse av koncession. Vid den praktiska tillämpningen har därför frågan uppkommit om detta innebär att en omprövning skall vara lika utförlig som när det är fråga om en helt ny koncession.

NUTEK har i en skrift den 15 november 1993 till utredningen redogjort för viss praxis som tillämpas vid förnyelse av koncession. Enligt NUTEK måste i princip samma krav ställas vid förnyelse av en koncession som när det gäller en helt ny ledning. Detta har också generellt sett varit utgångspunkten för hittillsvarande praxis vad avser linjekoncession.

Ett viktigt led vid prövningen av en ansökan om förnyelse av koncession gäller förhållandet till den fysiska planeringen. NUTEK har framhållit att vid förnyelse av koncession det i några fall har uppstått besvärande effekter när senare detaljplaner inte tagit hänsyn till ledningar som faktiskt finns. Enligt NUTEK har dock ännu inte några "olösliga fall" uppkommit. Problemen anses på senare tid ha minskat i och med att kraftföretagen lagt in i sina rutiner att bevaka och att, i de fall ett planförslag inte är förenligt med företagets intressen, överklaga de rättsligt bindande planer som kommunerna fastställer. Med hänsyn härtill finner NUTEK att bestämmelsen att en koncession ej får strida mot detaljplan är ändamålsenlig.

Vad gäller handläggningsförfarandet vid förnyelse av linjekoncession har NUTEK tillämpat ett förenklat förfarande på så sätt att man ej begärt in någon markägarförteckning. NUTEK har därvid anfört att servitut och ledningsrätter inte är tidsbundna samt att, i den mån fastigheten bytt ägare eller fastighetsomvandling ägt rum, ledningens fysiska existens har varit känd och accepterad.

Enligt vad vi erfarit under vårt utredningsarbete leder omprövningen vid fråga om förnyad koncession i vissa fall till ändrade sträckningar och nya systemlösningar. I en promemoria som i januari 1995 upprättats inom NUTEK för utredningens räkning beskrivs NUTEK:s arbete vid prövning av ansökan om förnyelse av koncession på följande sätt.

Koncessionsmyndigheten medverkar aktivt i arbetet med att åstadkomma förändringar i ledningssystemen. Sådana förändringar gäller t.ex. samordning av ledningsnät där fler nätagare har ledningar inom samma område. Så har fallet varit t.ex. i Emmaboda där Sydkraft matade in i ett industriområde. Efter förhandlingar i samband med linjekoncessionsprövningen ändrades nätet så industriområdet numera matas över det lokala nätet. Behovet av förändringar är inte knutet enbart till ansökningar om förnyad koncession, men accentueras vid dessa tillfällen. Som exempel kan nämnas att i Västervik kring Verkebacksviken har eldistributionen bedrivits med fem skilda högspänningssystem: 6, 10, 20, 40 och 50 kV. Där sker förhandlingar mellan de olika nätföretagen för att få bättre nätstruktur. Avveckling av vissa spänningsnivåer pågår och koncessionsmyndigheten har under hand informerat företagen om lämpligheten att vidta åtgärder inför kommande koncessionsprövningar. Ett annat exempel är Stockholms Energis ledningar för 220 kV berörande bl.a. Sundbybergs och Solna kommuner där regeringen gett koncessionsmyndigheten ett särskilt utredningsuppdrag att undersöka möjligheterna till förändringar och därvid också begränsat koncessionstiden kraftigt för att understryka önskemålet om ingående överväganden. Inom Sundbybergs kommun har ledningen numera (tillsammans med annan kraftledning och vissa av Telias anläggningar) ändrats enligt kommunens önskemål. Kommunen har stått för kostnaderna som totalt kom att belöpa till ca 25 Mkr. För ledningsdelen inom Solna kommun föreligger emellertid ännu ingen uppgörelse trots betydande utredningsinsatser. Ledningsägaren är villig att flytta ledningen till nytt läge — utanför exploateringsområdet — och också bidra till viss del av kostnaden som uppgår till 50 Mkr. Solna kommun strävar att få ett annat alternativ med tunnelförlagda kablar som ersättning för nuvarande friledning. — — —

Ytterligare ett exempel där prövningen av förnyad koncession lett till särskilda utredningsuppdrag från regeringen är ledningar inom Ljusnans dalgång, där särskilt Ljusdals kommun yrkat att ändringar skall vidtas. Detta samhälle har genom byggelseutvecklingen kommit att beröras av såväl Vattenfalls (numera Svenska Kraftnäts) och Krångedebolagens befintliga 220 kV ledningar på ett besvärande sätt. Utredningsarbete och samverkan mellan koncessionsmyndigheten, ledningsägaren och kommunen har lett till betydande insatser som frilagt mark inom tätorten och dess närområde. Här har också nödvändiga systemförändringar inneburit att kommunen fått dessa åtgärder vidtagna utan att behöva bidra till kostnadstäckningen.

3.2.4 Förhållandena i vissa andra länder

Det förekommer sedan länge ett omfattande samarbete mellan de största svenska kraftföretagen och kraftföretagen i framförallt Danmark, Norge och Finland. Utredningen har därför inhämtat vissa uppgifter om regelsystemen i dessa länder vad gäller byggandet av kraftledningar.

Danmark

Vid etablerandet av elektriska anläggningar (højspaendingsanlaeg) är flera olika lagar tillämpliga. Till skillnad mot i Sverige finns en särskild "elförsörjningslag" (lov om elforsyning) och en "elsäkerhetslag" (lov om elektriske stærkstrøms- anlaeg). Därtill kommer som

i Sverige prövning enligt planlagstiftningen (lov om planlægning) och "naturskyddslagen" (lov om naturbeskyttelse).

Enligt elförsörjningslagen krävs särskilt tillstånd (bevilling) för elektriska anläggningar med spänning över 100 kV. Tillståndet lämnas av en särskild myndighet, Energistyrelsen. Det är närmast fråga om behovsprövning. Motsvarande behovsprövning av anläggningar under 100 kV görs av Elektricitetsrådet enligt elsäkerhetslagen, vilket närmare behandlas nedan. Elförsörjningslagen uppställer inga specifika krav för att en anläggning skall godkännas. Vid prövningen av en ansökan bedömer Energistyrelsen anläggningen i förhållande till övriga energiförsörjningssystem och betydelsen för leveranssäkerhet och ekonomi. Enligt vad utredningen erfarit lämnas bevilling för 20-30 år. Förlängning sker sedan regelmässigt utan närmare prövning och närmast som en administrativ rutin.

Närmare bestämmelser om elektriska anläggningar finns i elsäkerhetslagen. I denna lag finns såväl säkerhetsbestämmelser som vissa bestämmelser om expropriation. Anläggningar med en spänning över 30 kV skall anmälas till Elektricitetsrådet. De måste då uppfylla de särskilda krav som stadgas om bl.a. säkerhetsavstånd i förhållande till bebyggelse m.m. Som redan nämnts skall Elektricitetsrådet även ta ställning till behovet av anläggningen om det gäller en anläggning med spänning under 100 kV. Expropriation kan ske om frivilliga upplåtelse till mark ej kunnat åstadkommas.

Enligt planlagstiftningen skall upprättas regionplaner, kommunplaner samt lokalplaner. Högspänningsanläggningar på 100 kV och däröver betraktas som större tekniska anläggningar som skall tas upp i regionplan. Det förutsätts därvid att elföretagen underrättar planmyndigheterna om sina utbyggnadsplaner. Regionplanerna revideras vart fjärde år men tillägg kan göras för tiden däremellan. Finns högspänningsledning inlagda i en regionplan skall de även inarbetas i kommunplanen. Kommunen är skyldig att verka för genomförandet av övergripande planer vilket sker genom utarbetande av en lokalplan.

Särskild prövning skall ske enligt naturskyddslagen (lov om naturbeskyttelse). Gäller det en anläggning med spänning överstigande 150 kV skall anläggningen godkännas av Skov- og Naturstyrelsen, i annat fall av amtsrådet. Prövningen ansluter nära till den prövning som sker genom planlagstiftningen. Ofta fastslås i regionplanen endast en lednings huvudsakliga sträckning medan resterande prövning sker enligt naturskyddslagen. Gäller det en särskilt stor ledning kan dock sträckningen anges mer exakt i regionplanen medan prövningen enligt naturskyddslagen inskränks till mer detaljerade förhållanden. Vid godkännandet av ledningens sträckning kan krävas att den förläggas under jord.

Norge

Enligt den norska energilagen (lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energie m.v.) krävs koncession för att inneha elektriska anläggningar och övriga energianläggningar av viss storlek. För att koncessionsplikt skall föreligga för elektrisk anläggning krävs att spänningen överstiger 1 000 volt växelström eller 1 500 volt likström.

Koncession ges för längst 30 år, vilket antas motsvara den genomsnittliga livslängden för elektriska anläggningar. Beslut om koncession fattas enligt lagen av konungen (dvs. regeringen) men delegeras i stor omfattning till Olje- og energidepartementet och till Norges vassdrags- og energiverk.

Vid prövningen av ansökan om koncession "skal det tas hensyn til allmenne interesser som vill bli berørt". Här avses bl.a. naturskydd, djurliv, friluftsliv samt kommunala intressen. Den som planerar en anläggning skall därför vid utarbetandet av planerna hålla kontakt med berörda myndigheter. Dessa myndigheter får även yttra sig till prövningsmyndigheten. Vidare gäller skyldighet att utarbeta en konsekvensutredning avseende inverkan på miljön m.m. om det är fråga om kraftledning med spänning om 132 kV eller högre och en längd överstigande 20 km.

När koncessionstiden gått ut krävs ansökan om förnyad koncession om anläggningen skall fortsätta att vara i drift. Det synes dock saknas närmare bestämmelser om hur en sådan ansökan skall prövas. Ansökningen kan dock enligt de riktlinjer som utfärdats av myndigheterna göras betydligt enklare än första gången. Vidare gäller enligt dessa riktlinjer att ansökan om förnyad koncession bör skickas in omkring sex månader innan koncessionstiden går ut.

Finland

I Finland har nyligen antagits ny lagstiftning på elområdet. Bestämmelser om nätverksamhet, försäljning av el m.m. har samlats i en särskild lag, Elmarknadslagen, som kompletterats med en särskild elsäkerhetslag. På samma sätt som i Sverige avses att ge köparen av el frihet att välja sin elleverantör.

Enligt elmarknadslagen får nätverksamhet endast bedrivas med tillstånd (elnätstillstånd) av elmarknadsmyndigheten. Produktion och försäljning av el är däremot inte beroende av tillstånd. Elnätstillstånd beviljas tills vidare eller av särskilda skäl för en viss tid. Enligt vad som uttalas i förarbetena skall tillstånd i allmänhet beviljas tills vidare. Det kan dock enligt vad som vidare uttalas i en del undantagsfall vara nödvändigt att begränsa tillståndets giltighetstid. Tillståndet kan under vissa förutsättningar återtas.

Vad gäller frågan om tillstånd att bygga elledningar skiljer man mellan ledningar som ingår i ett distributionsnät och ledningar i stam- och regionnätet. Med distributionsnät avses ett elnät vars nominella spänning är lägre än 110 kV. Endast för ledningar som ingår i stam- och regionnätet krävs särskilt tillstånd.

Innehavaren av ett distributionsnät har genom elnätstillståndet ensamrätt att bygga distributionsnät inom sitt ansvarsområde. Han kan dock medge andra att bygga ledningar inom området. Även vissa andra undantag gäller. Som nyss nämnts är det fråga om ledningar med nominell spänning lägre än 110 kV.

Gäller det en ledning för en nominell spänning på minst 110 kV, dvs. ledning inom stam- och regionnätet, krävs särskilt tillstånd av elmarknadsmyndigheten. Lagen anger ingen tidsgräns för ett sådant tillstånd. En förutsättning för tillstånd är att ledningen behövs för att trygga elöverföringen. Vidare sker en miljöprövning. I tillståndet bestäms inte ledningens sträckning. Det förutsätts att reserveringen av mark sker genom region-, general- eller detaljplaneringen. Om ledningen skall byggas någon annanstans än på ett område som reserverats i en plan krävs kommunens samtycke. Sådant samtycke får dock inte vägras om det skulle medföra oskäligt förfång för tryggheten av elöverföringen eller för sökanden.

3.2.5 Något om tillståndsprövning m.m. inom vissa andra områden av betydelse för samhällets infrastruktur

Teleledning

Telelagen (1993:597) trädde i kraft den 1 juli 1993. Syftet med lagen är att på en öppen telemarknad ge staten förutsättningar att styra och kontrollera verksamheten på telekommunikationsområdet så att de telepolitiska målen kan uppfyllas.

Anläggande av telenät kräver inte koncession. Förutom Telia AB finns det några ytterligare ägare till telenät som är att beteckna som allmänt tillgängliga.

Tillstånd krävs däremot för rätten att inom ett allmänt tillgängligt telenät tillhandahålla bl.a. telefonitjänst. Sådant tillstånd får avse ett visst område eller hela landet och skall gälla tills vidare. Detta gäller dock inte mobil teletjänst som får tidsbegränsas. Tillståndet får förenas med villkor. Tillståndsvillkor skall gälla för en bestämd tid och får under vissa förutsättningar ändras under löpande villkorstid.

Markdispositionen för telenät tryggas antingen genom nyttjanderättsavtal gällande i 50 år alternativt 25 år inom detaljplanelagt område eller genom ledningsrätt, vilken gäller obegränsat i tiden. Inom detaljplanelagt område arbetar man normalt med ledningsrätt kom-

binerat med särskilt avtal med kommunen. I dessa avtal regleras från fall till fall de närmare villkoren för markdispositionen. Efter överenskommelser med Kommunförbundet har olika versioner av s.k. normalavtal utarbetats. Enligt den senaste versionen, som tillämpats i ett hundratal fall, har kommunen under tre år från tillkomsten av en ny ledning ett ansvar för flyttningskostnader och är skyldig att kontinuerligt samråda med Telia AB. Efter tre år och upp till fem år delas kostnaderna lika. Därefter svarar Telia AB för kostnaderna. Om flyttningen försakats av exploateringsintresse är dock huvudregeln att exploitören skall svara för flyttningskostnaderna.

Vägar

Tillståndsprovningen vid byggande av en allmän väg regleras i *väglagen (1971:948)* och sker genom fastställande av en arbetsplan. Planen fastställs av Vägverket efter samråd med länsstyrelsen. Om Vägverket och länsstyrelsen har olika uppfattning hänskjuter Vägverket med avgivande av yttrande frågan om fastställelse till regeringens prövning.

Arbetsplanen skall innehålla en redovisning av den mark som behöver tas i anspråk för väganordningar och för genomförandet av vägbygget. Planen skall även innehålla en miljökonsekvensbeskrivning och de uppgifter i övrigt som behövs för att genomföra vägföretaget.

Vid upprättandet av arbetsplanen sker samråd i fråga om vägens sträckning och vägförslagens utformning i övrigt med berörda fastighetsägare och myndigheter samt andra som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Inom område med detaljplan eller områdesbestämmelser får väg inte byggas så att den strider mot planen eller bestämmelserna. Motverkas inte syftet med planen eller bestämmelserna får dock mindre avvikelser göras. Samråd skall alltid ske med de naturvårdsmyndigheter som berörs.

Samrådsförfarandet får efter omständigheterna förenklas om arbetsplanen gäller väg som är förutsatt i detaljplan eller i områdesbestämmelser samt om arbetsplanen gäller endast ombyggnad av väg. Arbetsplanen ställs ut för granskning. Utställelse erfordras inte i de situationer där samrådsförfarandet sker förenklat.

Vägrätt uppkommer genom att mark tas i anspråk med stöd av upprättad och, i förekommande fall, fastställd arbetsplan. Vägrätten ligger materiellt sett äganderätten nära. Om inskränkning inte görts i arbetsplanen eller i samband med beslut om förändring av enskild väg till allmän innebär vägrätten befogenhet att i fastighetsägarens ställe bestämma över markens användning under den tid vägrätten består samt att tillgodogöra sig alster och andra tillgångar som kan utvinnas ur marken. Vägrätten gäller till förmån för staten eller, det

fall särskilt beslutats att en kommun skall vara väghållare i viss omfattning, kommunen.

Vägrätten gäller tills vidare och upphör när vägen dras in. Indragning av väg får ske om vägen av något skäl inte längre behövs för det allmänna, exempelvis efter tillkomsten av en ny väg.

Tillståndet för en allmän väg gäller således utan tidsbegränsning och behovet av vägen omprövas i samband med att frågan om indragning av vägen aktualiseras, vilket praktiskt taget alltid sker på initiativ av väghållningsmyndigheten. Indragning av väg prövas då av Vägverket efter samråd med länsstyrelsen. Om Vägverket och länsstyrelsen har olika uppfattning hänskjuts frågan av Vägverket till regeringens prövning.

Omläggning av väg i ny sträckning samt ombyggnad av väg får ske när så är påkallat ur allmän synpunkt. Anledningen till att omläggning/ombyggnad av väg är påkallad ur allmän synpunkt är i övervägande antalet fall trafikintresset med förbättrad trafiksäkerhet och framkomlighet som mål. Anledningar i övrigt är utbyggnad av järnvägar och stängning av plankorsningar samt miljöproblem som buller och avgaser vid tätortsutbyggnader.

Järnvägar

I dag saknas i stort sett lagreglering avseende planering, styrning och kontroll ur ett samhälleligt perspektiv på järnvägsbyggande.

I en nyligen avlämnad proposition (prop. 1995/96:2) föreslås en helt ny lag om byggande av järnväg. Med byggande av järnväg avses i lagförslaget anläggning av en ny järnväg, omläggning av järnväg i en ny sträckning samt ombyggnad av en järnväg och utläggning av ytterligare spår. Lagens bestämmelser liknar i mycket de regler som gäller för vägbyggen. Grundläggande i förslaget är att alla järnvägsbyggen skall ske enligt en arbetsplan. Denna arbetsplan skall redovisa uppgifter om berörda fastigheter samt innehålla miljökonsekvens- och genomförandebeskrivningar. Miljökonsekvensbeskrivningen skall vara godkänd av länsstyrelsen. Samråd skall äga rum med berörda fastighetsägare, kommuner och länsstyrelser samt "andra som kan ha ett väsentligt intresse i saken". Vid ombyggnad av järnväg som är redovisad i detaljplan eller förutsatt i områdesbestämmelser, får ett förenklat samrådsförfarande tillämpas. En arbetsplan fastställs av Banverket efter ett granskningsförfarande och efter samråd med berörda länsstyrelser. Det åligger Banverket att hänskjuta frågan till regeringen om verket och någon länsstyrelse har olika uppfattningar. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1996.

Märkförvärv för järnvägsändamål sker genom frivilliga överenskommelser, tvångsvis genom expropriation samt genom fastighetsbildningsåtgärder. Beträffande nuvarande lagstiftning för markan-

vändningen gäller i huvuddrag följande. Enligt plan- och bygglagen skall det i kommunal *översiktsplan* redovisas hur kommunen avser att tillgodose riksintressen enligt naturresurslagen. Länsstyrelsen har i egenskap av företrädare för staten en central roll under arbetet med översiktsplanen (samrådsförfarande). Genom *områdesbestämmelser* kan en viss järnvägssträckning läggas fast under förutsättning att järnvägsändamålet har tagits upp i översiktsplanen eller är ett riksintresse. Dessa bestämmelser medför varken byggrätt eller rättigheter att lösa in mark, men förhindrar åtgärder som kräver bygglov samt fastighetsbildning i strid mot bestämmelserna. Områdesbestämmelser kan överklagas till länsstyrelsen. Om kommunen är ense med järnvägsbyggaren om markens användning kan järnvägsändamålet fastställas genom att kommunen upprättar och antar en *detaljplan* som får rättsverkan, dvs. kommunen får rätt att lösa marken under vissa förutsättningar.

Enligt propositionen skall mark som enligt fastställd järnvägsplan skall användas för järnväg som tillgodoser ett allmänt transportbehov få inlösas av den som skall bygga järnvägen. Fastighetsägare skall ha rätt att påkalla att järnvägsbyggaren löser in fastighet som enligt järnvägsplan skall användas för sådan järnväg.

Staten äger huvuddelen av järnvägsfastigheterna vilka förvaltas av SJ medan Banverket har dispositionsrätten till den del av statens spåranläggningar som räknas till infrastrukturen. I begränsad utsträckning finns det även järnvägar avsedda för allmän trafik vilka ägs av annan än staten. Därutöver finns industri- och museijärnvägar.

3.3 Direktiven och vissa reformkrav m.m.

I direktiven anförs följande vad gäller ”enklare omprövning av nätkoncession.” Bestämmelser om tidsbegränsad koncession har funnits i ellagen sedan lagens tillkomst. Ett syfte med tidsbegränsningen var att koncessionen skulle kunna omprövas i sin helhet när koncessionstiden gick ut. Det har visat sig att en sådan omprövning inte alltid har varit möjlig eller lämplig. Utredaren bör nu överväga i vilken utsträckning det finns behov av att införa ett förenklat prövningsförfarande vid omprövning av tidigare meddelad nätkoncession och lämna förslag till regler om ett sådant förfarande. Utredaren bör redovisa konsekvenserna av ett förenklat prövningsförfarande bl.a. om intressen avseende markanvändning och miljöhärsyn kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

Kraftverksföreningen har i en framställning till Näringsdepartementet i september 1992 hemställt om lagändring på så sätt att det klart framgår att bestämmelserna i 2 § 2 mom. ellagen om samordning med detaljplaner m.m. samt tillämpning av naturresurslagen inte skall vara

tillämpliga vid omprövning av koncession. Regeringen har i januari 1994 överlämnat denna framställning till oss för beaktande i utredningsarbetet. Kraftverksföreningen har i framställningen bl.a. anfört att bestämmelsen om tidsbegränsning tillkommit uteslutande för att tillgodose statens intresse av att kontrollera eldistributionens kvalitet. Det är därför enligt Kraftverksföreningens mening endast detta intresse och inget annat som skall beaktas när fråga uppkommer om förlängning.

Kommunförbundet har i en skrift till utredningen den 16 maj 1994 framfört synpunkter och förslag i frågan om omprövning av koncession. Kommunförbundet har därvid bl.a. anfört följande.

Det är bl.a. viktigt att frågan om fortsatt koncession kan prövas i mycket god tid innan koncessionen löper ut. Koncessionshavaren skall inte kunna räkna med att koncessionen automatiskt förlängs och att inget händer om koncession söks i sista stund eller för sent. Det bör därför övervägas att koncessionshavaren skall åläggas att t.ex. fem år före koncessionstidens utgång begära förlängd koncession så att olika alternativ hinner prövas i tid om det skulle visa sig att koncession för befintlig ledningssträckning inte längre bör ges.

Kommunförbundet har även anfört att den koppling som finns till plan- och bygglagen och naturresurslagen bör behållas även vid omprövning av koncession.

En särskild fråga som Kommunförbundet tar upp gäller miljö- och hälsoskyddsaspekterna. Dessa frågor förtjänar större uppmärksamhet än för närvarande och det borde därför enligt Kommunförbundet övervägas om inte principerna om bästa lokalisering och bästa teknik enligt 4 och 5 §§ miljöskyddslagen även skall föras in i ellagen. Det är enligt Kommunförbundet av stor vikt att alternativa ledningsdragningar redovisas och miljökonsekvenserna belyses.

Kommunförbundet har vidare i en skrift till utredningen den 19 december 1994 föreslagit bl.a. följande.

1 § ellagen bör kompletteras med bestämmelser om skyldighet för nätägare att vidta åtgärder för att höja säkerheten mot elavbrott och mot leveransstörningar.

I 2 § 3 mom. ellagen bör göras ett tillägg av innebörd att om betydande olägenhet uppkommer med kraftledning som inte förutsågs när nätkoncession meddelades får föreskrivas villkor för att förebygga eller minska olägenheten. Villkoret bör kunna upphävas eller mildras vid ändrade förhållanden.

Kommunförbundet har även utarbetat förslag till vissa lagtexter.

Vi återkommer i det följande till vad Kraftverksföreningen och Kommunförbundet anfört.

3.4 Överväganden

3.4.1 Prövning av ansökan om nätkoncession för ny ledning eller nytt område

Vi föreslår:

- * *Ingen ändring bör ske av de grundläggande bestämmelserna om nätkoncessioner.*
- * *Nuvarande regel om att nätkoncession inte får strida mot detaljplan eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen är obehövlig vid nätkoncession för område och inskränks därför till att enbart avse nätkoncession för linje.*
- * *Nuvarande regel om att naturresurslagen skall tillämpas är obehövlig vid nätkoncession för område och inskränks därför till att enbart avse nätkoncession för linje.*
- * *Bestämmelserna om upprättande av miljökonsekvensbeskrivning skall enbart avse nätkoncession för linje (en konsekvens av att naturresurslagen endast skall tillämpas vid dessa koncessioner).*
- * *Nätmyndigheten bör vid koncessionsprövningen fortlöpande följa upp att miljökonsekvensbeskrivningarna motsvarar de krav som utvecklingen på miljöområdet ställer.*

Enligt direktiven skall vi överväga i vilken utsträckning det finns behov av att införa ett förenklat prövningsförfarande vid prövning av ansökan om förnyelse av nätkoncession. Vi tar i detta sammanhang även upp vissa bestämmelser om prövningsförfarandet i fråga om nätkoncession för ny ledning eller nytt område eftersom frågorna har nära samband med varandra. Vidare tar vi här upp vissa frågor om miljöaspekter m.m. som aktualiserats av Kommunförbundet och som redovisats i avsnitt 3.3.

De grundläggande bestämmelserna om nätkoncession finns i 2 § 1 och 2 mom. ellagen. En koncession skall avse en ledning med i huvudsak bestämd sträckning (nätkoncession för linje) eller ett ledningsnät inom ett visst område (nätkoncession för område). Nätkoncession ges för bestämd tid, längst 40 år. Vad särskilt gäller denna tidsgräns återkommer vi till den i avsnitt 3.4.2.

Nätkoncession får meddelas endast om anläggningen är lämplig från allmän synpunkt. För nätkoncession för område gäller att sådan får meddelas endast om området utgör en med hänsyn till nätverksamheten lämplig enhet. Utöver vissa andra speciella krav för respektive slag av koncession gäller att nätkoncession endast får beviljas densom från allmän synpunkt är lämplig att utöva nätverksamhet.

De grundläggande krav som nu nämnts övervägdes i den första etappen av vårt utredningsarbete. Dessa överväganden har redovisats i vårt delbetänkande *Elkonkurrens med nätmonopol* (SOU 1993:68).

De ligger nu tillsammans med de ytterligare överväganden som gjordes vid frågans fortsatta beredning i regeringskansliet till grund för den lagstiftning som träder i kraft den 1 januari 1996 (prop. 1993/94:162 s. 61—65). Det finns inte skäl att nu överväga dem på nytt.

Utöver de krav som nu nämnts gäller att nätkoncession inte får strida mot detaljplan eller områdesbestämmelser. Vidare skall naturresurslagen tillämpas. I fråga om dessa krav har vi funnit skäl att överväga om de även i fortsättningen bör gälla både för nätkoncession för linje och nätkoncession för område.

När det gäller nätkoncession för linje är prövningen mot detaljplaner och områdesbestämmelser och samordningen med naturresurslagen viktig och självklar. Gäller det nätkoncession för område förhåller det sig enligt vår mening annorlunda.

Nätkoncession för område ger rätt att ha ett ledningsnät inom visst område. Till skillnad mot vad som gäller vid koncession för linje avgörs dock vid koncessionsprövningen inte var och hur ledningar skall dras. Införandet år 1957 av begreppet områdeskoncession i ellagen, vilket numera motsvaras av begreppet nätkoncession för område, sågs bl.a. som en betydande förenkling vid koncessionsprövningen. Genom att eldistributionsföretagen på detta sätt fick ökad frihet att utan prövning i varje fall dra fram ledningar på landsbygden inom det s.k. närdistributionsnätet befriades koncessionsmyndigheten från en mängd enklare ärenden (prop. 1957:161 s. 45—51).

Det är enligt vår uppfattning svårt att se hur en nätkoncession för område kan strida mot plan, områdesbestämmelser eller mot sådana intressen som skall tas till vara genom naturresurslagen. Vi har erfarit att i praktiken tillämpas inte ifrågavarande bestämmelser i koncessionsärenden när det gäller koncession för område.

På grund av vad vi nu anfört föreslår vi att de nu nämnda bestämmelserna avskaffas såvitt gäller nätkoncession för område. Att naturresurslagen ej behöver tillämpas vid nätkoncession för område får till följd att någon miljökonsekvensbeskrivning ej behöver upprättas i dessa ärenden.

Ett avskaffande av bestämmelserna innebär inte att innehavare av nätkoncession för område är helt fri från restriktioner när han bygger ut sitt nät. Vid nybyggnad av elledningar, uppförande av transformatorstationer, ställverk m.m. inom området gäller självfallet även i fortsättningen att koncessionshavaren måste följa vad som kan ha uppställts som villkor av tillståndsmyndigheten samt att han måste ta hänsyn till eventuella motstående intressen som kan lida skada eller olägenhet genom ledningsdragningen (jfr prop. 1957:161 s. 30). Vidare måste iakttas vad som följer av annan lagstiftning såsom naturvårdslagen och hälsoskyddslagen.

Vad härefter gäller de miljö- och hälsoskyddsaspekter m.m. som framhållits av Kommunförbundet gör vi följande bedömning.

Till ansökan om nätkoncession skall som nyss nämnts fogas en miljökonsekvensbeskrivning, vilket följer av den särskilda förordningen (1991:738) om miljökonsekvensbeskrivningar. Som en följd av vårt nyss gjorda ställningstagande angående naturresurslagens tillämpning bör detta i fortsättningen gälla endast vid nätkoncession för linje. De krav som NUTEK uppställer på en miljökonsekvensbeskrivning innebär att den skall vara utförlig och innefatta bl.a. landskapsbeskrivning, omgivningseffekter och ledningsföretagets inverkan på landskapet. Vidare skall redovisas samråd om alternativa ledningsstråk med företrädare för de allmänna intressena och samråd med de enskilda intressen som kan bli berörda av den förordade huvudsträckningen. Det skall också redovisas på vilket sätt ledningsägaren avser att beakta de synpunkter som framförts. Här skall också nämnas det samråd enligt 20 § naturvårdslagen som skall ske mellan den som skall utföra arbetsföretag som kan väsentligt ändra naturmiljön och länsstyrelsen. Ett sådant samråd kan bli aktuellt vid ledningsföretag och ingår då i underlaget för NUTEK:s prövning genom länsstyrelsens yttrande i koncessionsärendet.

Vi anser att miljö- och hälsoskyddsaspekterna får anses väl tillgodosedda genom det nu beskrivna förfarandet och föreslår därför inga nya bestämmelser i detta avseende. Med hänsyn till frågornas vikt och den snabba utvecklingen på miljöområdet är det dock angeläget att NUTEK fortlöpande vid koncessionsprövning följer upp att miljökonsekvensbeskrivningarna motsvarar de krav som uppstår genom denna utveckling.

Andra frågor som Kommunförbundet tagit upp gäller bl.a. nätägaren och dennes möjligheter att höja säkerheten mot leveransstörningar samt förebygga eller minska olägenheter som ej förutsetts när en nätkoncession meddelades. Dessa frågor hänger samman med att pågående forskning och utveckling inom elöverföringsområdet kan resultera i ny teknik för t.ex. konstruktion av kraftledningar. Vi anser dock inte att ellagstiftningen bör innehålla bestämmelser som särskilt tar sikte på dessa frågor. Det är emellertid självfallet angeläget att tekniska framsteg inom kraftledningsområdet tas tillvara och att ellagstiftningen inte uppställer hinder för detta.

3.4.2 Tidsbegränsad nätkoncession eller koncession tills vidare

Vi föreslår:

- * *Systemet med tidsbegränsade nätkoncessioner behålls.*
- * *Nätkoncession för linje skall som nu ges för högst 40 år.*
- * *Nätkoncession för område skall ges för högst 25 år.*

* *Nätkoncession skall, om inte särskilda skäl finns, alltid ges för 40 år (linje) resp. 25 år (område) om sökanden inte begär kortare tid.*

I detta avsnitt behandlar vi huvudsakligen frågan om huruvida nätkoncession för linje bör vara tidsbegränsad eller inte.

När det gäller nätkoncession för område har vi ej utgått från annat än att en tidsgräns måste finnas. Vi tar dock i detta avsnitt upp frågan om tidsgränsen som anges i lagen för nätkoncession för område även i fortsättningen bör vara 40 år eller om den bör vara kortare.

Bestämmelser om tidsbegränsade tillstånd fanns i ellagen redan vid lagens tillkomst. Tillstånden var då som nu begränsade till, i normalfallet, längst 40 år. En närmare redovisning av hur frågan om hur en tidsgräns för koncessioner tidigare har behandlats har lämnats i avsnitt 3.1.4. Att koncessioner gjordes tidsbestämda sågs som en fördel inte minst för koncessionshavaren eftersom det gav viss garanti för att koncessionen skulle gälla oförändrad under denna tid. Detta förutsatte dock att koncessionstiden var tillräckligt lång. Tidsbegränsningen utgjorde resultatet av en avvägning mellan å ena sidan koncessionshavarens anspråk att under tillräckligt lång tid ostört få driva sin rörelse och å andra sidan statens intresse att kunna ta koncessionen under omprövning på grund av att utvecklingen på kraftförsörjningsområdet då inte kunde förutses (jfr prop. 1957:161 s. 30-31).

Om nätkoncessioner för linje ej var tidsbegränsade skulle frågan om omprövning vid förnyelse av koncession komma i ett helt annat läge. Förnyelse av koncessionen skulle normalt ej behöva ske. Däremot torde det i stället krävas bestämmelser som gav möjligheter till viss omprövning vid väsentligt ändrade förhållanden. Ett sådant system gäller exempelvis för vissa tillstånd enligt miljöskyddslagen. Ett tillstånd enligt miljöskyddslagen till miljöfarlig verksamhet gäller i princip för all framtid. Någon omprövning av själva tillståndet sker inte bortsett från vissa undantagsfall, t.ex. om tillståndsvillkor åsidosatts eller någon väsentlig olägenhet som ej förutsågs vid tillståndsgivningen visar sig. Däremot kan omprövning av tillståndsvillkoren ske efter tio år, i vissa fall efter kortare tid.

En modell för nätkoncession för linje utan tidsgräns som diskuterats inom utredningen är följande.

Koncessionen löper tills vidare men med en möjlighet till omprövning om väsentligt ändrade förhållanden påkallar det. Om en omprövning sker och förnyad koncession endast ges under förutsättning att ledningen flyttas helt eller delvis skall den som har nytta av flyttningen stå för kostnaderna.

Med denna modell kan antalet omprövningar av nätkoncessioner förutses komma att minska. Möjligen kommer många koncessionsärenden som i dag endast leder till att koncessionen förnyas utan ändringar att helt försvinna och den egentliga prövningen kunna koncentreras till de fall där verkliga problem aktualiserats. Detta förutsätter dock att

dessa fall kan avgränsas på ett lämpligt sätt och att ärenden där någon prövning ej framstår som motiverad lätt kan sorteras bort. Hur omfattande denna hantering skulle bli är svårt att förutse men den torde inte bli obetydlig.

Om tidsgränsen slopas skulle nätägarens ställning i förhållande till andra intressen komma att förstärkas avsevärt. Han skulle inte på samma sätt som nu gälla riskera att själv få bekosta en flyttning av en ledning.

Andra viktiga frågor som uppkommer med ett sådant system är under vilka förhållanden en omprövning med hänvisning till allmänna intressen skall kunna komma till stånd och vem som skall stå för kostnaderna.

Ändrade förhållanden kan avse såväl förhållandet mellan allmänna intressen och koncessionshavarens intressen som förhållandet mellan markägaren och koncessionshavaren. Det sistnämnda förhållandet regleras ofta redan genom ledningsrättslagen — om ledningsrätt föreligger — eller genom annat avtal om markupplåtelse. Det är här ofta fråga om ett utpräglat partsförhållande. Vad däremot gäller allmänna intressen till följd av samhällsutveckling m.m. föreligger inte här på samma sätt ett partsförhållande mellan dessa intressen och ledningsägaren (jfr prop. 1970:139 s. 45—46). Det kan därför uppstå svårigheter att med hänvisning till samhällsutvecklingen få till stånd en omprövning av en nätkoncession som gäller för obegränsad tid.

Som vi tidigare redovisat förekommer inom olika områden tillstånd utan tidsgräns. Elledningar skiljer sig emellertid från många andra typer av samhällsviktiga anläggningar. Den som bedriver nätverksamhet kan sägas inneha ett naturligt monopol (jfr prop. 1993/94:162 s. 1) och ledningarna utgör genom sina fysiska dimensioner och utsträckning genom stora delar av landet ofta ett påfallande inslag i landskapsbilden. Att de är absolut nödvändiga för samhällets existens innebär inte att kraftledningsintressena inte kan behöva vägas mot andra intressen även efter det att en ledning en gång dragits. Så sker också enligt den ordning som gäller i dag.

NUTEK har till utredningen inkommit med vissa exempel som visar hur verket hittills arbetat med omprövningar av koncessioner. Verket har därvid framhållit att detta arbete i flera fall leder till ändrade sträckningar och nya systemlösningar. Dessa exempel har redovisats i avsnitt 3.2.3.

Ett system med nätkoncession för linje utan tidsgräns torde i och för sig kunna förenas med möjligheter till omprövning i vissa fall. Ledningshavarens ställning skulle dock som redan nämnts bli avsevärt starkare i ett sådant system. Det framstår som svårt att skapa tillräckliga garantier för ett beaktande av samhällsutvecklingen i ett längre tidsperspektiv om tidsgränsen slopades. Härvid bör också beaktas att det nu pågår överväganden om den framtida energipolitikens utformning och energisystemets omställning. Ett slopande av

tidsgränsen för nätkoncessioner skulle i detta perspektiv kunna få stora konsekvenser som det i vart fall för närvarande är svårt att överblicka.

Sammanfattningsvis anser vi följande. Om tidsgränsen för nätkoncession för linje slopas måste det införas andra möjligheter till omprövning, i vart fall vid väsentligt ändrade förhållanden och om det påkallas av allmänna intressen. En fördel med ett sådant system kan vara att prövningen kan koncentreras till fall där problem har aktualiserats, vilket dock förutsätter att dessa fall kan avgränsas på lämpligt sätt. Nätägarens ställning i förhållande till allmänna intressen kommer dock med ett sådant system att kraftigt förstärkas. Det torde bli svårare att göra dessa allmänna intressen gällande. Ett system med tidsbegränsade koncessioner måste därför anses som nödvändigt för att den övriga samhällsutvecklingen skall kunna beaktas i tillräcklig utsträckning. Genom en lång koncessionstid åstadkommes en lämplig avvägning mot nätägarens intressen. Principen att ge koncessioner för viss tid, som tillämpats sedan ellagen infördes, har också visat sig fungera väl (prop. 1993/94:162 s. 60).

Vad som kan övervägas är i stället hur lång tid en nätkoncession skall gälla. Vi anser dock att det nu är för tidigt att närmare överväga en ändring av tiden för nätkoncession för linje. Den nu gällande längsta tiden, 40 år, måste anses som väl avvägd. Som jämförelse kan nämnas att tiden enligt rörledningslagen är längst 30 år, motsvarande beräknad avskrivningstid (prop. 1977/78:86 s. 88).

Skall förenklingar i fråga om omprövning av nätkoncession för linje kunna uppnås bör i stället närmare undersökas om vissa led som ingår vid prövningen av en helt ny ledning kan förenklas eller tas bort vid omprövningen. Dessa överväganden gör vi i nästa avsnitt.

Vi anser således att de nu gällande bestämmelserna om att nätkoncession för linje skall vara tidsbegränsad ej skall ändras. Nätkoncession för linje skall även i fortsättningen ges för högst 40 år.

En på förhand bestämd tidsgräns kan dock innebära att när frågan om förnyelse av koncessionen uppkommer är tidpunkten av olika skäl, som inte kunnat förutses, olämplig. Detta framhålls också i våra direktiv. För att uppnå ökad flexibilitet i detta avseende föreslår vi vissa ändringar som vi återkommer till i avsnitt 3.4.5.

Vi har vidare erfarit att 40 år inte alltid ges trots att ledningsägaren gjort framställning därom. Det finns en tendens i tillämpningen att inte ge maximitiden 40 år, sannolikt beroende på att koncessionsmyndigheten menar att den allt snabbare samhällsutvecklingen medför behov av tätare omprövning. Syftet kan också vara i vissa fall, om ledningen ingår i ett större ledningssystem där ledningar med olika koncessionstider ingår, att kunna ta upp hela ledningssystemet till omprövning i ett sammanhang.

Klart är att 40 år är en lång tid under vilken många förändringar i samhället hinner ske. Det kan därför i vissa fall vara befogat att i ett koncessionsärende besluta kortare tid. Det är t.ex. vanligt att

intelligande ledningar i samma system har koncessioner som går ut tidigare. I dessa fall bör nätkoncession normalt kunna meddelas för motsvarande tid. Det är dock angeläget att den som ansöker om nätkoncession även kan räkna med att få den tid han ansöker om när det inte finns starka skäl som talar emot det. Vi föreslår därför att bestämmelsen om tidsbegränsning till högst 40 år ändras på så sätt att nätkoncession för linje skall meddelas för 40 år om det inte föreligger särskilda skäl för en kortare tid eller sökanden begär att få kortare tid.

Vad härefter gäller nätkoncession för område är tidsgränsen enligt nuvarande bestämmelser samma som för nätkoncession för linje. Även i fråga om dessa koncessioner tillämpas i praxis en betydligt kortare tid. Behovet av tätare omprövning i dessa fall är dock större än i fråga om nätkoncession för linje. Elmarknadsreformen förutsätter fortsatta krav på strukturförändringar bland nätföretagen, så att företagen optimalt kan täcka både tätorts- och glesbygdsområden.

Tiden för en nätkoncession för område bör vara avsevärt kortare än 40 år. Enligt vad vi erfarit tillämpas inte koncessionstider längre än 25 år vid områdeskoncessioner. Vi anser att 25 år är en väl avvägd tid och föreslår därför att nätkoncession för område skall bestämmas till denna tid. På samma sätt som gäller vid nätkoncession för linje skall den tid som anges i lagen också meddelas i det enskilda fallet om inte koncessionshavaren begärt kortare tid eller det föreligger särskilda skäl.

Strävan efter strukturförändringar kan i vissa fall utgöra särskilda skäl att meddela kortare koncessionstid än 25 år för ett nätföretag som kan förutses uppnå en mer rationell struktur. Ett annat särskilt skäl för en kortare koncessionstid kan vara att nätmyndigheten ifrågasätter ett nätföretags möjligheter att driva verksamheten rationellt.

3.4.3 Allmänna synpunkter på frågan om förnyelse av nätkoncession

Vi konstaterar:

- * *Att en nätkoncession är tidsbegränsad innebär att prövning av en ansökan om förnyelse i princip måste ske på samma sätt som när det är fråga om ansökan för en helt ny ledning. Framkommer vid prövningen inga avsevärda olägenheter med en befintlig ledningssträckning och strider den ej mot planer saknas dock skäl att överväga alternativa sträckningar.*
- * *Det bör dock övervägas om vissa led som ingår vid prövningen av en ny ledning kan uteslutas när det gäller förnyelse av en nätkoncession. (Dessa överväganden gör vi i avsnitt 3.4.4.)*
- * *Om det visar sig nödvändigt att flytta delar av en ledning för att förnyad nätkoncession skall kunna beviljas och kostnaderna faller*

på ledningsinnehavaren, får de ingå i underlaget vid bestämmandet av nättarifferna.

Att en nätkoncession är tidsbegränsad innebär med den konstruktion som valts i ellagen att en ny och i princip fullständig prövning skall ske när tiden gått ut och avsikten är att anläggningen skall användas även i fortsättningen. Om nätkoncession skulle beviljas för obegränsad tid uppkommer inte detta problem. Även med ett sådant system torde det dock vara nödvändigt med vissa möjligheter till omprövning vid väsentligt ändrade förhållanden. Att en omprövning skall vara möjlig på det ena eller andra sättet måste anses vara av vikt med hänsyn till den fortgående samhällsutvecklingen och de ändringar i olika avseenden som kan inträda i de förhållanden som är avgörande för elkraftförsörjningen. Vi har i föregående avsnitt funnit att det nu gällande systemet med tidsbegränsade koncessioner därför bör behållas.

I föreliggande avsnitt redovisar vi vissa allmänna synpunkter på frågan om förnyelse av nätkoncession. I avsnitt 3.4.4 undersöker vi därefter i detalj vilka förenklingar som kan göras vid omprövning av nätkoncession i det nuvarande systemet med bibehållandet av en tidsgräns.

En förenkling av prövningsprocessen när det gäller ansökan om förnyelse av nätkoncession kan ske enligt olika modeller. En modell kan vara att ett eller flera led som ingår i prövningen första gången direkt utesluts vid prövning för förnyelse. Detta bör då framgå av lagen. Skall en förenkling av någon betydelse därvid kunna uppnås bör det gälla sådana led som utgör en väsentlig del av prövningen såsom t.ex. prövningen mot föreliggande planer när det gäller nätkoncession för linje. Ett slopande av ett eller flera led innebär dock samtidigt att man inför ett system där koncessionen i större eller mindre utsträckning, i de delar som ej omprövas, blir gällande för all framtid. En sådan ordning är i och för sig tänkbar, den förekommer sålunda inom miljörätten, men måste noga övervägas eftersom den bryter med de principer som hittills gällt enligt ellagstiftningen.

En annan modell är att den fullständiga prövningen behålls som möjlighet för den prövande myndigheten men att prövningen efter omständigheterna görs mer eller mindre fullständig. Detta är en ordning som delvis inte torde ligga långt ifrån vad som nu gäller i praxis. Denna modell bör dock i så fall ges uttryckligt stöd i lagtexten på så sätt att det där anges att vissa led i prövningen kan utelämnas om det framkommer skäl för det.

En av de viktigaste frågorna som kan uppkomma vid prövning av en ansökan om förnyelse av nätkoncession för linje gäller om elledningar behöver flyttas för att förnyelse skall kunna ske och vem som skall stå för kostnaderna för flyttningen. Som vi nyss anfört skall prövning mot detaljplan och områdesbestämmelser ske även när det är

fråga om förnyelse av koncession. Om en koncession skulle visa sig strida mot en fastställd plan eller fastställda områdesbestämmelser skall förnyad koncession vägras. I vissa fall bör koncession dock kunna meddelas under villkor att planen eller områdesbestämmelserna ändras (prop. 1985/86:90 s. 206). Det kan också vara så att det finns utrymme för att anse att syftet med planen eller områdesbestämmelserna inte motverkas. Mindre avvikelser får då göras.

Vid prövning av en helt ny ledning måste noga prövas hur den skall förläggas och alternativa sträckningar övervägas. Gäller det förnyelse bör i första hand undersökas om den föreliggande sträckningen innebär avsevärda olägenheter. Framkommer inga sådana och strider ej ledningen mot detaljplan eller områdesbestämmelser saknas skäl att närmare överväga alternativa sträckningar.

Visar det sig nödvändigt att flytta hela eller delar av en ledning för att förnyad koncession skall kunna beviljas kan hela kostnaden komma att falla på ledningsinnehavaren. Utrymmet för förhandlingslösningar måste dock anses som stort, inte minst när koncessionstiden börjar lida mot sitt slut. Det ligger också i sakens natur att förhandlingslösningar underlättas av att en ansökan om förnyad koncession kommer in i god tid innan koncessionstiden löper ut.

Gäller det flyttning under löpande koncessionstid uppkommer delvis andra problem och andra frågeställningar. Vi återkommer till dessa frågor i kapitel 5.

Vad gäller kostnaderna för flyttning av en kraftledning vill vi även framhålla följande. När kostnaderna faller på ledningsinnehavaren utgör de kostnader i nätverksamheten. Dessa kostnader måste anses vara av sådan beskaffenhet att något hinder inte möter mot att de får ingå i underlaget vid bestämmandet av nättarifferna.

3.4.4 Förenklingar av prövningsförfarandet vid ansökan om förnyelse av nätkoncession

Vi konstaterar:

- * *De grundläggande kraven avseende anläggningen och innehavaren m.m. måste vara uppfyllda för att förnyad koncession skall kunna beviljas.*
- * *Vi överväger inte ändring av bestämmelserna om prövning mot detaljplaner och områdesbestämmelser med hänsyn till att resultatet av pågående lagstiftningsarbete som rör plan- och bygglagen bör avvaktas.*
- * *Naturresurslagen är inte avsedd att utgöra grund för ingripande under pågående markanvändning.*

Vi föreslår därför:

- * *En särskild bestämmelse om förnyelse av nätkoncession införs.*
- * *Naturresurslagen skall inte tillämpas i den mån ansökan om förnyelse av nätkoncession för linje avser i huvudsak oförändrad sträckning.*
- * *Som följd härav behöver bestämmelserna om miljökonsekvensbeskrivning inte tillämpas i den mån ansökan om förnyelse av nätkoncession för linje avser i huvudsak oförändrad sträckning.*
- * *Följande förenklingar av prövningsförfarandet bör kunna tillämpas:*
 - *Länsstyrelser och kommuner samt sådana nätkoncessionsinnehavare som berörs av ledningen bör, på samma sätt som när det gäller ansökan om nätkoncession för en ny ledning, ges tillfälle avge yttrande över ansökan.*
 - *Fastighetsägare behöver inte ges tillfälle yttra sig annat än om en ändring av ledningssträckningen övervägs.*
 - *Ansökan om förnyelse av nätkoncession (både för linje och för område) skall ges in senast två år före koncessionstidens utgång. Sker detta, gäller nätkoncessionen tills ärendet har avgjorts.*

Enligt nu gällande regler kan nätkoncession beviljas att gälla i 40 år vilket måste anses vara en lång tid under vilken mycket kan hända. Vi har i avsnitt 3.4.2 anført att denna tidsgräns bör behållas. Vad vi nu skall undersöka är om en prövning av en ansökan om förnyelse av en nätkoncession kan förenklas eller om den måste vara lika utförlig och förutsättningslös som när prövningen skedde första gången.

Innan vi tar ställning till hur förenklingar vid omprövningen skall kunna uppnås finns skäl att närmare belysa de olika moment som ingår i prövningsprocessen och hur de regleras samt därefter undersöka om något kan uteslutas eller förenklas vid omprövningsprocessen.

Regleringen av prövningsprocessen tar sikte på följande tre frågor.

1. Den materiella prövningen
2. Vad ansökan skall innehålla
3. Inhämtandet av yttranden

Den materiella prövningen

I 2 § 2 mom. ellagen i dess nya lydelse anges i de fyra första styckena *grundläggande allmänna krav* avseende anläggningen, området samt sökanden vilka måste vara uppfyllda för att koncession skall beviljas.

Nätkoncession får sålunda ges endast om anläggningen är lämplig ur allmän synpunkt. Det uppställs också vissa krav på spänning när det gäller nätkoncession för linje och på att området skall vara en lämplig enhet när det gäller nätkoncession för område. Vidare får

nätkoncession endast ges till den som från allmän synpunkt är lämplig att utöva nätverksamhet. Här bör också observeras bestämmelsen i 2 § 3 mom. där det anges att en nätkoncession skall förenas med de villkor som behövs bl.a. för att skydda enskild rätt.

De nu angivna kraven måste självfallet vara uppfyllda även när det gäller en prövning vid förnyelse av en tidigare meddelad koncession. I flertalet fall torde det utan större omgång kunna konstateras att så är fallet. Det bör ankomma på prövningsmyndigheten att avgöra hur ingående prövningen i dessa hänseenden behöver göras.

Enligt 2 § 2 mom. femte stycket får nätkoncession, bortsett från mindre avvikelser i vissa fall, inte strida mot en detaljplan eller områdesbestämmelser och enligt sjätte stycket skall vid prövning av frågor om meddelande av nätkoncession naturresurslagen tillämpas.

När det gäller *prövningen mot detaljplaner och områdesbestämmelser* gör vi följande överväganden. Till följd av vårt tidigare ställningstagande i fråga om nätkoncession för område gäller det följande endast nätkoncession för linje.

Att planlägga användningen av mark och vatten är en kommunal angelägenhet. När förslag till detaljplan upprättas skall samråd ske med alla som kan ha ett väsentligt intresse för förslaget. Planförslaget ställs också ut och kungörs. Underrättelse om innehållet i kungörelsen skall sändas ut bl.a. till kända sakägare. Hit hör otvivelaktigt innehavare av berörda elledningar. Vid denna beredning kommer en mängd olika synpunkter fram från olika håll.

Det är självklart att alla synpunkter som sålunda kommer fram inte kan tillgodoses samt att en avvägning måste ske mellan motstridiga intressen. Ledningsintresset väger naturligtvis i allmänhet tungt men det är ofrånkomligt att elektriska ledningar ibland kan behöva flyttas eller ändras för att en från allmän synpunkt önskvärd förändring eller utbredning av bebyggelsen skall kunna genomföras. Ledningsintresset får då vika. Att en detaljplan får den konsekvensen kan inträffa även under löpande koncessionstid men ledningshavarens ställning bör då anses starkare, särskilt i frågan om ansvaret för kostnaderna. Det har alltså i princip ingen avgörande betydelse om NUTEK förnyar koncessionen i strid med detaljplan eller inte. Planen gäller och plan- och bygglagen m.fl. lagar ger möjligheter att genomföra den.

Enligt vad vi erfarit har det förekommit att detaljplaner antagits utan att man observerat att det inom planområdet funnits en elledning. Detta är givetvis olyckligt. Det är emellertid inte ett tillräckligt motiv för att avskaffa kravet på att nätkoncession ej får strida mot detaljplan eller områdesbestämmelser men visar vikten av att ledningshavaren bevakar kommunens fysiska planering.

Som vi tidigare anfört (avsnitt 3.2.3) har kraftföretagen nu lagt in i sina rutiner att bevaka och att, i förekommande fall, överklaga de rättsligt bindande planer som kommunerna fastställer vilket gjort att problemen anses ha minskat.

Frågor om plangenomförande och ändrad markanvändning övervägs nu av Plan- och byggutredningen (M 1992:03). Enligt beslutade tilläggsdirektiv (Dir. 1994:65 och 1995:90) skall denna utredning bl.a. göra en översyn av lagstiftningen om plangenomförande och utarbeta förslag till den författningsreglering som behövs. Bland de lagar som utgör den rättsliga grunden för plangenomförandet nämns bl.a. ledningsrättslagen. I tilläggsdirektiven anförs bl.a. följande.

Det övergripande målet för en översyn av plangenomförandet skall vara att i ett samhällsekonomiskt perspektiv utforma författningsstöd som främjar en god hushållning med landets naturresurser, en väl fungerande infrastruktur med bl.a. rationell markanvändning och ett gott byggnadsbestånd med god livsmiljö m.m. till lägsta möjliga kostnad. Översynen skall bl.a. beakta kraven på rättssäkerhet och hänsyn till olika berörda intressen.

Med hänsyn till att resultatet av det nu pågående arbetet bör avvaktas överväger vi inte vidare någon ändring av bestämmelsen att nätkoncession för linje inte får strida mot detaljplan eller områdesbestämmelser. Vårt ställningstagande att en koncession skall vara tidsbegränsad innebär att en prövning förr eller senare måste ske mot dessa planer. Vi vill dock särskilt framhålla att prövningen skall ske mot gällande, dvs. fastställda, planer. Koncessionsprövningen bör således inte avvakta ett "vilande" planärende.

Prövningen bör i många fall kunna göras mycket enkelt. Vi är dock också medvetna om att det vid större ledningar kan handla om rationell markanvändning som bör ses bl.a. ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och där en helhetssyn bör tillämpas. Som framgått övervägs dessa frågor nu av Plan- och byggutredningen.

Vi erinrar här även om vad vi anfört i avsnitt 3.4.3 om möjligheten för nätägare att beakta kostnader för flyttning vid bestämmandet av nättariffer.

Vad härefter gäller *tillämpningen av naturresurslagen* gör vi följande överväganden. Naturresurslagens grundläggande syfte är att främja en användning av naturresurserna som är förnuftig för samhället vid en allsidig, samlad bedömning, både i ett långsiktigt och i ett kortsiktigt perspektiv. Enligt vad som uttalades vid lagens tillkomst är lagen inte avsedd att utgöra grund för ingripande mot pågående användning av dessa resurser (prop. 1985/86:3 s. 14—15). Lagen kan sägas vara framåtsyftande. I de fall en ansökan om förnyelse av nätkoncession för linje syftar till att ledningen skall stå kvar med i huvudsak oförändrad sträckning anser vi därför att naturresurslagen inte behöver tillämpas. Detta innebär också att någon miljökonsekvensbeskrivning inte behöver ges in. I praxis tillämpas redan nu att man endast uppställer krav på en mer kortfattad miljökonsekvensbeskrivning. Om sträckningen skall ändras i något väsentligt avseende bör emellertid prövning ske enligt naturresurslagen. En

sådan prövning bör dock kunna inskränkas till att avse vad som berörs av den ändrade sträckningen.

Vad vi nu anfört bör anges i en särskild bestämmelse i ellagen om förnyelse av nätkoncession.

Sammanfattningsvis anser vi när det gäller prövningen för en förnyad koncession att prövningen, med de undantag som vi nyss förordat, i princip skall omfatta de grundläggande krav som uppställs i ellagen för att nätkoncession för ny ledning eller för nytt område skall kunna beviljas. Om denna möjlighet ej fanns skulle detta innebära att principen med tidsbegränsade koncessioner, som följer av de av riksdagen nyligen antagna ändringarna i ellagen, mer eller mindre övergavs. Vi vill dock framhålla att det ligger i sakens natur att det vid en förnyelse ofta på ett enklare sätt kan konstateras att de krav som uppställs i lagen är uppfyllda. Man har då tillgång till fakta som inte fanns när koncessionen första gången beviljades. Särskilt gäller detta i fall då en elledning varit länge i bruk och det vid omprövningen från berörda parter ej görs gällande mera betydande olägenheter. Det nu anförda innebär i praktiken att en koncessionshavare i regel bör kunna räkna med att koncessionen förnyas. En annan sak är att ändrade förhållanden kan föranleda mindre ändringar i ledningens sträckning. Detta bör inte hindra att ärendet behandlas som förnyelse av koncession. Gäller det däremot avsevärda förändringar i ledningens sträckning kan det i själva verket bli fråga om samma situation som om det vore en helt ny ledning. Vi återkommer i följande avsnitt till den närmare handläggningen.

Ansökningshandlingarna samt inhämtande av yttranden

Den materiella prövningen är styrande för vad ansökningshandlingarna skall innehålla och vilka yttranden som skall inhämtas.

Vad ansökningshandlingarna skall innehålla regleras i elförordningen (1994:1250). I en ansökan om ny nätkoncession för linje skall enligt förordningen uppges bl.a. det överföringsbehov som skall tillgodoses samt alternativa ledningssträckningar som undersökts. Till ansökningshandlingarna skall vid sådan koncession bl.a. fogas en teknisk beskrivning samt bestyrkta förteckningar över ägare och innehavare av fastigheter som ledningen skall dras fram över eller av fastigheter som på annat sätt behövs för anläggningen. Uppgift skall också lämnas om de överenskommelser som träffats om upplåtelse av mark för ledningar eller de hinder som finns mot sådana överenskommelser. En ansökan om nätkoncession för område skall innehålla en plan för områdets framtida försörjning med elektrisk ström samt bl.a. uppgifter om vilket geografiskt område som avses, huvudsaklig sträckning av ledningar med samma spänning som behövs enligt

planen samt uppgift om den högsta spänning för området som sökanden önskar få fastställd.

NUTEK får i det enskilda fallet medge undantag från den uppgiftsskyldighet som föreskrivs eller infordra de ytterligare uppgifter som behövs för att pröva ansökan (9 §).

Enligt särskilda bestämmelser skall, som tidigare påpekats, till ansökan om nätkoncession ges in en miljökonsekvensbeskrivning.

Sedan ansökningshandlingarna med eventuella kompletteringar kommit in skall prövningsmyndigheten, om ansökningen inte omedelbart skall avslås, enligt 8 § i förordningen inhämta yttrande från

1. Försvarsmakten,
2. länsstyrelsen i det län som berörs av ansökningen,
3. kommuner som berörs av anläggningen,
4. fastighetsägare eller innehavare av fastigheter som ledningarna dras fram över eller av fastigheter som på annat sätt behövs för anläggningen,
5. andra sakägare än som anges under 3, och
6. innehavare av nätkoncession som berörs av anläggningen.

Därutöver remitteras ansökningen till Elsäkerhetsverket samt vissa andra myndigheter som kan vara berörda.

Vad först gäller ansökningshandlingarna kan det när det gäller förnyelse av nätkoncession förhålla sig så att vissa uppgifter, som måste anses som obligatoriska vid ansökan om koncession för en helt ny ledning inte alltid är erforderliga. Som viktigt exempel kan här nämnas uppgifter om alternativa ledningssträckor. Sådana uppgifter skall dock självfallet lämnas in om det under prövningsförfarandet visar sig nödvändigt. I fråga om miljökonsekvensbeskrivningar tillämpas redan ett förenklat förfarande på så sätt att en sådan beskrivning inte behöver vara lika utförlig vid ansökan om förnyelse som när det gäller ny ledning.

När det gäller inhämtandet av yttranden gör vi följande överväganden. Som framgått av föregående avsnitt är den materiella prövningen vid ansökan om koncession för en ny ledning omfattande. Såväl allmänna intressen vid planläggning m.m. som enskilda intressen måste beaktas. Vi har i föregående avsnitt funnit att tillämpningen av naturresurslagen kan uteslutas vid förnyelse men att övriga grundläggande förutsättningar måste prövas. En annan sak är, som vi framhållit, att det vid en omprövning ofta lättare kan konstateras att kraven är uppfyllda. Detta gör det emellertid desto viktigare att underlaget för en sådan prövning är fullgott.

I fråga om länsstyrelser och kommuner samt sådana nätkoncessionshavare som berörs av anläggningen bör precis som när det gäller en ny anläggning yttrande inhämtas genom ett remissförfarande. Däremot bör formerna i övrigt kunna förenklas.

Enligt 2 § 3 mom. ellagen skall en nätkoncession förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. Enligt uppgift från NUTEK förekommer villkor sparsamt. Generellt meddelas dock nätkoncession "under förbehåll av allmän och enskild rätt." När det är fråga om ledningar där sträckningen inte ändras bör det inte vara nödvändigt att bereda fastighetsägarna tillfälle att yttra sig. Om en begränsad flyttning av ledningen kommer i fråga bör på motsvarande sätt endast de fastighetsägare beredas tillfälle att yttra sig som berörs av flyttningen (jfr 16 § andra stycket väglagen). Även i övrigt bör formerna kunna förenklas. Vad gäller t.ex. markägarförteckning bör det kunna avgöras av NUTEK när en sådan behövs i ett ärende om förnyelse.

Slutligen bör framhållas vikten av att ansökan om förnyelse kommer in i sådan tid att prövning kan ske i god tid före koncessionstidens utgång. NUTEK har i sina tidigare riktlinjer för linjekoncession enligt det äldre systemet rekommenderat nio månader i förväg och för områdeskoncession två år i förväg.

Kommunförbundet har inom utredningen hävdat att det bör övervägas att ålägga koncessionshavare att t.ex. fem år innan koncessionstiden går ut inkomma med ansökan om omprövning av koncession. Detta för att tid skall ges till att undersöka alternativa lösningar om viss ledningssträcka måste ändras.

Vi delar Kommunförbundets principiella uppfattning i fråga om att en ansökan om förnyelse bör komma in i god tid. Vid bestämmandet av denna tid bör följande beaktas.

Uppkommer kostnad för t.ex. flyttning av ledningar vid förnyelse av koncession kan det, som vi tidigare framhållit, åligga ledningsägaren att svara för dessa. Oftast torde dock förhandlingslösningar vara att föredra. Det bör därför vara av intresse även för ledningsägaren att inkomma med ansökan i så god tid att förhandlingslösningar i dessa frågor kan uppnås.

Vi finner att det efter mönster från annan koncessionslagstiftning bör införas en bestämmelse i ellagstiftningen som innebär att ansökan om förnyelse av nätkoncession skall göras senast två år före koncessionstidens utgång. Har sådan ansökan gjorts bör koncessionen gälla tills dess att ansökan slutligt prövas (jfr 4 kap. 11 § minerallagen). Skulle en ansökan om förnyelse komma in efter denna tid gäller ej bestämmelsen. Ledningsinnehavaren får då särskilt ansöka om tillfällig förlängning enligt de bestämmelser vi föreslår i följande avsnitt för att koncessionen inte skall upphöra att gälla. En försummelse att i rätt tid ansöka om förnyelse kan alltså medföra merarbete för sökanden. Någon annan påföljd anser vi ej erforderlig.

3.4.5 Ökad flexibilitet i fråga om tidpunkten för förnyelse av nätkoncession

Vi föreslår:

- * *Nätmyndigheten får under vissa förutsättningar utan remissförfarande bevilja en tillfällig förlängning för högst fem år av en nätkoncession.*
- * *Nätmyndigheten får under vissa förutsättningar på begäran av koncessionshavaren förnya koncessionen och bestämma ny koncessionstid trots att den ursprungliga koncessionstiden inte löpt ut.*

Ett av de viktigaste skälen för att en prövning av ansökan om förnyelse av nätkoncession i princip bör vara utförlig är som vi tidigare framhållit den långa tidsperiod det gäller. Det skulle enligt vår mening föra för långt att mer eller mindre automatiskt låta en ny och lång koncessionstid börja löpa efter utgången av den första. Det kan emellertid ibland vara så att tidpunkten när koncessionstiden löper ut infaller olämpligt av olika skäl. Som exempel kan nämnas att ledningshavaren planerar att ändra ledningsstrukturen och att utredningar i dessa frågor ännu inte är färdigställda. NUTEK har hittills i dessa fall tillämpat ett system med tillfällig förlängning av koncessionen i högst två år såväl vid linjekoncession som vid områdeskoncession. Prövningen sker då utan remissförfarande.

Vi anser att en särskild bestämmelse om möjlighet till sådan prövning bör införas i den nya ellagen. En sådan bestämmelse bör innebära följande. Om ledningshavaren, när koncessionstiden går mot sitt slut, finner att han ännu ej kan besluta om att ansöka om förnyelse med i huvudsak samma ledningsnät eller om hans ledningsnät behöver förändras, skall han kunna ansöka om tillfällig förlängning. Detta bör kunna ske i form av en enkel anmälan varefter NUTEK fattar beslut om tillfällig förlängning utan remissförfarande för högst fem år. Förlängning bör kunna ske i olika perioder men aldrig mer än sammanlagt högst fem år. Tillfällig förlängning bör kunna meddelas både för nätkoncession för linje och för nätkoncession för område.

Utöver att befästa NUTEK:s praxis i fråga om tillfällig förlängning anser vi att det behövs ytterligare möjligheter till flexibilitet i fråga om tidpunkten för en förnyelse. En nätägare kan stå inför en situation när stora investeringar i nätet är nödvändiga men kanske endast hälften eller mindre av koncessionstiden återstår. Om exempelvis tio år återstår av koncessionstiden kan koncessionshavaren känna sig obenägen att göra en större investering om han inte vet att förnyelse kommer att beviljas. I dessa fall bör det vara möjligt för koncessionshavaren att begära att nätkoncessionen skall förnyas på samma sätt som om koncessionstiden löpt ut.

Följande förfarande bör kunna tillämpas. En nätkoncession är beviljad för 40 år. När tio år återstår är stora investeringar nödvändiga. Koncessionshavaren begär då att koncessionen skall förnyas. NUTEK gör en prövning och förnyar koncessionen på samma sätt som om koncessionstiden löpt ut. Detta innebär också att ett förenklat förfarande kan tillämpas samt att naturresurslagen ej behöver tillämpas om det gäller en ledning med i huvudsak oförändrad sträckning. Ny koncessionstid om 40 respektive 25 år börjar löpa från och med tidpunkten för förnyelsen om alla övriga förutsättningar är uppfyllda.

Om NUTEK inte skulle bevilja en förnyad koncession skall den tidigare beviljade koncessionstiden i dessa fall självfallet fortsätta att gälla.

4 Vissa frågor vid återkallelse och frånträdande av nätkoncession

4.1 Tvångsåtgärder vid återkallelse av nätkoncession m.m.

Vi föreslår:

- * *En möjlighet skapas för staten att om en nätkoncession återkallas eller i annat fall upphör att gälla mot ersättning förfoga över ledningen eller ledningsnätet under en begränsad tid, högst fem år.*
- * *En möjlighet skapas att i vissa fall låta reparera ett bristfälligt ledningsnät på ägarens bekostnad om denne ej är villig att själv ombesörja åtgärderna.*

4.1.1 Inledning

Om en koncessionshavare åsidosätter sina skyldigheter kan olika sanktioner riktas mot honom. Nätmyndigheten har sålunda möjlighet att enligt 2 § 6 mom. andra stycket ellagen förelägga koncessionshavaren att fullgöra sina skyldigheter enligt lagen eller enligt meddelade villkor. Ett föreläggande kan förenas med vite. I allvarigare fall kan återkallelse av koncessionen ske.

Enligt 2 § 6 mom. fjärde stycket kan återkallelse av koncession ske helt eller delvis i följande fall.

1. Koncessionshavaren åsidosätter i väsentlig mån villkor som givits vid meddelandet av koncessionen.
2. Koncessionshavaren åsidosätter i väsentlig mån de förpliktelser som anges i 2 § 4 mom. ellagen. Förpliktelser som här avses gäller bl.a. skyldigheten att på skäliga villkor överföra ström åt annan samt att på skäliga villkor ansluta en anläggning inom området.
3. Koncessionshavaren åsidosätter i väsentlig mån de förpliktelser som anges i 2 § 7 mom. ellagen. Förpliktelser som här avses gäller skyldigheten att redovisa nätverksamheten skilt från annan verksamhet, utformningen av nättariffer m.m.
4. Koncessionshavaren har under tre år i följd inte haft ledningen eller ledningsnätet i bruk.

Vidare kan en nätkoncession återkallas om koncessionshavaren bryter mot 1 § lagen om handel med el, m.m. Enligt denna bestämmelse gäller bl.a. att en juridisk person som bedriver produktion av eller handel med el inte får bedriva nätverksamhet.

Den som bryter mot ellagens bestämmelser eller mot villkor som meddelats i samband med koncession kan även dömas till böter eller fängelse högst ett år utom i ringa fall.

Det finns inga bestämmelser som anger vad som skall ske efter det att en nätkoncession har återkallats. En viktig fråga i detta sammanhang är givetvis hur en fortsatt överföring skall säkerställas. Innan en återkallelse sker kan det förutsättas att den försumlige koncessionshavaren erinrats om sina förpliktelser samt att ett eller flera vitesförelägganden har meddelats. Att en återkallelse verkligen kommer till stånd torde därför bli aktuellt endast i undantagsfall.

4.1.2 Frågans tidigare behandling

Frågan om tvångsåtgärder för att säkerställa fortsatt elöverföring vid upphörande av koncession har behandlats tämligen utförligt av tidigare utredningar. Någon lagstiftning har emellertid inte kommit till stånd. Den situation som i första hand behandlats har gällt vad som skall ske med en eldistributionsanläggning när koncessionstiden gått ut och således koncessionen upphört att gälla av annat skäl än återkallelse på grund av misskötsamhet från anläggningsinnehavarens sida. Av t.ex. rationaliseringsskäl kan det ha bedömts lämpligt att annat företag övertog distributionen. Åtgärder som övervägts har gällt dels frågan om tvångsinlösen av anläggningen dels frågan att därefter förmå lämpligt företag att ta över anläggningen om detta inte kan ske frivilligt.

Såväl Elkraftutredningen (i betänkandet SOU 1954:12) som 1960 års ellagstiftningsutredning (i betänkandet SOU 1966:39) uttalade att frivilliga överenskommelser var att föredra och att särskilda lagbestämmelser i ämnet därför inte var behövliga.

Eldistributionsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1968:39) Eldistributionens rationalisering att det i 1902 års ellag skulle införas bestämmelser om tvångsöverlåtelse av en anläggning i vissa fall. Därvid framhölls att bestämmelserna skulle användas som en sista utväg om frivillig överlåtelse ej kunde åstadkommas. Utredningen anförde följande (s. 110).

På grund av det anförda föreslår utredningen att ellagen tillförs en bestämmelse av innebörd att, när koncessionsmyndigheten beslutat att eldistribution skall överflyttas från en till en annan, den frånträdande distributören skall vara skyldig att, om myndigheten så bestämmer, på skäliga villkor avstå sin anläggning så att distributionen utan avbrott kan fortsätta.

Vad gällde frågan om vem som skulle överta driften ansåg utredningen att det ej borde komma i fråga att staten genom koncessionsmyndigheten eller annat statligt organ ens tillfälligt övertog driften. Den borde i stället under koncessionsmyndighetens medverkan överlåtas direkt till den nye koncessionshavaren i samband med att koncession beviljades för denne. För det fall det uppstod svårigheter att få en ny koncessionshavare att överta driften anförde utredningen följande (s. 108—109).

Utredningens överväganden i denna fråga har i stället lett till den slutsatsen att den enda tänkbara utvägen är att de större regionala kraftföretagen, vanligen benämnda råkraftleverantörerna, frivilligt påtager sig uppgiften att överta distribution som visat sig omöjlig att lägga på annan. Dessa företag har erforderliga resurser för ändamålet. Oktat råkraftleverantörerna torde känna ansvar för att eldistributionen överallt blir tillfredsställande ordnad och att alltså envar av dem är villig tillse att konsumenterna inom det egna råkraftförsörjningsområdet får erforderlig tillgång till elström, så är det dock från allmän synpunkt angeläget att de uttryckligen binds vid detta sitt ansvar. Enklast vore om råkraftleverantörerna ville skriftligen utfästa sig att — om och i den mån så påfordras av koncessionsmyndigheten — inom sina kraftförsörjningsområden överta eldistribution som tidigare bedrivits av annan och att i samband därmed på skäliga villkor också överta den anläggning varom fråga är jämte därtill hörande för verksamhetens bedrivande normalt behövlig egendom. Härvid förutsätts att åtagandet gäller, även om bidrag från det allmänna ej lämnas och råkraftleverantören sålunda kan få påta sig nödvändiga upprustningskostnader för att kunna tillfredsställande bedriva distributionen. Det bör dock hållas i minnet, att dessa kostnader i sista hand kommer att på ett eller annat sätt få övervältras på råkraftleverantörens konsumenter. För tydlighetens skull bör sammanfattningsvis betonas att en förbindelse av detta slag är avsedd att återopas endast i nödfall, nämligen då det visat sig omöjligt att på frivillighetens väg säkerställa en viss elförsörjning som bör upprätthållas. Vidare bör framhållas att, såvitt hittillsvarande erfarenheter ger vid handen, tillämpning av lämnad förbindelse kan bli aktuell huvudsakligen när det gäller övertagandet av anläggning som ingår i närdistributionsnät samt av ledning som matar dylikt nät.

Utredningen har genom underhandsförfrågningar hos vattenfallsverket och kraftverksföreningen förvärvat sig om att råkraftleverantörerna i princip är beredda att avlämna förbindelser av ovan angiven innebörd, men att de vill avvakta den slutliga utformningen av ellagen innan förbindelserna avges. Utredningen förordar, att Kungl. Maj:t uppdrar åt kommerskollegium att omedelbart efter riksdagsbehandlingen uppta förhandlingar med berörda råkraftleverantörer — drygt 20 till antalet — angående det närmare innehållet i förbindelserna, vilka bör överlämnas till koncessionsmyndigheten.

Efter fortsatt utredningsarbete av Elutredningen (I 1971:01), som den 27 januari 1975 avlämnade en rapport med förslag till vissa allmänna riktlinjer för det fortsatta arbetet med omorganisation av eldistributionen, behandlades frågan om vissa tvångsåtgärder i prop. 1975/76:100 bilaga 15. Frågan behandlades främst ur aspekten effektivitet inom eldistributionen och tvångsinlösen i samband med sammanslagningar i detta syfte. Departementschefen framhöll att det inte fanns anledning att tro att branschens förmåga till självsanering och anpassning till samhällets krav var uttömd och var inte beredd att förordna lagstiftning för att tvångsvis åstadkomma en sammanläggning av eller ett samgående mellan eldistributionsföretag (s. 160).

Behovet av bestämmelser om tvångsinlösen av eldistributionsanläggningar övervägdes därefter av Statens industriverk. Industriverket fann i sin utredning Distribution och överföring av elkraft (SIND PM 1980:9) inte anledning att förorda införande i ellagen av bestämmelser om tvångsinlösen av eldistributionsanläggningar. I prop. 1981/82:188 med förslag till lag om ändring i ellagen, vari nyssnämnda utredning behandlades, togs frågan om tvångsinlösen inte upp.

4.1.3 Direktiven m.m.

I vårt delbetänkande Elkonkurrens med nätmonopol (SOU 1993:68) anförde vi att frågor kring bl.a. upphörande och återkallelse av koncession samt eventuella tvångsåtgärder vid återkallelse behövde övervägas ytterligare. Enligt vad som framhålls i våra tilläggsdirektiv kan det i vissa fall finnas behov av att helt eller delvis återkalla en nätkoncession. Fall som avses är bl.a. om en koncessionshavare väsentligen åsidosätter koncessionsföreskrifter eller andra förpliktelser enligt ellagen. Det bör i dessa fall finnas möjlighet att bl.a. av hänsyn till anslutna kunders behov av el säkerställa en fortsatt användning av ledningsnäten. Enligt direktiven bör vi nu överväga i vilken utsträckning staten behöver kunna vidta tvångsåtgärder i samband med återkallelse av nätkoncession och lämna förslag till sådana åtgärder. Vi bör vidare överväga om och på vilka villkor det bör vara möjligt för innehavaren av en nätkoncession att under koncessionstiden frånträda en meddelad koncession.

NUTEK har i en skrift till utredningen den 11 november 1993 närmare utvecklat behovet av regler för situationen när fråga om återkallelse uppkommit. Myndigheten har inte i något fall återkallat områdeskoncession eller del därav på grund av att distributör åsidosatt koncessionsvillkor eller distributionsplikt. Myndigheten har däremot i ett fall på 1970-talet aviserat återkallelse av områdeskoncession om inte distributören inom viss tid uppfyllde i koncessionsbeslutet angivet villkor. I ett annat fall omkring år 1990 har dock koncessionsmyndigheten avkortat tiden för gällande koncession för ett privatägt elföretag. NUTEK har vidare anfört följande.

I dessa och andra undantagsfall har koncessionsmyndigheten saknat möjlighet att kunna tillgripa tvångsåtgärder för att förbättra eldistributionen. Det rör sig om eldistributörer som på frivillig väg inte kunnat förmås att förbättra en klart otillfredsställande distribution. Bl. a. har anläggningarna varit bristfälliga och leverantören har inte kunnat fullgöra sin leveransskyldighet. Också i andra avseenden har leverantören åsidosatt viktiga krav som lagstiftningen uppställt på distributören. I sådana fall anser Nutek att det bör finnas en möjlighet att kunna ingripa mot koncessionshavaren. Erfarenheter visar att behov av sådant ingripande endast torde behövas i enstaka undantagsfall. Bara att denna möjlighet finns kan motivera koncessionshavaren att vidta erforderliga åtgärder. I dessa fall är det emellertid viktigt att kunna ingripa effektivt för att kunna komma

tillräta med missförhållanden som innebär att konsumenterna inte får tillfredsställande elleveranser.

NUTEK diskuterar härefter olika lösningar och pekar på tvångsförvaltning och expropriation. Enligt NUTEK bör dock om möjligt frågan lösas på ett mindre ingripande sätt. Ett sådant sätt kan enligt NUTEK vara att koncessionshavaren i samband med meddelande av koncession åläggs skyldighet att mot skälig ersättning upplåta ledningsnätet åt annan om koncessionen återkallas eller på annat sätt upphör.

4.1.4 Överväganden

Tvångsinlösen eller annat förfogande i fråga om ledning eller ledningsnät

En utgångspunkt för våra överväganden är att det även i fortsättningen kommer att vara möjligt att återkalla en nätkoncession vid misskötsamhet. Återkallelse bör då ske som en yttersta åtgärd mot en försumlig koncessionshavare. Samtidigt är det viktigt att sådana bestämmelser inte framstår som i verkligheten helt meningslösa. Det måste med andra ord vara möjligt att använda dem verkningsfullt även om det endast kan gälla i yttersta undantagsfall.

Som framgått av den tidigare redogörelsen kan en koncessionshavare som gör sig skyldig till försummelse i allvarigare fall dömas till böter eller fängelse enligt 27 § ellagen. Det finns också möjlighet att meddela förelägganden och förbud som kan kombineras med vite. Genom detta sanktionssystem kan således en försumlig koncessionshavare drabbas av olika påföljder. Viteshotet kan också vara ett sätt att förmå honom att vidta olika åtgärder.

Även om en koncessionshavare utsätts för sanktioner är det inte säkert att uppkomna brister blir åtgärdade. Det kan då vara angeläget att säkerställa en fortsatt användning av nätet för att anslutna kunder inte skall bli utan ström. Åtgärder som i dessa fall har diskuterats är bl.a. tvångsförvaltning. En sådan kan genomföras på olika sätt och vara mer eller mindre långtgående. Det bör också vara möjligt för myndigheterna att reagera innan ett tillstånd återkallas och då i förebyggande syfte. En grundläggande förutsättning bör givetvis även då vara att det är fråga om ett väsentligt åsidosättande av villkor eller föreskrifter. Det kan t.ex. gälla ett väsentligt åsidosättande av underhållet av nätet som uppenbarligen äventyrar funktionen på lång sikt. Å andra sidan måste beaktas att det såvitt kan bedömas är fråga om sällsynta undantagsfall som inte bör kräva någon mera utförlig reglering.

När frågan om tvångsinlösen diskuterats inom tidigare utredningar

har det varit främst (men inte endast) ur perspektivet att åstadkomma en effektiv eldistribution genom sammanslagningar av ur storleksynpunkt olämpliga distributionsområden. Det är givet att i dessa situationer hänsynen till koncessionshavaren gör sig särskilt starkt gällande.

Vad vi nu har att ta ställning till gäller enligt direktiven endast situationen vid återkallelse på grund av misskötsamhet från koncessionsinnehavarens sida. Vissa grundläggande frågeställningar är dock gemensamma.

Förutom hänsynen till elkonsumenterna är det två aspekter man måste ta ställning till i fråga om tvångsinlösen eller andra tvångsåtgärder.

Den ena gäller situationen för den som får sin koncession återkallad. Skall tvångsinlösen eller andra tvångsåtgärder komma i fråga måste vid ett sådant förfarande beaktas vissa rättssäkerhetskrav, en rättvis värdering av anläggningen m.m.

Den andra aspekten gäller vem som skall ta över driften vid anläggningen. Ingen kan tvingas att mot sin vilja ta över en anläggning. Eldistributionsutredningen (jfr SOU 1968:39 s. 108) ansåg att det ej bör komma i fråga att staten genom koncessionsmyndigheten eller annat statligt organ övertar driften. Det bör dock framhållas att det här ej så mycket gällde tvångsåtgärder vid misskötsamhet.

Vad gäller den första aspekten bör beaktas följande. Som nämnts har vid tidigare diskussioner om tvångsinlösen rationaliseringsskäl sått i blickpunkten. Att av sådana skäl införa regler om tvångsinlösen kan synas tveksamt och någon lagstiftning har heller inte skett. I dessa fall är det av många skäl naturligt att i det längsta förlita sig till frivillig medverkan och i vissa fall t.o.m. avstå från planerade åtgärder.

Om tvångsinlösen aktualiseras av koncessionshavarens misskötsamhet förhåller det sig emellertid annorlunda. Det är givet att man även här bör i första hand pröva andra lösningar än tvångsmedel. Hänsyn till anläggningens ägare gör sig dock inte lika starkt gällande eftersom han misskött sina åligganden och konsumenterna riskerar bli utanel. Hänsynen till konsumenterna måste i dessa fall anses väga tyngre än hänsynen till en anläggningsägare som inte kan eller förmår sköta sina åligganden.

En särskild fråga vid inlösenförfarande som diskuterades av Eldistributionsutredningen gäller värdering av egendomen (SOU 1968:39 s. 113—117). En sådan värdering är förenad med stora svårigheter. Den som tvingas avstå sin egendom är under alla förhållanden berättigad till ersättning. Detta gäller även den ägare som i ett eller annat avseende varit försumlig.

Vad härefter gäller den andra aspekten, vem som skall ta över anläggningen, anser vi följande. Som vi redan påpekat kan ingen tvingas att överta någon annans anläggning. I första hand bör naturligtvis, och som redan flera gånger framhållits, eftersträvas att

annat nätföretag genom lämplig och frivillig överenskommelse övertar driften. Om emellertid detta ej kan åstadkommas och tvångsmedel skall finnas i lagstiftningen återstår ingen annan än staten som då bör kunna agera genom t.ex. Svenska Kraftnät.

Det är tveksamt om ett system med tvångsinlösen av överföringsanläggningar nu bör införas i ellagen. Sådana bestämmelser skulle tynga lagstiftningen avsevärt. Eftersom det ofta skulle gälla lös egendom som i dessa fall blev föremål för ett expropriationsliknande förfarande är problemställningen komplex. Här bör också beaktas att synen på statens rätt att besluta om ingripanden i enskildas egendom undergått förändringar. Särskilt bör nämnas de ändringar i 2 kap. 18 § regeringsformen som trätt i kraft den 1 januari 1995 och som enligt vad som uttalas i propositionen innebär en precisering av det egendoms- skydd som Europakonventionen ger (prop. 1993/94:117 s. 13—19 m.fl.).

Å andra sidan menar vi att det trots allt måste finnas en reell möjlighet att genom lämpliga åtgärder säkra en fortsatt elförsörjning om alla försök att på frivillig grund åstadkomma detta uttömts och inte heller vitesförelägganden visat sig verkningsfulla.

Det kan här anmärkas att ellagstiftningen i Norge och Finland innehåller bestämmelser som reglerar dessa frågor.

Ett alternativ till bestämmelser om inlösen av en anläggning är att staten under en begränsad tid, t.ex. genom en lämplig entreprenör, tar över driften en viss tid för att behövlig elförsörjning skall kunna säkras. Detta bör givetvis ske mot ersättning men med beaktande av de kostnader som kan uppstå t.ex. för att ny entreprenör skall kunna ta över och fortsätta driften samt eventuella kostnader för att åtgärda brister i anläggningen med avseende på elsäkerhet eller driftsäkerhet.

Vi finner att en lämplig reglering är att införa möjlighet för staten att mot ersättning förfoga över ledningen eller ledningsnätet under en begränsad tid. Denna tid bör dock vara relativt lång. Fem år kan vara en lämplig tidsperiod. Beslut om sådant förfogande bör fattas av nätmyndigheten.

Beslut om ersättning till ägaren ingår i beslutet om förfogande och skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vid bestämmandet av ersättningens storlek bör utgångspunkten vara att ersättningen skall vara marknadsmässig.

Vissa andra myndighetsåtgärder vid anläggningshavarens försumlighet

I föregående avsnitt har vi behandlat frågan om tvångsupplåtelse av en överföringsanläggning vid en återkallellesituation. Det har därvid varit kundernas situation vid risken för uteblivna elleveranser som stått i förgrunden. Innehavaren kan därvid ha brutit mot sina skyldigheter på olika sätt, såväl genom bristande underhåll av anläggningen som t.ex.

genom att vägra upplåta sitt nät på erforderligt sätt.

Bristande underhåll av en anläggning innebär emellertid inte bara att kunderna riskerar bli utan el. Anläggningen kan även bli farlig att använda. I dessa fall kan Elsäkerhetsverket ingripa genom förelägganden och i sista hand genom att stänga anläggningen. Den sistnämnda åtgärden är sällan realistisk med hänsyn till konsumenterna. En möjlighet som i dessa fall bör övervägas är att införa bestämmelser som gör det möjligt för Elsäkerhetsverket att låta utföra erforderliga åtgärder på anläggningshavarens bekostnad.

Ett tänkbart fall där en sådan bestämmelse kan tillämpas är följande. Underhållet av ett ledningsnät har eftersatts under längre tid. Vitesförelägganden och andra åtgärder har visat sig verkningslösa. Anläggningen riskerar att bli farlig att använda. Av hänsyn till elkonsumenterna kan det ej komma i fråga att stänga anläggningen. I detta läge beslutar tillsynsmyndigheten att bristerna skall åtgärdas av särskild entreprenör. Kostnaderna tas sedan ut hos den försumlige anläggningsinnehavaren.

Redan vetenskapen om att tillsynsmyndigheten har denna möjlighet kan vara ett incitament för koncessionshavaren att själv ombesörja åtgärdandet av uppkomna brister.

En bestämmelse av denna typ förekommer i annan lagstiftning såsom t.ex. miljöskyddslagen, strålskyddslagen och kärntekniklagen. Den förekommer även i den norska och den finska ellagstiftningen.

Vi anser att det i ellagen bör föras in bestämmelser av nu angivet slag. De bör kunna knytas till de bestämmelser som redan finns i ellagen om tillsyn, förelägganden m.m. och utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelser i t.ex. strålskyddslagen. Att elsäkerhetsåtgärder på detta sätt kan vidtas i en anläggning genom myndighets försorg inverkar inte på innehavarens ansvar enligt ellagen för skador av el från anläggningen.

De nya bestämmelserna torde endast bli tillämpliga i undantagsfall. Åtgärder måste dock kunna genomföras även mot koncessionshavarens vilja. Bestämmelserna i ellagen om tillsyn av anläggningar m.m. ger redan tillsynspersonalen rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen. Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen. Dessa bestämmelser blir således tillämpliga även vid genomförandet av de åtgärder som det nu är fråga om.

Beslut som nu avses bör gälla omedelbart på samma sätt som nu gäller för andra beslut enligt 1902 års ellag (32 §). Någon särskild bestämmelse därom erfordras därför inte. Talan mot ett beslut bör oavsett detta kunna föras hos allmän förvaltningsdomstol som kan inhibera beslutet om det finns skäl för det. Viktigare torde vara möjligheten att överklaga beslutet att ålägga betalningsskyldighet för genomförandet av åtgärderna. Även sådan talan bör föras hos allmän förvaltningsdomstol.

4.2 Frånträddande av nätkoncession m.m.

Vi föreslår:

- * *Nätmyndigheten får på ansökan bevilja ett frånträddande av nätkoncession. Ansökan får beviljas endast om den elektriska anläggning nätkoncessionen avser inte längre behövs för en säker elförsörjning.*
- * *Koncessionshavare som önskar ta ledning ur bruk för längre tid än tre år utan att frånträda koncessionen skall anmäla detta till nätmyndigheten för prövning. Tillstånd bör ges om det inte är olämpligt ur elförsörjningssynpunkt.*
- * *Som följd av förslaget om anmälningsskyldighet och prövning om en ledning skall tas ur bruk slopas nuvarande bestämmelse om återkallelse av nätkoncession om en ledning inte har varit i bruk under tre år.*

4.2.1 Gällande rätt m.m.

I detta avsnitt behandlas vissa frågor som uppkommer om en koncessionshavare av något skäl frivilligt vill frånträda sin nätkoncession.

Som angavs i avsnitt 4.1.1 kan en nätkoncession återkallas om koncessionshavaren under tre år i följd inte haft ledningen eller ledningsnätet i bruk. Vad som gäller om en koncessionshavare innan dess eller av något annat skäl än att nätet inte är i bruk vill avstå från koncessionen regleras inte närmare. I 2 § 2 mom. sista stycket ellagen regleras endast den situationen att koncessionshavaren vill överlåta koncessionen till annan. Sådan överlåtelse får inte ske utan tillstånd av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten.

NUTEK har i en skrift till utredningen den 3 december 1993 tagit upp vissa frågor kring koncessioner som ej utnyttjas m.m. NUTEK har därvid anfört bl.a. följande. Det är relativt vanligt förekommande att koncessionshavaren meddelar NUTEK att en ledning som dragits fram med stöd av linjekoncession rivits varvid koncessionen blivit inaktuell. NUTEK upphäver därvid koncessionen utan prövning. Anledning för lagstiftaren att ställa krav på att en koncession skall fullföljas har hittills saknats enligt NUTEK eftersom koncessionshavaren genom att dra fram en ledning tillförsäkrat sig ensamrätt till viss försäljning av el. Detta kommer dock inte att gälla på en avreglerad marknad. Nätinnehavaren på en avreglerad marknad kommer att ha en reglerad avkastning som ger begränsade incitament att fortsätta bedriva verksamheten. Särskilt när det gäller koncession för linje finns anledning räkna med att en koncessionshavare kan komma att vilja frånträda den helt eller delvis.

NUTEK anser därför att det bör skrivas in i den nya ellagen att de

skyldigheter som följer med en koncession gäller koncessionstiden ut. Nätmyndigheten bör dock ges befogenhet att efter ansökan pröva om det ur allmän synpunkt är lämpligt att upphäva koncessionen, helt eller delvis. Ett viktigt kriterium bör därvid vara att förutsättningar föreligger att finna en lämplig operatör.

4.2.2 Överväganden

De skyldigheter som åligger koncessionshavaren gäller koncessionstiden ut. Detta är grundläggande för hela koncessionssystemet. Det kan då givetvis inte accepteras att han utan vidare kan frånträda koncessionen. Vad som bör gälla om han inte uppfyller sina skyldigheter har diskuterats i föregående avsnitt. Det bör inte heller vara möjligt att han kan överlåta koncessionen till någon annan utan att detta prövas av nätmyndigheten.

Som NUTEK framhållit kan det dock i vissa fall vara lämpligt att koncessionshavaren på egen begäran kan frånträda koncessionen. Avgörande måste då vara att det inte drabbar till nätet anslutna elkunder. Vi anser därför att ellagen bör innehålla en möjlighet för nätmyndigheten att på koncessionshavarens begäran upphäva koncessionen.

Denna möjlighet bör kompletteras med en bestämmelse som innebär att om koncessionshavaren vill ta en ledning eller ett ledningsnät ur bruk för en begränsad tid skall han anmäla det till nätmyndigheten.

De nya bestämmelserna bör utformas så att om en koncessionshavare vill frånträda en nätkoncession eller ta en ledning eller ett ledningsnät ur bruk för längre tid än tre år skall han anmäla det för prövning. Begäran att frånträda en nätkoncession bör beviljas om anläggningen inte längre behövs för en säker elförsörjning. Tillstånd till att ta en ledning tillfälligt ur bruk bör ges om det inte är olämpligt ur elförsörjningssynpunkt.

Genom de nya bestämmelserna kommer det alltid att ligga på anläggningshavaren att anmäla om en ledning inte längre behövs eller tas ur bruk. Detta är av avgörande betydelse för att bestämmelserna om återställningsåtgärder skall få verkan. Skyldigheten att vidta sådana bör alltså vara knuten till koncessionens upphörande. Underlåtenhet att anmäla att en ledning tagits ur bruk bör vara straffsanktionerad med böter. Här bör dock observeras att det förhållandet att en ledning ej är spänningssatt inte behöver innebära att den skall anses ha tagits ur bruk. Som exempel kan nämnas ledningar från ett reservkraftverk.

Den nu gällande bestämmelsen att en nätkoncession får återkallas om ledningen inte använts på tre år har enligt vad utredningen erfarit inte tillämpats i någon omfattning. Genom de nya bestämmelser som vi föreslår om anmälningskyldighet behövs den inte heller för att anläggningshavaren skall bli skyldig att ta bort äldre ledningar som blivit onödiga. Vi föreslår att den avskaffas.

5 Vissa frågor om flyttning eller annan ändring av elektrisk ledning m.m.

Frågan om byggande och flyttning av kraftledningar och andra elektriska ledningar har under senare år kommit i blickpunkten. Vi har berört vissa mer övergripande frågor om kraftledningar i kapitel 3 eftersom sådana frågor ofta uppkommer i samband med att en ny kraftledning skall dras fram eller en äldre koncession skall förnyas. Det har bl.a. gällt förhållandet mellan kraftledningsintresset och andra samhällsintressen.

Vad vi kommer att överväga i detta kapitel är mer renodlade frågor om flyttning eller ändring av ledning under löpande koncessionstid ur perspektivet rättsförhållandet mellan den enskilde markägaren, antingen denne är kommun eller enskild, och ledningshavaren. Vi tar bl.a. upp vissa specialfall av flyttning som nu regleras i ellagen.

5.1 Gällande rätt

5.1.1 Rätten att utnyttja mark för elledningar

Starkströmsledningar får, som närmare redovisats i kapitel 3, inte byggas utan tillstånd, nätkoncession för linje eller för område. Vissa slags starkströmsledningar är dock enligt 2 kap. 1 § starkströmsförordningen undantagna från koncessionsplikt. Vad vi föreslagit i kapitel 3 och 4 i fråga om förutsättningar för nätkoncession m.m. innebär inte någon ändring av dessa förhållanden. Den som har områdeskoncession har rätt att dra fram ledningar inom sitt område utan prövning i varje särskilt fall. Svagströmsledningar får dras fram utan särskilt tillstånd. Enligt telelagen (1993:597) krävs dock tillstånd för rätten att inom ett allmänt tillgängligt telenät tillhandahålla bl.a. telefonitjänst.

Rätten att bygga en elektrisk ledning på annans mark kan grundas på

1. nyttjanderätt
2. servitut
3. ledningsrätt.

Nyttjanderätt och servitut kan upplåtas genom avtal. Avtal om nyttjanderätt får träffas för högst 50 år. Inom detaljplan är längsta tiden 25 år. Upplåtelse av servitut får ske utan begränsning till tiden.

Nyttjanderättsavtal används som regel vid upplåtelse av mark för telegraf- och telefonledningar. Servitutsformen är vanligast i fråga om starkströmsledningar.

Enligt 1 kap. 1 § expropriationslagen (1972:719) får fastighet, som tillhör annan än staten, genom expropriation tas i anspråk med nyttjanderätt eller servitutsrätt.

Servitut kan också bildas enligt bestämmelserna i 7 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988). Från denna möjlighet bortses i detta sammanhang.

Ledningsrättslagen (1973:1144) öppnar möjlighet för den som för ledning vill utnyttja utrymme inom fastighet att få rätt därtill genom ledningsrätt. Ledningsrätten tillkom år 1973 för att användas i stället för ordningen med avtal respektive expropriation. Ledningsrättslagen gäller bl. a. allmänna teleledningar och elektriska starkströmsledningar för vilka koncession fordras. Ledningsrätten uppkommer efter särskild förrättning som handhas av fastighetsbildningsmyndigheten. Rätten omfattar enligt vad som bestäms vid förrättningen befogenhet att vidta de åtgärder som behövs för att dra fram och begagna ledningen. Den gäller för all framtid.

En fråga om flyttning av ledning kan aktualiseras av olika anledningar. Ett vanligt fall är att ledningen går fram över ett område som enligt en efter ledningens tillkomst antagen detaljplan skall bebyggas på ett sätt som förutsätter att ledningen flyttas. Ett annat exempel är att en ny trafikled skall anläggas eller att en befintlig led skall ändras.

5.1.2 Bestämmelser om flyttning i ledningsrättslagen och ellagen m.m.

I vad mån en innehavare av en framdragen ledning är skyldig att flytta eller ändra ledningen varierar bl. a. beroende på hur markupplåtelsen skett. Har rätten att dra fram ledningen upplåtits genom avtal gäller i princip vad som har överenskommit.

Särskilda bestämmelser om flyttning eller ändring av ledning finns i 33 § ledningsrättslagen samt 5 a och 5 b §§ ellagen. Enligt dessa bestämmelser finns vissa möjligheter att anpassa ledningars sträckning till ändrade förhållanden.

Enligt 33 § ledningsrättslagen kan vid ändrade förhållanden uppkomma skyldighet för ledningshavaren att flytta ledningen. Sålunda stadgas att om ändrade förhållanden, som väsentligt inverkar på frågan om ledningsrätt, inträder sedan ledningsrättsfråga avgjorts, kan frågan prövas vid ny förrättning. Därvid kan ledningsrätten ändras eller upphävas. Ledningshavaren är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom genom sådan åtgärd. Kostnaderna härför fördelas

mellan övriga sakägare efter vad som finnes skäligt. Det bör dock framhållas att ledningshavarens skyldighet att flytta ledningen enligt 33 § endast gäller i förhållande till markägaren.

I ellagen regleras frågan om flyttning av elledning endast för vissa speciella situationer samt för ledningar som tillkommit efter expropriation. Sålunda stadgas i 5 a § att innehavare av elektrisk ledning inom bl.a. område för befintlig allmän väg i princip är skyldig att på egen bekostnad flytta ledningen om vägens sträckning ändras. I 5 b § regleras allmänt skyldigheten att flytta en ledning som tillkommit efter expropriation och här stadgas bl.a. att ledningsägaren i vissa fall är skyldig att flytta ledningen på egen bekostnad vid ändrade förhållanden. Ellagen ålägger således ledningshavaren en vittgående skyldighet att på egen bekostnad ändra eller flytta ledning.

Som nyss nämnts kan flyttningsskyldigheten bl.a. bero på hur markupplåtelsen skett. Eftersom situationerna kan variera är samförståndslösningar viktiga. Här bör nämnas att Svenska Elverksföreningen, Svenska Kraftverksföreningen och Vattenfall, å ena sidan, och Lantbrukarnas Riksförbund å andra sidan år 1991 träffade avtal om kraftledningsintrång. Avtalet syftar till att reglera frågor rörande framdragande och bibehållande av överföringsledningar ovan mark för 20 kV och högre spänningar. Det innehåller dock inga speciella bestämmelser om flyttning.

Vad gäller teleledningar har som redovisats i kapitel 3 Kommunförbundet tagit fram ett s.k. normalavtal med Telia AB om flyttning av teleledningar. Enligt vad utredningen erfarit pågår överläggningar mellan Kommunförbundet och bl.a. Svenska Elverksföreningen i fråga om upplåtelse av kommunal mark för ledningar.

Slutligen bör i detta sammanhang nämnas att när nätkoncession upphört är den som senast haft koncessionen skyldig enligt 3 § 1 mom. ellagen att ta bort ledningar m.m. om detta är påkallat från allmän eller enskild synpunkt.

5.1.3 Vissa andra bestämmelser av intresse

Enligt 1 kap. 1 § expropriationslagen kan särskild rätt, dvs. bl.a. servitut och nyttjanderätt som tillkommer annan än staten, upphävas eller begränsas genom expropriation. När en fastighet exproprieras med äganderätt gäller som en huvudregel att särskild rätt som tillkommit genom frivillig upplåtelse upphör att gälla medan annan särskild rätt inte påverkas av expropriationen. Om en särskild rätt upphävs eller begränsas får innehavaren ersättning för skada och intrång enligt bestämmelserna i 4 kap. expropriationslagen.

Enligt 6 kap. 17 § plan- och bygglagen (1987:10) får en kommun i samband med plangenomförande lösa mark, som skall användas för allmänna platser för vilka kommunen är huvudman. Även annan mark

som skall användas för annat än enskilt byggande får under vissa förutsättningar lösas. Besvärar marken av särskild rätt får rättigheten lösas. Även här gäller expropriationslagens ersättningsbestämmelser.

Med stöd av 52 § väglagen (1971:948) kan länsstyrelsen förordna att anordningar som finns vid väg, däribland ledningar, vilka kan inverka störande på trafiken, skall tas bort eller att någon annan åtgärd skall vidtas. Den skada som åtgärden medför för ledningshavaren skall i så fall ersättas av väghållaren (63 §).

Slutligen kan enligt 7 kap. fastighetsbildningslagen servitut begränsas, flyttas eller upphävas bl.a. när ändrade förhållanden inträtt. Servitutshavaren har rätt till ersättning.

Vi behandlar inte vidare de nu nämnda bestämmelserna. Sammantaget ger de vidsträckta möjligheter att av hänsyn till främst allmänna intressen upphäva eller ändra särskild rätt att dra fram och bibehålla en elektrisk ledning. Det kan vara värt att påpeka att innehavaren inte i något fall behöver finna sig i att rätten upphävs eller ändras utan att han får ersättning för skada.

5.2 Direktiven m.m.

I direktiven anförts bl.a. följande.

Beträffande vissa frågor som rör relationen mellan ledningshavaren och andra intressenter är den rättsliga situationen oklar. Det gäller t.ex. frågan om vem som skall betala flyttning av kraftledning om marken planeras att användas för annat ändamål. Utredaren bör analysera behovet av kompletterande regler beträffande relationerna mellan ledningshavaren och andra intressenter samt i förekommande fall lämna förslag till sådana.

Vidare har Kommunförbundet inom utredningen anfört att det enligt förbundets mening finns behov av att införa en allmän regel om flyttning av elledning i ellagen. Vi återkommer till detta i våra överväganden.

5.3 Överväganden

Vi konstaterar:

- * *I vad mån en innehavare av en framdragen elektrisk ledning är skyldig att flytta eller ändra ledningen varierar, bl.a. beroende på hur markupplåtelsen skett (nyttjanderätt, servitut eller ledningsrätt). Upplåtelse av mark för ledningar sker numera i allt väsentligt med stöd av ledningsrätt.*
- * *Bestämmelser om flyttning av ledningar finns i ledningsrättslagen (1973:1144). Innebörden är bl.a. att kostnader som uppstår om en*

- flyttning av ledningen framtvings, inte skall bäras av ledningens innehavare utan av de sakägare som har nytta av åtgärden.
- * *Bestämmelser om flyttning av ledningar finns även i ellagen och reglerar där vissa specialsituationer. Sålunda stadgas att innehavare av elektrisk ledning inom bl.a. område för befintlig allmän väg i princip är skyldig att på egen bekostnad flytta ledningen om vägens sträckning ändras. Vidare regleras i ellagen frågor om flyttning av ledningar som har tillkommit efter expropriation.*
 - * *Bestämmelser i expropriationslagen (1972:719), plan- och bygglagen (1987:10), väglagen (1971:948) och fastighetsbildningslagen (1970:988) ger sammantaget vidsträckta möjligheter att av hänsyn till främst allmänna intressen upphäva eller ändra särskild rätt att dra fram och bibehålla en elektrisk ledning.*

Vi finner:

- * *Bestämmelserna i ledningsrättslagen om skyldighet att flytta ledning och om kostnadsansvaret vid flyttning är väl avvägda. De bör ej ändras.*
- * *Bestämmelserna i ellagen om flyttning av ledningar avskaffas, vilket innebär att bestämmelserna i ledningsrättslagen om flyttningsskyldighet och om kostnadsansvar skall tillämpas när ledningsrätt föreligger. Detta är oftast fallet vid större ledningar.*
- * *Nya eller kompletterande bestämmelser om flyttning av elledningar är ej erforderliga.*

5.3.1 Ledningsrättslagens bestämmelser om flyttning

Enligt 33 § ledningsrättslagen gäller att om, sedan ledningsrättsfråga avgjorts, ändrade förhållanden inträtt som väsentligt inverkar på frågan, så kan denna prövas vid ny förrättning. Därvid kan ledningsrätt ändras, upphävas och om det sker med anledning av upphävandet, upplåtas. Avser förrättningen en ledning för vilken koncession har meddelats, får förrättningen inledas om koncessionsmyndigheten medger det. Ledningens innehavare är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom. Kostnaderna härför fördelas mellan övriga sakägare efter vad som är skäligt.

I förarbetena (prop. 1973:157 s. 114-117) framhölls bl.a. att det med den snabba utveckling vi har på olika områden i samhället är uppenbart att det finns ett påtagligt behov av att kunna anpassa olika ledningars sträckning till de ändrade förhållanden som kan inträda efter den tidpunkt då ledningsrättsupplåtelsen ägde rum. Det anfördes vidare att ändrade förhållanden kan åstadkomma att en ledning medför mycket större olägenheter för de berörda markägarna än vad som var fallet vid ledningens tillkomst. Ledningen kan också framstå som ett

hinder mot rationell planläggning och fastighetsbildning. Ändring eller upphävande av ledningsrätt borde dock få ske endast under förutsättning av att de ändrade förhållanden som åberopas har väsentlig inverkan i det särskilda fallet. Man måste sålunda enligt departementschefens mening skapa garantier för att ledningsägaren bara i undantagsfall, och under förutsättning av att starka skäl talar för det, åläggs att ta bort ledning eller ändra dess sträckning.

I fråga om ersättning för kostnader som uppkommer på grund av ändring eller upphävande av ledningsrätt anförde departementschefen bl.a. följande (prop. 1973:157 s. 117).

Ledningsrätten har tillkommit efter en noggrann prövning under hänsynstagande till både allmänna och enskilda intressen och bör därför skänka ett visst mått av trygghet. Det har varit en genomgående princip i den marklagstiftning som nyligen genomförts att ersättning skall betalas, om intrång sker i pågående markanvändning. Jag förordar därför, att de kostnader som uppkommer på grund av ändring eller upphävande av ledningsrätt skall fördelas mellan de sakägare som har nytta av åtgärden efter vad som kan anses skäligt. Detta betyder i praktiken, att kostnaden för t.ex. flyttning av ledning med anledning av en bebyggelse på det område där ledningen går fram kommer att utgöra en kostnad för exploatering av området i fråga.

Vad först gäller frågan om skyldighet att flytta eller ändra en ledning anser vi att det ligger i sakens natur att det inte är möjligt att i detalj ange när en sådan skyldighet föreligger. Hänsyn måste tas till omständigheterna i det särskilda fallet. Avgörande är om olägenheterna av en ändrad sträckning m.m. från allmän eller enskild synpunkt överväger fördelarna. Enligt vår mening är bestämmelserna i 33 § ledningsrättslagen väl avvägda på denna punkt.

Som anfördes i prop. 1973:157 har det varit en genomgående grundsats i den marklagstiftning som tillkommit under senare år att ersättning skall betalas om intrång sker i pågående markanvändning. Här kan också erinras om de ändringar i 2 kap. 18 § regeringsformen som nyligen antagits och som syftar till att stärka egendomsskyddet för den enskilde. Vi anser alltså att det inte finns skäl att ändra bestämmelserna om rätt till ersättning för skada när ledningsrätt ändras eller upphävs.

5.3.2 Bestämmelserna i ellagen

De nämnda bestämmelserna i ellagen (5 a § 1 och 2 mom.) fick sin nuvarande form år 1970 (prop. 1970:139). Vissa motsvarande bestämmelser fanns tidigare bl.a. i starkströmskungörelsen.

Som huvudregel (1 mom.) gäller att innehavare av ledning som dragits fram inom område för befintlig allmän väg, till farväg nyttjad enskild väg, järnväg, spårväg, kanal eller annan sådan vattentrafikled (trafikled) är skyldig att på egen bekostnad ändra ledningen, om det

behövs för att trafikleden skall kunna ändras. Det är endast i det fallet att trafikleden fanns — ”var befintlig” — när ledningen drogs fram som det ansetts motiverat att ålägga ledningens innehavare att vidta och bekosta åtgärder som skall möjliggöra en ändring av trafikleden (prioritetsprincipen). Tanken är att man vid ledningens framdragande kunnat dra nytta av att trafikleden fanns (prop. 1970:139 s. 41—42).

Undantag i fråga om kostnadsansvaret görs för det fall att ledningen dragits fram för att överföra kraft för belysning av allmän väg. Ansvaret åvilar i detta fall väghållaren. Har ledningen även annat syfte än att överföra kraft för belysning av allmän väg skall kostnaden för ändring av ledningen fördelas mellan ledningsinnehavaren och väghållaren efter vad som är skäligt.

Undantag i fråga om kostnadsansvaret gäller vidare för det fall att åtgärd vidtas beträffande ledningen där denna korsar trafikleden. I korsningsfallet anses ledningens innehavare inte ha haft någon nytta av att trafikleden fanns, då ledningen drogs fram. Innehavaren av ledningen är därför pliktig att vidta nödvändiga åtgärder men kostnaden åvilar väghållaren med undantag dock för kostnaden för åtgärd som gäller flyttning av stolpe, stag eller liknande anordning.

Bestämmelserna i 5 a § ellagen gäller alla elledningar oavsett om de tillkommit med stöd av avtal, expropriation eller ledningsrätt. De skiljer sig från 33 § ledningsrättslagen i två hänseenden. För det första sker enligt 5 a § ingen avvägning mellan olägenheter och fördelar av en ändring av ledningen. För det andra är ledningshavaren enligt huvudregeln skyldig att bekosta de åtgärder beträffande ledningen som behövs.

För vår del vill vi allmänt framhålla att elektriska ledningar i dag är lika nödvändiga för samhällets funktion som vägar och andra trafikleder. Den starka ställning som trafikledsintresset fått gentemot ledningsintresset kan därför ifrågasättas.

Många av upplåtelseerna av rätt att dra fram ledningar inom område för trafikled har tillkommit genom frivilliga avtal mellan den som förvaltar trafikleden och ledningshavaren. I fråga om vägrätt gäller särskilda regler. Vägrätt kan inte upphävas eller begränsas genom expropriation och inte heller får vägrätt rubbas genom ledningsrätt. Den som vill dra fram en elektrisk ledning inom ett vägområde skall enligt 44 § väglagen ha tillstånd till detta. Tillstånd ges i allmänhet av väghållningsmyndigheten. Samma regel gäller för den som skall utföra arbete på en inom vägområdet tidigare framdragen ledning. Enligt vår mening finns det inte skäl att på sätt som sker i 5 a § ellagen ingripa i vad som kan vara bestämt i avtal eller tillstånd om skyldighet att flytta eller ändra ledning.

Har flyttningsskyldigheten inte reglerats i avtalet eller tillståndet och kan frågan inte heller lösas genom överenskommelse när den senare aktualiseras, finns alltid möjligheten att genom expropriation upphäva eller begränsa rätten att bibehålla ledningen.

Vad gäller ledning som har tillkommit med stöd av ledningsrätt vill vi anföra följande.

Som förut nämnts får starkströmsledningar i princip inte dras fram utan nätkoncession. I koncessionsärendet sker en avvägning mellan olika motstående intressen. Gäller det nätkoncession för linje fastställs ledningens huvudsakliga sträckning. Vad som har föreskrivits i ett beslut om nätkoncession i fråga om ledningens sträckning gäller vid en ledningsförrättning (11 § ledningsrättslagen). I andra fall sker en avvägning i förhållande till motstående intressen vid förrättningen (6—10 §§). I fråga om ersättning för upplåtelse av ledningsrätt gäller 4 kap. expropriationslagen.

När en ledning har byggts med stöd av ledningsrätt har det alltså skett en avvägning mellan trafikledens och ledningshavarens intressen och ledningshavaren har betalat ersättning för skada och intrång som åsamkas trafikleden. Enligt vår mening finns det då inte skäl att ge trafikleden en så stark ställning som nu är fallet enligt 5 a § ellagen. Beslut om flyttning eller ändring av en ledning bör, menar vi, kunna fattas bara om fördelarna från allmän eller enskild synpunkt överväger olägenheterna.

Vad gäller kostnadsreglerna strider huvudregeln mot principen om att ersättning skall betalas om intrång sker i pågående markanvändning. Den strider också mot 2 kap.18 § regeringsformen i dess numera gällande lydelse. Enligt denna skall ersättning utgå bl.a. till den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Den nuvarande kostnadsregeln kan således inte under några förhållanden bibehålls.

Enligt vår mening leder det anförda till slutsatsen att 5 a § 1 och 2 mom. ellagen inte bör omfatta ledningsrättsfallen. 33 § ledningsrättslagen bör i stället gälla även när ledningsrätt upplåtits inom område för trafikled.

Det återstår då att behandla det fallet att ledning har dragits fram inom ett trafikområde efter expropriation. Vi tar upp detta fall i samband med att vi behandlar 5 b § ellagen.

Bestämmelserna i 5 b § fördes år 1972 utan ändring i sak över från 96 § i 1917 års expropriationslag (prop. 1972:109 s. 328—330). De gäller uteslutande ledningar som har dragits fram efter expropriation.

Reglerna i 1 mom. första stycket reglerar skyldigheten att ändra, flytta eller ta bort ledning som har dragits fram bl.a. i eller över allmän plats. För tillämpning av bestämmelsen krävs vidare att det visar sig t.ex. att ledningen hindrar eller varaktigt försvårar samfärdseln på egendomen eller hindrar någon för samhället nödvändig anläggning. Om de i stycket angivna förutsättningarna är uppfyllda är den som innehar ledningen skyldig att på egen bekostnad ändra, flytta eller ta bort ledningen om det behövs för att undanröja hindret eller olägenheten.

1 mom. andra stycket gäller andra fall än som avses i första stycket. För tillämpning av stadgandet förutsätts att ledningen på grund av ändrade förhållanden medför betydande olägenhet för fastigheten. Innehavaren av ledningen är då skyldig att på egen bekostnad ändra eller flytta ledningen om det behövs för att undanröja olägenheten och det kan ske utan synnerligt men för ledningen.

Bestämmelserna i 2 mom. behandlar det fallet att en fastighetsägare vill få en ledning ändrad eller flyttad för att undanröja olägenhet av ledningen. Om fastighetsägaren vill bekosta åtgärden kan länsstyrelsen ge honom rätt att utföra den, om det är skäligt med hänsyn till olägenheten och det men som uppkommer för ledningen.

Om en egendom upphör att vara allmän plats eller vattendrag inom område för vilket finns en detaljplan eller inom fastställt hamnområde så gäller enligt 3 mom. inte längre rätt att bibehålla ledning inom området.

Bestämmelserna i 1 mom. första stycket är helt föråldrade och bör redan av den anledningen utmönstras ur lagstiftningen.

Bestämmelsen i 1 mom. andra stycket motsvarar i grova drag 33 § ledningsrättslagen med den viktiga skillnaden att ledningens innehavare är skyldig att på egen bekostnad ändra eller flytta ledningen. Som framgår av prop. 1973:157 s. 117 överensstämmer detta inte med principen att ersättning skall betalas, om intrång sker i pågående markanvändning. Det är ofrånkomligt att bestämmelsen ändras på den punkten. Frågan är emellertid om inte bestämmelsen numera spelat ut sin roll.

Den som vill exproprieras mark för ledningsändamål har först att utverka tillstånd till expropriation. Frågan om tillstånd prövas av regeringen. Regeringen kan dock överlämna till länsstyrelsen eller, när särskilda skäl föreligger, till annan myndighet att pröva frågan om tillstånd till expropriation, om ansökningen ej har bestritts eller ärendet från allmän eller enskild synpunkt är av mindre vikt. Ersättningsfrågor m.m. prövas av fastighetsdomstol. Trots att expropriationsförfarandet förenklats anses det vara omständligt och kostsamt. Ledningsrättslagen har tillkommit i syfte att rätten att dra fram och behålla ledning över fastighet skall kunna säkerställas genom ett snabbare och billigare förfarande än expropriation. Lagen trädde i kraft den 1 juli 1974. Därefter har successivt skett en övergång från expropriation till ledningsrätt.

Ledningsrätten har nu helt slagit igenom och såvitt vi kunnat utröna förekommer inte längre expropriation för elektriska ledningar. Det finns därmed inte skäl att i en ny ellag införa någon motsvarighet till 5 b § 1 mom. andra stycket ellagen.

Av det sagda följer att vi anser att även 5 a § 1 och 2 mom. har förlorat sin betydelse såvitt avser ledningar som har tillkommit efter expropriation. Bestämmelserna kan därmed helt utgå.

I konsekvens med det sagda behövs enligt vår mening inte heller någon motsvarighet till 5 b § 2 och 3 mom.

5.3.3 Frågan om en särskild bestämmelse i ellagstiftningen om flyttning av elledning

Kommunförbundet har inom utredningen tagit upp frågan om det i ellagstiftningen behövs en särskild bestämmelse som mer generellt gäller flyttning av elledning. Kommunförbundet har därvid bl.a. anfört följande.

Den omständigheten att 33 § ledningsrättslagen ger ett visst stöd för att aktualisera frågan om flyttning eller ändring av kraftledning under förutsättning att den dragits fram på mark som säkrats genom ledningsförrättning, utesluter inte att en generell regel tas in i en ny ellag. Ellagen tar inte hänsyn till på vad sätt mark säkrats för kraftledningsgator. Det bör därför övervägas att föra in en bestämmelse om kraftledningsintrång. Detta kan t.ex. ske genom införandet av en bestämmelse som ger möjlighet att villkora koncessionsbeslut om förutsättningarna ändras på ett sätt som inte kunde förutses då koncession meddelades.

Vi har funnit att bestämmelserna i ledningsrättslagen är väl avvägda och att det inte finns skäl att ändra bestämmelserna i denna lag om rätt till ersättning för skada när ledningsrätt ändras eller upphävs. Våra överväganden i det följande bör ses mot denna bakgrund.

En generell bestämmelse i ellagen om flyttning av kraftledning skulle kunna innebära ett undantag från ledningsrättslagens tillämpningsområde. Vi anser att detta är mindre lämpligt eftersom ledningsrättslagen bör behållas som en sammanhållen reglering av ledningsrättsinstitutet. Om regeln i stället utformades så att ledningsrättsfallen undantogs skulle den få ett mycket begränsat användningsområde med hänsyn till att ledningsrätt nu är så pass dominerande. Inte heller de fall där särskilt avtal om markdisposition föreligger bör regleras särskilt i ellagen. Här bör i stället som utgångspunkt gälla parternas avtal.

I detta sammanhang bör också framhållas de bestämmelser i bl.a. plan- och bygglagen som vi redovisat i avsnitt 5.1.3.

Vid tillkomsten av ledningsrättslagen anförde departementschefen följande som här är av intresse (prop. 1973:157 s. 117).

Flyttning av ledning vars sträckning fastställts vid ledningsförrättning torde främst komma att bli aktuell i samband med att en detaljplan skall genomföras. Som ett exempel kan nämnas det fallet att ett område, där en större kraftledning går fram, enligt en efter ledningens tillkomst antagen stadsplan skall bebyggas på ett sätt som förutsätter att ledningen flyttas. I ett sådant fall är situationen f.n. mycket ofta den att rätten till kraftledningen grundas på ett servitutsavtal. Är marken i enskild ägo fordras då för ett genomförande av stadsplanen att markägarna får till stånd en överenskommelse med

ledningsägaren om flyttning av ledningen. I praktiken betingar sig ledningsägaren då en ersättning. Är marken i kommunens ägo kan kommunen med stöd av 41 § tredje stycket byggnadslagen (numera 6 kap. 17 § plan- och bygglagen, vår anm.) lösa in ledningsägarens servitutsrätt. Enligt min mening finns det inte någon anledning att söka få till stånd någon ändrad ordning.

Vi instämmer i detta synsätt. Sammanfattningsvis finner vi att de möjligheter som ledningsrättslagen ger tillsammans med de bestämmelser vi redovisat i avsnitt 5.1.3 är tillräckliga som lagreglering på området. I övrigt bör uppkommande frågor vid flyttning av kraftledning kunna lösas genom överenskommelser och tolkning av de avtal som kan föreligga.

5.3.4 Övriga frågor

Vi behandlar nu vissa andra frågor som regleras i 5 a § ellagen och som ej sammanhänger med flyttning av elledning.

Om en ledning som har dragits fram inom område för en befintlig trafikled förleder ökade kostnader för trafikledens underhåll skall ledningens innehavare enligt 5 a § 3 mom. ersätta kostnadsökningen. Enligt 5 a § 5 mom. gäller vidare att innehavare av starkströmsledning inom område för järnväg skall ersätta den kostnad och skada som kan komma att tillfogas järnvägsföretaget genom framdragande, begagnande och underhåll av ledningen.

En del av de ledningar som nu är aktuella torde ha tillkommit genom att den som förvaltar trafikleden frivilligt upplåtit rätten till ledningen. Beträffande vägområden gäller att elektriska ledningar inte får dras fram utan tillstånd av väghållningsmyndigheten (44 § väglagen). Tillstånd behövs dock inte när tillstånd, t.ex. koncession för ledning, har meddelats enligt annan lag eller författning och anmälan har gjorts hos väghållningsmyndigheten.

När frivillig överenskommelse har träffats finns det enligt vår mening inte skäl att genom lagstiftning ingripa i avtalsförhållandet. Det finns inte heller skäl att ha särskilda regler för upplåtelser inom vägområden. Frågan får regleras i samband med att tillstånd till upplåtelse ges.

Som förut framgått kan rätt att dra fram en ledning också grundas på ledningsrätt. Från expropriation bortses i detta sammanhang.

I fråga om ersättning för upplåtelse av ledningsrätt äger 4 kap. expropriationslagen motsvarande tillämpning (13 § ledningsrättslagen). Upplåtelse av utrymme för ledning är i ersättningshänseende att jämställa med inlösen av del av fastighet. Intrångsersättningen skall alltså motsvara skillnaden i marknadsvärde på fastigheten före och efter ledningsrättsupplåtelsen. Visar det sig svårt att fastställa en sådan skillnad i marknadsvärde kan det vara motiverat att bestämma

ersättningen på grundval av en separat värdering av den avstådda marken. Ledningsrättsupplåtelsen kan emellertid orsaka även annan skada. I princip skall all ekonomisk skada ersättas. Skadan kan bestå t.ex. i ökade underhållskostnader.

Av 13 a § ledningsrättslagen följer att ersättningen skall omfatta all skada och att ersättningen skall bestämmas i pengar att betalas på en gång. Efter särskilt yrkande kan, om det är lämpligt, sakägare hänvisas att vid särskild förrättning föra talan om sådan ersättning för skada och intrång som är svår att uppskatta i samband med ledningsförrättningen.

Bestämmelserna i 5 a § 3 och 5 mom. avviker från vad som gäller enligt ledningsrättslagen. Skäl att bibehålla en sådan särreglering i förhållande till trafikleder finns inte. Vi föreslår alltså att bestämmelserna utmönstras.

I 5 a § 4 mom. regleras arbete med ledning inom område för annan trafikled än allmän väg. Vi anser att denna bestämmelse bör behållas.

6 Elskador och skyddsåtgärder

Detta kapitel innehåller först (avsnitt 6.1—6.4) översiktliga redogörelser för elskador och för de skyddsåtgärder som kan vidtas i syfte att undvika sådana skador. Framställningen syftar till att ge den nödvändiga tekniska bakgrunden för en förståelse av den reglering av elsäkerhetsfrågorna som finns i ellagen (avsnitt 6.5) och för våra överväganden om dessa bestämmelser är lämpligt utformade (avsnitt 6.6). Kapitlet utgör härigenom också en nödvändig bakgrund för kapitel 7, som behandlar frågor om skadestånd vid elskador.

6.1 Inledning

Elektrisk ström har inneboende egenskaper som kan förorsaka skada på såväl person som egendom. För att så långt möjligt avvärja dessa faror är utförandet och handhavandet av elektriska anläggningar och elektrisk materiel kringgärdade av speciella bestämmelser. Dessa bestämmelser kommer framförallt till uttryck i Elsäkerhetsverkets starkströmsföreskrifter.

För varje elektrisk anläggning och användning skall strömmen i enlighet med föreskrifter innehålla bestämda värden i fråga om bl.a. spänning, frekvens och form. Man söker härigenom att så långt som möjligt ge säkerhet mot skada och störningar i elektriska anläggningar. För de elektriska anläggningarna gäller att de skall vara beskaffade och placerade samt brukas på sådant sätt att betryggande säkerhet ges mot skadlig inverkan av elektrisk ström.

Elektriska anläggningar indelas enligt 1902 års ellag i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar. Eftersom frågan om en närmare definition och indelning av elektriska anläggningar har särskilt stor betydelse för bestämmelserna om skadestånd behandlar vi elektriska anläggningar närmare i kapitel 7.

Skador genom inverkan av elektrisk ström kan uppkomma på ett flertal sätt:

- genom strömmen i det egna systemet till följd av fel, som inträffat i anläggningen eller i ansluten elmaterial, felaktigt handhavande eller avvikelser i strömmens egenskaper
- genom överledning mellan olika elektriska system
- genom induktion
- genom elektrisk influens.

Årligen inträffar enligt Elsäkerhetsverkets statistik i medeltal ca 10 dödsfall och drygt 200 olycksfall till följd av elektrisk ström. Dessutom omkommer i medeltal 5 personer om året i bränder med elektrisk orsak.

Under år 1993 har 16 elolycksfall (9 procent) föranlett sjukskrivning under längre tid än en månad och 134 fall (74 procent) under högst en vecka. 63 procent av fallen har gällt strömgenomgång (elchock) och 37 procent av fallen ljusbågsskada. I det förra fallet har 8 procent och i det senare 3 procent varit förenade med följdskada i form av störtning o.d.

Under den senaste tioårsperioden har 57 procent av olycksfallen drabbat yrkesmän och 43 procent lekmän. Flertalet ljusbågsolyckor drabbar av naturliga skäl yrkesmän, som gör ingrepp i elanläggningarna och initierar en ljusbåge t ex vid säkringsbyte, genom oavsiktlig kortslutning med ett verktyg, manövrering av strömförande fränskiljare, etc.

När det gäller brandskador under den senaste tioårsperioden har man kunnat konstatera, att av totalt drygt 30 000 inträffade bränder per år har i medeltal ca 15 procent varit orsakade av elektricitet. Osäkerheten är dock stor, då det finns ett stort antal bränder (25—30 procent), där orsaken inte kunnat fastställas, men där ett inte obetydligt antal torde ha orsakats av elektrisk ström.

Av det totala antalet storbränder, dvs. bränder med skador som uppgår till minst 1 miljon kr, har omkring en fjärdedel orsakats av elektrisk ström. Totala skadekostnaden för dessa elbränder har de senaste åren belöpt sig till drygt 300 miljoner kr/år.

I det följande redogörs först för olika slag av inverkan av elektrisk ström och spänning (avsnitt 6.2). Därefter ges (avsnitt 6.3) exempel på de skadefall som vanligen förekommer genom påverkan på person och egendom och genom störning på funktion eller drift.

6.2 Inverkan av elektrisk ström och spänning

6.2.1 Skada till följd av elektrisk ström i den egna anläggningen

En elektrisk anläggning kan skadas till följd av onormala driftförhållanden och av att skyddsutrustningen är bristfällig eller i övrigt inte fungerar på avsett sätt.

Bristande funktion hos skyddsutrustningen kan medföra skador på grund av *överström*, till följd av överlast eller kortslutning i anläggningen. Skador kan också uppstå vid höga *överspänningar* och vid större avvikelser i strömmens frekvens eller kurvform. Vidare kan eftersatt underhåll, t.ex. slitage och dåliga anslutningar mellan

strömförande element medföra skadlig uppvärmning, som skadar anläggningen och driften.

I avsnitt 6.3 redogörs mer utförligt för olika typer av skador som kan uppstå på en elektrisk anläggning.

6.2.2 Överledning

Överledning innebär att ström på ett inte avsett sätt förs över från ett elektriskt system till ett annat. Sådan överledning inträffar t.ex. då en elledning faller ned på en annan elledning, eller då två elektriska anläggningar på grund av isolationsfel kommer i elektriskt ledande kontakt med varandra.

Överledning mellan två faser i samma system benämnes *kortslutning* och mellan fas och jord eller jordförbunden ledare, *jordslutning*.

Ett specialfall av överledning i samband med jordslutning som inträffat i en högspänningsanläggning kan uppstå till följd av *förhöjd markpotential*.

Förhöjd markpotential orsakas av en tillfällig spänningssättning av marken kring den plats, där jordslutningsströmmen leds ner. Vanligen sker detta vid en ledningsstolpe. Orsaken till spänningssättningen är markens resistivitet (elektriska motstånd). Spänningens storlek är en produkt av felströmmen och markresistansen. Spänningssättningen kvarstår endast till dess att felströmmen brutits. Högspänningsanläggningar skall vara utförda på ett sådant sätt, att felströmmen bryts inom delar av en sekund.

En markförlagd elektrisk ledning (kabel), som passerar ett område med förhöjd markpotential kan visa sig ha otillräcklig isolation i förhållande till spänningen i den omgivande marken. Därvid kan genomslag i ledningens isolation inträffa. Detta kan medföra dels att ledningen får ett bestående jordfel, som måste åtgärdas, dels att den spänningssätts med en för ansluten utrustning farligt hög spänning.

Ett exempel på en farlig situation som kan uppstå till följd av förhöjd markpotential, om inte förebyggande åtgärder vidtas, är följande.

En transformator med tillhörande jordtag för ett lågspänningsnät är belägen inom ett område som tillfälligt utsätts för förhöjd markpotential. En till detta lågspänningsnät ansluten förbrukningsanläggning med skyddsjordad elutrustning finns utanför området. (Motsvarande gäller om förbrukningsanläggningen är belägen inom området med förhöjd markpotential och transformatorn utanför detta område).

Eftersom transformatorns jordtag spänningssätts vid förhöjd markpotential, spänningssätts därigenom även den från transformatorn utgående skyddsledaren till förbrukningsanläggningen. Detta medför i sin tur att en hög spänning uppstår mellan de skyddsjordade

föremålen i förbrukningsanläggningen och den lokala markpotentialen vid kundens anläggning, som metalliskt kan vara förbunden med en byggnads metallföremål, t.ex. metallrör, diskbänkar, stålfundament etc.

En person som står på marken och håller i en elektrisk maskin kan i detta fall utsättas för farlig spänning till följd av att maskinens hölje spänningssätts via skyddsledaren. Ett annat exempel på följderna av förhöjd markpotential är att en hög spänning uppstår mellan spis och diskbänk, om spisen är jordad via elnätet och diskbänken är jordad via vattenledningen, som har kontakt med lokal jord. En person som samtidigt håller i spisen och i diskbänken kan då utsättas för farlig spänning.

6.2.3 Induktion

En elektrisk ström omger sig alltid med ett magnetfält, vars styrka är direkt proportionell mot strömmens styrka och omvänt proportionell mot avståndet till den strömförande ledaren. Magnetfältet kring en ledare med likström är statiskt medan fältet kring en växelström varierar med strömmens frekvens. Om strömmen i en ledning kortvarigt antar höga värden, t.ex. vid ett jordfel, växer således även magnetfältets styrka i motsvarande mån.

Ett magnetfält som inte är statiskt inducerar en spänning, som i sin tur driver fram en ström i elektriskt ledande föremål, exempelvis en elektrisk ledning eller rörledning. Den inducerade spänningens storlek är beroende av magnetfältets storlek och dess tidsderivata, dvs. hur snabbt fältet ändrar sig i tiden. Spänningens storlek är dessutom beroende av hur stor sträcka av ledningen som är belägen inom det påverkande magnetfältet.

Magnetfält som härrör från en likström inducerar ingen spänning, annat än vid slutning och brytning av strömmen, då strömmens och därmed fältets storlek plötsligt förändras.

Vid jordslutning av en ledning för växelström får magnetfältet hög styrka och inducerar därför en hög spänning i den andra ledningen. Om jordslutningsströmmen dessutom innehåller en ström med stor tidsderivata, t.ex. från en åskblix, kan fältet och därmed den inducerade spänningen i den andra ledningen anta mycket höga värden.

Den inducerade spänningen i en ledning kan själv eller genom den ström den framdriver åstadkomma skada på anläggningens isolation, på ledningen själv eller på anslutande ledningar och på komponenter i systemet. Spänningen kan även medföra funktionsstörningar hos anläggningen och ansluten utrustning.

Även en från jord isolerad rörledning kan anta sådan spänning, att en person kan skadas vid beröring av den.

De skador som nu beskrivits kan uppkomma långt från det ställe där den ursprungliga störningen inträffade.

6.2.4 Elektrisk influens

Influens innebär påverkan från en anläggning genom dess potentialskillnad (spänning) i förhållande till annan anläggning eller annat föremål. Om två elektriska anläggningar eller ledningar, varav det ena "föremålet" kan utgöras av marken, har olika spänning, uppstår ett elektriskt fält i rummet mellan dem. Ett elektriskt ledande föremål, t.ex. en elledning, som befinner sig i fältet blir därvid uppladdat, proportionellt mot spänningen i den andra ledningen. Detta kallas ofta även kapacitiv spänningssättning.

Sålunda kan en elektrisk ledning bli kapacitivt spänningssatt av en annan, spänningssatt parallellgående ledning, även om denna andra ledning inte för tillfället för någon ström.

6.3 Skada till följd av elektrisk ström

6.3.1 Skada på person och egendom

Elektrisk ström kan åstadkomma skada på person och egendom. Skadeverkningar kan uppstå genom strömgenomgång, genom värmepåverkan från ljusbåge eller genom att strömmen till sin karaktär avviker från det normala, t.ex. ifråga om spänning eller frekvens.

Personskada

Personskada uppstår vanligen genom elchock eller ljusbåge eller som sekundär skada härav.

Elchock innebär att elektrisk ström passerar människokroppen, där den kan åstadkomma vissa skador. Redan vid strömstyrkor under 10 milliamperer kan kramper uppstå, som får till följd att vederbörande t.ex. inte kan släppa ett grepp. Vid något högre strömstyrkor, särskilt om strömmen i större utsträckning passerar hjärtat, finns risk för hjärtkammарflimmer, vilket inom kort tid leder till döden, om inte hjärtats funktion kan återställas.

Vid större strömmar, av storleksordningen 1 ampere, uppstår ofta brännskador på huden och skador på inre organ genom strömmens värmeutveckling eller genom kemisk sönderdelning.

Elchock orsakas vanligen av beröring av en spänningsförande anläggningsdel som är oskyddad, eller där isolationen skadats. Även beröring av t.ex. höljet till en skyddsjordad utrustning kan medföra elchock. Detta kan bli fallet om skyddsledaren spänningssatts på grund av exempelvis felkoppling eller förhöjd markpotential, eller om ett jordfel uppstått i utrustningen, och det är avbrott i skyddsledarförbin-

delsen.

Om en person utför arbete på en elektrisk anläggning, framförallt på en fränkopplad men inte omsorgsfullt jordad luftledning, finns risk att han utsätts för elchock på grund av att ledningen spänningssatts till följd av induktion eller influens från annan ledning. Sådan elchock som inträffar vid arbete på ledning åtföljs ofta av fall, vilket medför än svårare skador.

Vid ett jordfel i en högspänningsledning med åtföljande förhöjd markpotential kring den punkt där felströmmen leds ner i marken (se 6.2.2) uppstår spänningsskillnader mellan olika punkter på markytan, s.k. stegspänning. Stegspänningen kan uppgå till så höga värden att det finns risk att personer som står på marken kan skadas.

Ljusbågar, som vanligen uppstår som en följd av jord- eller kortslutning, har en temperatur på flera tusen grader och kan åstadkomma allvarliga och svårläkta brännskador. Ljusbågarnas verkan är delvis beroende på strömmens storlek, men än mer på brinntiden. För att allvarliga personskador skall undvikas, bör fränkopplingstiden inte överstiga någon tiondels sekund.

De flesta ljusbågsskadorna inträffar vid arbete på anläggning till följd av felaktig manövrering, tappade verktyg etc. och är många gånger kombinerade med elchock.

Det finns misstankar om att strömgenomgång med längre varaktighet även kan orsaka kvardröjande skador på nervbanor. Någon forskning som har belagt detta har hittills inte gjorts, åtminstone inte i Sverige.

Svensk och internationell forskning har funnit indikationer på ett samband mellan magnetiska växelfält och vissa cancerformer, framförallt barnleukemi. Forskningen inom området fortsätter.

En annan sjukdomsform, om vilken forskning pågår, är s.k. elöverkänslighet (även kallad elkänslighet). Denna sjukdom anses kunna orsakas av såväl elektriska som magnetiska fält och får till följd att överkänsliga personer inte kan vistas i lokaler, där sådana fält förekommer. De symptom som anges är bl.a. trötthet, rodnader, stickningar och en brännande känsla i huden, yrsel, illamående och huvudvärk. Svenska forskare har olika uppfattning om huruvida elöverkänsligheten till en del har sin grund i direkt fysiologisk påverkan eller om den enbart har en psykologisk bakgrund.

Följdskada till följd av elektrisk ström, såsom störtning, klassificeras av Elsäkerhetsverket som olycksfall orsakat av elektrisk ström.

Andra skador med elektrisk orsak, såsom skada vid brand till följd av elektrisk ström och klämskador på grund av oavsiktlig igångsättning av maskin vid eltekniskt fel, klassificeras däremot inte som elolycksfall.

Egendomsskada

Egendomsskada till följd av elektrisk ström orsakas till övervägande del av värme och eventuellt åtföljande brand, men även skador av andra orsaker är vanliga. Nedan redovisas några exempel på olika typer av sådana skadefall.

Farlig värmeutveckling uppstår vid överbelastning av kablar och annan elutrustning, exempelvis vid överlast eller kortslutning, om inte anläggningen fränkopplas inom föreskriven tid. Även vid normal belastning kan skadlig värmeutveckling uppstå vid t.ex. lednings-skarvar och anslutningspunkter med hög övergångsresistans.

Ljusbågar vid jord- eller kortslutning eller till följd av bristande kontakt mellan t.ex. ledare och kopplingselement, "glappkontakt", kan på grund av den höga värmeutvecklingen orsaka brand och skada på materiel.

Överledning, i synnerhet från ett elektriskt system med högre spänning till ett med lägre spänning, kan orsaka skada på ledningar och elanläggningen i övrigt. Under ogynnsamma omständigheter kan sådan överledning sekundärt orsaka brand, t.ex. till följd av ljusbågar och överledning i närheten av brännbar byggnadsdel.

I vissa fall kan mekaniska skador uppstå på grund av elektromagnetiska krafter. Detta gäller framförallt skenor och enledarkablar som vid t.ex. en kortslutning i systemet påverkas av mycket stora magnetiska krafter och därför kan slitas loss från sina infästningar och slungas i väg och därvid orsaka ytterligare skador.

I samband med större ljusbågar kan mycket höga, plötsliga tryckstegringar i luften uppstå. Om inte tryckavlastning är ordnad på ett tillfredsställande sätt, kan en tryckstegring medföra allvarliga skador på ställverksfack m.m. Det kan till och med inträffa att rummets väggar raseras. Tryckavlastning anordnas i regel i högspänningsställverk i form av luckor som slås upp av övertrycket och leder bort detta.

Till följd av förhöjd markpotential eller induktion kan långa elektriskt ledande rörledningar, som går parallellt med en starkströmsledning bli strömförande. I de fall denna ström orsakats av spänningsgradienter i marken, som uppstått på grund av att en likströmsöverföring i området utnyttjar jorden som återledare för strömmen, har man ibland kunnat konstatera korrosionsskador på rörledningarna.

När däremot strömmen i rörledningen förorsakas av induktion från en parallellgående högspänningsledning för växelström bedöms korrosionsrisken som liten. Däremot kan vid jordfel på högspänningsledningen höga inducerade spänningar uppträda på rörledningen med åtföljande risk för personskador.

6.3.2 Funktionsstörning

Funktionsstörningar orsakas vanligen av strömavbrott eller vid avvikelser från vad som är normalt i strömmens natur ifråga om dess spänning, frekvens eller utseende, "kurvform". Större eller mindre funktionsstörningar kan även förorsakas av andra fel som uppstår i systemet, t.ex. i de fall som beskrivits ovan.

Om strömmen således avviker från vedertagna värden, kan funktionsstörningar och skador av olika slag inträffa. För hög spänning kan medföra överslag samt otillåten temperaturstegring hos ansluten elektrisk materiel och förkortad livslängd hos denna. Livslängden hos t.ex. en glödlampa är proportionell mot spänningens fjortonde potens. Även en motors livslängd minskar snabbt med ökad temperatur, som kan uppstå vid större överspänningar av längre varaktighet.

För låg spänning, å andra sidan, kan medföra överström hos vissa motorer, beroende på deras belastningsprofil, eller i andra fall försämrad funktion hos den anslutna utrustningen samt andra slag av funktionsstörningar.

Ett särskilt slag av spänningsavvikelser är kortvariga sådana, s.k. transienter, som uppstår vid bl.a. till- och frånslag av brytare, in- och urkoppling av reaktorer (i systemet ingående element med induktivt motstånd) och kondensatorer m.m. Ofta talar man här om "spikar", kortvariga höga överspänningar, och "dippar", kortvariga stora spänningssänkningar. Varaktigheten för transienter rör sig om storleksordningen millisekunder. Transienter kan förorsaka överslag, skada på framförallt elektronisk utrustning, och de kan dessutom medföra funktionsstörningar.

Avvikelser i frekvens kan medföra funktionsstörningar och driftavbrott hos känslig utrustning t.ex. styrutrustningar för maskiner.

Det bör framhållas att processindustrier ofta är mycket känsliga för avvikelser i spänning och frekvens. Sålunda kan en kortvarig transient för en pappersmaskin medföra ett avbrott i produktionen på flera timmar med stora ekonomiska förluster som följd.

I elektriska anläggningar kan övertoner av olika frekvens och styrka förekomma. Hög övertonshalt kan medföra övertemperatur hos ledare och funktionsstörningar hos annan utrustning, särskilt elektronisk sådan.

Övertoner kan även ha en störande inverkan på telenätet. Denna inverkan kan, utan att därmed skada själva teleanläggningen, medföra att dess funktion försämras eller upphör. Exempel på störningar är förvrängning av överförd information på telefax och datorkommunikation och nedsatt hörbarhet på telefonförbindelser.

Liknande störningar kan uppkomma till följd av s.k. corona från kraftledningar. Corona är partiella urladdningar till luften från högspända ledningar och kan uppträda vid fuktig väderlek. Urladd-

ningarna är mycket högfrekventa och kan orsaka störningar på bl.a. radiomottagning.

Det kan nämnas att överföring i fiberoptiska kablar inte påverkas av elektriska och magnetiska fält, eftersom överföringen sker med ljus.

Andra avvikelser som kan förekomma i elektriska starkströmssystem är skillnad i spänning mellan de olika faserna, vilket medför s.k. minus- och nollföljdsströmmar i systemet. Dessa strömmar förorsakar extra värmeförluster och kan även orsaka störningar på ansluten elektrisk utrustning.

Ett sällsynt men allvarligt fel är fäsföljdsfel, vilket kan uppstå vid t.ex. felaktig anslutning av en kabel efter ett ingrepp i anläggningen. Detta fel medför bl.a. att motorer roterar åt fel håll, vilket kan få allvarliga konsekvenser med svåra följdfel.

6.4 Skyddsåtgärder på olika slag av anläggningar

I detta avsnitt ges en översiktlig redogörelse för sådana skyddsåtgärder som kan vidtas på olika typer av anläggningar i syfte att motverka skador till följd av inverkan av ström mellan olika elektriska anläggningar. Vidare behandlas skyddsåtgärder avseende inverkan från en elektrisk anläggning på elektriskt ledande rörledningar. Åtgärderna blir olika beroende på om de bör vidtas vid högspänningsanläggningar, lågspänningsanläggningar eller vid vissa icke elektriska anläggningar.

6.4.1 Skyddsåtgärder på högspänningsanläggningar för att förebygga skadlig eller störande inverkan av dessa

Beroende på rådande förhållanden kan skade- och störningsbegränsande åtgärder utföras antingen på den påverkande eller på den påverkade anläggningen. Nedan ges exempel på åtgärder som kan utföras på en högspänningsanläggning för att undvika skadlig eller störande inverkan på en annan anläggning.

Den påverkande högspänningsanläggningen placeras på sådant avstånd från anläggningar som kan utsättas för skadlig eller störande inverkan, att dess inverkan genom induktion, influens och förhöjd markpotential inte överstiger vad som i olika fall krävs i föreskrifter, normer och rekommendationer.

Genom minskning av jordtagsresistansen i ställverk etc. kan markpotentialen vid uppkomna jordfel reduceras.

Genom mark- och topplinor kan en i vissa fall betydande reduktion av den induktiva kopplingen mellan påverkande och påverkad ledning uppnås. Sådana mark- och topplinor medför även en reduktion av markpotentialer, eftersom en del av felströmmen återleds utan att

tränga ned eller spridas i jorden.

I de punkter utmed en ledning där en påverkad anläggnings jordtag är placerade nära en påverkande anläggning, som är utförd med trästolpar, kan felströmmen hindras från att tränga ner i jorden genom att stolparnas stag i den påverkande ledningen utförs av isolerande material.

6.4.2 Skyddsåtgärder på påverkad starkströmsanläggning för högst 1 000 volt

I det följande ges exempel på åtgärder som kan utföras på en starkströmsanläggning för högst 1000 V (lågspänningsanläggning) för att minska skadlig eller störande påverkan från en annan anläggning.

Den påverkade lågspänningsanläggningen placeras så i förhållande till den påverkande anläggningen att inverkan från denna inte överstiger de värden som föreskrivs i starkströmsföreskrifterna.

Av den spänningshöjning som vid ett jordfel på den påverkande anläggningen uppkommer i marken kring ett ställverk etc. antar jordtaget vid den påverkade lågspänningsanläggningens matande transformator en viss del. För att avgränsa denna spänningshöjning från lågspänningsanläggningen i övrigt insätts en s.k. isolertransformator i lågspänningsledningen mellan matningstransformatorn och elabonmentens anläggning.

De spänningsskillnader som uppkommer vid ett jordfel i den påverkande högspänningsanläggningen kan inte förhindras genom ett ökat antal jordtag i lågspänningsnätet. Däremot kan man genom att placera jordtag på lämpliga ställen och avväga jordtagsresistansen i de olika jordtagen inbördes (balansera dem) uppnå att lågspänningsnätets PEN-ledare (den gemensamma neutral- och skyddsledaren) får en lägre potential.

Vad gäller svagströmsanläggningar är det framförallt telenät som kan utsättas för skadlig påverkan från de direktjordade högspänningsledningarna.

Det är vanligen inte möjligt att enbart genom att flytta ett telenät till ett större avstånd från en påverkande starkströmsanläggning uppnå att inverkan från anläggningen blir oskadlig. Andra skyddsåtgärder måste därför vidtas, t.ex. installation av överspänningsskydd eller användande av kablar som tål förekommande spänningsspåkänningar.

6.4.3 Skyddsåtgärder på vissa icke elektriska anläggningar

Utbredningen och storleken av spänningar som kan uppträda på gasledningarna och andra metalliska rörledningar enligt vad som beskrivits under 6.3.1 kan begränsas genom avisolering av rörledningen i delsträckor. Avisoleringen utförs med s.k. isolerkopplingar som monteras på rörledningen på ett sådant sätt, att elektriskt påverkade sträckor isoleras (sektioneras) mot andra delsträckor på ledningen. I alla normalt förekommande fall är det tillfyllest att utföra dessa åtgärder med hänsyn endast till onormala driftförhållanden som kan tänkas inträffa på den påverkande kraftledningen. Den induktionspåverkan som förekommer under normal drift av en parallellgående kraftledning är vanligen mycket liten.

Sektionering av en rörledning reducerar även den elektriska strömmen genom ledningen och motverkar därigenom korrosion.

En metod som kan tillämpas för att ytterligare minska strömmen genom ledningen är att ansluta väl jordade zinkelektroder till denna i lämpliga punkter. Härigenom uppstår ett galvaniskt element som driver en ström i motsatt riktning och "kompenserar" den skadebringande strömmen.

En annan utväg är att känna av markspänningen i olika sektioner längs rörledningen och lägga på en för varje sektion avpassad motspänning, som eliminerar strömmen genom ledningen.

6.5 Regleringen i ellagen

De skyddsåtgärder som skall vidtas på en elektrisk anläggning skall syfta till att förhindra personskador och skador på egendom. Skydd mot personskador avser i första hand tredje man, men även de personer som arbetar på anläggningen eller med dess underhåll måste skyddas på ett betryggande sätt. Skydd mot skador på egendom avser såväl andra elektriska anläggningar som övrig egendom, t.ex. byggnader och byggnadsinstallationer, och den egna anläggningen.

Bestämmelser om skyddsåtgärder för elektriska anläggningar finns i ellagen, starkströmsförordningen, svagströmskungörelsen och Elsäkerhetsverkets starkströmsföreskrifter (ELSÄK-FS 1994:4 och ELSÄK-FS 1994:7). De bestämmelser som finns införda i ellagen (5 §) tar främst sikte på inverkan mellan elektriska anläggningar medan bestämmelser om andra skyddsåtgärder återfinns i förordningar och i de nyss nämnda starkströmsföreskrifterna.

6.5.1 Bestämmelser om skydd mot elskador i allmänhet

Ellagen innehåller som nämnts inledningsvis inte några närmare föreskrifter om åtgärder vid elektriska anläggningar till skydd mot direkt inverkan av ström vid beröring m.m. Förklaringen till detta är att sådana föreskrifter med nödvändighet blir så detaljerade och speciella att de inte lämpligen bör meddelas i lag (jfr prop. 1970:139 s. 37). I stället innehåller ellagen ett bemyndigande åt regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att, i den mån det är påkallat från elsäkerhetssynpunkt, meddela sådana föreskrifter (ellagen 15 §). I Elsäkerhetsverkets starkströmsföreskrifter finns mycket utförliga bestämmelser på detta område.

I starkströmsförordningen finns särskilda bestämmelser om drifttillstånd. Kravet på drifttillstånd innebär att en starkströmsanläggning för vilken meddelats linjekoncession inte får tas i bruk innan Elsäkerhetsverket efter prövning från elsäkerhetssynpunkt gett tillstånd till det.

6.5.2 Åtgärder till skydd mot inverkan mellan elektriska anläggningar

Skyldighet för innehavare av en elektrisk anläggning att vidta skyddsåtgärder mot skada till följd av anläggningens inverkan på annan elektrisk anläggning (såsom induktion m.m.) regleras i 5 § ellagen.

För skadeståndsskyldighet i de fall elektrisk anläggning skadats eller fått vidkännas driftstörning genom inverkan av elektrisk ström från annan elektrisk anläggning gäller 6 § ellagen.

En särskild fråga som bör nämnas i detta sammanhang gäller elektromagnetisk kompatibilitet (EMC). Detta begrepp definieras som förutsättningen för en komponent, apparat, utrustning eller system att fungera tillfredsställande i den avsedda elektromagnetiska miljön utan att den själv förorsakar elektromagnetiska störningar. Det har inte ansetts att det numera finns grund för att reglera dessa frågor med stöd av ellagen (prop. 1992/93:47 s. 18). Frågorna regleras därför i särskild lagstiftning, lagen (1992:1512) om elektromagnetisk kompatibilitet med tillämpningsförordning 1993:1067. Denna innehåller bestämmelser om krav på EMC och tillämpas på apparater som kan ge upphov till elektromagnetisk störning eller vars funktion påverkas av sådan störning. Lagen baseras på EG-direktiv i frågan. Vi behandlar inte dessa frågor vidare.

5 § ellagen bygger i princip på tidsprioritet. Lagens huvudregel innebär sålunda att innehavaren av en äldre anläggning har rätt att driva anläggningen utan att bli utsatt för störningar från en senare

tillkommen anläggning. Detta framgår av paragrafens 1 mom. första stycket, där det sägs att innehavare av elektrisk anläggning som genom inverkan på redan befintlig sådan anläggning kan vålla skada på person eller egendom svarar för att förebygga sådan skada eller störning. Underlåter den nya anläggningens innehavare att utföra erforderliga åtgärder är det han ensam som blir skadeståndsskyldig för uppkommen skada enligt 6 §.

År 1958 infördes genom 5 § 1 mom. andra stycket ett undantag från prioritetsprincipen. Undantaget gäller direktjordade starkströmsanläggningar i vilka det vid enfasigt fel kan uppkomma jordslutningsström med större styrka än 500 ampere (avser i praktiken högspänningsanläggningar med en spänning över 100 kV). Innehavaren av en sådan anläggning är, utöver vad som allmänt gäller enligt första stycket, skyldig att också vidta åtgärder för att förebygga att hans anläggning genom inverkan på en senare tillkommen anläggning för svagström eller för starkström med en spänning av högst 1000 volt medelst induktion eller förhöjda markpotentialer vållar skada på person eller egendom eller annan störning än ljudstörning. Bestämmelsen medför att innehavare av direktjordade högspänningsanläggningar i princip gjorts ansvariga för att svagströms- och lågspänningsanläggningar, oberoende av tidsprioritet, skall kunna anläggas och drivas utan att genom avståndsverknings utsättas för störning av högspänningsanläggningarna. Detta undantag från prioritetsprincipen motiverades med att dessa högspänningsanläggningar innebar så stora tekniska och ekonomiska fördelar för sina ägare jämfört med de betydande risker de innebar att det inte kunde anses oskäligt (prop. 1958:153 s. 35—36).

Nya svagströms- och lågspänningsanläggningar bör dock planeras och utföras med hänsyn tagen till befintliga direktjordade högspänningsanläggningar. I annat fall riskerar den nya ledningens innehavare att få betala merkostnaden, om skyddsåtgärderna därigenom blivit dyrare (2 mom. andra stycket).

Bestämmelserna i 5 § 1 mom. avser i första hand de fall då erforderliga skyddsåtgärder kan utföras vid den störande anläggningen. Ofta är det emellertid lämpligare eller i vart fall billigare att utföra skyddsåtgärderna vid den störda anläggningen eller eventuellt vid en tredje anläggning. I 2 mom. stadgas därför att om erforderligt skydd med bättre verkan eller till lägre kostnad kan utföras vid annan elektrisk anläggning än den vars innehavare enligt 1 mom. är skyldig att svara för åtgärden, ankommer det på dess innehavare att efter överenskommelse eller rättens förordnande utföra åtgärden. Den som utför åtgärden är i så fall berättigad till ersättning för nödvändiga utgifter från den störande anläggningens innehavare. Avdrag skall dock göras för den eventuella nytta som uppkommer vid den anläggning där åtgärder vidtagits, t.ex. genom minskade underhålls- och driftkostnader (2 mom. andra stycket).

Det kan i detta sammanhang nämnas, att vid den prövning som Elsäkerhetsverket gör innan drifttillstånd meddelas ingår kontroll av att erforderliga åtgärder mot induktion och förhöjd markpotential utförts.

Reglerna i 5 och 6 §§ ellagen om skyldighet att förebygga skador på annan elektrisk anläggning och om ersättningsskyldighet vid underlåtenhet att utföra erforderliga skyddsåtgärder tillämpas i sista hand, om parterna inte kommer överens, av de allmänna domstolarna. För att så långt möjligt undvika tvist inför domstol har det emellertid sedan år 1960 funnits en frivillig samarbetsnämnd, *Telestörningsnämnden*, som har karaktären av en partsammansatt skiljenämnd. Denna har till uppgift att utfärda rekommendationer i ersättningsfrågor m.m. som berör skador och störningar på svagströms- och lågspänningsanläggningar till följd av avståndsverkan från högspänningsledning med direktjordad neutralpunkt. Telestörningsnämnden har fr o m den 1 januari 1994 följande huvudmän:

- på kraftsidan *Svenska Kraftnät* och *Kraftverksföreningen* med var sin ledamot,
- på telesidan *Telia AB* och *Banverket* med var sin ledamot,
- på lågspänningssidan *Svenska Elverksföreningen* med två ledamöter och
- *Elsäkerhetsverket* som är adjungerat med en representant.

Telestörningsnämndens rekommendationer publiceras i en serie, "Meddelande från Telestörningsnämnden".

6.6 Överväganden

Vi konstaterar:

- * *Nuvarande ellag innehåller ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer (Elsäkerhetsverket) att utfärda säkerhetsföreskrifter avseende elektriska anläggningar.*
- * *Nämnda bemyndigande utgör den författningsenliga grunden för de detaljerade säkerhetsföreskrifter som finns i form av bl.a. starkströmsförordningen (1957:601) och Elsäkerhetsverkets starkströmsföreskrifter (ELSÄK-FS 1994:4 och 1994:7).*
- * *Ellagen innehåller i övrigt endast vissa specialbestämmelser om skyddsåtgärder mot skada genom anläggningens inverkan på annan elektrisk anläggning. Bestämmelserna bygger på tidsprioritet, dvs. huvudregeln är att innehavaren av en äldre anläggning har rätt att*

driva denna utan att bli utsatt för störningar från en senare tillkommen anläggning.

- * *Undantag från prioritetsprincipen gäller i praktiken för högspänningsanläggningar över 100 kV. Sålunda är innehavare av regionala nät (130 kV och högre) samt av storkraftnätet (220 och 400 kV) alltid skyldiga att vidta erforderliga åtgärder.*

Vi föreslår därför:

- * *Ingen ändring bör ske av bemyndigandet i ellagen för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer (Elsäkerhetsverket) att meddela säkerhetsföreskrifter.*
- * *Ellagen bör även innehålla en allmän bestämmelse av innebörd att en elektrisk anläggning och anslutna anordningar skall utföras och drivas med beaktande av de krav som kan ställas från elsäkerhetssynpunkt.*
- * *Nuvarande bestämmelser om skyddsåtgärder som, med undantag för vissa anläggningar, bygger på prioritetsprincipen förs över till den nya ellagen med vissa mindre ändringar och förtydliganden.*
- * *Prioritetsprincipen i fråga om skyldighet att vidta skyddsåtgärder skall även gälla i förhållandet mellan en elektrisk anläggning och vissa rörledning (naturgasledningar) som kan vara elektriskt ledande.*

6.6.1 Skydd mot elskador i allmänhet

Elektriska anläggningar kan vara av högst skiftande slag och förenade med större eller mindre säkerhetsrisker. Definitionsmässigt är det enbart starkströmsanläggningar som kan medföra risker för person eller egendom. Enligt starkströmsförordningen förstås nämligen med starkströmsanläggning elektrisk anläggning för sådan spänning, strömstyrka eller frekvens som kan vara farlig för person eller egendom.

På starkströmsanläggningar måste ställas höga krav på säkerhet för att förebygga såväl att de som skall utföra arbete på eller invid anläggningarna skadas, som att personer som handhar anläggningarna eller på annat sätt kan komma i beröring med dem utsätts för skaderisker. Härvid bör ägnas särskild uppmärksamhet åt risken att personer, som av oförstånd kan komma åt spänningsförande delar eller använda elektrisk utrustning på olämpligt sätt, skadas.

Omfattande säkerhetskrav ställs även på elektrisk materiel. Kraven är nu huvudsakligen baserade på EG:s lågspänningsdirektiv, LVD (rådets direktiv 73/23/EEC), som i svensk lagstiftning implementeras genom bl.a. förordningen (1993:1068) om elektrisk materiel och Elsäkerhetsverkets elmaterieföreskrifter (ELSÄK-FS 1994:9).

Bestämmelser för att reglera de olika säkerhetskraven måste

självfallet vara detaljerade och ta sikte på en mängd olika situationer. En sådan reglering sker bäst genom att det får ankomma på regeringen och vederbörande myndighet (Elsäkerhetsverket) att, såsom nu är fallet, utfärda generella föreskrifter. Vi anser dock att det i lagen bör finnas en allmän bestämmelse av innebörd att en elektrisk anläggning och anslutna anordningar skall utföras och drivas med beaktande av de krav som kan ställas från elsäkerhetssynpunkt.

På grund av det anförda föreslår vi att det i ellagen förs in en bestämmelse om att en elektrisk anläggning och anslutna anordningar skall vara så beskaffade och placerade samt brukas på sådant sätt att betryggande säkerhet ges mot skadlig inverkan av el. I övrigt bör den nuvarande ordningen, som innebär att det är Elsäkerhetsverket som utfärdar föreskrifter på området, behållas.

6.6.2 Inverkan mellan anläggningar

Allmänt

Såvitt vi erfarit förekommer inga större problem vid tillämpningen av bestämmelserna i 5 § ellagen om skyddsåtgärder. De nuvarande bestämmelserna kan därmed anses vara väl avvägda. Innehållet i dem bör därför i sak överföras till den nya ellagstiftningen. Vi föreslår därjämte i detta avsnitt bl.a. en utvidgning av skyldigheten att vidta skyddsåtgärder i vissa fall i förhållande till naturgasledningar.

Prioritetsprincipen som huvudregel för bestämmelserna i 5 § kan ses som rimlig och i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet. Varje elektrisk anläggning som uppförs skall utföras i enlighet med gällande starkströmsföreskrifter, vilket skall säkerställa att den ger betryggande säkerhet för person, husdjur och egendom. I normalfallet bör därutöver inte finnas krav på mer omfattande skyddsåtgärder mot skada på t.ex. andra elanläggningar än vad som betingas av då kända förhållanden.

Om dessa förhållanden förändras genom att en ny anläggning skall uppföras, har den som planerar anläggningen möjlighet att välja lämpligt alternativ ifråga om utförande och placering och även väga in kostnader för skyddsåtgärder vid alternativ som kräver sådana. Denna princip medför också att särskilda skyddsåtgärder för att förebygga störning av annan anläggning inte behöver vidtas annat än när det är påkallat.

Undantaget från prioritetsprincipen i 5 § 1 mom. andra stycket

Undantaget från prioritetsprincipen enligt 5 § 1 mom. andra stycket ger uttryck för en avvägning mellan den nytta anläggningsägaren samt

samhället som helhet har av en så kraftfull anläggning och de störningar den innebär för omgivningen.

Lagen talar här om åtgärder för att förebygga att en starkströmsanläggning, i vilken vid enfasigt fel kan uppkomma jordslutningsström med större styrka än 500 ampere, genom inverkan på en svagströms- eller lågspänningsanläggning medelst induktion eller förhöjda markpotentialer vållar skada på person eller egendom eller annan störning än ljudstörning. Någon spänningsgräns anges inte.

I prop. 1958:153, där departementschefen föreslår införandet av detta undantag, anför han bl.a. följande (s. 35—36).

Den särskilda fara för avståndswerkningar, som driften av direktjordade kraftanläggningar för högre spänning än 100 kV medför, har föranlett de sakkunniga att med frångående av prioriteringsprincipen föreslå en **undantagsregel**, enligt vilken innehavare av en sådan anläggning skall vidta skyddsåtgärder även i förhållande till vissa yngre anläggningar. Förslaget har mötts med kritik främst av svenska vattenkraftföreningen och dess särskilda representanter, vilka förordat att utförandet av skyddsåtgärderna lämpligen bör åläggas innehavaren av en störd yngre anläggning och att den störande anläggningens innehavare bör förpliktas därtill endast undantagsvis, då tekniska eller ekonomiska skäl det föranleder. Driften av direktjordade högspänningsanläggningar medför emellertid enligt min mening å ena sidan så stora tekniska och ekonomiska fördelar för dessa anläggningars innehavare och å andra sidan så betydande risker för skada eller driftstörning å främst svagströms- och lågspända starkströmsanläggningar, att det icke kan anses oskäligt att ålägga de direktjordade anläggningarnas innehavare att vidta även de skyddsåtgärder, som påkallas av senare tillkomna anläggningar. I enlighet härmed har sakkunnigförslaget, efter viss omarbetning, upptagits i 1 mom. andra stycket av departementsförslaget.

I anslutning till sakkunnigförslaget har i lagtexten den i störningshänseende farliga anläggningen betecknats, icke som en direktjordad anläggning för spänning över 100 kV, utan som en anläggning, i vilken vid enfasigt jordfel kan uppkomma jordslutningsström med större styrka än 500 ampere. Det senare uttryckssättet har valts med hänsyn till att bestämmelsen bör vara tillämplig även i fråga om en anläggning, vars transformatornollpunkter jordats över endast i ringa mån strömbegränsande organ. Såsom de sakkunniga anfört ligger gränsen 500 ampere klart över de strömvärden, som kan väntas vid enfasiga jordfel i anläggningar, vilka är eller framdeles kan bli jordade över petersen-spole eller annat effektivt strömbegränsande organ, men samtidigt under de strömvärden som kan uppträda vid sådant fel i direktjordade högspänningsanläggningar.

Vår uppfattning överensstämmer med den som departementschefen enligt det ovan citerade gett uttryck för. Eftersom nu gällande regler dessutom kunnat tillämpas smidigt och utan att branschen anfört svårigheter, ser vi inte skäl att föreslå några principiella ändringar.

Som ytterligare stöd för denna uppfattning kan anföras departementschefens uttalande i prop. 1970:139 (s. 38) i denna sak:

Vattenfallsverket framhåller att det nuvarande undantaget från prioriteringsprincipen, vilket gäller direktjordade starkströmsanläggningar med särskilt hög spänning, är motiverat med hänsyn till riskerna för skada på person och egendom samt de relativt höga kostnaderna för förebyggande åtgärder.

Vi anser sålunda att den nuvarande regleringen i princip bör behållas. I förtydligande syfte bör dock lagtexten, utöver de ändringar som betingas av att den rent språkligt bör moderniseras, i vissa avseenden utformas på annat sätt än för närvarande.

I den nuvarande 5 § 1 mom. sägs att innehavaren av den störande anläggningen är pliktig att "*vidtaga erforderliga åtgärder vid sin anläggning*". Departementschefens uttalande ovan om att direktjordade högspänningsanläggningar enligt hans mening medför så stora tekniska och ekonomiska fördelar att det inte kan anses oskäligt att ålägga deras innehavare att vidta skyddsåtgärder måste rimligen tolkas som att även kostnadsansvaret för åtgärderna åläggs dessa innehavare. Vi föreslår därför att bestämmelsen formuleras på så sätt att det klart framgår att ägaren av den störande anläggningen på egen bekostnad skall vidta erforderliga åtgärder.

Vidare framgår av det anförda att de störande anläggningar, som undantaget skulle omfatta, enbart är högspänningsanläggningar med nollpunkt som är direktjordad eller jordad över ett organ som är "*endast i ringa mån strömbegränsande*". I praktiken innebär detta regionala ledningar för 130 kV och storkraftnätet för 220 och 400 kV.

Däremot avses inte sådana lågspänningsanläggningar som kan ha en jordfelsström överstigande 500 ampere. För att tydliggöra detta föreslår vi att undantaget från prioritetsregeln utformas så att det blir tillämpligt enbart på den som innehar en starkströmsanläggning med en spänning överstigande 1 000 volt.

Skyddsåtgärder avseende rörledningar

Den nuvarande lagstiftningen behandlar endast frågor som gäller skyddsåtgärder mot störningar på andra *elektriska* anläggningar. Som framgår ovan har det visat sig att skyddsåtgärder i vissa fall även måste vidtas på vissa icke elektriska anläggningar. De anläggningar det här rör sig om är främst långa elektriskt ledande rörledningar. Sådana används framförallt för överföring av gas och färskvatten samt hetvatten i fjärrvärmesystem. Bland dem är det i synnerhet hos långa naturgasledningar som skador i form av korrosion upptäckts. Denna typ av skador orsakas av den elektriska anläggningen även vid normaldrift.

Naturgasledningar har under de senaste årtiondena börjat förläggas som ett utbrett system i södra och västra Sverige. Avsikten är att på sikt bygga ut nätet till att omfatta även åtminstone Mellansverige och att möjliggöra anslutning för import av gas på ledningar från länder i öster.

Vid byggande och användning av naturgasledningar och andra rörledningar gäller lagen (1978:160) om vissa rörledningar. Koncession krävs utom i vissa undantagsfall. Dessa undantag gäller

ledningarna med en sträckning understigande 20 km, ledningar för enskilda hushåll samt ledningar som uteslutande används inom hamn eller industriområde. En koncession skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt.

Gasledningarna utsätts på delar av sin sträckning för påverkan av direktjordade högspänningsledningarna. I vissa fall löper ledningarna parallellt och i andra fall korsar de varandra. I båda fallen kan det krävas åtgärder för att eliminera de risker som påvisats i det föregående.

Då huvudparten av befintliga högspänningsledningarna byggdes, var frågan om naturgasledningarna inte aktuell. Det var därför inte möjligt att vid lokaliseringen och konstruktionen av högspänningsledningarna ta hänsyn till inverkan på framtida gasledningarna och att genom annan placering och ändrat tekniskt utförande kunna reducera en störande påverkan.

Däremot bör vid planering av en ny kraftledning beaktas befintliga naturgasledningarna och vid valet av exempelvis olika ledningssträckningar kostnaden för de åtgärder som krävs för att förebygga de risker dessa kan medföra vägas in. Åtgärder för att eliminera sådana förekommande risker bör vara ett naturligt steg vid utförandet av en kraftledning (jfr kap. 3). Vi anser därför att anläggningsägarens skyldighet att vidta skyddsåtgärder mot inverkan på andra elektriska anläggningar bör utvidgas till att avse även sådana naturgasledningarna som tillkommit före den elektriska anläggningen.

Vad gäller det omvända fallet har vi erfart att det föreligger viss osäkerhet om vem som har ansvaret för lämpliga åtgärder. Vi anser att den som bygger en ny gasledning i närheten av en högspänningsledning själv måste vidta åtgärder för att förebygga skada. Detta gäller särskilt om den elektriska anläggningen är uppförd och beskaffad på ett ur elsäkerhetssynpunkt betryggande sätt. Visserligen gäller det strikta ansvaret för innehavaren av den elektriska anläggningen om personskada skulle uppstå vid induktion men han torde i sådant fall kunna åberopa regressrätt mot innehavaren av rörledningen om denne byggt rörledningen olämpligt nära den elektriska anläggningen utan att vidta skyddsåtgärder (jfr avsnitt 7.8).

I frågor som gäller koncessionspliktiga gasledningarna bör, för att på ett smidigt sätt lösa nu angivna frågor om skyddsåtgärder, lämpligt samråd ske mellan koncessionsmyndigheten för rörledningarna (NUTEK) och Elsäkerhetsverket.

Erforderliga åtgärder bör utföras på den anläggning där skydd kan åstadkommas med bäst verkan eller till lägst kostnad. Det ekonomiska ansvaret ligger dock på den som i första hand är skyldig att svara för åtgärderna.

Vi föreslår sålunda, mot bakgrund av vad som sagts ovan, att prioritetsprincipen skall gälla vad avser kostnadsansvaret för åtgärder till skydd mot inverkan på koncessionspliktiga naturgasledningarna.

Därmed skulle i lagstiftningen samma syn tillämpas när det gäller skyddsåtgärder elektriska anläggningar emellan som när det gäller skyddsåtgärder elektriska anläggningar och naturgasledningar emellan (bortsett från undantaget i 5 § 1 mom. andra stycket). Genom att bestämmelsen blir tillämplig endast i förhållande till naturgasledningar som är koncessionspliktiga uppnås en lämplig avvägning mellan anläggningshavarens skyldigheter och det verkliga behov av sådana åtgärder som enligt vad vi erfarit föreligger.

7 Skadestånd vid elskador m.m.

I kapitel 6 har närmare behandlats skadlig inverkan av elektrisk ström samt olika åtgärder till skydd mot sådan inverkan. Det har där konstaterats att handhavandet av elektrisk ström kan innebära stora risker för skador. Regler om skadestånd vid elskador intar därför en central plats inom ellagstiftningen.

I detta kapitel kommer vi även att behandla begreppet elektrisk anläggning då detta begrepp har särskild betydelse för skadeståndsfrågorna.

Med hänsyn till att även allmänna bestämmelser om skadestånd, särskilt skadeståndslagen (SkL), är viktiga när det gäller skadestånd vid elskador lämnas inledningsvis en allmän redogörelse för grundläggande skadeståndsrättsliga regler. Vi redovisar också reglerna om produktansvar.

7.1 Allmänt om skadestånd

7.1.1 Skadestånd inom och utom kontraktsförhållanden

Regler om skadestånd har som övergripande syfte att ge den som lidit skada ersättning så att denne sätts i samma ekonomiska ställning som om ingen skada hade inträffat.

Skadestånd kan förekomma antingen när parterna står i kontraktsförhållande till varandra (inomobligatoriskt eller kontraktsmässigt skadestånd) eller när det inte finns ett sådant förhållande mellan den som lidit skada och den som skall ersätta skadan (utomobligatoriskt skadestånd). Skadestånd mellan avtalsparter regleras i huvudsak genom avtalet. Med skadeståndsrätt i trängre mening brukar avses reglerna för det utomobligatoriska området.

Den nuvarande allmänna skadeståndsrättsliga regleringen kom till huvudsakligen år 1972 genom skadeståndslagen (1972:207). Dittills hade reglerna om skadeståndsansvar i stor utsträckning utbildats som s.k. sedvanerätt genom domstolarnas rättstillämpning. Endast inom vissa områden hade man tidigt sett behov av att särskilt lagreglera skadeståndsansvaret. Ett av dessa områden gällde handhavandet av elektrisk ström.

SkL är central för skadeståndsrätten. Enligt 1 kap. 1 § SkL är lagens bestämmelser tillämpliga, om inte annat är särskilt föreskrivet eller föranledes av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd

i avtalsförhållanden. Som vi närmare kommer att beröra hänvisar 1902 års ellag i vissa fall till skadeståndslagens bestämmelser. Detta gäller inte minst bestämmandet av skadeståndets storlek.

7.1.2 Regeln om culpa

Huvudregeln i skadeståndsrätten uttrycks i 2 kap. 1 § SkL och innebär att endast den som uppsåtligt eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan (s.k. culpaansvar). Det är ett allmänt hållet stadgande och ger inte i sig ledning för tillämpningen eftersom regeln inte ger anvisning om vilken aktsamhetsnorm som man skall bygga på vid bedömningen.

Om en skada uppkommer av en ren olyckshändelse, av våda, föreligger enligt culparegeln inte skadeståndsskyldighet. Det kan vara svårt att avgöra om ett visst handlande är vårdslöst. Vilket beteende som bedöms vara sådant att det avviker från den handlingsnorm som styr aktsamhetsbedömningen på ett visst område (dvs. är culpöst) beror oftast på de vid varje tidpunkt vedertagna handlingsmönstren. De krav på aktsamhet som måste uppfyllas är i sin tur oftast beroende av vilken risk för skada som föreligger i det enskilda fallet.

I många fall finns en föreskriven handlingsnorm som blir avgörande för bedömningen av vad som är att anse som vårdslöst. Vid sidan av dessa fall kan bedömningen sägas ske med hänsyn till i huvudsak fyra faktorer; risken för skada (1), den sannolika skadans storlek (2), möjligheten att undvika skada (3) och den handlandes möjlighet att inse risken för skada (4).

För skadeståndsskyldighet krävs i regel att skadan orsakas av en positiv handling men det kan ibland räcka med en underlåtenhet att handla. Om en person har framkallat en farlig situation är han skyldig att vidta åtgärder för att hindra att en skada inträffar.

7.1.3 Orsakssamband

Det måste självfallet ha uppstått en skada för att skadeståndsskyldighet skall föreligga. Det krävs också att det skall finnas ett orsakssamband (kausalitet) mellan det vårdslösa beteendet och skadan. Följande exempel kan illustrera detta.

En fastighetsägare eftersätter underhållet på sin fastighet i en sådan grad att fastigheten förfaller. Det inträffar en skada genom att takpannor faller ner och en parkerad bil skadas. Vid en undersökning visar det sig att det eftersatta underhållet inte var huvudorsaken eller ens bidrog till att skadan inträffade. Takpannorna föll ner därför att det pågick grävningsarbeten på fastigheten intill vilket åstadkommit

skakningar i intilliggande fastigheter. Fastighetsägarens oaktsamma beteende står alltså inte i orsakssamband med skadan och skadeståndsskyldigheten kan inte grundas på det eftersatta underhållet. Skulle takpannorna ha fallit ner av den anledningen att de var trasiga och bort bytas ut finns däremot ett orsakssamband mellan fastighetsägarens försummelse och den skada som inträffade.

Det räcker emellertid inte med att orsakssamband finns, sambandet måste vara adekvat. För att ett samband skall anses vara adekvat krävs att den skada som handlingen medför för den som har insikt om de faktiska förhållandena, framstår som en beräknelig och sannolik följd av handlingen. Skadan skall, som det ofta uttrycks, ligga i farans riktning.

7.1.4 Ansvar utan eget vållande

Vid sidan av ansvar för eget vållande finns ansvar utan eget vållande. Här kan man skilja mellan två former av sådant skadeståndsansvar, principalansvar (ansvar för annans vållande) och strikt ansvar (ansvar helt oberoende av vållande).

En arbetsgivare är enligt 3 kap. 1 § SkL skyldig att ersätta sak- eller personskada som en arbetstagare orsakat genom fel eller försummelse i tjänsten (principalansvar). Stat och kommun svarar vid privaträttslig verksamhet (näringsverksamhet) såsom arbetsgivare. Vid myndighetsutövning går ansvaret längre och omfattar också ren förmögenhetsskada (ang. detta begrepp se avsnitt 7.1.5).

Det strikta ansvaret innebär att skadeståndsskyldighet föreligger så snart det har fastslagits att det finns ett adekvat orsakssamband mellan en händelse som ligger inom ansvarsområdet och skadan. Det behöver alltså inte utredas om någon har orsakat skadan avsiktligen eller genom vårdslöshet. På det sättet minskar ett strikt ansvar kostnaderna för utredning och rättegång, de s.k. transaktionskostnaderna.

Strikt ansvar finns främst i speciallagstiftningen på transportområdet, t.ex. trafikskadelagen (1975:1410), järnvägstrafiklagen (1985:192) och luftansvarighetslagen (1922:382) men även enligt bl. a. ellagen och miljöskadelagen (1986:225).

Ett genomgående drag när det gäller skadeståndsregler som ålägger någon strikt ansvar är att dessa tar sikte på speciella situationer när ett ansvar för culpa anses otillräckligt för att tillgodose den skadelidandes behov av ersättning. Strikt ansvar åläggs alltså främst för att säkerställa att den skadelidande får ersättning (reparationshänsyn). Det har emellertid hävdats att ett strikt ansvar är det mest effektiva sättet att genom skadeståndsregler förhindra skador (preventionshänsyn). Om man blir skadeståndsskyldig trots att man iakttagit all tillbörlig försiktighet har man starka skäl inte bara att iaktta försiktighet utan även att arbeta aktivt skadeförebyggande. Således kan även preven-

tionsskäl tala för ett strikt skadeståndsansvar. Sådana preventionsresonemang kan tillsammans med reparationshänsyn sägas ligga bakom reglerna om produktansvar.

I detta sammanhang kan också nämnas det s.k. presumtionsansvaret som fanns enligt 2 § bilansvarighetslagen (1916:312) enligt vilken bevisbördan kastades om så att ägaren eller föraren av ett fordon var ansvarig för skador som uppkom genom trafik med fordonet om det inte kunde visas att skadan varken orsakats genom bristfällighet på fordonet eller genom förarens vållande. Här åstadkom man ett skadeståndsansvar som genom bevisbördans placering blev mycket strängt – i det närmaste lika strängt som strikt ansvar.

Det har anförts olika skäl till varför ett skadeståndsansvar för vårdslöshet i vissa fall inte anses räcka till. Uppfattningen om att ett strikt ansvar behövs bygger ofta på föreställningen om en konkret risk för skada i en viss verksamhet. En typiskt sett farlig verksamhet som ändå tolereras är vanligen förknippad med särskilda fördelar ur allmän synpunkt men också för den som bedriver verksamheten. Oftast är fördelarna av ekonomiskt slag. Om dessa fördelar inte fanns skulle samhället med stor sannolikhet förbjuda verksamhet som orsakar många skador. Mot denna bakgrund anses det rimligt att den som bedriver en farlig verksamhet och inte den som drabbas av en skada skall ersätta den skada som har uppkommit. Det motiverar skadeståndsregler av innebörd att skador som verksamheten ger upphov till skall ersättas, oberoende av om det har förekommit någon oaktsamhet vid verksamhetens bedrivande. Skadekostnaderna ses som en kostnadspost för verksamheten.

Ett strikt ansvar kan också anses nödvändigt där en verksamhet åstadkommer skador som visserligen inträffar ganska sällan, men mycket slumpartat och skadorna drabbar en enskild skadelidande särskilt hårt (t.ex. läkemedelsskador) eller är särskilt omfattande (t.ex. vissa typer av miljöskador). Det kan då anses lämpligt att sprida risken och kostnaderna för skador på ett kollektiv, t.ex. på ett kundkollektiv genom högre priser, i stället för att låta den enskilde drabbas. Den som bedriver verksamheten kan således genom ett strikt ansvar primärt få bära kostnaderna för skadorna och sedan genom prissättningen på varor överföra risken till sina kunder. Det strikta skadeståndsansvaret sprider ("pulvriserar") på det sättet förlusterna. Ett resonemang av det slaget är typiskt inom försäkringsområdet men samma funktion kan ett strikt skadeståndsansvar fylla. Inom konsumenträtten är det en bärande tanke att konsumentkollektivet skall bära risken för att en enskild konsument drabbas – alla bär risken för att en köper "måndagsexemplaret".

I vissa fall kan det anses önskvärt med ett längre gående ansvar än ett ansvar för endast vårdslöshet av det skälet att det är svårt för en enskild skadelidande att visa att en skada har uppkommit genom en oaktsam handling eller underlåtenhet. Skälet till att man vill skärpa an-

svaret kan alltså vara att den skadelidande har en mycket besvärlig situation ur bevissynpunkt. Särskilt starka kan önskemålen om ett skärpt ansvar bli om skadefallen samtidigt framstår som ömmande ur psykologisk synvinkel. Ett exempel där skärpt ansvar diskuteras främst från dessa utgångspunkter är vid s.k. patientskador. Det kan vara svårt för en patient att i en skadeståndsprocess visa att en skada uppkommit på grund av fel eller försummelse i samband med behandling. Samma bevissvårigheter kan förekomma inom annan verksamhet som är tekniskt komplicerad och svårbedömd och där orsakssambanden är svåra att utreda.

Även ekonomisk hänsyn tas vid bedömningar av om strikt ansvar skall åläggas. Det är nämligen av avgörande betydelse att strikt ansvar läggs på lämpliga kostnadsbärare. Ett skadeståndsansvar där den ansvarige inte förmår att betala är givetvis inte till stor nytta för den skadelidande. Vid bestämmelser om strikt skadeståndsansvar – som ju har som främsta syfte att säkerställa den skadelidandes behov av ersättning – är det därför vanligt att kretsen av de skadeståndsskyldiga begränsas till ett fåtal kapitalstarka subjekt. Främst sker det för att den ansvarige skall förmå att bära ansvaret. Men flera skäl talar för den lösningen, bl.a. att samma risk inte behöver försäkras på flera håll och att kostsamma regressförfaranden undviks.

De som är strikt ansvariga förutsätts planera sin verksamhet med hänsyn till ansvaret och täcka det genom ansvarsförsäkring. I fråga om vissa verksamheter kan det vara ett krav för att få bedriva verksamheten att det finns en ansvarsförsäkring. Bland försäkringskonstruktioner kan nämnas trafikförsäkringen och miljöskadeförsäkringen samt den frivilliga patientförsäkringen.

Ekonomiska lämplighetsöverväganden är viktiga men det ligger i sakens natur att ett strikt skadeståndsansvar bör åvila någon på grund av hans relation till den föreliggande risken eller andra särskilda omständigheter. Skadeståndsansvaret bör i första hand åvila den som har möjlighet att påverka risken för skada.

7.1.5 Vilka skador ersätts?

I skadeståndsrätten används ordet skada i något varierande betydelse. Ofta avses den konkreta förändring som inträffat. Personskador är således fysiska skador på den mänskliga kroppen samt psykiska skador medan sakskadorna är fysiska skador på fast egendom och lösa saker. Även förlust av egendom, både permanent och tillfällig, behandlas som sakskada.

Ibland avses emellertid med skada de ekonomiska kostnader eller förluster som en person- eller sakskada ger upphov till, dvs. den negativa ekonomiska förändring som en skada för med sig. De sistnämnda följderna brukar benämnas allmän förmögenhetsskada eller

ekonomisk skada. Som exempel kan nämnas inkomstförluster i anledning av personskada eller de reparationskostnader som en sakskada för med sig.

Man skiljer mellan ekonomisk och ideell skada. Med ideell skada avses sådana icke ekonomiska följder som lidande, obehag och men. Huvudprincipen i svensk rätt är att enbart ekonomisk skada ersätts. I fråga om utomobligatoriskt skadestånd ersätts ideell skada bara i vissa fall då det finns särskilt lagstöd, som t.ex. i 5 kap. 1 § SkL vid personskada.

Ren förmögenhetsskada är skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada och kan exempelvis avse försämrat rörelseresultat för företag och andra rörelseidkare. Ren förmögenhetsskada ersätts i utomobligatoriska förhållanden i princip enbart om den vållats genom brott (2 kap. 4 § SkL). Sådan skada ersätts dock om skadan orsakats genom fel eller försummelse för vars fullgörande staten eller kommunen svarar (3 kap. 2 § SkL). Ren förmögenhetsskada kan även ersättas enligt bestämmelser i speciallagstiftning. 1902 års ellag men även miljöskadelagen (1986:225) är exempel på detta.

Regler om bestämmande av skadestånd finns i 5 kap. SkL. Dessa regler kom till i huvudsak genom lagändringar år 1975. I 1 § behandlas ersättning till den som tillfogats personskada och i 2 § ersättning när personskada har lett till döden. I 7 § regleras vad som ersätts vid sakskada.

Avbrott i elektrisk ström som medför driftstörningar o.d. kan leda till ekonomisk skada och sålunda föranleda ersättningsskyldighet antingen såsom följdskada till skada på elektrisk ledning -sakskada- eller, om avbrottet uppstått utan samband med fysisk skada, som ren förmögenhetsskada (se NJA 1966 s. 210, jfr också NJA 1972 s. 598 och Hellner, Ersättning till tredje man vid sak- och personskada, SvJT 1969 s. 332 f. och 357 f.). I fall då strömavbrott orsakat ekonomiska förluster för någon utan att avbrottet uppkommit till följd av sakskada hos den som drabbas av förlusten kan de ekonomiska förlusterna vara att anse som ren förmögenhetsskada och tredjemansskada.

7.1.6 Samordning mellan skadestånd och försäkring

Betydelsen av skadeståndet som ersättningsform påverkas i hög grad av frågor om försäkring. Särskilt vid person- eller sakskada, som är de skadetyper som främst regleras i den utomobligatoriska skadeståndsrätten, är försäkringsfrågan ofta den avgörande både ur den skadelidandes och den skadeståndsskyldiges perspektiv.

Större delen av kostnaderna och förlusterna vid personskador ersätts genom socialförsäkringen. Det följer redan av 5 kap. 3 § SkL att kostnaderna för sjukvård och inkomstförluster inte belastar skadevållaren.

Bestämmelserna i 5 kap. 3 § SkL innebär att avräkning skall ske när ersättningen för inkomstförlust bestäms, om den skadelidande med anledning av förlusten har rätt till ersättning som utgår på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller på grund av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, eller annan likartad förmån. Sjuklön eller pension som betalas av arbetsgivare på grund av anställningsavtal skall också avräknas. Detsamma gäller pension som utgår på grund av kollektiv tjänstepensionsförsäkring samt periodisk ersättning som utgår på grund av sådan olycksfalls- eller sjukförsäkring som har meddelats på grund av kollektivavtal.

Den metod för avräkning som 5 kap. 3 § SkL är ett uttryck för brukar kallas nettometoden. Skadeståndet bestäms till skillnaden mellan beloppet som motsvarar den totala skadan och de förmåner som den skadelidande har rätt att få. Det innebär alltså att förmånerna minskar skadeståndsskyldigheten för skadevällaren. Förmånerna avräknas med de belopp som är aktuella när skadeståndet bestäms. Det fastställda skadeståndsbeloppet påverkas därefter inte om förmånernas storlek skulle ändras. Principen om avräkning enligt nettometoden innebär att skadestånd enbart kan komma i fråga, om det belopp som motsvarar den totala skadan överstiger de avräkningsförmåner som den skadelidande har rätt till.

I svensk skadeståndsrätt är nettometoden huvudprincip. Den anses underlätta skaderegleringen högst väsentligt eftersom den innebär att parterna redan från början med säkerhet kan beräkna skadeståndets storlek. Följden av nettoavräkning är att regressrätt gentemot skadevällaren inte finns för den som utger förmånerna och att en uppräknings av dessa alltså inte påverkar skadeståndet. I förarbetena till 5 kap. 3 § SkL (prop. 1975:12 s. 128 f.) framhålls att regressrätten beträffande dessa förmåner oftast har ringa ekonomisk betydelse för den som betalar ut förmånen.

En annan metod för avräkning av förmåner från skadeståndet till den skadelidande är den s.k. bruttometoden. Skadeståndet bestäms då till ett belopp som motsvarar hela skadan, och det föreskrivs att förmån som betalas ut skall räknas av från skadeståndet till den skadelidande.

7.1.7 Solidariskt ansvar

Enligt 6 kap. 3 § SkL gäller solidariskt ansvar för skadeståndet om två eller flera skall ersätta samma skada, i den mån ej annat följer av att begränsning gäller i den skadeståndsskyldighet som åvilar någon av dem. Denna regel innebär att den skadelidande kan kräva ut hela skadeståndsbeloppet från vem som helst av de ansvariga. Självfallet kan den skadelidande sammanlagt inte kräva ut mer än hela beloppet.

Den slutliga fördelningen mellan de skadeståndsskyldiga är en angelägenhet som i stort sett inte angår den skadelidande.

I SkL finns inga bestämmelser om hur skadeståndsansvaret slutligen skall fördelas mellan de skadeståndsansvariga och rättsläget är inte alldeles klart. Den allmänna principen anses vara att en bedömning av skäligheten skall göras. Här kan grunden för skadeståndsskyldigheten vara av betydelse och som huvudregel kan sägas att den som svarar enbart på grund av regler om strikt ansvar har regressrätt mot den som svarar för eget vållande. Detta kan sägas vara uttryck för att ett ansvar grundat på vårdslöshet traditionellt har sitt ursprung i en moraluppfattning och vilar på en skuldprincip.

7.1.8 Skadelidandes medverkan

Har den skadelidande avsiktligt eller av vårdslöshet medverkat till att skadorna uppkommit kan skadeståndet jämkas. När det gäller personskador är huvudregeln enligt 6 kap. 1 § första stycket SkL att jämkning inte skall ske. För jämkning krävs att den skadelidande uppsåtligen eller av grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Vid saksador eller vid ren förmögenhetsskada kan jämkning enligt 6 kap. 1 § andra stycket ske om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. Jämkning kan således vid denna typ av skador ske på grund av att någon annan än den skadelidande har medverkat till skadans uppkomst. Det är då fråga om någon person som står i ett så speciellt förhållande till den skadelidande att det är motiverat att bedöma situationen som om den skadelidande själv varit vårdslös.

7.2 Allmänt om produktansvar

Med produktansvar menas ansvaret för skador som en produkt orsakar på något annat än produkten själv. Sådana produktskador har under de senaste decennierna uppmärksammats alltmer såväl internationellt som här. Det avgörande för produktsäkerheten är i första hand de förebyggande åtgärderna, dvs. arbetet med att konstruera och utforma säkra produkter. I detta sammanhang har också provning och kontroll en mycket stor betydelse. Utvecklingen har inneburit att ansvaret för produktsäkerhet i allt större utsträckning läggs på företagen själva i stället för på myndigheterna. På vissa områden där det ställs särskilt höga krav på säkerhet är skyddet dock reglerat i lag och utformat som en obligatorisk kontroll av en statlig myndighet, t.ex. vad gäller läkemedel.

Det finns på marknaden ett mycket stort utbud av produkter inom de flesta områden. Konsumenterna har inte någon rimlig möjlighet att

på egen hand göra säkra bedömningar av de risker produkterna kan medföra utan måste i praktiken förlita sig på att dessa uppfyller de krav som skäligen kan ställas. Oavsett om kontrollen är god och säkerheten allmänt sett är hög är det oundvikligt att skadebringande produkter förekommer. Det är inte rimligt att de som drabbas av sådana skador skall stå utan ersättning, utan starka skäl talar för att de näringsidkare som framställer och tillhandahåller produkterna bör bära ansvaret för riskerna.

I Sverige saknades länge särskilda lagregler om produktansvar. Särskild lagstiftning fanns på vissa områden bl.a. beträffande atomansvarighet och ansvar för oljeskada till sjöss. I övrigt tillämpades skadeståndslagens regler på produktansvarsområdet. Som har framgått av det föregående avsnittet förutsätter skadeståndsskyldighet enligt SkL att skadan orsakats uppsåtligen eller genom vårdslöshet. Kravet på aktsamhet för producenter sattes dock högt i rättspraxis, särskilt vad gäller personskador.

Det finns ett EG-direktiv om produktansvar från år 1985 (85/374/EEC). I ingressen till detta direktiv sägs bl.a. att skillnaderna mellan medlemsländernas lagstiftning rörande produktansvar kan störa konkurrensen och påverka varuhandeln inom den gemensamma marknaden samt leda till varierande grad av skydd mot produktskador för konsumenten avseende hans hälsa eller egendom. Man ansåg således att det fanns ett harmoniseringsbehov för att den inre marknadens funktion skulle förbättras eller säkerställas.

Direktivet föreskriver strikt ansvar för skador som orsakats av defekta produkter. Det bör observeras att detta direktiv inte är ett s.k. minimidirektiv. Det är i stället ett s.k. totalharmoniserande direktiv. Det är alltså inte tillåtet att den nationella lagstiftningen ger ett längre gående konsumentskydd annat än i de fall där direktivet uttryckligen medger detta. Det kan nämnas att artikel 13 i EG-direktivet anger att direktivet inte inverkar på de rättigheter som en skadelidande kan ha enligt de rättsregler om ansvar i och utom avtalsförhållanden eller enligt de särskilda ansvarsregler som gäller när direktivet meddelas.

Genom produktansvarslagen (1992:18), som trädde i kraft den 1 januari 1993, anpassades svensk rätt vad gäller lösa saker till detta EG-direktiv.

Enligt EG-direktivet utgör också elektricitet en sådan produkt som omfattas av dess tillämpningsområde, vilket innebär att det även avser skador som orsakats av elektricitet som produkt. I ellagen har därför införts bestämmelser om produktansvar för skador orsakade av elektricitet (4 a och 4 b §§) i enlighet med direktivet (jfr prop. 1991/92:135, bet. 1991/92:NU31, SFS 1992:668). Dessa regler ansluter nära till bestämmelserna i produktansvarslagen men skiljer något beträffande vem som är skadeståndsansvarig. Bestämmelserna i ellagen gäller enbart ansvar för säkerhetsbrist i elektriciteten som sådan och inte om ansvar för den utrustning som används i elektriska

anläggningar.

I en elektrisk anläggning ingår åtskilliga produkter som kan orsaka skador om de är felaktiga och som sålunda kan ge upphov till produktansvar. Exempelvis kan en kabel vara felkonstruerad eller behäftad med ett tillverkningsfel och därmed leda strömmen fel med skador som följd. I det fallet torde den skadelidande kunna göra gällande rätt till ersättning enligt produktansvarslagen.

Enligt produktansvarslagen föreligger ersättningsskyldighet oavsett om någon varit vårdslös eller inte, dvs. ansvaret är strikt. De resonemang som lett till slutsatsen att strikt ansvar bör gälla överensstämmer i allt väsentligt med vad som redovisats i det föregående.

Det grundläggande syftet med reglerna om produktansvar är att stärka den enskildes skydd mot att drabbas av produktskador. Skadestånd enligt produktansvarslagen utgår därför för personskada och för sakskada på egendom som till sin typ vanligen är avsedd för enskilt ändamål, om den skadelidande vid tiden för skada också använde egendomen huvudsakligen för sådant ändamål. Skada på själva produkten ersätts inte enligt produktansvarslagen.

Produktansvaret begränsas emellertid till skador som uppstår till följd av att en produkt varit behäftad med en säkerhetsbrist, dvs. att den inte varit så säker som skäligen kunnat förväntas. Vad som avses med detta är i princip att en produkt skall ha någon egenskap som produkter av detta slag normalt inte har och på grund av det orsakar skada.

Vid bedömningen av vad som är erforderlig säkerhet skall hänsyn tas till hur produkten kan förutses bli använd, hur den har marknadsförts, bruksanvisningar, den tidpunkt produkten sattes i omlopp och övriga omständigheter. Om exempelvis en kniv inte är så säker mot skada som en normal användare kan ha anledning att förvänta sig kan detta vara en anledning att tillverkaren skall bära produktansvar. Att kniven i sig är en farlig produkt bör emellertid inses och ger inte anledning till sådant skadeståndsansvar som här avses. Bedömningen skall ske utifrån en i rimlig mening förutsebar användning av produkten. I många fall är det omöjligt att konstruera en produkt på ett sådant sätt att den inte kan orsaka skada. I ett sådant fall måste tillverkaren för att undvika produktansvar marknadsföra produkten på ett sådant sätt att konsumenterna blir medvetna om riskerna.

Det strikta ansvaret omfattar inte s.k. systemskador, dvs. skador som orsakas av kända skaderisker hos produkter som trots dessa risker är godtagna av samhället. Dessa produkter är således trots skaderiskerna inte att anse som defekta. Vad som avses är bl.a. kända biverkningar av läkemedel men också fall där det är känt att mycket allvarliga skador kan uppstå i enstaka fall men där det är omöjligt att förutse vem som kommer att drabbas.

En förutsättning för skadeståndsansvar är att den skadeorsakande produkten var "defekt", dvs. hade en säkerhetsbrist när den sattes i

omlopp. Tillverkaren svarar inte för säkerhetsbrister som uppstår efter denna tidpunkt. En närmare bestämning av begreppet "sattes i omlopp" kan inte göras men därmed avses i huvudsak att den produktansvarige avsiktligt lämnar produkten vidare så att han inte längre förfogar över den. Kommer produkten ur t.ex. tillverkarens besittning utan hans medverkan är han inte ansvarig.

Synsättet att det i första hand är den som kan påverka risken för skada som skall bära skadeståndsansvaret är grundläggande för produktansvarslagstiftningen och leder till att ansvaret normalt bör åvila tillverkaren (jfr prop. 1990/91:197 s. 19). Då konsumenterna ofta kan ha svårt att göra sina krav gällande mot utländska tillverkare har dock även importörer som satt produkter i omlopp strikt ansvar för dessa. Produktansvarslagen pekar även ut andra ansvariga. Om det t.ex. är fråga om "anonyma produkter" är den skadeståndsskyldig som tillhandahåller produkten om han inte inom viss tid anvisar annan ansvarig.

Det strikta ansvaret är begränsat till skador som orsakas av sådana produkter som tillverkas eller tillhandahålls inom ramen för en näringsverksamhet. Detta innebär att strikt ansvar inte åvilas den som tillhandahåller skadebringande produkter utan att det har samband med en näringsverksamhet han bedriver.

I Sverige står det en skadelidande fritt att åberopa andra grunder än produktansvaret för sitt anspråk på skadestånd, även i fråga om skador som i och för sig faller inom tillämpningsområdet för produktansvarslagens regler. Detta innebär att den skadelidande har möjlighet att åberopa såväl skadeståndslagens regler som regler i eventuella avtal. En sådan "överlappning" vad gäller tillämpligheten av skadeståndsregler har inte ansetts medföra särskild olägenhet och har för den skadelidande ansetts vara en fördel. Oftast är det förmånligast för en skadelidande att kräva skadestånd enligt en rättsregel som stadgar strikt ansvar för någon att ersätta skada. Det kan dock förekomma att det på grund av regler om jämkning vid medvållande eller självrisk är mer förmånligt att åberopa SkL.

7.3 Elektrisk anläggning — ett centralt begrepp för skadeståndsfrågan

Vi föreslår:

- * *Begreppet elektrisk anläggning behålls.*
- * *En elektrisk anläggning definieras som en anläggning med däri ingående föremål för produktion, överföring eller användning av el.*
- * *Indelningen i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar behålls.*

Enligt våra direktiv skall vi bl.a. utvärdera de nuvarande skadeståndsreglerna i ellagen samt lämna förslag till hur dessa bör moderniseras. Av betydelse för ellagens skadeståndsregler är begreppet elektrisk anläggning. Innan vi går in på skadeståndsreglerna i ellagen måste därför begreppet elektrisk anläggning klargöras.

Nuvarande innebörd

I 1 § första stycket ellagen enligt dess nu gällande lydelse anges att *elektrisk anläggning* är en anläggning med däri ingående särskilda föremål för produktion, upplagring, omformning, överföring, distribution eller nyttjande av elektrisk ström. Begreppet elektrisk anläggning har funnits i ellagen sedan lagen trädde i kraft år 1902. Den definition av begreppet som nu finns i ellagen infördes år 1971. När definitionen infördes uttalades i förarbetena (prop. 1970:139 s. 54) att definitionen bygger på den språkliga innebörden av begreppet anläggning såsom något uppbyggt och stationärt samt till omfattningen inte alltför obetydligt. Som exempel på sådana elektriska anläggningar angavs kraftstationer, transformatorstationer, telestationer samt ledningar av olika slag. Vidare angavs att till elektriska anläggningar torde även få räknas elektriska lok, hamnkranar och mobila radiostationer.

En elektrisk anläggning kan omfatta ett helt system för överföring, från en anläggning för generering av elkraft (t.ex. en vattenkraftstation) ända ut till enskilda byggnader. Omfattningen av en elektrisk anläggning bestäms i första hand av det faktiska innehavet, oavsett om detta beror på äganderätt eller nyttjanderätt. Om olika delar av samma elektriska anläggning har skilda innehavare skall enligt 1 § andra stycket ellagen varje sådan del anses som en särskild anläggning. Detta utesluter dock inte att omfattningen också måste bedömas från teknisk utgångspunkt med hänsyn till anläggningens syfte. Ett kraftverk samt ledningar som ingår i storkraftnätet och/eller i de regionala och lokala näten kan därför anses som skilda anläggningar även om de är anslutna till varandra och har samma innehavare. En särskild avgränsningsregel har dock ansetts nödvändig med hänsyn till tillämpningen av bestämmelserna om skyldighet för anläggningsinnehavare att svara för skyddsåtgärder samt om skadeståndsansvar. Som nyss sagts innebär den att om olika delar av samma elektriska anläggning har skilda innehavare anses varje innehavares del som en särskild anläggning. En elektrisk anläggning anses inte omfatta de lösa föremål och apparater, dvs. handverktyg, hushållsmaskiner o.d., som ansluts till anläggningen. Det har lämnats till rättstillämpningen att bestämma begreppets närmare innebörd. Det finns dock knappt några rättsfall på området.

De elektriska anläggningarna delas enligt 1 § tredje stycket ellagen

in i två grupper – starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar. Indelningen sker efter farlighet, dvs. starkströmsanläggningar är sådana som kan vara farliga för person och egendom medan svagströmsanläggningar är sådana som är ofarliga.

Svagströmsledning definieras i starkströmsförordningen som ledning för telekommunikation (telefon, telegraf, eller radio) eller för signalering, manövrering, mätning eller annat dylikt ändamål, i vilken den elektriska strömmen icke har en sådan spänning, strömstyrka eller frekvens som kan vara farlig för person eller egendom. *Starkströmsanläggning* definieras å andra sidan som anläggning för sådan spänning, strömstyrka eller frekvens som kan vara farlig för person eller egendom.

Förbrukningsanläggning för starkström används som begrepp i 4 § tredje stycket ellagen för att undanta vissa elektriska anläggningar från det strikta skadeståndsansvarets område. Med förbrukningsanläggning för starkström avses anläggning som är avsedd att möjliggöra nyttjande av elektrisk ström. Härmed torde avses bl.a. de ledningar som finns för fördelning av elektrisk ström inom anläggningen och övriga fasta installationer som möjliggör nyttjande av elektrisk ström såsom strömbrytare, vägguttag och andra uttag. I och med att en elektrisk anläggning inte anses omfatta de lösa föremål och apparater som är avsedda att anslutas till en elektrisk anläggning innefattar inte heller en förbrukningsanläggning sådana föremål. Innebörden av begreppet förbrukningsanläggning anses något oklar.

Överväganden

Det är enligt vår mening inte möjligt att i generella termer mera precist bestämma begreppet elektrisk anläggning. Den precisering som kan göras utifrån nuvarande definition har redovisats i närmast föregående avsnitt. En närmare bestämning av begreppet skulle kräva en lång uppräknings av teknisk natur. Sådana uppräknings bör undvikas i lagtext. Begreppet bör vidare vara så flexibelt att hänsyn vid tillämpningen kan tas till den tekniska utvecklingen. Begreppet elektrisk anläggning bör därför behållas. Det bör dock i den nya lagen definieras som en anläggning med däri ingående särskilda föremål för produktion, överföring eller användning av el. Vi har inte funnit skäl att särskilt ange upplagring, omformning och distribution som ändamål för en elektrisk anläggning. Upplagring och omformning får anses ingå i antingen produktion eller överföring och distribution kan inte här längre anses vara ett relevant begrepp. Någon betydelseförändring av begreppet elektrisk anläggning är inte avsedd.

Det sagda innebär att en elektrisk anläggning inte heller i fortsättningen kommer att omfatta de lösa föremål och apparater som ansluts till en anläggning. När det gäller sådana anordningar som är fast

anslutna får det även fortsättningsvis överlåtas åt rättstillämpningen att närmare avgöra om sådana anordningar är att anse som en egen elektrisk anläggning, ingår i en sådan eller inte alls är en elektrisk anläggning.

Det finns även skäl att i lagen behålla indelningen i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar. Denna terminologi är fast etablerad och kommer även fortsättningsvis att fylla en väsentlig funktion.

Med en elektrisk anläggning med däri ingående föremål för produktion, överföring eller användning av el avses således såväl starkströmsanläggningar som svagströmsanläggningar. Framställningen i detta kapitel avser, som nämnts inledningsvis, skadestånd vid elskador m.m. Sådana skador kan definitionsmässigt endast uppstå genom inverkan av el från starkströmsanläggningar. Vi saknar därför anledning att närmare gå in på begreppet svagströmsanläggning. När vi i den följande framställningen talar om produktionsanläggningar, överföringsanläggningar och anläggningar avsedda för användning av el avser vi endast starkströmsanläggningar.

Med en produktionsanläggning bör förstås en elektrisk anläggning avsedd för produktion av elektrisk kraft med alla anordningar som ingår i driften exempelvis generator, ställverk, transformator, kontroll- och hjälpsystem. Avgörande för avgränsningen av en produktionsanläggning bör vara anslutningspunkten till en överföringsanläggning. Punkten för gränsdragningen bör anses vara den där kraftproducenten levererar elektrisk ström för överföring av elektrisk ström, dvs. i praktiken alltid i inmatningspunkten till anläggningen som innehas av den som bedriver nätverksamhet.

Med en överföringsanläggning bör förstås en anläggning för överföring av elektrisk ström till anläggning för användning av elektrisk ström. Begreppet kommer i viss mån att bli osjälvständigt eftersom det kommer att omfatta de anläggningar som finns mellan produktionsanläggningar och anläggningar för användning av elektrisk ström och som används för att elektrisk ström skall komma ut till de sistnämnda. I en överföringsanläggning ingår ledningar, ställverk, transformatorer, mätutrustning, utrustning för styrning och övervakning etc. Om delar av ett nät är i olika innehavares händer bör dessa, liksom nu, betraktas som skilda anläggningar. I princip kommer överföringsanläggningar alltid att vara sådana anläggningar som ingår i en nätverksamhet.

Förbrukningsanläggning för starkström används som begrepp i 4 § tredje stycket i den nu gällande ellagen. Begreppet har ansetts oklart men torde i normalfallet avse en anläggning "bortom leveranspunkten", dvs. den del av den elektriska anläggningen som inte innehas av strömleverantören och som han inte har någon kontroll över (se SOU 1991:94 s. 60). En sådan anläggning har vi valt att fortsättningsvis benämna en elektrisk anläggning avsedd för an-

vändning av el. Den bör enbart omfatta ledningarna och samtliga övriga fasta installationer avsedda att möjliggöra nyttjande av elektrisk ström. Det innefattar de ledningar som finns för fördelning av elektrisk ström inom anläggningen, skydds- och mätutrustning, strömbrytare, vägguttag och andra uttag. Som tidigare nämnts omfattar en elektrisk anläggning inte anslutna lösa föremål och apparater. Vad gäller till en elektrisk anläggning fast anslutna anordningar får det överlämnas till rättspraxis att närmare bestämma begreppets innebörd.

7.4 Det strikta ansvaret vid elskador

7.4.1 Gällande rätt

Produktion och överföring av el har ansetts som verksamhet som kan innebära risker för såväl den som arbetar inom verksamheten som för annan att drabbas av skador från elektrisk ström. Bestämmelserna om skadestånd intar därför en viktig plats i den nuvarande ellagen.

Skadestandsregleringen i ellagen är i allt väsentligt oförändrad sedan lagen tillkom år 1902. Den omfattar skador som antingen uppstår omedelbart genom direkt inverkan av den i en anläggning använda strömmen eller medelbart genom att den farliga strömmen genom induktion eller överledning, t.ex. till följd av tillfällig kontakt, kommer in i en annan elektrisk anläggning, som inte är avsedd att motstå den högre spänningen.

Vid sidan av dessa regler finns produktansvarsbestämmelser i 4 a § och 4 b § ellagen. Produktansvaret omfattar skada på person och vissa saksador som orsakats av att den elektriska strömmen i sig har brister i kvalitet, vilket i detta sammanhang benämns säkerhetsbrist. Därmed avses att den elektriska strömmen inte är så säker som skäligen kan förväntas.

Alltsedan ellagens tillkomst har huvudregeln varit att innehavaren av en elektrisk starkströmsanläggning som har egen generator eller transformator har strikt ansvar gentemot tredje man för skada, som orsakas av elektrisk ström från anläggningen. Som förebild vid tillkomsten av bestämmelsen tjänade 1886 års järnvägsansvarighetslag. Att ett strikt ansvar infördes markerade den rådande uppfattningen att användningen av elektricitet ansågs förenad med särskilda faror för skada på person eller egendom och att allmänheten måste skyddas i anledning därav.

Vid lagens tillkomst framhölls i förarbetena att den särskilda ersättningsskyldigheten i allmänhet måste inskränkas till att omfatta den skada, "som genom den i anläggningen använda elektriska kraftens verkan åstadkommes". Vidare anfördes att det krävdes bestämmelser som reglerade de förhållanden som kan uppstå när

elektrisk kraft gått över från en anläggning till en annan eller när i annat fall elektrisk kraft kommer in i en elektrisk anläggning där den inte var avsedd att användas (NJA II 1904, nr 6, s. 40).

I det ursprungliga förslaget till ellag bar alla innehavare av elektriska anläggningar strikt ansvar. Högsta domstolen ansåg dock att det skulle föra för långt att låta en husägare eller hyresgäst som i sitt hus eller i sin våning låtit införa en elektrisk ljusledning ha ett strikt ansvar. Det allmänna rättsmedvetandet skulle inte godkänna en regel med detta innehåll (NJA II 1904, nr 6, s. 43). Därför undantogs från det strikta ansvaret innehavare av anläggning inom byggnad eller inhägnad gård (s. 46). Ansvaret begränsades sedan på förslag av det särskilda utskottet (s. 52) till den som innehar en anläggning som har egen generator eller transformator.

Undantaget för inhägnad gård slopades år 1970. Skälet var att undantaget lett till tolkningssvårigheter och otillfredsställande resultat för den skadelidande (prop. 1970:139 s. 48—49).

Vid tillkomsten av ellagen använde lagstiftaren inte begreppet skada för andra skador än person- eller egendomsskador (saksador). Således torde avsikten ha varit att inga andra skador än sådana skador omfattas av paragrafens tillämpningsområde. Bestämmelserna i 4 § ellagen avser att trygga tredje mans rätt, dvs. en utom saken (elektricitetsverksamhet) stående skadelidande (jfr NJA II 1904, nr 6, s. 50). Ersättning avseende elektriska anläggningar emellan omfattas inte av 4 § ellagen utan regleras i 6 §.

Skador som orsakas genom användning av bristfälliga förbrukningsanordningar omfattas inte av det strikta ansvaret. Sådana förbrukningsanordningar, elektriska apparater, är lösa saker och omfattas i stället av produktansvarslagens bestämmelser (jfr NJA 1977 s. 538 och prop. 1990/91:197 s. 14).

Saknar anläggningen där skada inträffat egen generator eller transformator faller ansvaret på innehavaren av den därmed försedda anläggning som tillfört förstnämnda anläggning ström. Detta innebär att en anläggningsinnehavare blir ansvarig för skador som inträffar vid en annan anläggning. I praktiken innebär bestämmelserna att ansvaret drabbar innehavare av distributionsanläggningar, dvs. nätföretagen. Dessa svarar således i de flesta fall strikt även för skador som orsakats av ström från en vanlig lågspänningsanläggning, eftersom en sådan i regel får kraften via nätföretagets (eldistributörens) transformator. Det förekommer emellertid att industrier köper högspänd el och själva transformerar den till lämplig spänning. Det strikta ansvaret åvilar då vederbörande företag.

Med generator eller transformator avses enligt 4 § fjärde stycket inte apparat som alstrar ofarlig elektrisk ström för användning i telegraf-, telefon- eller annan dylik anläggning, dvs. om det är fråga om svagströmsanläggningar. Det innebär att en innehavare av en elektrisk anläggning med egen generator eller transformator inte bär

strikt ansvar om apparaterna är av sådant ofarligt slag. Att innehavare av svagströmsanläggningar är undantagna från strikt ansvar innebär emellertid inte att skador genom inverkan av ström från svagströmsanläggningar är undantagna från tillämpningsområdet för 4 § ellagen. Sådana anläggningar tillförs ibland genom olyckshändelse ström från starkströmsanläggningar. Har så skett är innehavaren av starkströmsanläggningen strikt ansvarig för skador som uppkommer vid en svagströmsanläggning. Som motiv till denna begränsning av det strikta ansvaret ligger uppfattningen att ansvaret i första hand bör ligga på den elektriska anläggning från vilken den skadegörande strömmen gått ut och att skada vid svagströmsanläggning endast kunde uppkomma om sådan anläggning tillförts farlig ström från en starkströmsanläggning (jfr NJA II 1904, nr 6, s. 51). Regeln ansågs också säkerställa att den skadelidande kunde vända sig åt sådant håll, där man kan påräkna ekonomisk vederhäftighet.

Det strikta ansvaret mildras genom att skador som uppkommit genom "händelse av högre hand" undantas från ansvar, om skadan inte kunnat avvärijas genom iakttagande av föreskrivna skyddsåtgärder. Enligt förarbetena till ellagen syftar undantaget på olyckor som uppkommit genom övermäktiga naturkrafter som orkaner av i vårt klimat sällspord styrka, jordbävningar eller åskslag av oberäknelig intensitet.

Ett undantag från det strikta ansvaret som har stor betydelse är undantaget i 4 § tredje stycket ellagen, för skada som uppkommit inom byggnad och som orsakats av ström som med en spänning av högst 250 volt mellan ledare och jord eller vid inte jordat system mellan två ledare tillförts förbrukningsanläggning för starkström. Begränsning för husinstallationer har funnits sedan ellagens tillkomst. Skälet för sådan begränsning var att ett strikt ansvar i sådana fall skulle verka avskräckande på användningen av el och att husinstallationerna inte var farligare än gasledningar, fotogenlampor och dylikt. Undantaget innebär att elskador som uppkommer vid installationsanläggningar i vanliga bostadslägenheter, kontor, hantverkslokaler o.d. inte omfattas av det strikta ansvaret. Här gäller i stället SkL:s regler.

7.4.2 Överväganden

Vi konstaterar:

- * *Nuvarande huvudregel om strikt ansvar för innehavare av elektrisk starkströmsanläggning med egen generator eller transformator är anpassad till de regler för elmarknaden som gäller t.o.m. år 1995.*
- * *Elmarknadsreformen innebär att det den 1 januari 1996 görs en boskillnad mellan å ena sidan produktion och försäljning av el, och å andra sidan överföring av el (nätverksamhet). På den nya elmark-*

naden kommer det att finnas företag som uteslutande sysslar med att sälja el, men som inte innehar någon elektrisk anläggning.

- * *Elmarknadsreformen nödvändiggör att reglerna om ansvar och skadestånd vid elskador övervägs.*

Vi föreslår:

- * *Systemet med strikt ansvar behålls som huvudprincip. I likhet med vad som nu gäller skall endast den som innehar en elektrisk starkströmsanläggning kunna åläggas strikt ansvar för skador orsakade av el.*
- * *Varje innehavare av en elektrisk starkströmsanläggning skall svara endast för sin anläggning. Innehavaren av den starkströmsanläggning från vilken elen senast kommit skall ersätta skadan.*
- * *Innehavare av starkströmsanläggningar för produktion av el skall ha strikt skadeståndsansvar med undantag för sådana produktionsanläggningar där elgeneratoren har en märkeffekt om högst 50 kilovoltampere.*
- * *Innehavare av starkströmsanläggningar för överföring av el skall ha strikt skadeståndsansvar.*
- * *Innehavare av starkströmsanläggningar avsedda för användning av el och som tillförs el med en spänning som överstiger 250 volt skall ha strikt skadeståndsansvar.*
- * *Innehavare av starkströmsanläggningar avsedda för användning av el och som tillförs el med en spänning om högst 250 volt undantas från strikt skadeståndsansvar.*
- * *Undantaget från det strikta ansvaret för skador som tillkommit genom "händelse av högre hand" slopas.*

Inledning

Skadeståndsreglerna i ellagen har i stort sett varit oförändrade sedan lagen kom till år 1902. Den skadeståndsrättsliga utveckling som skett därefter har alltså till största delen gått ellagen förbi. Skadeståndsreglerna i ellagen bör nu anpassas till utvecklingen. Därvid måste utgångspunkten vara att skadeståndslagens generella regler bör gälla i alla de hänseenden där det är möjligt utifrån de hänsyn som bär upp regleringen i ellagen och att en ny ellag bör innehålla så få skadeståndsrättsliga särregler som möjligt. Den första och största frågan är om principen om strikt skadeståndsansvar alltjämt bör vara den grundläggande.

Principen om strikt ansvar

Huvudregeln i ellagen har alltsedan lagens tillkomst varit att den som innehar en elektrisk starkströmsanläggning med egen generator eller transformator har strikt ansvar för skada som orsakats av ström från anläggningen.

I samband med att vissa ändringar i ellagens skadeståndsregler gjordes år 1970, övervägdes även frågan om bibehållande av huvudregeln om strikt ansvar. Föredragande departementschefen anförde därvid bl.a. (prop. 1970:139 s. 47) att ett skadeståndsansvar oberoende av vållande alljämt fyller ett behov. Införandet av ett strikt ansvar i ellagen markerade lagstiftarens uppfattning om produktion och distribution av elektrisk ström som en utpräglat farlig verksamhet. Även om teknikens utveckling bidragit till en drastisk förändring av samhället sedan lagens tillkomst och denna förändring lett till en betydligt mer nyanserad uppfattning av begreppet farlig verksamhet, fanns det enligt departementschefen ingen anledning att ha någon väsentligt annan inställning än vid lagens tillkomst. Uttalandena föranledde inte någon erinran från riksdagens sida (bet. tredje lagutskottet 1970:LU84 s. 27).

Frågan är nu närmast om det sedan år 1970 skett sådana förändringar i samhället att en ändrad ståndpunkt är motiverad. Härvid måste beaktas även det ställningstagande som internationellt skett i fråga om produktansvar.

Elsäkerheten har med tiden blivit allt bättre. Antalet elolycksfall har minskat trots att användningen av el har ökat kraftigt. Anledningen torde främst vara att kraven på de elektriska anläggningarna har stigit och att allmänhetens förtrogenhet med hur de elektriska anläggningarna skall användas har ökat.

Även om elsäkerheten i Sverige således allmänt sett är god, måste produktion och överföring av elektrisk ström fortfarande anses vara en farlig verksamhet. Som nämnts i kapitel 6 inträffar enligt Elsäkerhetsverkets statistik årligen omkring 200 elolycksfall, varav cirka 10 med dödlig utgång. Elektriciteten orsakar också en stor mängd bränder. Man räknar med att elektriciteten svarar för ca 20 procent av alla brandskador och att det årliga värdet uppgår till storleksordningen drygt 300 miljoner kr. Vid bränder till följd av elektrisk ström omkommer årligen i medeltal fem personer.

Traditionellt har brukat framhållas att regler om skadestånd verkar på två sätt – preventivt och reparativt.

Den preventiva effekten uppstår genom att reglerna frammanar en viss försiktighet och därigenom bidrar till att förebygga skador. Överflyttningen av kostnaderna och förlusterna i anledning av en skada till den skadeståndsskyldige medför enligt preventionsteorin att antalet skadefall minskar. Den avhållande effekten uppnås under förutsättning att flertalet personer – eller i vart fall den grupp personer man vill

påverka – undviker ett handlande eller en underlåtenhet som kan medföra att de får betala skadestånd och att det är risken för skadeståndsskyldighet som förmår dem att bete sig så att skador inte uppstår. Det måste således finnas ett orsakssamband mellan risken att bli skadeståndsskyldig och beteendet, även om den enskilde kanske inte är medveten om detta samband. Ett system som motverkar att förlusten flyttas över på den som orsakat skadan skulle kunna öka risken för att skador uppstår. I vissa fall har också skadeståndsregler motiverats med att en viss placering av det slutliga kostnadsansvaret för skador kan medföra att ett färre antal skador inträffar. Det gäller bl.a. reglerna i produktansvarslagen. Produktansvarslagens regler är utformade så att skadeståndsskyldighet kan drabba dem som kan påverka produkternas säkerhet och skadeståndsansvaret förutsätts leda till ett mer intensivt skadeförebyggande arbete (prop. 1992/93:8 s. 25 f.). Olika uppfattningar råder i frågan hur stor den preventiva effekten är. Det har hävdats att ett skadeståndsansvar som är oberoende av vållande har en särskilt stark skadeförebyggande effekt eftersom den som bär strikt ansvar måste se till att skador inte inträffar för att undvika att få betala skadestånd – det räcker inte att visa all möjlig aktsamhet. Det strikta ansvaret markerar också samhällets syn på att produktion och överföring av elektrisk ström är farlig verksamhet. På det sättet kan företagens attityder till elsäkerheten påverkas.

I svensk ersättningsrätt har skadeståndsreglernas reparativa effekt framhållits som den viktigaste. Skadeståndsreglerna skall tillsammans med andra ersättningsystem medföra att faktiskt inträffade skador i möjlig mån ersätts ekonomiskt. Här spelar det strikta ansvaret fortfarande en viktig roll. Som sagts har framväxten av det moderna välfärdssamhället och den svenska ersättningsrätten gjort att skadeståndsrättens betydelse för att ersätta skadelidande har minskat högst betydligt. Enligt 5 kap. 1 § SkL omfattar skadestånd till den som tillfogats personskada ersättning för bl.a. sjukvårdskostnader och andra utgifter, inkomstförlust samt sveda och värk och lyte och men. Har personskadan lett till döden utgår enligt 5 kap. 2 § SkL ersättning för bl.a. förlust av underhåll. Avräkningsreglerna i SkL innebär emellertid att skadeståndsersättning oftast inte betalas ut för inkomstförlust eller för förlust av underhåll. Bestämmelserna i 5 kap. 3 § SkL innebär att avräkning skall ske när ersättningen för inkomstförlust bestäms, om den skadelidande med anledning av förlusten har rätt till ersättning som utgår på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller på grund av lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring, eller annan likartad förmån. Sjuklön eller pension som betalas av arbetsgivare på grund av anställningsavtal skall också avräknas. Detsamma gäller pension som utgår på grund av kollektiv tjänstepensionsförsäkring samt periodisk ersättning som utgår på grund av sådan olycksfalls- eller sjukförsäkring som har meddelats på grund

av kollektivavtal.

Det strikta ansvaret är emellertid långt ifrån betydelselöst på personskadesidan och en jämförelse med förhållandena år 1970 ger närmast vid handen att det kan antas att skadeståndsrättens betydelse kommer att öka. Detta av främst två skäl. För det första har Sveriges medlemskap i EU fört med sig att det finns större anledning än tidigare att beakta den internationella utvecklingen och då främst den europeiska. Det kan anses tveksamt om Sveriges i internationell jämförelse särpräglade ersättningsrätt fullt ut kan upprätthållas. Internationellt har det ansetts oacceptabelt att i sådan liten utsträckning som vi har gjort beakta skadeståndsrättens preventiva effekter. Det finns visserligen inga empiriska studier som kan visa att skadeståndsansvar förebygger skador på ett bra sätt men det är en vedertagen uppfattning att det finns en preventiv effekt. Särskilt stötande har det ansetts att socialförsäkringen bär en så stor del av kostnaderna för personskador. Inom EU kan inriktningen vad gäller farlig verksamhet sägas vara att den som bedriver verksamheten skall ha ett strängt skadeståndsansvar eventuellt i kombination med en skyldighet att ha ansvarsförsäkring. Det andra skälet till varför skadeståndsrättens betydelse antagligen kommer att öka är att det ur statsfinansiell synvinkel inte längre är realistiskt att räkna med sådana allmänna trygghetssystem som föresvävade lagstiftaren under 1970-talet. Det är knappast rimligt att tro att socialförsäkringarna i framtiden alltid kommer att ersätta skadelidande fullt ut. Tendensen är istället att det införs s.k. självrisker i socialförsäkringssystemen genom att det införs karens och ersättningsnivåerna sänks. Vad gäller sakskadorna torde liksom år 1970 gälla att de i allt väsentligt regleras försäkringsvägen. För sakskadorna har det strikta ansvaret betydelse för den s.k. kanaliseringen av ansvaret genom försäkringsgivarnas regressrätt som emellertid mycket sällan utnyttjas.

I utredningsarbetet har företrädare för elkraftbranschens organisationer deltagit. Vi har också haft en del direkta kontakter med företag inom elkraftbranschen. Det har inte framkommit annat än att företagen alltfjämt är beredda att bära ett strikt ansvar för person- och sakskadorna som orsakats av el. Det kan till och med sägas att kraftföretagen förordar ett bibehållande av det strikta ansvaret.

Med hänsyn till det anförda anser vi att det inte finns skäl att frångå principen om strikt skadeståndsansvar för person- och sakskada på elområdet. Huvudregeln bör alltså liksom hittills bygga på ett strikt ansvar. Däremot bör övervägas vilka ändringar som är påkallade vid en modernisering av ellagstiftningen, särskilt av hänsyn till den övergång till en mer konkurrensutsatt elmarknad som nu förestår men också av hänsyn till den internationella utvecklingen och den rättsutveckling som skett i fråga om skadestånd sedan år 1902.

Enligt den tidigare Ellagstiftningsutredningen, som år 1966 avgav betänkandet Lagstiftning om elektriska anläggningar (SOU 1966:39),

borde den allmänna regeln vara att varje anläggningsinnehavare skall bära ansvaret för sin anläggning. Uppkom skadan inomhus borde strikt ansvar gälla endast om spänningen var högre än 250 volt. Utomhus borde däremot innehavaren alltid vara strikt ansvarig och undantaget för skada inom inhägnad gård slopas.

Utredningen anförde till stöd för sin principiella uppfattning om fördelningen av ansvaret att det för att ett strikt ansvar skulle åläggas en eldistributör syntes vara ett rimligt krav att denne hade någorlunda goda möjligheter att avvärja skaderiskerna. Vid annans anläggning var dessa möjligheter som regel mycket begränsade. Enbart den omständigheten att eldistributören tillhandahöll en vara, som i vissa situationer kunde vara farlig, ansåg utredningen inte vara tillräcklig för att motivera ansvar, varhelst skadan inträffade. Att låta skadeståndsskyldigheten uppbäras endast av hänsyn till den skadades intresse att erhålla ersättning ansåg utredningen inte heller vara tillfredsställande. Installationsanläggningar för lågspänd ström var vanligen till hela sin sträckning förlagda inomhus, varvid risken för olycksfall ansågs liten. En ledning utomhus fick anses betydligt farligare.

När Ellagstiftningsutredningens förslag prövades anförde föredragande departementschefen att ansvaret inte borde läggas på ett led som har mindre genomsnittlig bärkraft än eldistributörerna. Ansvaret borde därför även i fortsättningen knytas till innehavet av anläggning med egen generator eller transformator (prop. 1970:139 s. 48). Undantaget från principen om strikt ansvar inom inhägnad gård borde enligt departementschefen slopas. Det strikta ansvaret borde vidare utsträckas till att omfatta alla inomhusanläggningar oavsett spänningens höjd. Riksdagen biföll propositionen utom i sistnämnda del (bet. tredje lagutskottet 1970:LU84 s. 27—30).

Bestämmelserna om den nya elmarknaden som träder i kraft den 1 januari 1996 kommer att medföra bl.a. att det görs en boskillnad mellan å ena sidan produktion och försäljning av el och å andra sidan överföring av el (nätverksamhet). Den som bedriver nätverksamhet skall ha skyldighet att ansluta anläggningar till sina ledningar och nät och att på skäliga villkor överföra el åt annan. På den nya elmarknaden kommer det att finnas producenter, innehavare av nät, säljare och kunder (förbrukare).

På den framtida elmarknaden kan det förekomma företag som uteslutande sysslar med att sälja el. Eftersom de inte kommer att ha något direkt inflytande över vare sig produktionsanläggningarna eller överföringsanläggningarna är det enligt vår mening inte motiverat att ålägga dem strikt ansvar för skador som orsakas av den el de säljer. Det strikta ansvaret bör som vi ser det även fortsättningsvis vara knutet till innehav av anläggning. Detta överensstämmer också med den grundläggande principen att strikt ansvar inte bör åläggas den som inte kan påverka risken för skada.

Vi menar således att endast den som innehar en elektrisk anläggning skall kunna åläggas strikt ansvar för skador orsakade av el. Frågan om strikt ansvar skall åläggas en innehavare av en elektrisk anläggning bör emellertid bedömas olika beroende på vilken typ av elektrisk anläggning det är fråga om. Vi behandlar denna fråga i det följande.

Produktionsanläggningar

Vad gäller produktionsanläggningar kan det inte komma i fråga annat än att innehavaren av en sådan anläggning – liksom för närvarande – i princip skall ha strikt ansvar för skador av ström från anläggningen. När det gäller sådana anläggningar gör sig emellertid liknande resonemang gällande som de som Högsta domstolen förde om strikt ansvar för "envar husägare eller hyresgäst" i samband med att ellagen infördes. Det skulle föra för långt samt inte fylla en rimlig funktion att ålägga små produktionsanläggningar, som företrädesvis används för privat bruk, ett strikt ansvar. Exempel på sådana anläggningar är små portabla reservkraftaggregat samt vind- och solenergianläggningar som är avsedda att försörja enstaka hus. Vi föreslår därför att endast de som innehar produktionsanläggningar där elegeneratoren har en märkeffekt som överstiger 50 kilovoltampere skall ha strikt ansvar för sina anläggningar. För innehavare av övriga mindre produktionsanläggningar bör SkL tillämpas.

Överföringsanläggningar

Även den som bedriver nätverksamhet bör bära strikt ansvar i verksamheten. Till nätverksamhet hör, förutom själva ledningsnätet bl.a. ställverk och transformatorer samt anordningar för anslutning av anläggningar och mätning av överförd effekt och energi. Nätet börjar i princip i inmatningspunkten eller inmatningspunkterna från produktionsanläggningar och upphör vid uttagspunkten eller uttagspunkterna till anläggningar för användning av el. I den mån det förekommer överföring av el vid sidan av reguljär nätverksamhet bör också strikt ansvar gälla. Strikt ansvar bör således åvila innehavare av överföringsanläggningar.

Strikt ansvar som omfattar andra anläggningar?

Frågan är nu närmast om den som innehar en produktionsanläggning eller en överföringsanläggning skall ha strikt ansvar även för skada som inträffar vid annan anläggning som tillförs el från den egna anläggningen. I praktiken gäller frågan främst om den som innehar en

överföringsanläggning skall ha strikt ansvar för skador som inträffar vid anslutna anläggningar till vilka nätägaren överför el.

I principfrågan är vi närmast böjda att ansluta oss till den tidigare Ellagstiftningsutredningens uppfattning att varje anläggningsinnehavare bör bära ansvaret för sin anläggning. Elsäkerheten är i huvudsak en fråga om hur anläggningarna utformas och underhålls. Ansvaret för skador bör främst ligga på den som har ett reellt inflytande över anläggningarnas underhåll och som således kan påverka risken för skada.

Den som innehar en överföringsanläggning har i praktiken inte någon möjlighet att ha tillsyn över anslutna anläggningar till vilka el överförs. Att elen tillförs en anläggning från överföringsanläggningen kan inte, då den är kvalitetsmässigt god, anses vara ett tillräckligt motiv för att innehavaren av överföringsanläggningen skall bära ansvaret. Inte heller den omständigheten att innehavare av överföringsanläggningar allmänt har större ekonomisk bärkraft än innehavarna av sådana anslutna anläggningar kan motivera detta.

Vår mening är således att en innehavare av en anläggning för användning av el i princip själv bör ansvara för de skador som orsakas av elektrisk ström från den egna anläggningen. Frågan är då om ansvaret bör vara strikt eller om allmänna skadeståndsregler bör gälla för skador som uppstår genom inverkan av ström från en sådan anläggning. I princip innebär det senare att ersättning för skada utgår endast när vårdslöshet från anläggningsinnehavarens sida kan styrkas. Frågan om strikt ansvar eller inte bör bedömas olika beroende på vilken typ av användaranläggning det är fråga om.

El med högre spänning än 250 volt¹

Innehavare av anläggningar för användning av el köper el av olika spänning. För närvarande finns i landet drygt 7 000 elkunder som köper el med högre spänning än 250 volt. Avgörande är i detta sammanhang vilken spänning som elen har i leveranspunkten, dvs. i gränsen mellan anläggningarna. Kunder som köper el med högre spänning än 250 volt torde undantagslöst vara företag. Omkring 50 procent av sådana leveranser sker till tillverkningsindustrier. De aktuella köparna har så gott som utan undantag egna transformatorer och därmed i princip strikt ansvar enligt nu gällande regler. Det finns enligt vår mening inte skäl att göra någon ändring i detta hänseende men kopplingen till innehav av egen transformator bör slopas. I stället bör det avgörande vara att anläggningen används för el med en

¹Där det i det följande anges 250 volt avses spänning om 250 volt mellan en ledare och jord eller vid icke direkt jordat system mellan två ledare.

spänning över 250 volt. Gränsen bör dras så att strikt ansvar gäller om leveransen till anläggningen sker vid en spänning som i leveranspunkten är högre än 250 volt. Till en sådan anläggning kan vara anslutna en eller flera andra anläggningar, där el används som har högre eller lägre spänning än 250 volt. Om anläggningarna har samme innehavare, bör de betraktas som en och samma anläggning. Det strikta ansvar som gäller för "huvudanläggningen" bör sålunda gälla i hela anläggningen. Att göra skillnad i fråga om ansvar när det gäller skador – kanske helt likartade – som inträffar vid vad som kan anses som en och samma anläggning skulle medföra betydande komplikationer vid skaderegleringen. Det finns starka skäl att undvika obestämda och svårtolkade regler.

El med spänning om högst 250 volt

Totalt sker för närvarande drygt 5 miljoner elleveranser med en spänning av högst 250 volt till anläggningar för användning av el i bostäder, kontor, hantverkslokaler m.m. För sådana inomhusanläggningar som tillförs el med en spänning av högst 250 volt gäller idag som huvudregel ett ansvar för skador som orsakas av vårdslöshet. Strikt ansvar kan dock förekomma på grund av reglerna om produktansvar (se avsnitt 7.5). När det gäller utomhus belägna anläggningar för användning av el som tillförs el med en spänning av högst 250 volt gäller nu ett strikt skadeståndsansvar för distributören av el till sådan anläggning.

I likhet med vad som för närvarande gäller bör huvudregeln vara att innehavare av nu nämnda inomhusanläggningar inte har strikt ansvar för skador orsakade av elektrisk ström från anläggningen. Inte heller för skador som uppstår på grund av ström om högst 250 volt vid utomhus belägna anläggningar för användning av el finns det tillräcklig anledning att stadga strikt ansvar. Det finns flera skäl för det. Ett skäl hänger samman med att innehavarna av sådana anläggningar till övervägande del är privatpersoner; enskilda som inte är näringsidkare bör inte utan mycket starka skäl åläggas strikt ansvar. Det kan också sättas i fråga om skaderiskerna är så mycket större utomhus än inomhus. Avgörande för risken, främst för personskada, torde i stället vara hur tillgänglig anläggningen är, under vilken tillsyn den står och vilka skyddsåtgärder som vidtagits. Önskemålet att enhetliga regler bör gälla beträffande ansvaret för skador av ström måste också tillmätas viss vikt. Den rättstekniska förenkling av systemet som uppstår härigenom förstärker de enskilda argumenten för denna lösning.

De anläggningar där strikt ansvar enligt vårt förslag inte kommer att gälla är således anläggningar avsedda för användning av el som i leveranspunkten tillförs el med en spänning av högst 250 volt.

Svagströmsanläggningar

Enligt nuvarande regler har inte innehavare av svagströmsanläggningar strikt ansvar utan sådant ansvar åvilar endast innehavare av starkströmsanläggningar. Svagströmsanläggningar kan i princip inte orsaka skada genom inverkan av ström om det inte är så att strömmen inkommit från en starkströmsanläggning. Enligt vår mening bör även fortsättningsvis innehavaren av den starkströmsanläggning från vilken svagströmsanläggningen tillförts ström svara strikt för skada som i sådant fall kan uppkomma.

Undantaget för händelse av högre hand

Sedan ellagens tillkomst har gällt att en anläggnings innehavare inte är ansvarig för skada som tillkommit genom "händelse av högre hand". Undantaget gäller dock endast under förutsättning att föreskrivna skyddsåtgärder vidtagits. Enligt förarbetena till ellagen syftar undantaget på olyckor som uppkommit genom övermäktiga naturkrafter som orkaner av i vårt klimat sällspord styrka, jordbävningar eller åskslag av oberäknelig intensitet.

Undantag för force majeure finns, förutom i ellagen, bl.a. i 11 § atomansvarighetslagen (1968:45), 3 § andra stycket oljeansvarighetslagen (1973:1198), och 5 kap. 1 § andra stycket järnvägstrafiklagen (1985:192). De två förstnämnda lagarna grundar sig på internationella konventioner.

Undantaget i ellagen är ålderdomligt och har en så begränsad räckvidd att det nästan helt saknar praktisk betydelse. Frågan är närmast om det i den nya ellagstiftningen bör finnas en bestämmelse som föreskriver undantag för force majeure efter mönster av vad som stadgas i annan lagstiftning om skadestånd. Då man i svensk rätt i allmänhet varit restriktiv till undantag för force majeure har vi stannat för att det nuvarande undantaget för högre hand inte ersätts av någon ny bestämmelse.

Försäkringsersättning och skadestånd

Att en skadelidande har rätt till skadestånd är till föga nytta för honom om den skadeståndsskyldige inte förmår att betala skadeståndet. Bristande betalningsförmåga kan ofta finnas hos enskilda och mindre företag. Om skadeståndsbeloppet är mycket stort kan det givetvis förekomma att även större företag har svårt att betala det. Dessa problem gäller oavsett på vilken grund skadeståndsskyldigheten vilar. Strikt skadeståndsansvar föreskrivs dock främst för att tillgodose den skadelidandes behov att få skadan ersatt och det är därför otill-

fredsställande om reglerna om strikt ansvar visar sig onyttiga för den drabbade av den anledningen att skadeståndet inte betalas ut.

En ansvarsförsäkring fyller det dubbla syftet att skydda både den skadelidande och den skadevållande. För den sistnämnde ersätts risken av att drabbas av ett ekonomiskt förödande skadeståndsanspråk av en jämn skyldighet att betala premier. En försäkring innebär att den skadelidande med nästan total säkerhet kan påräkna ersättning.

Vad gäller företag bör man kunna räkna med att de i allmänhet har ansvarsförsäkringar som täcker skadeståndsansvar enligt lag, oavsett vad grunden för detta är. En sådan försäkring ingår i de flesta företagsförsäkringar. Vi har övervägt frågan om det finns anledning att införa bestämmelser som stadgar skyldighet för den som i en näringsverksamhet producerar eller överför elektrisk ström (främst nätverksamhet) att teckna ansvarsförsäkring som täcker det strikta ansvaret. Så bör ske om det kan befaras att de ansvariga i mer betydande omfattning saknar erforderligt försäkringsskydd. Vi anser emellertid inte att det med hänsyn till elkraftbranschens struktur (företagens storlek och bärkraft) och dess benägenhet att teckna försäkring är påkallat att införa en sådan skyldighet. När det gäller nätverksamhet sker även en lämplighetsprövning av de företag som ansöker om koncession. Den prövningen torde säkerställa att de företag som bedriver nätverksamhet är seriösa.

Av hushållen har ca 95 procent någon form av hemförsäkring. Andelen är lägre bland hyresgäster. Dessa torde emellertid endast undantagsvis kunna anses inneha elektriska anläggningar. Enskilda hushåll torde i princip aldrig med de regler som vi föreslår bära strikt ansvar för elskador. Småhusägare torde så gott som samtliga ha ett tillfredsställande försäkringsskydd för skador som drabbar utomstående inom fastigheten såväl inomhus som utomhus. De skadelidande kommer alltså att i mycket stor utsträckning få ersättning försäkringsvägen både när den ersättningsskyldige ansvarar strikt och i de fall han har ansvar för vårdslöshet. Vidare torde uppkomna skador kunna ersättas genom försäkringar på den skadelidandes sida.

7.5 Produktansvar vid elskador

7.5.1 Gällande rätt

Den 1 januari 1993 trädde produktansvarslagen och produktansvarsbestämmelserna i 4 a § och 4 b § ellagen i kraft. De ändringar som då genomfördes har sin grund i det tidigare nämnda EG-direktivet om produktansvar (85/374/EEC), se avsnitt 7.2.

Vid direktivets anpassning till svensk rätt begränsades produktansvarslagens tillämpningsområde till lösa saker. Eftersom ellagen sedan

tidigare innehöll regler om skadestånd för skador orsakade genom inverkan av elektrisk ström ansågs lämpligast att också föra in bestämmelser om produktansvar avseende elektrisk ström i den. På så sätt skulle skadeståndsreglerna angående elektrisk ström bli samlade i en författning. Detta innebar att vissa preciseringar av begreppen krävdes för att bestämmelserna om produktansvar i ellagen skulle bli begripliga. Därvid iaktogs en stor försiktighet för att bestämmelserna inte skulle avlägsna sig från direktivets innebörd. Vidare lades produktansvarslagens regler, så långt som möjligt, till grund för bestämmelsernas utformning.

I det lagstiftningsärende som ledde till införandet av produktansvarsbestämmelserna i ellagen konstaterades att förslaget innebar en provisorisk reglering i avvaktan på en ny ellagstiftning och att bestämmelserna senare skulle arbetas in i den nya ellagstiftningen som skulle utarbetas.

4 a § ellagen avser enbart skador som orsakats av att den elektriska strömmen i sig har brister i kvalitet, vilket i detta sammanhang benämns säkerhetsbrist. Därmed avses att den elektriska strömmen inte är så säker som skäligen kan förväntas. Begreppets närmare innebörd har inte preciserats och vid bestämmelsens tillkomst (prop. 1991/92:135 s. 7 f.) ansågs inte heller lämpligt att göra det eftersom man menade att försiktighet måste iaktas för att inte avlägsna sig från direktivets EG-rättsliga innebörd. Departementschefen anförde emellertid att de normer för skälig kvalitetsnivå på levererad ström, som var under utveckling, kunde förväntas få stor betydelse i detta sammanhang samt vidare att vissa brister i kvalitet hänger samman med s.k. systemfel, vilket innebär att sådana risker godtas av samhället (s. 20 nämnda prop.).

Som redan nämnts bör det observeras att elektriska apparater är lösa saker, även om dessa infogats eller på annat sätt blivit en beståndsdel i lös eller fast egendom, och att produktansvaret beträffande sådana apparater regleras i produktansvarslagen. Även skador som uppkommer till följd av felaktigheter i en elektrisk anläggning kan mycket väl falla under produktansvarslagens tillämpningsområde. Det bör observeras att en elektrisk anläggning endast i rena undantagsfall torde anses vara en lös sak. Begreppet lös sak används i produktansvarslagen i dess vedertagna juridiska betydelse, dvs. varje slag av rörligt fysiskt föremål. För att något skall anses vara en elektrisk anläggning krävs i princip att det är något uppbyggt och stationärt samt inte till omfattningen alltför obetydligt. Produktansvarslagen torde dock kunna tillämpas om en produkt som infogats i en elektrisk anläggning är defekt (har en säkerhetsbrist) men inte om anläggningen sammanfogats av i och för sig säkra produkter som byggs ihop på ett sådant sätt att anläggningen blivit farlig. Följande exempel kan illustrera detta. En tillverkare av elektriska kablar och kraftledningsstolpar – som också åtar sig att på entreprenad uppföra kraftledningar – levererar ett antal

defekta beståndsdelar till en kraftledning (kablar och upphängningsanordningar). Kraftledningen blir på grund av de undermåliga beståndsdelarna farlig och en skada orsakas på grund av det. I nu anfört fall torde en skadelidande kunna åberopa produktansvarslagen och begära skadestånd på grund av att en säkerhetsbrist hos kablarna och upphängningsanordningarna orsakat en skada. Däremot kan en skadelidande inte åberopa produktansvarslagen, om tillverkaren av kablar och andra beståndsdelar levererar säkra beståndsdelar till kraftledningen men entreprenören bygger anläggningen på ett olämpligt sätt och anläggningen orsakar skador.

Produktansvarsreglerna är till för att stärka den enskildes skydd mot att drabbas av skador som orsakas av brister hos produkter. Skadestånd enligt 4 a § ellagen, liksom enligt produktansvarslagen, skall därför ersätta personskada och sakskada på egendom som till sin typ vanligen är avsedd för enskilt ändamål, om den skadelidande vid tiden för skada också använde egendomen huvudsakligen för sådant ändamål. Personskador torde dock sällan orsakas av fel på den elektriska strömmen som sådan. När det gäller skador på egendom innebär begränsningen till enskilt bruk bl.a. att näringsidkare som har känslig maskinell utrustning inte kan få ersättning för uppkomna skador enligt ellagens produktansvarsregler.

En förutsättning för skadeståndsansvar enligt 4 a § ellagen är att strömmen satts i omlopp från en anläggning med egen generator eller transformator. Detta torde i praktiken innebära att produktansvaret som regel faller på eldistributören. Strömmen måste anses vara satt i omlopp av denne när den lämnar hans anläggning. Även om kraften köps från en producent omvandlas den i distributörens transformator och någon möjlighet att identifiera ström finns inte. Det bör noteras att undantag från produktansvaret inte görs för innehavare av svagströmsanläggningar med egen generator eller transformator.

Sätta i omlopp är ett uttryck som inte är särskilt näraliggande när det gäller elektricitet. Begreppet har tagits från produktansvarslagen som i sin tur tagit över begreppet från EG-direktivet, "put into circulation". När det gäller lösa saker får principen anses vara att ansvaret för en produkt inträder när den ansvarige släpper produkten från sig genom att överlämna den till nästa led i tillverknings- eller distributionskedjan eller till den slutlige användaren. När det gäller elektricitet torde den rimliga tolkningen av begreppet vara att den elektriska strömmen har satts i omlopp när den har lämnat en elektrisk anläggning och tillförts en annan eller när den på annat sätt tillhandahålls från anläggningen.

Skadeståndsskyldigheten enligt 4 a § ellagen har undantag som anges i 4 b §.

En förutsättning för skadeståndsskyldighet är enligt 4 b § ellagen att strömmen satts i omlopp i en näringsverksamhet. Tanken är att ansvaret skall kanaliseras till kostnadsbärare som förmår att betala

ersättningsbeloppen och som kan "pulvrисera" kostnaden genom att behandla den som en kostnad i rörelsen. Vad som torde krävas rent allmänt för att en tillverkare skall undgå produktansvar är att denne visar att produkten varken framställts av honom för försäljning eller annan form av distribution i ekonomiskt syfte eller framställts eller distribuerats av honom inom ramen för en näringsverksamhet.

Skadeståndsskyldighet enligt 4 a § föreligger inte heller om innehavaren av den anläggning som avses gör sannolikt att säkerhetsbristen inte fanns när han satte strömmen i omlopp. Vad som här torde avses är att innehavaren för att undgå ansvar måste göra sannolikt att strömmen var så säker som skäligen kan krävas när den lämnade hans anläggning.

Vidare föreligger inte skadeståndsskyldighet om det visas att säkerhetsbristen beror på att den elektriska strömmen måste stämma överens med tvingande föreskrifter som har meddelats av en myndighet eller att det var omöjligt att upptäcka säkerhetsbristen med hänsyn till det vetenskapliga och tekniska vetandet då strömmen sattes i omlopp. Dessa båda undantag torde dock sakna större praktisk betydelse och berörs inte närmare.

Regeln i 4 a § ellagen har inte gjorts exklusiv i förhållande till huvudregeln i 4 § om strikt ansvar. Eftersom 4 § ellagen i princip är tillämplig även på skador som orsakas av bristande kvalitet i den elektriska strömmen som sådan kan de båda bestämmelserna i princip bli tillämpliga på samma skada. Utom i de fall där undantag från det strikta ansvaret stadgas i 4 §, dvs. undantaget för inomhus belägna förbrukningsanläggningar som tillförs ström med en spänning som understiger 250 volt, är bestämmelsen i 4 § ellagen mer förmånlig för den skadelidande eftersom bestämmelsen i 4 a § ellagen förutsätter att den elektriska strömmen inte är så säker som skäligen kan förväntas. Detta får anses innebära att en standardavvikelse av visst mått krävs.

7.5.2 Överväganden

Vi föreslår:

** Produktansvaret skall åvila innehavare av elektriska anläggningar för produktion och överföring av el.*

Som nämnts i det föregående avsnittet finns det ett EG-direktiv om produktansvar från år 1985. Detta direktiv ligger bakom produktansvarsbestämmelserna i ellagen och produktansvarslagen. I artikel 13 i EG-direktivet stadgas att direktivet inte inverkar på de rättigheter som en skadelidande kan ha enligt de rättsregler om ansvar i och utom avtalsförhållanden eller enligt de särskilda ansvarsregler, som gäller när direktivet meddelas. I Sverige kan vi således behålla och modernisera det gällande strikta ansvaret på elområdet till skydd för skadelidande.

dande, alltefter vad som anses lämpligt.

Det ankommer inte på den svenska lagstiftaren att tolka EG-direktivet om produktansvar. Bedömningen av om de svenska reglerna står i överensstämmelse med de uppställda kraven förutsätter emellertid en tolkning, eftersom kraven måste identifieras. Den slutliga uttolkningen av EG-rättens innehåll åvilar och tillkommer dock exklusivt EG-domstolen. Som anges i förarbetena till produktansvarsbestämmelserna i ellagen (prop. 1991/92:135 s. 7) är det aktuella direktivet skrivet med inriktning på produkter i vanlig mening, varmed i gängse språkbruk torde förstås i första hand lösa saker. Direktivet innehåller ingenting annat om elektrisk ström än en mening där det anges att i begreppet produkt innefattas elektricitet. Någon egentlig ledning för hur direktivet skall tillämpas på elektrisk ström ger direktivets lydelse således inte.

När produktansvarsreglerna infördes i ellagen betonade departementschefen att regleringen utgjorde ett provisorium i avvaktan på en ny ellagstiftning och att bestämmelserna skulle arbetas in i den nya ellagstiftningen som skall utarbetas. I huvudsak får produktansvarsreglerna i ellagen anses överensstämma med de krav EG-direktivet ställer. Det skall nämnas att begreppet säkerhetsbrist har varit föremål för kritik. Att närmare försöka tolka begreppet låter sig dock enligt vår mening inte göras mot bakgrund av vad departementschefen anförde vid lagstiftningsarbetet om olämpligheten av att närmare försöka tolka innebörden av begreppet.

Det bör dock, mot bakgrund av de förslag som lämnats i det föregående och med beaktande av att regleringen så nära som möjligt skall överensstämma med EG-direktivet, övervägas på vilka subjekt produktansvaret skall ligga. EG-direktivets grundläggande princip är att den som inom ramen för en näringsverksamhet tillverkar en produkt skall vara strikt ansvarig för skador som orsakas av en defekt i produkten. Det strikta ansvaret är således kanaliserat i första hand till den som typiskt sett befinner sig i en sådan position att han kan bestämma över produktens beskaffenhet och som ofta har ekonomiska resurser att bära skadeståndsansvaret. Ett syfte med produktansvaret, förutom att en skadelidande skall få ersättning för skada, är således att skapa incitament för säkerhetsarbete för att på så sätt höja produktsäkerheten. De som, när det gäller elektrisk ström, närmast får anses vara de som uppfyller nu nämnda förutsättningar och som således bör bära ett sådant ansvar som nu nämnts är innehavare av elektriska anläggningar för produktion och överföring av el, dvs i princip de som bedriver näringsverksamhet med ström. Hos dessa torde finnas den största möjligheten att påverka riskerna och de har även den ekonomiska bärkraften som får anses vara en förutsättning för produktansvar. Genom att lägga produktansvaret på innehavare av produktions- och överföringsanläggningar torde EG-direktivets krav bäst uppfyllas. Härigenom slopas således kopplingen till innehav av

egen generator eller transformator för skadeståndsansvar, men någon omflyttning av skadeståndsansvaret jämfört med vad som nu gäller torde detta inte innebära.

Innehavare av svagströmsanläggningar kommer inte att omfattas av produktansvaret eftersom svagströmsanläggningar inte kan orsaka skada. Svagströmsanläggningar är ju enligt definition anläggningar som är ofarliga för person eller egendom.

Vidare bör begreppet "sätta ström i omlopp" slopas. Som nämnts är begreppet främmande när det gäller elektrisk ström. Med uttrycket torde vad gäller ström avses att den lämnar en elektrisk anläggning och tillförs en annan eller på annat sätt tillhandahålls från anläggningen.

Som redan framgått står det en skadelidande fritt att åberopa andra grunder än produktansvaret för sitt anspråk på skadestånd, även i fråga om skador som i och för sig faller inom tillämpningsområdet för produktansvarsreglerna. En sådan "överlappning" vad gäller tillämpligheten av skadeståndsregler har inte ansetts medföra särskild olägenhet och har för den skadelidande rent av ansetts vara en fördel. Det är som regel mest gynnsamt för en skadelidande att kräva skadestånd enligt en rättsregel som stadgar strikt ansvar för någon att ersätta skada. Den som lidit skada på grund av säkerhetsbrist i elektrisk ström har således möjlighet att välja vilken grund han vill åberopa för rätt till skadestånd. Denna valmöjlighet bör kvarstå.

7.6 Vissa gemensamma frågor

7.6.1 Skadeståndets bestämmande

* *Vi föreslår ingen ändring.*

Gällande rätt

I 8 § första stycket ellagen regleras hur ersättning för skada skall bestämmas. Har skada uppkommit som skall ersättas enligt huvudregeln om strikt ansvar (4 §) eller enligt produktansvarsregeln (4 a §) tillämpas 5 kap. SkL.

En särskild regel om självrisk vid bestämmande av ersättning för sakskada enligt 4 a § ellagen finns i 8 § andra stycket ellagen. Då skall ett belopp om 3 500 kr räknas av. Bestämmelsen, som har sin motsvarighet i produktansvarslagen, har sin grund i EG-direktivet om produktansvar från år 1985 och har som syfte att undvika tvister rörande smärre skador.

Den grundläggande principen vid skadeståndsberäkning kan allmänt sägas vara att skadeståndet skall sätta den skadelidande i samma

ekonomiska ställning som om ingen skada inträffat. Detta förutsätter en bedömning av hur ställningen skulle ha varit om ingen skada inträffat och sedan en jämförelse med den situation som uppstått genom skadan, en s.k. differensbedömning. Regleringen i 5 kap. SkL bygger på denna princip.

Där anges bl.a. vilka poster som ersätts vid personskada — sjukvårdskostnad och andra utgifter, inkomstförlust samt sveda och värk eller annat stadigvarande men samt olägenheter (1 §) — och vid sakskada — värde eller reparationskostnad och värdeminskning, annan kostnad samt inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet (7 §). I 5 kap. skadeståndslagen finns också bestämmelser om när skadestånd för inkomstförlust eller förlust av underhåll skall påverkas av att den skadelidande uppbär andra förmåner på grund av skadan (3 §).

Överväganden

Det finns som vi ser det ingen anledning att beräkning av skadestånd skall ske efter andra principer än de nuvarande. Någon ändring bör alltså inte ske.

7.6.2 Skadelidandes medverkan

Vi föreslår:

- * 6 kap. 1 § SkL skall tillämpas om den skadelidande har medverkat till att sakskada uppkommit, vilken skall ersättas enligt huvudregeln om strikt ansvar.
- * Övriga regler om inverkan av den skadelidandes medverkan till skadans uppkomst behålls.

Gällande rätt

Enligt 6 kap. 1 § SkL kan skadestånd med anledning av personskada jämkas om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden kan skadeståndet till de efterlevande jämkas om den skadelidande uppsåtligen medverkat till dödsfallet. Jämkning sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt. Vad gäller skadestånd med anledning av sakskada föreskrivs i samma bestämmelse att skadestånd kan jämkas om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. Jämkning sker efter samma grunder som beträffande personskada.

Enligt 7 § första stycket ellagen skall 6 kap. 1 § SkL tillämpas i fråga om personskada som skall ersättas när strikt ansvar enligt

huvudregeln i 4 § ellagen föreligger. När det gäller sakskada som skall ersättas enligt samma bestämmelse är en elektrisk anläggnings innehavare fri från skadeståndsskyldighet, om den skadelidande genom överträdelse av gällande föreskrifter eller annan grov vårdslöshet själv vållat skadan eller om skadan föranletts av att han underlåtit att fullgöra sina skyldigheter mot den elektriska anläggningens ägare eller innehavare.

Vid skadestånd enligt produktansvarsbestämmelsen i 4 a § ellagen skall enligt 7 § tredje stycket ellagen sådant jämkas efter vad som är skäligt, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. Detta överensstämmer med vad som stadgas i 10 § produktansvarslagen och med EG-direktivet. Det kan nämnas att departementschefen i propositionen med förslag till produktansvarslag (prop. 1990/91:197 s. 61—64) anförde att SkL:s regler om medvållande, som är mer gynnsamma för skadelidande, borde gälla även i fråga om produktansvar och hänvisade då till EG-direktivets artikel 13. Vid riksdagsbehandlingen av förslaget ansågs emellertid att produktansvarslagstiftningen inte borde avvika från EG-direktivet på denna punkt.

Överväganden

När det gäller person- och sakskada som skall ersättas enligt regeln om produktansvar bör medvållandebestämmelsen, liksom nu, överensstämma med EG-direktivet och således korrespondera med motsvarande bestämmelse i 10 § produktansvarslagen.

Vi anser vidare att medvållandebestämmelserna i SkL bör gälla vid personskada som inte omfattas av särregleringen för produktansvar. Någon ändring på denna punkt bör alltså inte ske.

När det gäller sakskada som inte omfattas av särregleringen för produktansvar gäller enligt 7 § ellagen principen att antingen utgår fullt skadestånd eller inget alls. Huruvida skadestånd eller inte skall utgå är beroende av vilken grad av vårdslöshet som har förekommit på den skadelidandes sida. Har den skadelidande handlat grovt vårdslöst erhåller han ingen ersättning överhuvudtaget. Vid vårdslöshet som inte är grov utgår full ersättning. I ett särskilt yttrande i rättsfallet NJA 1948 s. 182 anförde justitierådet Karlgren (sin tids främste skadeståndsexpert) att principen allt eller intet som uttrycks i bestämmelsen måste anses otillfredsställande. Bestämmelsen kritiserades också av Skadeståndskommittén i betänkandet Skadestånd V (SOU 1973:51). Kommittén anförde (s. 250) att bestämmelsen syntes diskutabel; det stämde inte väl med kommitténs allmänna inställning till verkan av den skadelidandes medverkan, att grov vårdslöshet från den skadelidandes sida skulle medföra att skadeståndsansvaret helt föll bort, särskilt om därmed jämställdes alla fall av överträdelser av

gällande föreskrifter. Kommittén ansåg emellertid att det låg utanför utredningsuppdraget att föreslå någon ändring i denna del.

Vi instämmer i kritiken av bestämmelsen och föreslår att 6 kap. 1 § SkL görs tillämplig också beträffande sakskada.

7.7 Skadeståndsansvaret elektriska anläggningar emellan m.m.

Vi föreslår:

- * *Skadeståndsansvaret när en elektrisk anläggning skadats eller dess drift störts genom inverkan av el från en annan sådan anläggning skall fortfarande grundas på ett ansvar för vårdslöshet.*
- * *Sådant skadeståndsansvar skall inte längre regleras i ellagstiftningen utan SkL skall gälla. Ersättning för ren förmögenhetsskada vid driftstörning skall dock kunna utgå.*
- * *En innehavare av en elektrisk starkströmsanläggning skall inte ha strikt ansvar om det är en naturgasledning för vilken koncession krävs enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar som skadats genom inverkan av el från den elektriska anläggningen.*

Gällande rätt

Huvudregeln enligt ellagens skadeståndsregler är att strikt ansvar föreligger för skador orsakade av elektrisk ström. Skada på elektrisk anläggning eller störning av dess drift som orsakats av elektrisk ström ersätts dock inte såsom skada på annans egendom, dvs. strikt ansvar enligt 4 § ellagen gäller inte. Uttrycket "drift störts" syftar närmast på induktionsstörningar i teleanläggningar. Störningen förutsätter inte att skada uppstått på en ledning, en motor eller något annat föremål.

Har en elektrisk anläggning skadats eller driften störts genom inverkan av ström (överledning eller induktion) från en annan elektrisk anläggning gäller enligt 6 § första stycket ellagen att innehavaren av den anläggning från vilken den skadegörande strömmen utgått är skyldig att betala skadestånd, om han underlåtit att vidta de skyddsåtgärder som ankommit på honom (jfr 5 § ellagen) eller om annars skadan eller störningen föranletts av vårdslöshet vid utförandet av hans anläggning eller vid dess skötsel.

Det kan också inträffa att skada eller störning uppstår på den anläggning som strömmen gått ut från. Om skadan eller störningen föranletts av vårdslöshet vid den andra anläggningens utförande eller skötsel, skall den anläggningens innehavare ersätta skadan eller förlusten.

Om vårdslöshet har förekommit vid båda anläggningarnas utförande

eller skötsel, kan rätten bestämma hur skadan eller förlusten skall drabba vardera sidan (6 § andra stycket ellagen).

Skadeståndsansvaret förutsätter således alltid vårdslöshet. Ersättningskyldigheten omfattar både egendomsskador och, vid driftstörning, ren förmögenhetsskada.

Att ersättning för skada på annan elektrisk anläggning utgår endast vid vårdslöshet kan medföra att en anläggningshavare från vars anläggning skadegörande ström utgått kan bli skadeståndsskyldig både enligt reglerna om strikt ansvar i 4 § ellagen och enligt reglerna om vållande i 6 § ellagen. Har exempelvis inverkan av ström från en elektrisk anläggning orsakat skada på en annan elektrisk anläggning och en industrianläggning, i vilken den elektriska anläggning som skadats finns, på grund härav brinner ned skall den elektriska anläggningen ersättas endast vid vållande medan strikt ansvar kan föreligga för industrianläggningen.

Bestämmelserna i 6 § ellagen jämkades år 1958 i samband med att reglerna om skyldighet att vidta och bekosta skyddsåtgärder ändrades men har i övrigt varit oförändrade sedan år 1902.

Förslag om att införa strikt ansvar i förhållandet mellan starkströms- och svagströmsanläggningar prövades åren 1938 och 1958 (prop. 1938:137 s. 52, 65—67 och 70 och 1958:153 s. 50—53). Ett förslag av den tidigare Ellagstiftningsutredningen prövades år 1970. Enligt det skulle högspänningsanläggningar, dvs. anläggningar med högre spänning än 250 volt, ha strikt ansvar i förhållande till andra elektriska anläggningar (prop. 1970:139 s. 50—52). Som redan framgått har prövningen vid dessa tillfällen utmynnat i att någon ändring i de år 1902 antagna principerna för skadestånd elektriska anläggningar emellan inte genomförts.

Överväganden

Som framgått ansågs redan vid tillkomsten av 1902 års lag att ersättningskyldigheten anläggningsinnehavare emellan borde bygga på ett ansvar för vårdslöshet. Det kan i och för sig övervägas att införa bestämmelser om strikt ansvar även i dessa fall, särskilt om skadorna uppstår på en anläggning för användning av el. Vi anser dock att ansvaret som hittills bör grundas på vårdslöshet.

Nästa fråga är om skadeståndsansvaret elektriska starkströmsanläggningar emellan fortfarande skall regleras i ellagstiftningen eller om SkL:s regler skall gälla.

Den tidigare Ellagstiftningsutredningen anförde i sitt betänkande att ersättningsanspråk som grundades på vårdslöshet utan olägenhet kunde regleras med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser (SOU 1966:39 s. 87 och 114). Utredningen föreslog därför att specialbestämmelserna om ersättning för skada mellan anläggningar

skulle utgå ur lagen utan att ersättas. Departementschefen framhöll emellertid (prop. 1970:139 s. 52) att ansvaret för "vårdslöshet vid anläggningens utförande eller skötsel" innebar ett ansvar för anställdas vållande som gick långt utöver det principalansvar som dittills erkänts i skadeståndsrättslig praxis. Detta ansvar borde komma till uttryck i lagen.

Vid tiden för 1970 års lagstiftningsärende torde ha gällt att arbetsgivaren ansvarade för arbetstagares vållande bara om den vållande tillhörde drifts- eller arbetsledningen eller hade en från risksynpunkt särskilt ansvarsfull befattning. Numera är enligt 3 kap. 1 § SkL en arbetsgivare generellt ansvarig för arbetstagares vållande. Enligt den bestämmelsen skall nämligen den som har arbetstagare i sin tjänst ersätta person- eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten. Det finns alltså inte av det skäl som departementschefen anförde år 1970 anledning att bibehålla specialregleringen.

I prop. 1958:153 s. 50 framhölls att den som innehar en elektrisk anläggning ansvarar även för sådan ovarsamhet vid anläggningens utförande eller skötsel, som förekommit innan han tillträdde anläggningen. Vi vill med anledning härav påpeka att den som innehar en bristfällig anläggning, oavsett när bristen uppkommit är skyldig att tillse att den åtgärdas.

Enligt 6 § första stycket ellagen utgår vid driftstörning ersättning för s.k. ren förmögenhetsskada. Som tidigare redovisats avses med sådan skada förlust som uppstår utan att ha förmedlats av person- eller sakskada. Huvudregeln i SkL innebär att ren förmögenhetsskada ersätts bara om den vållats genom brott (2 kap. 2 § SkL). Ellagen går alltså i detta hänseende längre än skadeståndslagen. Vi anser att ersättning för ren förmögenhetsskada vid driftstörning även i fortsättningen bör kunna utgå enligt den nya ellagstiftningen. I övrigt finns inte anledning att särskilt reglera skadeståndsansvaret elektriska anläggningar emellan i den nya ellagstiftningen utan SkL bör gälla. Med hänsyn till vad som nyss sagts angående ansvar för arbetstagare och skyldighet att tillse att brister avhjälpas innebär detta inte någon egentlig ändring i sak.

Vad gäller jämkning av skadestånd på grund av medvållande (6 § andra stycket ellagen) anser vi att 6 kap 1 § SkL utan olägenheter kan tillämpas.

I detta sammanhang bör även skadeståndsansvaret för skador på *koncessionspliktiga naturgasledningar* beröras. Vi har i kapitel 6 föreslagit att innehavare av elektriska anläggningar skall vidta skyddsåtgärder gentemot koncessionspliktiga rörledningar för transport av naturgas som tillkommit före den elektriska anläggningen. Om en elektrisk anläggning uppförs bör således innehavaren av anläggningen vara skyldig att vidta skyddsåtgärder såväl gentemot andra elektriska anläggningar som gentemot en redan befintlig sådan rörledning. Då

skador orsakade av elektrisk ström på elektriska anläggningar inte omfattas av strikt ansvar utan ersätts enligt SkL:s regler bör, för att erhålla så enhetliga regler som möjligt, även för skador orsakade av ström på befintliga naturgasledningar SkL tillämpas. Skulle innehavaren av den elektriska anläggningen underlåta att vidta erforderliga skyddsåtgärder och skada uppkommer på rörledningen, får anläggningsinnehavaren anses ha förfarit vårdslöst och således bli skadeståndsskyldig.

I likhet med vad som gäller mellan elektriska anläggningar bör undantaget från strikt ansvar i förhållande till nu aktuella rörledningar gälla oavsett om rörledningen tillkommit före eller efter den elektriska anläggningen.

7.8 Regressrätt

Vi föreslår:

** Regressrätten vid skador orsakade av el skall inte längre regleras i ellagstiftningen. Den skall i stället följa de allmänna, icke lagfästa, principerna.*

Gällande rätt

Om en elektrisk anläggnings innehavare har utgett ersättning för skada har han enligt 12 § ellagen regressrätt mot den som vållat skadan. Denna bestämmelse gäller om inget annat föränledes av 9 § ellagen.

Enligt 9 § första stycket ellagen har den innehavare som har betalat ersättning för skada rätt att av en annan anläggnings innehavare söka åter vad han betalat, under förutsättning att skadan orsakats genom ström som genom induktion eller överledning eller eljest på ej åsyftat sätt kommit in från den andra anläggningen och skadan var vållad genom vårdslöshet vid den sistnämnda anläggningens utförande eller skötsel.

Om vårdslöshet vid utförande eller skötsel förekommit även vid den anläggning som är primärt skadeståndsskyldig får rätten, med avseende på de fel som begåtts på båda sidor, bestämma med hur stort belopp ersättningen slutligen skall betalas av vardera sidan.

Om ingen sida varit vårdslös skall båda betala ersättning som om de gemensamt vållat skadan. Ersättningsskyldighet föreligger i sådant fall emellertid inte för innehavare av svagströmsanläggningar. Hur fördelningen skall ske är inte helt klart. Det har föreslagits en uttrycklig regel om lika fördelning (prop. 1958:153 s. 57). Lagrådet förordade i stället att fördelningen skulle ske "efter vad som finnes skäligt" (s. 78). Härvid skulle kunna beaktas "såväl anläggningarnas

beskaffenhet som felets natur i det särskilda fallet". Slutet blev att ingen ändring gjordes i avvaktan på en allmän översyn av lagen (s. 81).

En särskild regressregel finns i 9 § andra stycket för det fall att skada föranletts av att någon efter det att utförandet av en elektrisk anläggning påbörjats, utan innehavarens samtycke vidtagit åtgärd som i väsentlig mån ökat faran för skadans uppkomst. Har vederbörande insett eller bort inse faran, är han gentemot anläggningens innehavare ansvarig för den skada som uppkommit. Bestämmelsen åsyftar enligt förarbetena till ellagen fall då t.ex. en person i omedelbar närhet av en högspänningsledning uppfört en byggnad utan att vidta erforderliga skyddsåtgärder, varigenom någon kommit i beröring med ledningen.

Överväganden

När det gäller inbördes ansvar mellan solidariskt ansvariga är rättsläget delvis oklart. Någon reglering finns inte i skadeståndslagen. Den allmänna principen kan sägas vara att en skälighetsbedömning skall göras. Vid denna bör beaktas grunden för de berörda parternas ansvar och övriga omständigheter, bl.a. graden av vållande. När det gäller strikt ansvar är den traditionella uppfattningen i svensk rätt att den som har ett sådant ansvar alltid har regressrätt mot den som har vållat skadan.

Det skall här uppmärksammas att den som inte bär strikt ansvar mot den skadelidande enligt ellagen dock är ansvarig enligt de allmänna reglerna i SkL och, om vårdslöshet föreligger, således skyldig att ersätta samma skada. Han är således solidariskt ansvarig med den strikt ansvarige.

Huvudregeln i 12 § ellagen angående regressrätt gentemot den som vållat skadan överensstämmer med vad som allmänt gäller vid strikt ansvar.

När det gäller det inbördes ansvaret enligt 9 § ellagen anser vi att den nuvarande regeln har en innebörd som i allt väsentligt torde överensstämma med de allmänna principerna för regressrätt mellan solidariskt ansvariga. Som redan framgått gäller emellertid som huvudregel att den som betalat skadestånd på grund av strikt ansvar skall ha regressrätt mot den som vållat skadan. Det finns därför inte skäl att, såsom sker enligt 9 §, begränsa regressrätten till fall av vårdslöshet, vid anläggnings utförande eller skötsel. Den allmänna regeln om regress på grund av vållande bör enligt vår mening kunna tillämpas även i detta fall.

När båda anläggningarnas innehavare varit vårdslösa sker fördelningen efter "beskaffenheten av de å omse sidor begångna fel". Härmed torde åsyftas graden av vållande på omse sidor. Detta är självfallet en viktig faktor men liksom vid medvållande bör även andra

omständigheter kunna beaktas. Så torde ske enligt allmänna principer (se prop. 1972:5 s. 119—120 och SOU 1975:103 s. 52—53) och det finns inte skäl att ellagstiftningen skall avvika härifrån.

När vårdslöshet inte har förekommit på någon sida torde enligt allmänna regler solidariskt ansvar inte föreligga. Det synes då saknas grund att ålägga annan än den som bär strikt ansvar ersättnings-skyldighet mot den skadelidande och vid sådant förhållande saknas också bärande skäl för att den strikt ansvarige skall ha regressrätt. Den nuvarande regleringen i 9 § ellagen är oklar till sin innebörd och närmast egendomlig. Vi anser att situationen bör behandlas enligt allmänna regler. Regeln bör därför utgå, vilket i allmänhet torde innebära att den strikt ansvarige svarar ensam. Strikt ansvar innebär just att svara oberoende av vållande och det torde inte vara stötande att det ansvaret inte övervältras på någon annan, som inte bär primärt strikt ansvar och inte heller vållat skadan.

Den särskilda regressregeln i 9 § andra stycket ellagen avser en mycket särpräglad situation. Något behov av en uttrycklig reglering av sådana mycket speciella skadefall finns enligt vår mening inte. Allmänna principer för regressrätt bör utan olägenhet kunna tillämpas.

Vad särskilt gäller det fallet att någon inom säkerhetsavstånd för en starkströmsledning uppfört en byggnad vill vi påpeka att ledningens innehavare i allmänhet torde kunna få särskild handräckning enligt 4 § första stycket lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning för att få rättelse.

Som framgått är vår mening att regressrätten vid skador orsakade av elektrisk ström i samtliga fall bör följa de allmänna principerna, som inte är lagfästa. Valet står då mellan att i den nya ellagstiftningen uttryckligen reglera frågorna i enlighet härmed eller att överlämna frågorna åt rättspraxis med ledning av allmänna principer. Vår uppfattning är att den senare lösningen bör väljas. Ett av skälen är att det rör sig om tämligen ovanliga situationer och att en tyngande detaljreglering bör undvikas. Om allmänna bestämmelser om regressrätt införs i SkL bör den nya ellagstiftningen hänvisa till dessa.

7.9 Preskription

Vi föreslår:

* *I de fall SkL:s regler skall tillämpas blir preskriptionslagen tillämplig.*

* *Preskriptionstiderna i övrigt behålls.*

Gällande rätt

Enligt 11 § ellagen skall talan mot en elektrisk anläggnings ägare eller innehavare om skadestånd enligt huvudregeln om strikt ansvar i 4 § väckas inom två år från det skadan inträffade. Detsamma gäller om det är en elektrisk anläggning som skadats eller om dess drift störts (6 §). Den som vill ha ersättning enligt produktansvarsbestämmelsen i 4 a § skall enligt 11 § väcka talan inom tre år från det han fick eller borde ha fått kännedom om att fordringar kunde göras gällande. Talan måste dock i sådant fall väckas inom tio år från det att den som påstås vara skadeståndsskyldig satte den elektriska strömmen i omlopp. Den som inte väcker talan i tid har inte rätt till ersättning.

Överväganden

Preskriptionsregeln vid produktansvar grundas på EG-direktivet och överensstämmer med motsvarande bestämmelse i produktansvarslagen och vi föreslår därför ingen ändring. Vidare bör preskriptionstiderna behållas vid skador som skall ersättas enligt huvudregeln om strikt ansvar samt vid ren förmögenhetsskada när driften vid en elektrisk anläggning störts.

Vi har ansett att SkL:s regler skall tillämpas i stället för huvudregeln om strikt ansvar i vissa fall, bl.a. om det är en elektrisk anläggning eller en koncessionspliktig naturgasledning som har skadats. SkL:s regler skall även tillämpas om skadan uppkommit genom inverkan av ström från antingen en starkströmsanläggning avsedd för användning av el och som tillförs el med en spänning om högst 250 volt eller en starkströmsanläggning för produktion av el, där elgeneratoren har en märkeffekt om högst 50 kilovoltampere. Skadeståndskrav enligt SkL följer den allmänna fordringspreskriptionen i preskriptionslagen. Således blir i dessa fall preskriptionslagens regler om tioårig preskriptionstid tillämpliga.

8 Förslag till ny ellag m.m.

8.1 En ny ellag

Lagens allmänna innehåll och utformning

I avsnitt 2.4. har vi förordat att bestämmelserna i 1902 års ellag och lagen om handel med el, m.m. sammanförs till en gemensam lag. Härigenom erhålls en lag där samtliga grundläggande bestämmelser om produktion, överföring och användning av el samt handel med el återfinns. När i det följande talas om den nuvarande ellagen avses 1902 års ellag i den lydelse lagen får den 1 januari 1996.

Den nya samordnade lagen utgår från den nuvarande ellagens bestämmelser om nätkoncession, nätverksamhet och nättariffer, skyddsåtgärder och skadestånd, tillsyn m.m. När det gäller den fortlöpande driften av en elektrisk anläggning och vidtagande av elsäkerhetsåtgärder har tillsynsmyndigheten (Elsäkerhetsverket) enligt nu gällande regler befogenhet att meddela de ofta detaljmässiga föreskrifter som kan anses erforderliga. Det är fråga om en betydande mängd föreskrifter. Denna ordning förutsätts gälla även i fortsättningen. Vad gäller frågan om elsäkerhet bygger därför även den nya lagen på att Elsäkerhetsverket utfärdar dessa föreskrifter.

Bestämmelserna i den nya lagen har i stor utsträckning förts över från den äldre lagstiftningen med oförändrat innehåll. Detta gäller särskilt nyare bestämmelser som rör den s.k. elmarknaden. För att få en bättre överskådlighet har lagen delats in i kapitel och längre paragrafer delats upp.

Lagens tillämpningsområde och definitioner

Bestämmelser om lagens tillämpningsområde samt vissa definitioner finns i 1 kap.

Den nya lagen är tillämplig vid produktion, överföring och användning av el. Den är vidare tillämplig vid handel med el där den ersätter den nuvarande särskilda lagen om handel med el, m.m.

Syftet med lagen är att skapa förutsättningar för ett för producenter och konsumenterna rationellt och säkert utnyttjande av produktions- och överföringsresurserna. Lagen skall således tjäna som grund för såväl en effektiv elmarknad som en god elsäkerhet.

Grundläggande för lagens tillämpning är begreppen elektrisk anläggning och nätverksamhet.

Elektriska anläggningar indelas i den nuvarande lagen i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar. Denna indelning behålls i den nya lagen. Inte heller i övrigt innebär den nya lagen någon ändring i sak i fråga om begreppet elektrisk anläggning. Våra närmare överväganden gällande elektriska anläggningar redovisas i avsnitt 7.3.

Vad härefter gäller begreppet nätverksamhet avses med sådan verksamhet att ställa elektriska starkströmsledningar till förfogande för överföring av el. Till nätverksamhet hör också byggande och underhåll av ledningar m.m. Som sägs i prop. 1993/94:162 s.144 ingår all verksamhet som behövs för att göra det möjligt att överföra el på ledningarna. Begreppet har i sak överförts oförändrat från den nuvarande lagen.

Tillståndspliktig (koncessionspliktig) verksamhet

2 kap. innehåller bestämmelser om koncessionsplikt samt närmare föreskrifter om nätkoncession.

Den nuvarande ellagen innehåller endast i ett avseende en direkt lagbestämmelse om krav på tillstånd vid verksamhet enligt lagen. Denna bestämmelse finns i 2 § 1 mom. och avser byggande av elektrisk starkströmsledning. Härför krävs särskilt tillstånd, nätkoncession. I övrigt uppställs i lagen ej krav på tillstånd vid t.ex. uppförande, innehav eller utnyttjande av en elektrisk anläggning. Vad särskilt gäller elsäkerheten finns dock vissa bestämmelser i starkströmsförordningen om bl.a. drifttillstånd som utfärdas av Elsäkerhetsverket. Vidare har Elsäkerhetsverket med stöd av starkströmsförordningen och elmaterieförordningen meddelat föreskrifter om utförande och skötsel av elektriska starkströmsanläggningar.

I den nya lagen behålls den ordning som gäller enligt den nuvarande ellagen avseende krav på tillstånd (nätkoncession). Särskilt tillstånd enligt lagen kommer således i princip endast att behövas när det gäller byggandet av elektriska starkströmsledningar och meddelas som nätkoncession. Nätkoncession skall meddelas för 40 år om det gäller nätkoncession för linje och 25 år om det gäller nätkoncession för område. Föreligger särskilda skäl eller begär sökanden kortare tid får sådan meddelas. En nyhet är att det finns särskilda bestämmelser om förnyelse av nätkoncession. Dessa bestämmelser innebär att när tiden för en kraftledning löpt ut kan nätkoncessionen förnyas vilket då kan ske genom prövning i förenklad form. Under vissa förutsättningar skall det vara möjligt att frånträda en nätkoncession. Möjligheten att återkalla en nätkoncession behålls i huvudsak oförändrad. Om en nätkoncession återkallas skall staten genom nätmyndigheten under en begränsad tid kunna förfoga över en anläggning om det är ound-

gängligen nödvändigt för att trygga elförsörjningen. Våra närmare överväganden när det gäller nätkoncessioner har redovisats i kapitel 3 och 4.

Nätverksamhet och avgifter m.m. (nättariffer) vid överföring av ström

Närmare bestämmelser om nätverksamhet har i den nya lagen samlats i 3 kap. Här stadgas den för hela elmarknadsreformen bärande principen att en innehavare av en nätkoncession är skyldig att på skäliga villkor överföra el åt annan. Vidare föreskrivs att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte får bedriva produktion av eller handel med el utom i vissa undantagsfall. I detta kapitel regleras även redovisning av nätverksamhet, revision, koncessionshavarens skyldigheter att ansluta andras anläggningar till ledningen, mätning av överförd el m.m. Bestämmelserna har förts över i huvudsak oförändrade från den äldre lagen.

Detta gäller även bestämmelserna om avgifter och övriga villkor för överföring av el och anslutning till ledning (nättariffer). Dessa bestämmelser har samlats i 4 kap.

Det kan i detta sammanhang nämnas att vi övervägt en annan struktur på det regelverk som gäller nättariffer. Enligt det lagförslag som vårt arbete bygger på riktar sig en stor del av de bestämmelser som handlar om nättariffer till nätmyndigheten och anger hur myndigheten skall förfara vid skälighetsbedömningen av nättarifferna. Utgångspunkten synes vara att nätföretagen beslutar självständigt om nättarifferna, men rimligen under beaktande av de kriterier som nätmyndigheten har att anlägga om det blir aktuellt med skälighetsbedömning av nättarifferna. Det kan övervägas om inte de bestämmelserna i stället borde vända sig till nätföretagen och direkt ange hur nättarifferna skall utformas. Detta skulle inte behöva betyda någon ändring i sak. Vi har dock valt att utforma vårt lagförslag i enlighet med den lagstiftning som kommer att träda i kraft den 1 januari 1996. Ett skäl till detta är att osäkerhet inom elbranschen skulle kunna uppstå om ändringarnas sakliga innebörd.

Leveranskoncession

Som 5 kap. i den nya lagen har tagits in de bestämmelser om leveranskoncession som nu finns i lagen om handel med el, m.m. Bestämmelserna är i sak oförändrade. Som anförs i prop. 1994/95:222 s.47 är det främsta syftet med leveranskoncessioner att skapa trygghet för de mindre konsumenterna vid övergången till en fri elmarknad. Avsikten är att efter fem år utvärdera systemet med leveranskoncessioner och eventuellt avveckla det.

Utlandshandel

Bestämmelser om utlandshandel med el finns nu i lagen om handel med el, m.m. Bestämmelserna innebär bl.a. att den som ingår avtal, som medför att import eller export av ström kommer att pågå under en tid av minst sex månader skall göra anmälan om det till den myndighet regeringen utser. Dessa bestämmelser har med oförändrad innebörd överförts till den nya ellagen som 6 kap.

Bestämmelserna om utlandshandel med el ryms för närvarande i en paragraf. Regeringen har i augusti 1995 beslutat om direktiv (Dir. 1995:112) för en utredning om regler för organiserad handel med el m.m. I uppdraget ingår att lämna förslag till den reglering av utrikeshandeln med el som kan bli nödvändig för att säkerställa försörjningstryggheten. De lagregler som kan bli resultatet av den utredningens arbete torde kunna arbetas in i den nya ellagens 6 kap. Det kan således förutses att kapitlet kommer att utvidgas.

Kommunala elföretag

Särreglerna för kommunal elverksamhet innebär bl.a. att kommunal produktion av och handel med el som drivs i privaträttslig form undantas från vissa av kommunallagens principer. För sådan verksamhet gäller ej lokaliseringsprincipen. Vidare skall verksamheten drivas på affärsmässig grund i stället för med iakttagande av självkostnadsprincipen och likställighetsprincipen.

Bestämmelserna, som nu finns i lagen om handel med el, m.m., har oförändrade förts över till den nya ellagen och bildar där 7 kap.

Systemansvar och balansansvar

Bestämmelser om systemansvar ingår sedan den 1 januari 1995 i ellagen (15 a §). Med systemansvaret avses det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av landet kortsiktigt upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el. Detta ansvar ligger på Svenska Kraftnät. Bestämmelserna har, tillsammans med bestämmelserna om balansansvar i lagen om handel med el, m.m., i huvudsak oförändrade förts över till den nya ellagen som 8 kap.

Skyddsåtgärder och skadestånd

I 1902 års lag regleras endast skyddsåtgärder mellan elektriska anläggningar medan elsäkerhet i övrigt regleras enligt föreskrifter av Elsäkerhetsverket. I den nya lagen förs in en generell bestämmelse om att en elektrisk anläggning bl.a. skall vara beskaffad på sådant sätt att betryggande säkerhet ges mot skadlig inverkan av el. Den närmare regleringen skall dock även i fortsättningen ske genom Elsäkerhetsverkets föreskrifter. Bestämmelserna om skyddsåtgärder har i huvudsak förts över till den nya lagen. De har dock i viss utsträckning fått utökad tillämpning eftersom vi föreslår att även elektriska anläggningars inverkan på vissa rörledningar skall omfattas av lagens bestämmelser. De nu nämnda bestämmelserna bildar 9 kap.

I fråga om skadestånd gäller enligt nuvarande bestämmelser strikt ansvar som huvudprincip. Detta kommer att gälla även enligt den nya lagen. Det strikta ansvaret för innehavaren av en elektrisk anläggning begränsas dock så att denne endast svarar för sin egen anläggning men avser inte längre endast anläggningar med egen generator eller transformator. Vissa typer av anläggningar undantas från principen om strikt ansvar. Även övriga bestämmelser om skadestånd har övervägts och fått en delvis ny utformning. Vi redovisar dessa förslag i kapitel 7.

Myndighetsansvar och tillsyn m.m.

Den lagstiftning som träder i kraft den 1 januari 1996 utgår från att myndighetsfunktionerna ligger på tre myndigheter. Uppgiften att handlägga bl.a. koncessionsärenden och ärenden om koncessionshavarernas skyldigheter samt att utöva tillsyn av ellagens efterlevnad utom i frågor som rör elsäkerhet läggs enligt 1902 års ellag på en särskild nätmyndighet, till vilken regeringen utsett NUTEK. NUTEK ges även ansvaret för de myndighetsuppgifter som följer av lagen om handel med el, m.m. Ansvaret för frågor som gäller elsäkerhet ligger på Elsäkerhetsverket. Ansvaret för att det nationella elsystemet fungerar som ett sammanhållet system med tillfredsställande driftsäkerhet (systemansvaret) ligger sedan den 1 januari 1995 på Svenska Kraftnät.

Den nya lagen innebär ingen ändring av uppdelningen av myndighetsfunktionerna. Lagbestämmelserna om den systemansvariga myndigheten ingår i 8 kap. Bestämmelser i övrigt om myndighetsansvar och tillsyn har förts samman i 11 kap.

Tillsynsfunktionen stärks på så sätt att myndigheterna får möjlighet att låta utföra vissa åtgärder, t.ex. reparation av en bristfällig och farlig elledning, på en försumlig nätägares bekostnad.

Övriga bestämmelser

I 12 kap. har samlats bestämmelser om ansvar, överklagande, m.m. Talan mot bl.a. nätmyndighetens beslut i frågor om nätkoncession skall kunna föras hos allmän förvaltningsdomstol.

Övergångsbestämmelser

Vi föreslår att den nya lagen träder i kraft den 1 januari 1997.

Behovet av övergångsbestämmelser är begränsat. Detta är en följd av att lagförslaget i åtskilliga avseenden inte innebär ändringar i sak i förhållande till den lagstiftning som enligt prop. 1994/95:222 kommer att träda i kraft den 1 januari 1996. Även för de fall där vi föreslagit ändringar är emellertid behovet av övergångsregler förhållandevis litet. Enligt allmänna principer tillämpas sålunda nya skadeståndsregler endast på skadefall som inträffar efter ikraftträdandet. Någon särskild övergångsbestämmelse om skadestånd behövs därför inte.

För vissa frågor behöver dock den nya lagen innehålla särskilda övergångslösningar. En fråga som tas upp i övergångsbestämmelserna är bl.a. vilka bestämmelser som skall tillämpas när en ansökan om nätkoncession gjorts men inte prövats innan vårt lagförslag träder i kraft. Vidare behandlas i övergångsbestämmelserna vilka bestämmelser om kostnadsansvaret vid flyttning av ledning som skall gälla för ledningar som byggts före ikraftträdandet.

8.2 Vissa förordningsfrågor

I våra direktiv anges att det finns ett starkt behov av att modernisera de förordningar som nu anknyter till 1902 års ellag, bl.a. förordningen (1957:601) om elektriska starkströmsanläggningar.

Vi föreslår nu en ny förordning om elektriska starkströmsanläggningar. Innehållet i denna framgår av författningsförslaget. Den nya starkströmsförordningen bör sålunda innehålla bestämmelser som tar sikte på elsäkerhetsfrågor. Dessa bestämmelser har i huvudsak överförts i sak oförändrade från den nu gällande starkströmsförordningen. I förslaget till ny starkströmsförordning ingår inte, i motsats till vad som för närvarande är fallet, vissa bestämmelser om nätkoncession som vi anser i stället bör finnas i elförordningen. Det gäller bl.a. bestämmelserna om undantag från koncessionsplikt. Vidare har vi funnit att de bestämmelser i 1957 års starkströmsförordning som reglerar frågor om starkströmsledning inom område för kronoegendom på grund av ledningsrättslagen har spelat ut sin roll och därför bör upphävas. Vår slutsats grundas på samråd med bl.a.

AssiDomän AB. Vidare har vi ansett att de bestämmelser som gäller starkströmsledningarna inom område för allmän väg helt bör utgå då motsvarande reglering finns i andra författningar.

En fråga vi inte närmare har övervägt är om det finns behov av övergångsregler till den nya starkströmsförordningen. Vi lämnar därför inga förslag till sådana, förutom att vi anger tidpunkt för förordningens ikraftträdande och att 1957 års starkströmsförordning upphävs.

Vad gäller elförordningen har vi gjort följande överväganden.

Regeringen utfärdade hösten 1994 en ny elförordning (SFS 1994:1250). I anledning av att elmarknadsreformen sköts upp genom riksdagens beslut i december 1994 har denna ännu inte trätt i kraft, utom i viss del. Vi utgår från att den kommer att träda i kraft den 1 januari 1996.

Som följd av att vi föreslår en helt ny ellag måste en ny elförordning utfärdas. Vi har dock valt att inte lämna ett förslag till ny sådan. Skälen till det är följande. Regeringen föreslog i prop. 1994/95:222 ändringar i såväl 1902 års ellag som lagen om handel med el, m.m. Riksdagen har nu beslutat enligt propositionen. De lagändringar som träder i kraft kommer sannolikt att medföra ändringar i den nya elförordningen. Vi har mot denna bakgrund inte funnit det meningsfullt att lämna ett förslag till en elförordning att gälla fr.o.m den 1 januari 1997.

Vad den nya elförordningen bör innehålla framgår bl.a. av våra överväganden och förslag i kapitel 3 om beviljande och förnyelse av nätkoncession. Särskilda bestämmelser om förnyelse av nätkoncession blir t.ex. erforderliga. Som redan nämnts bör också bestämmelser om undantag från kravet på koncessionsplikt för vissa starkströmsledningarna ingå i elförordningen. Det får anses vara en fördel att ha bestämmelserna som anknyter till nätkoncession samlade.

Det bör dock noteras att vi inte har övervägt frågan om det finns behov av att i sak ändra de bestämmelser i 1957 års starkströmsförordning som reglerar undantag från koncessionsplikten och som alltså bör återfinnas i elförordningen.

Slutligen bör framhållas att i elförordningen bör även nätmyndigheten ges rätt att för särskilda fall meddela undantag från kravet på koncession. Detta är en följd av att vi i vårt förslag till ny ellag ger regeringen möjlighet att bemyndiga nätmyndigheten att medge undantag från kravet på koncessionsplikt i den utsträckning det kan ske utan att grundläggande syften med lagen åsidosätts.

8.3 Följdändringar i andra författningar

Enligt våra direktiv bör vi bl.a. lämna de förslag till ändringar i annan lagstiftning som behövs i anledning av den nya lagstiftningen. Våra förslag i detta betänkande torde inte föranleda något behov av följdändringar i andra lagar utöver de som följer av att hänvisning skall göras till den nya ellagen. Såvitt vi har kunnat finna bör en sådan ändring ske i naturresurslagen och lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m.m. Motsvarande ändringar måste även göras i ett antal förordningar, nämligen i radiostörningsförordningen (1985:625), elinstallatörsförordningen (1990:806), förordningen (1993:560) om elabonnentavgift, förordningen (1993:1068) om elektrisk materiel samt förordningen (1994:1806) om systemansvaret för elektrisk ström.

9 Författningskommentar

Förslag till ny ellag

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller vid produktion, överföring och användning av el samt vid handel med el, m.m.

Denna paragraf anger lagens tillämpningsområde. Den saknar motsvarighet i 1902 års ellag. Med användning av el avses här all användning, dvs. även sådan användning som sker i anslutningsanordningar eller i elektrisk materiel.

I 1902 års ellag och lagen om handel med el, m.m. används som begrepp såväl elektrisk ström som ström och el, m.m. Vi har valt att genomgående i lagen använda oss av begreppet el.

Orden m.m. i lagtexten syftar närmast på bestämmelserna i 7 kap.

Elektriska anläggningar

2 § Med en elektrisk anläggning förstås i denna lag en anläggning med däri ingående särskilda föremål för produktion, överföring eller användning av el.

Har olika delar av samma anläggning skilda innehavare, anses varje sådan del som en särskild anläggning. Är till en anläggning som är avsedd för användning av el en eller flera andra sådana anläggningar anslutna och är dessa anläggningar i samme innehavares hand, skall anläggningarna betraktas som en och samma anläggning.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 1 § första och andra stycket i 1902 års ellag. Bestämmelsen innehåller i *första stycket* definitionen av begreppet elektrisk anläggning. Vad som skall avses med en elektrisk anläggning har övervägts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.3). Definitionen överensstämmer i stort med den som nu finns och någon förändring jämfört med nu gällande rätt av begreppet elektrisk anläggning har vi inte avsett. En sådan anläggning omfattar alltså inte de lösa föremål och apparater som ansluts till en anläggning. När det gäller sådana anordningar som är fast anslutna till en elektrisk anläggning får det överlåtas åt rättspraxis att avgöra om

sådana anordningar är att anse som en egen elektrisk anläggning, ingår i en sådan eller inte alls är en elektrisk anläggning.

I denna paragraf har begreppet användning av el en mer inskränkt betydelse än i 1 §, då begränsning här görs till användning av el i en elektrisk anläggning.

Vi har valt att inte längre ange upplagring, omformning och distribution i lagtexten. Upplagring och omformning får anses ingå i antingen produktion eller överföring och distribution kan inte längre här anses vara ett relevant begrepp.

Enligt 1902 års ellag gäller att om olika delar av samma anläggning har skilda innehavare, skall varje sådan del anses som en särskild anläggning. Denna avgränsning ansågs behövas i förtydligande syfte med hänsyn till tillämpningen av bestämmelserna om skyldighet för anläggningshavare att svara för skyddsåtgärder och om skadeståndsansvar. En motsvarande avgränsningsregel har tagits upp i *andra stycket*. I detta stycke finns även en ny bestämmelse som avser fallet om flera anläggningar för användning av el innehas av ett och samma subjekt. Är sådana anläggningar anslutna till varandra skall de anses som en anläggning. Regleringen har sin betydelse när det gäller skadestånd och behandlas närmare under 10 kap. 1 §. En specialbestämmelse som endast har betydelse för skyddsåtgärder finns i 9 kap. 5 §.

3 § Elektriska anläggningar indelas i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar.

Närmare bestämmelser om starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Denna paragraf motsvarar 1 § tredje stycket i 1902 års ellag. Jämfört med den bestämmelsen har ändringar i förtydligande syfte gjorts. Att indelning skall ske med hänsyn till farlighetsgrad behöver inte anges i lagen.

Nätverksamhet

4 § Med nätverksamhet avses att ställa elektriska starkströmsledningar till förfogande för överföring av el. Till nätverksamhet hör också projektering, byggande och underhåll av ledningarna, ställverk och transformatorstationer, anslutning av elektriska anläggningar, mätning av överförd effekt och energi samt annan verksamhet som behövs för att överföra el på det elektriska nätet.

Med anslutning av elektriska anläggningar avses också återin-koppling av en befintlig anläggning och höjning av avtalad effekt i inmatnings- eller uttagpunkt.

Denna paragraf motsvarar 1 § fjärde och femte stycket i 1902 års ellag

i lydelse enligt SFS 1994:617. Jämfört med den bestämmelsen har en ändring av redaktionell art gjorts.

Nättariffer

5 § Med nättariffer avses avgifter och övriga villkor för överföring av el och för anslutning till en ledning eller ett ledningsnät.

Denna paragraf innehåller definitionen av nättariffer som återfinns i 2 § 7 mom. tredje stycket första meningen i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. Jämfört med den bestämmelsen har ändringar av redaktionell art gjorts.

Nätmyndighet

6 § Regeringen skall utse en myndighet (nätmyndigheten) som skall pröva de frågor som enligt denna lag, eller enligt regeringens bemyndigande, ankommer på myndigheten.

Denna paragraf motsvarar 1 § sjätte stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. Jämfört med den bestämmelsen har en redaktionell ändring gjorts.

2 kap. Nätkoncession

Koncessionsplikt

1 § En elektrisk starkströmsledning får inte byggas eller användas utan tillstånd (nätkoncession) av regeringen. Regeringen får bemyndiga nätmyndigheten att pröva frågor om nätkoncession som ej avser tillstånd till en utlandsförbindelse.

Till byggandet av en ledning räknas även schaktning, skogsavverkning eller liknande åtgärder för att bereda plats för ledningen.

Paragrafen motsvarar 2 § 1 mom. första stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617, uppdelat i två stycken. Endast vissa språkliga förenklingar och ändringar har gjorts.

2 § En nätkoncession skall avse en ledning med i huvudsak bestämd sträckning (nätkoncession för linje) eller ett ledningsnät inom ett visst område (nätkoncession för område).

Paragrafen motsvarar 2 § 1 mom. andra stycket första meningen i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. Eftersom bestämmelsen är grundläggande har den tagits in i en egen paragraf.

3 § En transformator- eller kopplingsstation som skall anslutas till en eller flera nya ledningar för vilka krävs nätkoncession för linje får inte börja byggas förrän nätkoncession har meddelats för byggande av minst en ny ledning.

Bestämmelsen motsvarar 2 § 1 mom. tredje stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. I denna bestämmelse angavs spänningen 40 kV. Syftet med detta var att begränsa bestämmelsen till linjekoncessioner. Detta uppnås nu genom att i lagtexten anges att det skall vara fråga om ledning för vilken krävs nätkoncession för linje. Frågan om undantag från bestämmelsen kommer nu att regleras med stöd av 4 §. Vi har förutsatt att detta inte kommer att innebära någon ändring av nuvarande ordning.

4 § Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten får föreskriva undantag från bestämmelserna i 1 § första stycket och 3 §, i den utsträckning det kan ske utan att grundläggande syften med lagen åsidosätts. Ett sådant undantag får ej avse ledningar eller stationer för utlandsförbindelser.

Bestämmelsen ersätter de bemyndiganden som tidigare fanns i 2 § 1 mom. fjärde stycket och 2 § 8 mom. i 1902 års ellag i dess lydelse enligt SFS 1994:617. Bemyndigandet har fått en liknande utformning som numera förekommer inom nyare lagstiftning, t.ex. strålskyddslagen och lagen om brandfarliga och explosiva varor.

Den viktigaste ändringen i förhållande till 1902 års ellag är att nätmyndigheten kan bemyndigas att meddela undantag från koncessionsplikten. Avsikten är att möjliggöra att nätmyndigheten i särskilda fall skall kunna medge sådant undantag. Ett sådant bemyndigande får utformas närmare i elförordningen.

NUTEK har inom utredningen aktualiserat vissa fall där en ny undantagsbestämmelse utformad enligt vårt förslag borde kunna tillämpas. Ett exempel är en industri som inom sin anläggning har ledningar som omfattas av undantag från koncessionsplikten enligt nu gällande bestämmelser i starkströmsförordningen. Om industrin läggs ner och företagaren i stället hyr ut friställda lokaler till utomstående innebär detta att företagaren bedriver eldistribution som inte omfattas av det nuvarande undantaget i starkströmsförordningen. En liknande situation gäller den distribution som Banverket i en del fall bedriver. Hjälpkraften används normalt för att förse stationshus, banvaktstugor etc. som behövs för tågdriften med el. Husen har senare i vissa fall sålts till utomstående som därefter fått sin el genom Banverket. SJ har också tidigare åtagit sig att leverera el till utomstående vilkas fastigheter legat vid järnvägen men kanske miltals från närmaste reguljära distributionsnät. För ledningar utanför trafikområdet krävs koncession men distributionen har av hävd fortsatt utan koncession.

Den av oss föreslagna bestämmelsen bör kunna vara tillämplig i nu nämnda situationer. I vissa fall kan det dock vara olämpligt att dispens ges med hänsyn till elkonsumenternas långsiktiga intressen. Förhåller det sig så bör dispens från koncessionsplikten endast ges under en övergångstid. I andra fall är det uppenbart ekonomiskt orationellt med hänsyn till nätbilden att föra över anslutningsskyldigheten till det lokala nätföretaget. Dispens bör då medges tills vidare.

Allmänna förutsättningar för meddelande av nätkoncession

5 § En nätkoncession får meddelas endast om anläggningen är lämplig från allmän synpunkt.

En nätkoncession som avser en utlandsförbindelse får inte meddelas om förbindelsen allvarligt skulle försämra möjligheterna att långsiktigt upprätthålla elförsörjningen i landet.

Första stycket motsvarar 2 § 2 mom. första stycket i 1902 års ellag enligt SFS 1994:617.

Andra stycket motsvarar 2 § 2 mom. fjärde stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt prop. 1994/95:222.

6 § En nätkoncession för linje får endast om det finns särskilda skäl meddelas för en ledning som är avsedd för spänning som inte överstiger högsta tillåtna spänning för en nätkoncession för ett område som berörs av ledningen.

Bestämmelsen motsvarar 2 § 2 mom. andra stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617 med vissa ändringar av redaktionell art.

7 § En nätkoncession för linje får inte strida mot en detaljplan eller områdesbestämmelser. Om syftet med planen eller bestämmelserna inte motverkas, får mindre avvikelser göras.

Vid prövning av frågor om meddelande av en nätkoncession för linje skall lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. tillämpas.

Paragrafen motsvarar närmast 2 § 2 mom. sjätte och sjunde styckena enligt SFS 1994:617. Bestämmelserna är till skillnad mot vad som gäller enligt 1902 års lag endast tillämpliga vid nätkoncession för linje. Skälen till detta har utvecklats i den allmänna motiveringen i kapitel 3.

8 § En nätkoncession för område får meddelas endast om området utgör en med hänsyn till nätverksamheten lämplig enhet. En nätkoncession får inte meddelas för ett område som helt eller delvis sammanfaller med ett annat koncessionsområde.

Bestämmelsen motsvarar, med en mindre ändring av redaktionell art, 2 § 2 mom. tredje stycket i 1902 års ellag.

9 § En nätkoncession får meddelas endast den som från allmän synpunkt är lämplig att utöva nätverksamhet. För nätkoncession för område gäller vidare att sådan koncession endast får meddelas den som är lämplig att bedriva nätverksamhet inom det begärda området.

Bestämmelsen motsvarar 2 § 2 mom. femte stycket i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222 med en mindre ändring av redaktionell art.

Villkor för nätkoncession m.m.

10 § En nätkoncession skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt samt med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs från allmän synpunkt.

Bestämmelsen motsvarar 2 § 3 mom. andra stycket i 1902 års ellag enligt SFS 1994:617. Det är fråga om de villkor som nätmyndigheten utfärdar vid meddelande av nätkoncession. Villkoren omfattar ej elsäkerhet eftersom det är Elsäkerhetsverket som svarar för sådana frågor. För att undvika oklarheter om detta bör "säkerhetsskäl" ej anges som exempel i förevarande bestämmelse även om det gäller annan säkerhet än elsäkerhet. Att exemplet utgår innebär ingen saklig ändring av bestämmelsen.

11 § I ett beslut om nätkoncession för område skall anges en för ledningsnätet högsta tillåtna spänning.

Bestämmelsen motsvarar 2 § 1 mom. andra stycket andra meningen i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617.

12 § Gränserna för en nätkoncession för område får ändras av nätmyndigheten, om det behövs för en ändamålsenlig nätverksamhet och det kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren.

Bestämmelsen motsvarar 2 § 5 mom. i 1902 års ellag enligt SFS 1994:617.

Nätkoncessions giltighetstid

13 § En nätkoncession för linje skall meddelas för fyrtio år. Om det föreligger särskilda skäl eller om sökanden begär det får kortare tid föreskrivas.

Paragrafen motsvarar i 1902 års ellag närmast 2 § 3 mom. första stycket enligt SFS 1994:617 men avser endast nätkoncession för linje.

Bestämmelsen och motsvarande bestämmelse i 14 § för nätkoncession för område innebär att olika regler gäller för nätkoncessions giltighetstid beroende på om det är fråga om nätkoncession för linje eller nätkoncession för område. Skälen för detta har redovisats i den allmänna motiveringen i kapitel 3.

För nätkoncession för linje skall i normalfallet gälla att koncession skall meddelas för 40 år om inte sökanden begär kortare tid. Begär han kortare tid skall i stället den kortare tiden bestämmas.

Finner nätmyndigheten i annat fall att det på grund av särskilda omständigheter i det enskilda fallet bör bestämmas en kortare tid än som begärts får detta ske. En sådan omständighet kan vara att nätdelen ingår som en mindre del i ett större nät för vilket endast en kort tid av koncessionstiden återstår. Möjligheten bör dock tillämpas restriktivt.

14 § En nätkoncession för område skall meddelas för tjugofem år. Om det föreligger särskilda skäl eller om sökanden begär det får kortare tid föreskrivas.

På samma sätt som gäller för nätkoncession för linje skall den i lagen föreskrivna tiden bestämmas utom i de fall som anges i andra meningen. I den allmänna motiveringen, avsnitt 3.4.2, har berörts vilka skäl som kan motivera kortare tid än 25 år. Det kan gälla såväl strukturförändringar som skäl som hänger samman med näföretagets möjligheter att drivas rationellt.

Förnyelse av nätkoncession m.m.

15 § Ansökan om förnyelse av nätkoncession skall göras senast två år före koncessionstidens utgång. Har koncessionshavaren ansökt om förnyelse inom den angivna tiden, gäller den äldre koncessionen till dess ansökningen prövats slutligt.

Vid prövning av ansökan om förnyelse av nätkoncession för linje gäller ej 7 § andra stycket om det är fråga om en ledning med i huvudsak oförändrad sträckning.

Föreligger särskilda skäl får en nätkoncession förnyas även om koncessionstiden ej löpt ut.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1902 års ellag. Den innebär att särskilda bestämmelser införs om förnyelse av nätkoncession. Frågan behandlas i den allmänna motiveringen i kapitel 3. Bestämmelserna torde ha störst betydelse när det gäller nätkoncession för linje. Den äldre nätkoncessionen fortsätter att gälla under tiden som ansökan om förnyelse prövas under förutsättning att ansökningen kommit in inom två år från tidpunkten för koncessionstidens utgång.

Vid prövningen av en ansökan om förnyelse av nätkoncession skall naturresurslagen ej tillämpas om det gäller en linje med i huvudsak oförändrad sträckning. Det innebär bl.a. att någon miljökonsekvensbeskrivning ej behöver upprättas. Skall däremot sträckningen ändras blir naturresurslagen tillämplig. Denna tillämpning bör dock kunna begränsas till att avse den sträcka som berörs.

Även i övrigt bör vid förnyelse av nätkoncession förfarandet ofta kunna förenklas beroende på omständigheterna. Exempelvis bör det vid oförändrad sträckning inte vara obligatoriskt att inhämta yttrande från fastighetsägarna. Vid ändring av sträckningen bör inhämtandet av yttranden kunna begränsas till de fastighetsägare som berörs av ändringen. De särskilda omständigheterna i varje fall bör avgöra. Markägarförteckning bör införas endast om nätmyndigheten finner skäl för det.

Vid bestämmandet av den nya koncessionstiden gäller samma regler som om det varit fråga om en helt ny ledning. Förnyad koncession skall således normalt meddelas för 40 respektive 25 år om det inte föreligger särskilda skäl.

Avsikten med bestämmelsen i tredje stycket är att en nätkoncession skall kunna förnyas trots att tiden inte löpt ut. Bestämmelsen är i första hand tänkt för en situation när en begränsad men ändå inte särskilt kort tid, kanske 10—15 år, återstår av koncessionstiden och större renoveringar och investeringar är aktuella. I dessa fall skall koncessionstiden kunna förnyas och ny koncessionstid om 40 respektive 25 år kunna börja löpa om övriga förutsättningar är uppfyllda.

16 § Om det föreligger särskilda skäl får, efter anmälan av koncessionshavaren, en nätkoncession förlängas tillfälligt. Sådan tillfällig förlängning får meddelas för högst fem år.

Bestämmelsen är avsedd att tillämpas i fall när koncessionstiden för en nätkoncession går mot sitt slut men tidpunkten för en förnyelse av något skäl infaller olämpligt. Koncessionshavaren kanske överväger en alternativ ledningsdragning som i sin tur är beroende av andra ledningar. Han kan då genom en enkel anmälan söka tillfällig förlängning. En sådan tillfällig förlängning skall kunna beviljas av nätmyndigheten utan remissförfarande. Förlängning kan ske såväl av nätkoncession för linje som för område.

Överlåtelse och upphörande av nätkoncession

17 § En nätkoncession får inte överlåtas utan tillstånd av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av nätmyndigheten. Vid prövning av ansökan om överlåtelse av nätkoncession skall 9 § tillämpas.

Bestämmelsen motsvarar 2 § 2 mom. sista stycket i 1902 års ellag

enligt SFS 1994:617.

18 § Om en koncessionshavare vill frånträda en nätkoncession eller ta en ledning som omfattas av nätkoncession för linje ur bruk för längre tid än tre år skall han anmäla det till nätmyndigheten för prövning.

Begäran att frånträda en nätkoncession kan beviljas av nätmyndigheten om anläggningen inte längre behövs för en säker elförsörjning.

Tillstånd att ta en ledning ur bruk enligt första stycket kan ges av nätmyndigheten om det inte är olämpligt ur elförsörjningssynpunkt.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1902 års ellag. En innehavare av nätkoncession är i princip skyldig att hålla ledningen eller ledningsnätet i bruk under hela koncessionstiden. Eftersom det är viktigt att nätmyndigheten får kunskap om ändringar som koncessionshavaren avser att vidta har det lagts på honom att anmäla till nätmyndigheten om han vill frånträda koncessionen eller om han vill ta en ledning ur bruk för en begränsad tid. Nätmyndigheten skall därefter pröva om ansökningen kan bifallas. En ledning behöver ej vara spänningssatt för att anses vara i bruk. Ledningar från ett reservkraftverk bör således anses vara i bruk även om reservkraftverket under långa tider ej behöver användas men väl är förberett för att med kort varsel användas. Med "ur bruk" avses därför att ledningen inte under den aktuella tiden avses att användas i det nationella elsystemet.

19 § En nätkoncession får helt eller delvis återkallas om koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter enligt denna lag eller enligt villkor i nätkoncessionen.

Frågor om återkallelse av nätkoncession prövas av nätmyndigheten.

De återkallelsegrunder som anges i paragrafen har överförts i sak oförändrade från 1902 års ellag (2 § 6 mom. fjärde stycket i lydelse enligt prop. 1994/95:222). 1902 års ellag innehöll ytterligare en återkallelsegrund, nämligen om ledningen ej varit i bruk på tre år. Denna återkallelsegrund har avskaffats eftersom den med hänsyn till de nya bestämmelserna i 18 § inte kan anses behövlig.

20 § Om en nätkoncession återkallas eller i annat fall upphör att gälla och det är oundgängligen nödvändigt för att trygga elförsörjningen får nätmyndigheten genom beslut om förfogande för statens räkning förfoga över ledningen eller ledningsnätet. Innehavaren av ledningen eller ledningsnätet är därvid berättigad till ersättning.

Ett beslut om förfogande får gälla högst fem år.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1902 års ellag och har kommenterats närmare i den allmänna motiveringen i kapitel 4. Som där anförts är det fråga om rena undantagssituationer. Bestämmelsen bör tillämpas

först när alla rimliga möjligheter att få till stånd en frivillig överenskommelse uttömts. Med "i annat fall" avses att en nätägare efter koncessionstidens utgång ej vill fortsätta driften av anläggningen och det ej är möjligt att säkra elförsörjningen på annat sätt. Det är således även här fråga om en ren undantagssituation där möjligheter till frivillig överenskommelse saknas. Tiden fem år har valts med hänsyn till att det inom denna tid bör kunna vara möjligt att finna en annan lösning.

Borttagande av ledning, återställning, m.m.

21 § Om en nätkoncession upphör att gälla, är den som senast haft koncessionen skyldig att ta bort anläggningen och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt.

Frågan om skyldighet att vidta sådana åtgärder prövas av nätmyndigheten. Prövningen skall ske i samband med att koncessionen upphör.

Om den som har haft nätkoncession inte iakttar vad som har ålagts honom, får nätmyndigheten förelägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

Föreläggandet får förenas med vite.

22 § Om en elektrisk starkströmsledning har byggts utan nätkoncession där sådan behövs, får nätmyndigheten förelägga ledningens innehavare att ta bort ledningen med tillhörande anläggningar och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt.

Föreläggandet får förenas med vite.

23 § Om annans mark behöver tas i anspråk för sådana återställningsåtgärder som avses i 21 § eller 22 § får nätmyndigheten besluta att tillträde till marken skall lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärderna skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller nätmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärderna skall kunna vidtas.

Om återställningsåtgärderna föranleder skada eller intrång, skall ersättning utgå för det. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Bestämmelserna i 21—23 §§ motsvarar 3 § 1—3 mom. i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. I 21 och 23 §§ har vissa förenklningar och språkliga ändringar gjorts.

3 kap. Nätverksamhet m.m.

Avgränsning av nätverksamhet

1 § *En juridisk person som bedriver nätverksamhet får inte bedriva produktion av eller handel med el.*

Utan hinder av första stycket får produktion av el bedrivas tillsammans med nätverksamhet i samma juridiska person om produktionen

- 1. uteslutande är avsedd att täcka nätförluster, eller*
- 2. äger rum i mobila reservkraftaggregat, vilka är avsedda för tillfälligt bruk vid elavbrott.*

Denna paragraf motsvarar 1 § lagen om handel med el, m.m. enligt prop. 1994/95:222. Jämfört med den bestämmelsen har ändringar av redaktionell art gjorts.

Redovisning av nätverksamhet

2 § *Nätverksamhet skall ekonomiskt redovisas skilt från annan verksamhet.*

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. första stycket första meningen i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617.

3 § *Vid redovisning av nätverksamhet som grundas på nätkoncession för område skall varje område redovisas för sig om inte nätmyndigheten på koncessionshavarens begäran meddelar undantag. Sådant undantag skall meddelas om de berörda områdena ligger geografiskt nära varandra och sammantagna utgör en för nätverksamhet lämplig enhet.*

Ett meddelat undantag är för sin giltighet beroende av att enhetliga nättariffer tillämpas för samtliga områden som omfattas av undantaget.

När koncessionstiden för något av de områden som omfattas av undantaget löper ut, skall nätmyndigheten pröva om undantaget skall bestå.

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. första stycket andra—femte meningen i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222.

4 § *Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av nätverksamhet.*

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. första stycket sjätte meningen

i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222.

Revision

5 § Revisor hos den som bedriver nätverksamhet skall särskilt granska redovisningen av nätverksamheten.

Revisorn skall årligen i ett särskilt intyg avge ett utlåtande i frågan om redovisningen av nätverksamheten skett enligt gällande bestämmelser. Intyget skall av revisorn ges in till nätmyndigheten.

Regeringen får meddela föreskrifter om revision av nätverksamhet.

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. andra stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617.

Skyldighet att ansluta anläggning

6 § En innehavare av en nätkoncession för linje är skyldig att på skäligen villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Om det finns särskilda skäl kan nätmyndigheten besluta att den som har nätkoncession för linje inte behöver ansluta en sådan anläggning till ledningen.

7 § En innehavare av en nätkoncession för område är skyldig att på skäligen villkor ansluta en elektrisk anläggning inom området till ledningsnätet.

Om det finns särskilda skäl kan nätmyndigheten besluta att den som har nätkoncession för område inte behöver ansluta en sådan anläggning till ledningsnätet.

8 § Vill någon ansluta en elektrisk anläggning till en ledning som omfattas av en nätkoncession för linje i stället för till ett ledningsnät som omfattas av en nätkoncession för område, får den som har nätkoncessionen för linje göra anslutningen endast efter medgivande av den som har nätkoncession för området eller efter tillstånd av nätmyndigheten.

Dessa paragrafer (6—8 §§) motsvarar 2 § 4 mom. första—femte stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. Jämfört med de bestämmelserna har redaktionella ändringar gjorts.

Skyldighet att överföra el

9 § En innehavare av en nätkoncession är skyldig att på skäligen villkor överföra el åt annan.

Denna paragraf, som innehåller den för hela elmarknadsreformen

bärande principen, motsvarar 2 § 4 mom. sjätte stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. Jämfört med den bestämmelsen har en redaktionell ändring gjorts.

Skyldighet att mäta överförd el

10 § En innehavare av nätkoncession är skyldig att utföra mätning av överförd el samt att rapportera resultaten av dessa mätningar i enlighet med de närmare föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten meddelar.

Denna paragraf motsvarar 2 § 4 mom. sjunde stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617.

Kostnader för mätning m.m.

11 § Kostnaden för en mätare med tillhörande insamlingsutrustning och för dess installation i uttagspunkten hos en elkonsument skall av nätkoncessionshavaren påföras elkonsumenten.

Om en elkonsument efter begäran fått sin elförbrukning mätt på annat sätt än enligt de föreskrifter som meddelats med stöd av 10 § och det begärda sättet att mäta medfört ökade kostnader för nätkoncessionshavaren, skall elkonsumenten påföras merkostnaden för denna mätning och för rapportering av mätresultaten.

Andra kostnader för mätning än de som nu nämnts får inte påföras enskilda elkonsumenter.

12 § En elkonsument som köper el vid en spänning av högst 1 000 volt mellan fasledare har vid flyttning rätt att av nätkoncessionshavaren få tillbaka den del av erlagd kostnad som motsvarar värdet av mätaren med tillhörande insamlingsutrustning med beaktande av dess återstående tekniska livslängd.

Om det belopp som skall återbetalas till elkonsumenten understiger 1 000 kr behöver återbetalning inte ske.

13 § Bestämmelserna i 11 § första och andra styckena och 12 § gäller inte elkonsumenter som köper sin el från innehavaren av leveranskoncession enligt 5 kap.

Dessa paragrafer (11—13 §§) har sin motsvarighet i 2 § 10 mom. i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Ändringar i förtydligande syfte har gjorts jämfört med motsvarande bestämmelser i 1902 års ellag.

I den motsvarande bestämmelsen till 12 § används begreppet lågspänningskund. Då detta begrepp inte finns definierat i lagen har vi valt att i stället ange konsument som köper el vid en spänning av

högst 1 000 volt mellan fasledare. Någon saklig ändring har inte avsetts.

Ersättning vid inmatning av el

14 § En innehavare av en produktionsanläggning har rätt till ersättning av den koncessionshavare till vars ledningsnät anläggningen är ansluten.

Ersättningen skall motsvara

- 1. värdet av den minskning av energiförluster som inmatning av el från anläggningen medför i koncessionshavarens ledningsnät, och*
- 2. värdet av den reduktion av koncessionshavarens avgifter för att ha sitt ledningsnät anslutet till annan koncessionshavares ledningsnät som blir möjlig genom att anläggningen är ansluten till ledningsnätet.*

Regeringen får meddela närmare föreskrifter för beräkningen av ersättningen enligt första stycket.

Denna paragraf motsvarar 2 § 12 mom. första och andra styckena i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Jämfört med den bestämmelsen har en ändring av redaktionell art gjorts.

Prövning av skyldigheter

15 § Frågor om koncessionshavarens skyldigheter enligt detta kapitel prövas av nätmyndigheten.

Denna paragraf motsvarar 2 § 4 mom. åttonde stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617 samt delvis 2 § 7 mom. åttonde stycket och 2 § 10 mom. sjätte stycket i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Paragrafen motsvarar även 2 § 12 mom. tredje stycket i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Enligt den bestämmelsen prövas den ersättning en innehavare av en produktionsanläggning har rätt till vid inmatning av el i koncessionshavarens ledningsnät (jfr 14 §) av nätmyndigheten. Då en anläggningsinnehavares rätt till ersättning får anses innebära en motsvarande skyldighet för koncessionshavaren har vi valt att reglera frågan här.

4 kap. Nättariffer

Allmänt om nättariffer

1 § Nättariffer skall vara skäliga och utformas på sakliga grunder.

Vid bedömning av en nättariffs skälighet skall konsumentintresset särskilt beaktas. Hänsyn skall dessutom tas till kravet på en rimlig avkastning i nätverksamheten.

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. tredje stycket första meningen samt 2 § 7 mom. fjärde stycket första och andra meningen i 1902 års ellag, allt i lydelse enligt SFS 1994:617.

2 § Nättariffer för överföring av el skall utformas så, att betald avgift för att vara ansluten ger rätt att använda det elektriska nätet inom landet, med undantag för utlandsförbindelserna.

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. tredje stycket femte meningen i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Jämfört med den bestämmelsen har ändring av redaktionell art gjorts.

Särskilt om nättariffer för område

3 § Med undantag för engångsavgift för anslutning, får nättariffer för område inte utformas med hänsyn till var inom området en anslutning finns.

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. tredje stycket andra meningen i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617. Jämfört med den bestämmelsen har ändring av redaktionell art gjorts.

4 § Vid skälighetsbedömningen av en nättariff skall nättariffen för varje område bedömas för sig.

Om nätmyndigheten enligt 3 kap. 3 § har medgivit att flera nätkoncessioner för område får redovisas samlat, skall dock dessa vid skälighetsbedömningen anses utgöra ett område.

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. fjärde stycket tredje och fjärde meningen i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222.

Särskilt om nättariffer för linje

5 § Om spänningen för en ledning som omfattas av en nätkoncession för linje understiger 220 kilovolt (regionledning) får inte nättariffen, med undantag för engångsavgift för anslutning, inom varje normalt spänningsintervall, utformas med hänsyn till var en uttagpunkt finns i förhållande till ledningens anslutning till annan koncessionshavares ledning som omfattas av nätkoncession för linje.

Nättariffen för en enskild elkonsument, vars anläggning är ansluten till en regionledning, skall dock i fall som avses i 6 § utformas med hänsyn till var på regionledningen elkonsumentens uttagpunkt finns.

6 § På ansökan av koncessionshavaren eller berörd elkonsument skall nätmyndigheten meddela tillstånd till avvikelse från vad som sägs i 5 § första stycket, om den berörda uttagpunkten fanns den 1 juli 1995

och ett avtal, innebärande att priset för överföringen av el baseras bland annat på var uttagpunkten finns, tillämpades den 1 juli 1995.

Tillstånd skall meddelas att gälla från viss dag och för bestämd tid, högst trettio år.

Om tillstånd meddelats skall, vid fastställande av nättariff för elkonsumenten, uttagpunktens belägenhet beaktas i samma utsträckning som i avtalet.

7 § Om en uttagpunkts läge ändras eller avses bli ändrad eller om den avtalade effekten i uttagpunkten höjs eller avses bli höjd efter det att nätmyndigheten meddelat tillstånd enligt 6 § skall koncessionshavaren anmäla det till nätmyndigheten.

När en sådan anmälan har gjorts skall nätmyndigheten pröva i vilken utsträckning och under vilken tid tillståndet skall gälla.

Dessa bestämmelser (5—7 §§) motsvarar 2 § 7 mom. tredje stycket tredje och fjärde meningen samt 2 § 9 mom. i 1902 års ellag, allt enligt prop. 1994/95:222. I 5 § har normalt spänningsintervall införts i stället för spänningsnivå. Begreppet normalt spänningsintervall återfinns i 8 § som motsvarar 2 § 7 mom. femte stycket i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Huvudstadgandet vad gäller bedömningen av skäligheten av regionnätstariffer återfinns i 8 §. Det finns därför som vi ser det inget skäl att ha ett annat begrepp när det gäller utformningen av nättariffen för regionnät. Såvitt vi erfarit finns det inte något fall där samma nätägare har regionledningar som skulle hamna inom ett normalt spänningsintervall men på olika spänningsnivåer för det fall som avses i 5 §. Den nu föreslagna ändringen torde därför inte innebära någon ändring i sak. I övrigt har ändringar av redaktionell art gjorts.

8 § Vid skälighetsbedömningen av nättariffen för en regionledning skall

1. koncessionshavarens kostnader för att ha samtliga sina regionledningar inom en och samma region anslutna till en annan koncessionshavares ledning bedömas samlat,

2. koncessionshavarens kostnader för nedtransformering bedömas samlat för hela landet inom varje normalt spänningsintervall när lika många nedtransformeringar utförts för att nå detta spänningsintervall,

3. koncessionshavarens övriga kostnader bedömas samlat inom varje normalt spänningsintervall för koncessionshavarens samtliga regionledningar i hela landet.

9 § Vid skälighetsbedömningen av nättariffen för en ledning med en spänning om 220 kilovolt eller däröver skall alla kostnader för koncessionshavarens samtliga ledningar i landet med undantag för utlandsförbindelserna bedömas samlat. Tariffen får dock utformas med

hänsyn till var på koncessionshavarens ledningsnät en anslutningspunkt finns.

8—9 §§ har sin motsvarighet i 2 § 7 mom. femte och sjätte stycket i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Jämfört med de bestämmelserna har ändringar i förtydligande syfte och av redaktionell art gjorts.

Särskilt om nättariffer för mindre produktionsanläggningar

10 § En innehavare av en produktionsanläggning som kan leverera en effekt om högst 1 500 kilowatt skall för inmatning av el inte erlägga annan del av nättariffen än engångsavgift för anslutning, avgift för mätare med tillhörande insamlingsutrustning och för dess installation i inmatningspunkten samt årlig avgift för mätning och rapportering.

Denna paragraf motsvarar 2 § 11 mom. i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Jämfört med den bestämmelsen har ändring av redaktionell art gjorts.

Rätt till uppgifter om nättariffer m.m.

11 § Den som har nätkoncession skall på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om nättariffer. Uppgiften skall innehålla en upplysning om att en elkonsument hos nätmyndigheten kan begära prövning enligt 3 kap. 15 § och 4 kap. 12 §.

Vid begäran om ny anslutning skall uppgifterna enligt första stycket lämnas inom skälig tid.

Denna paragraf motsvarar 2 § 7 mom. sjunde stycket i 1902 års ellag enligt prop. 1994/95:222. Jämfört med den bestämmelsen har ändring av redaktionell art gjorts.

Prövning av nättariffer

12 § Frågor om nättariffer enligt detta kapitel samt en koncessionshavares skyldigheter enligt 11 § prövas av nätmyndigheten.

Bestämmelsen kan sägas motsvara 2 § 4 mom. åttonde stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617 som bl.a. innebär att nätmyndigheten prövar koncessionshavarens skyldighet att på skäliga villkor överföra el åt annan. Den motsvarar även delvis 2 § 7 mom. åttonde stycket enligt prop. 1994/95:222.

5 kap. Leveranskoncession

Koncessionsplikt

1 § *Inom ett område som omfattas av nätkoncession för område enligt 2 kap. krävs tillstånd (leveranskoncession) för att få leverera el till anläggningar som är anslutna till det ledningsnät vilket omfattas av nätkoncessionen. Leveranskoncession krävs dock inte i fall som anges i 10 §.*

Ärenden om meddelande av leveranskoncession prövas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 6 § första och andra stycket lagen om handel med el, m.m. I den bestämmelsen anges att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela leveranskoncession. Nu anges i stället nätmyndigheten. I andra stycket har, jämfört med motsvarande bestämmelse i lagen om handel med el, m.m., även en redaktionell ändring gjorts.

2 § *En leveranskoncession kan omfatta ett eller flera områden som omfattas av nätkoncession för område (leveransområde).*

För ett leveransområde får meddelas endast en leveranskoncession.

Denna paragraf motsvarar 6 § tredje och fjärde stycket lagen om handel med el, m.m. I *andra stycket* har en redaktionell ändring gjorts jämfört med den motsvarande bestämmelsen.

Förutsättningar för leveranskoncession

3 § *En leveranskoncession får endast ges till den som från allmän synpunkt är lämplig att leverera el inom leveransområdet.*

Denna paragraf motsvarar 7 § första stycket lagen om handel med el, m.m.

Villkor för leveranskoncession

4 § *En leveranskoncession ges för bestämd tid, högst fem år.*

Denna paragraf motsvarar 7 § andra stycket lagen om handel med el, m.m. enligt prop. 1994/95:222.

Ändring av gränser för leveransområde

5 § *Gränserna för ett leveransområde får ändras av nätmyndigheten, om det behövs för ändamålsenlig leverans och kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren.*

Denna paragraf motsvarar 8 § lagen om handel med el, m.m. I den bestämmelsen anges att den myndighet regeringen bestämmer får ändra gränserna. Nu anges i stället nätmyndigheten.

Överlåtelse av leveranskoncession

6 § *En leveranskoncession får inte överlåtas utan tillstånd av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten. Vid prövning av ansökan om överlåtelse av leveranskoncession skall 3 § tillämpas.*

Denna paragraf motsvarar 7 § tredje stycket lagen om handel med el, m.m. I den bestämmelsen anges att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela tillstånd till överlåtelse. Nu anges i stället nätmyndigheten.

Leveransskyldighet

7 § *En innehavare av en leveranskoncession är skyldig att på skäliga villkor leverera el för normala förbrukningsändamål åt var och en inom leveransområdet, om inte annat följer av 9 och 10 §.*

Denna paragraf motsvarar 9 § första stycket lagen om handel med el, m.m. Jämfört med den bestämmelsen har i förtydligande syfte tillagts ”på skäliga villkor” (jfr föreslagen lydelse av 5 kap. 12 §).

8 § *En elkonsument inom leveransområdet som köper el från någon annan än innehavaren av leveranskoncession men som i stället vill köpa el för normala förbrukningsändamål från denne har rätt till det om elkonsumenten gjort anmälan om detta till koncessionshavaren minst en månad innan leveransen skall påbörjas.*

Denna paragraf motsvarar 12 § tredje stycket lagen om handel med el, m.m. I förhållande till den motsvarande bestämmelsen har nu gjorts det förtydligandet att om någon som köper el från annan, i stället vill köpa el från innehavaren av leveranskoncession, skall han ha rätt till det under förutsättning att det rör sig om el för normala förbrukningsändamål och som således omfattas av koncessionshavarens leveransskyldighet enligt 7 § (jfr prop. 1993/94:162 s. 175).

Undantag från leveransskyldighet

9 § *En innehavare av en leveranskoncession är inte skyldig att inom ett område, där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad, leverera el för värmeförsörjning av en byggnad, om elen är avsedd för värmeförsörjning på något annat sätt än med värmepump. Koncessionshavaren är dock skyldig att leverera el, om värmeförsörjningen av byggnaden med större fördel kan tillgodoses med el än med det för området gemensamma systemet.*

Denna paragraf motsvarar 9 § andra stycket lagen om handel med el, m.m. Jämfört med den bestämmelsen har specialreglerna för situationer där kommunfullmäktige beslutat om värmepumpar i fjärrvärmesystem inte tagits med.

I övergångsbestämmelserna till ändringarna i ellagen (prop. 1994/95:222) finns en reglering som innebär att nätmyndigheten på anmälan av en kommun kan under en treårsperiod meddela förbud för den som innehar nätkoncessionen att inom ett angivet område ansluta anläggningar för värmeförsörjning av en byggnad om denna redan är ansluten till ett fjärrvärme- eller naturgasnät. Detta gäller dock inte anläggning i form av värmepump. I denna övergångsbestämmelse har inte uppställts något undantag för det fall att kommunfullmäktige meddelat beslut om att värmepumpar inte bör förekomma i området. Denna övergångsbestämmelse utgör huvudstadgandet vad gäller fjärrvärmens och naturgasens skydd mot konkurrens från eluppvärmning. Vi finner därför inte att det finns några bärande skäl att ha kvar undantaget i förevarande paragraf vad gäller kommunfullmäktiges beslut angående värmepumpar.

Rätt för annan att leverera el

10 § *Även den som inte innehar en leveranskoncession får inom ett leveransområde leverera el för ändamål som inte omfattas av leveransskyldigheten enligt 7 §. En sådan leverantör får inom leveransområdet också leverera el till elkonsumenter som skriftligen gjort anmälan om det till koncessionshavaren minst sex månader innan leveransen påbörjas.*

En elkonsument som med koncessionshavaren har ett avtal om leverans av el som gäller för obestämd tid med en uppsägningstid som är längre än sex månader eller som har ett avtal som gäller för bestämd tid får dock inte köpa el av annan än koncessionshavaren förrän avtalet har upphört att gälla. I ett sådant fall krävs ingen anmälan enligt första stycket.

Denna paragraf motsvarar 12 § första och andra stycket lagen om handel med el, m.m. enligt prop. 1994/95:222. I motsvarande

bestämmelse i nämnda lag har annan leverantör än innehavaren av leveranskoncession rätt att leverera el till konsumenter som med en leverantör har haft ett tidsbestämt avtal som har upphört att gälla under tiden den 30 juni — 31 december 1995. Detta undantag från kravet på leveranskoncession har vi slopat på grund av att när den nya lagen föreslås träda i kraft får undantaget anses ha spelat ut sin roll. I *andra stycket* har ändringar av redaktionell art gjorts jämfört med motsvarande bestämmelse i lagen om handel med el, m.m.

Inköpsplikt

11 § Om det inte finns särskilda skäl till undantag, är en innehavare av en leveranskoncession skyldig att köpa el från produktionsanläggning som är belägen inom leveransområdet och kan leverera en effekt om högst 1 500 kilowatt.

Denna paragraf motsvarar 9 § fjärde stycket lagen om handel med el, m.m. Jämfört med den bestämmelsen har ändring av redaktionell art gjorts.

Prisreglering

12 § Om det behövs för att uppnå en skälig prissättning är innehavare av leveranskoncession skyldig att underkasta sig reglering av priset på levererad eller inköpt el på begäran av

1. den inom leveransområdet som köper eller vill köpa sin el av koncessionshavaren,

2. den som levererar eller vill leverera el till koncessionshavaren från sådan produktionsanläggning som anges i 11 §.

Frågor om prisreglering prövas av nätmyndigheten. Myndigheten får förelägga parterna att lägga fram den utredning som behövs. Sådant föreläggande får förenas med vite.

Framställning om ändring i eller upphävande av beslutad prisreglering får göras också av innehavaren av leveranskoncessionen.

Avtal, som strider mot beslut om prisreglering, är utan verkan.

Denna paragraf motsvarar 10 § lagen om handel med el, m.m. I den bestämmelsen anges att den myndighet regeringen bestämmer prövar frågor om prisreglering. Nu anges i stället nätmyndigheten.

Prövning av skyldigheter

13 § Frågor om koncessionshavarens skyldigheter enligt detta kapitel prövas av nätmyndigheten.

Denna paragraf motsvarar 9 § femte stycket lagen om handel med el,

m.m. I den bestämmelsen anges att den myndighet regeringen bestämmer skall göra prövningen. Nu anges i stället nätmyndigheten.

6 kap. Utlandshandel

1 § Den som ingår avtal, som medför att import eller export av el kommer att pågå under en tid av minst sex månader skall göra anmälan om avtalet till den myndighet regeringen bestämmer. Sådan anmälan skall göras inom en månad från det avtalet ingicks.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om anmälningsskyldigheten.

Denna paragraf motsvarar 2 § lagen om handel med el, m.m.

7 kap. Kommunala elföretag

1 § Ett sådant kommunalt företag som avses i 3 kap. 16—18 §§ kommunallagen (1991:900) får, utan hinder av föreskriften i 2 kap. 1 § kommunallagen om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar, utanför kommunens område bedriva

1. produktion av och handel med el samt därmed sammanhängande verksamhet, eller

2. nätverksamhet i geografisk närhet till företagets nätverksamhet inom kommunen i syfte att uppnå en ändamålsenlig nätverksamhet.

Denna paragraf motsvarar 4 § lagen om handel med el, m.m.

2 § Om ett sådant kommunalt företag som avses i 3 kap. 16—18 §§ kommunallagen (1991:900) bedriver sådan verksamhet som avses i 1 § 1. eller distribution av fjärrvärme eller naturgas skall verksamheten drivas på affärsmässig grund och redovisas särskilt. Detta gäller dock inte företag som bedriver distribution av fjärrvärme eller naturgas i ett område där nätmyndigheten har meddelat ett förbud enligt punkten 4 i övergångsbestämmelserna till lagen (1994:617) om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar i deras lydelse enligt lagen (1994:1801) om ändring i nämnda lag.

Denna paragraf motsvarar 5 § lagen om handel med el, m.m. enligt prop. 1994/95:222.

8 kap. Systemansvar och balansansvar

Systemansvar

1 § *Den myndighet regeringen utser skall ha systemansvaret för el.*

Med systemansvar för el avses det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av landet kortsiktigt upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el.

Denna paragraf motsvarar 15 a § första och andra styckena i 1902 års ellag.

2 § *Enligt vad regeringen närmare föreskriver får den systemansvariga myndigheten, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra kraftproducenter att, mot ersättning, öka eller minska produktionen av el.*

Enligt vad regeringen närmare föreskriver får den systemansvariga myndigheten för att kunna utöva systemansvaret även beordra innehavare av nätkoncession att avbryta eller begränsa leverans av el till elkonsumenter. Innehavaren av nätkoncession skall i sådana fall avbryta eller begränsa elleveranserna så rättvist och likvärdigt som möjligt.

Första stycket motsvarar 15 a § tredje stycket i 1902 års ellag. Enligt den bestämmelsen har den systemansvariga myndigheten, för närvarande Svenska kraftnät, enligt vad regeringen närmare föreskriver, möjligheter att beordra kraftproducenter att öka eller minska produktionen av el i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret. En ändring av redaktionell art har gjorts jämfört med motsvarande bestämmelse i 1902 års ellag. Vi har valt att inte särskilt ange att den ersättning kraftproducenter skall erhålla om de ökar eller minskar produktionen av el skall vara marknadsmässig. Enligt vedertagen praxis förstås med "ersättning" full ersättning. Det är alltså tillräckligt att ange att ersättning skall erhållas. Någon ändring i sak innebär det inte.

Det finns i nuvarande ellag inga bestämmelser om möjlighet att vid stora störningar i driften minska eller helt avbryta konsumtionen av el. Det bör i lagen uttryckligen ges möjligheter för den systemansvariga myndigheten att enligt regeringens närmare föreskrifter få beordra innehavare av nätkoncession att avbryta eller begränsa leveransen av el till en elkonsument. En sådan bestämmelse har införts i *andra stycket*. Den systemansvariga myndigheten får således beordra att leveransen av el skall avbrytas eller begränsas. Det är nätkoncessionshavaren som har att se till att så sker. Då elkonsumenterna bör behandlas så rättvist och likvärdigt som möjligt har detta särskilt angetts.

3 § *Regeringen får utfärda föreskrifter om skyldighet för kraftproducenter och elkonsumenter att till den systemansvariga myndigheten ge in uppgifter om produktion eller konsumtion av el, som behövs för utövandet av systemansvaret.*

Denna paragraf motsvarar 15 a § fjärde stycket i 1902 års ellag.

Balansansvar

4 § *En elkonsument är skyldig att tillse att det finns någon, som har åtagit sig det ekonomiska ansvaret för att det nationella elsystemet tillförs lika mycket el som tas ut i konsumentens uttagspunkt (balansansvar). Ett sådant åtagande skall göras genom ett avtal med den myndighet som enligt 1 § skall ha systemansvaret för el.*

En elkonsument som är ansluten till en ledning eller ett ledningsnät skall hålla innehavaren av nätkoncessionen underrättad om vem som har åtagit sig balansansvaret i hans uttagspunkt.

Första och andra styckena gäller inte de elkonsumenter som köper sin el från en innehavare av leveranskoncession enligt 5 kap.

5 § *Den som innehar en leveranskoncession skall hålla innehavaren av nätkoncessionen underrättad om till vilka elkonsumenter inom leveransområdet han levererar el samt vem som har åtagit sig balansansvaret för hans inköp.*

6 § *Den som innehar en nätkoncession skall hålla den systemansvariga myndigheten underrättad om de uppgifter som nämns i 4 och 5 §§. Han skall dessutom hålla den systemansvariga myndigheten underrättad om vem som har åtagit sig balansansvaret för hans egna inköp.*

Dessa bestämmelser (4—6 §§) motsvarar 13 § lagen om handel med el, m.m. enligt prop. 1994/95:222. Jämfört med den bestämmelsen har ändringar av redaktionell art gjorts.

9 kap. Skyddsåtgärder

1 § *En elektrisk anläggning och anslutna elektriska anordningar skall vara så beskaffade och placerade samt brukas på sådant sätt att betryggande säkerhet ges mot skadlig inverkan av el.*

Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1902 års ellag. Den innebär dock inga nyheter i förhållande till vad som redan gäller för elektriska anläggningar. Närmare bestämmelser om hur elektriska anläggningar m.m. skall vara beskaffade meddelas av Elsäkerhetsverket med stöd av bemyndigande i 11 kap. 6 §.

2 § *Om en elektrisk anläggning genom inverkan på en redan befintlig sådan anläggning kan vålla person- eller sakskada eller störning i driften, svarar innehavaren av den förstnämnda anläggningen för erforderliga åtgärder vid denna för att förebygga sådan skada eller störning.*

Vad som sägs i första stycket gäller även om en elektrisk anläggning genom inverkan på en redan befintlig rörledning för transport av naturgas, för vilken koncession krävs enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar, kan vålla skada.

Första stycket motsvarar 5 § 1 mom. första stycket i 1902 års ellag med en smärre språklig ändring.

Andra stycket är nytt och innebär att skyldigheten att vidta skyddsåtgärder även gäller i förhållande till koncessionspliktiga naturgasledning. Bestämmelsen tar i första hand sikte på korrosionsskador vid induktion. Sådana skador orsakas vid normal drift av den elektriska anläggningen. Detta har kommenterats i den allmänna motiveringen i kapitel 6.

3 § *Den som innehar en anläggning för starkström med en spänning av lägst 1 000 volt mellan fasledare, i vilken vid enfasigt fel kan uppkomma jordslutningsström med större styrka än 500 ampere, är, utöver vad som följer av 2 §, skyldig att iaktta följande. Så snart han får kännedom om att en elektrisk anläggning för svagström eller för starkström med en spänning av högst 1 000 volt mellan fasledare tillkommit, skall han på egen bekostnad vidta erforderliga åtgärder vid den egna anläggningen för att förebygga skada eller störning.*

Åtgärder som avses i första stycket skall vara ägnade att förebygga att anläggningen genom inverkan på den andra anläggningen genom induktion eller förhöjda markpotentialer orsakar person- eller sakskada eller annan störning än ljudstörning.

Paragrafen motsvarar 5 § 1 mom. andra stycket i 1902 års ellag med dels vissa redaktionella ändringar, dels en ändring i första stycket som avser vilka anläggningar som omfattas av bestämmelsen. Detta kommenteras i den allmänna motiveringen i kapitel 6.

4 § *Om en elektrisk anläggning flyttas eller ändras i fråga om utförande eller drift och risken för skada eller störning därmed ökar, skall frågan om skyldighet att svara för skyddsåtgärder som föranleds av den ökade risken bedömas på samma sätt som om anläggningen var ny.*

Paragrafen motsvarar 5 § 1 mom. tredje stycket i 1902 års ellag. Vissa ändringar av språklig och redaktionell art har företagits.

5 § *En elektrisk anläggning skall anses ha kommit till då den togs i bruk. Har olika delar av en anläggning tagits i bruk vid skilda tidpunkter, skall varje sådan del vid tillämpning av detta kapitel anses som en särskild anläggning.*

Paragrafen motsvarar 5 § 1 mom. fjärde stycket i 1902 års ellag. Vissa ändringar av språklig och redaktionell art har företagits.

6 § *Om i fall som avses i 2 och 3 §§, erforderligt skydd med bättre verkan eller till lägre kostnad kan uppnås genom åtgärd vid annan anläggning än den vars innehavare enligt 2 och 3 §§ är skyldig att svara för åtgärden, ankommer det på innehavaren av den förstnämnda anläggningen att utföra åtgärden.*

Den innehavare som utfört åtgärd enligt första stycket har rätt att av den som enligt 2 och 3 §§ varit skyldig att vidta åtgärden erhålla skäligen ersättning för sina utgifter.

Paragrafen motsvarar i huvudsak, med vissa redaktionella ändringar, 5 § 2 mom. första och andra styckena i 1902 års ellag. I gällande bestämmelser anges att den som är skyldig att vidta åtgärder skall göra det enligt överenskommelse eller enligt rättens förordnande. Detta ligger dock i sakens natur och behöver inte särskilt anges i lagtexten. Paragrafens andra stycke har kortats ner. Att den som har vidtagit åtgärder har rätt till skälig ersättning innebär att ersättningen, precis som enligt nu gällande bestämmelser, skall beräknas med hänsyn till om han haft nytta av åtgärderna.

7 § *Särskilda bestämmelser om elektromagnetisk kompatibilitet finns i lagen (1992:1512) om elektromagnetisk kompatibilitet.*

Hänvisningen till lagen om elektromagnetisk kompatibilitet har kommenterats i den allmänna motiveringen i avsnitt 6.5.2.

10 kap. Skadestånd

Strikt skadeståndsansvar

1 § *Har någon tillfogats person- eller sakskada genom inverkan av el från en elektrisk starkströmsanläggning, skall skadan ersättas av innehavaren av den starkströmsanläggning från vilken elen senast kommit.*

Första stycket gäller inte

- 1. den som innehar en starkströmsanläggning för produktion av el där elgeneratorn har en märkeffekt om högst 50 kilovoltampere, eller*
- 2. den som innehar en starkströmsanläggning som är avsedd för*

användning av el och som tillförs el med en spänning av högst 250 volt mellan en ledare och jord eller vid icke direkt jordat system mellan två ledare, eller

3. om det är en annan elektrisk anläggning eller en rörledning för transport av naturgas, för vilken koncession krävs enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar, som har skadats, eller

4. om den elektriska anläggningen är avsedd för att möjliggöra godsbefordran och skada uppkommit på egendom som har blivit mottagen för sådan befordran.

Paragrafen har sin motsvarighet i 4 och 13 §§ i 1902 års ellag. Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.4.) föreslår vi att huvudprincipen om strikt ansvar för skador orsakade av el från starkströmsanläggningar skall behållas. Där framgår även att vi anser att varje innehavare av en elektrisk anläggning skall svara endast för sin egen anläggning. Det nu sagda innebär att en anläggningsinnehavare, från vars anläggning en annan starkströmsanläggning tillförs el, inte längre kan bli ansvarig för skador som inträffar vid den andra anläggningen.

Har någon tillfogats person- eller sakskada genom inverkan av el från en elektrisk starkströmsanläggning, skall enligt *första stycket* skadan ersättas av innehavaren av den elektriska starkströmsanläggning från vilken elen senast kommit. Det ligger i det strikta ansvaret att det gäller oberoende av om anläggningens innehavare av vårdslöshet vållat skadan eller inte. De skador som ersätts är person- eller sakskador.

Flertalet skador inträffar i direkt anslutning till en elektrisk starkströmsanläggning. Någon kommer exempelvis i kontakt med en nedfallen ledning och skadas av elen därifrån. Det kan också inträffa t.ex. att en ledning faller ned och gör ett järnstaket strömförande eller att el genom induktion tillförs en svagströmsanläggning och via den orsakar person- eller sakskada. Det strikta ansvaret gäller i alla dessa och liknande situationer.

Ansvaret åvilar innehavaren av den starkströmsanläggning från vilken elen senast kommit. Detta innebär att det saknar betydelse var elen alstrats eller om den genom vanlig leverans eller på annat sätt avsiktligt eller oavsiktligt kommit in i anläggningen genom överledning eller induktion. Den skadelidande kan alltid vända sig mot innehavaren av den elektriska starkströmsanläggning som ligger närmast till. Någon svårighet att identifiera den anläggningen torde inte föreligga.

Som nämnts har vårt förslag som utgångspunkt att varje innehavare av en elektrisk starkströmsanläggning skall svara endast för sin anläggning.

Har el från en elektrisk starkströmsanläggning orsakat person- eller sakskada blir således innehavaren av anläggningen skadeståndsskyldig. Vi har dock ansett det föra för långt att alltid låta det skadeståndsan-

svaret vara strikt. Enligt *andra stycket punkt 1 och 2* undantas därför från det strikta ansvaret, dels den som innehar en starkströmsanläggning för produktion av el där elgeneratoren har en märkeffekt om högst femtio kilovoltampere dels den som innehar en starkströmsanläggning avsedd för användning av el och som tillförs el med en spänning av högst tvåhundra-femtio volt mellan ledare och jord eller vid icke direkt jordat system mellan två ledare. Att observera vad gäller sist nämnda typ av anläggning är att ingen åtskillnad görs mellan anläggningar inomhus eller utomhus. Skälen till att innehavare av dessa anläggningar inte skall ha ett strikt skadeståndsansvar har vi utvecklat i avsnitt 7.4. Att skador orsakade av el från dessa anläggningar undantas från det strikta ansvaret innebär att innehavarna bär skadeståndsansvar enligt SkL:s regler.

I detta sammanhang bör även regleringen i 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen beröras. Där anges att är till en anläggning som är avsedd för användning av el en eller flera andra sådana anläggningar anslutna och är dessa anläggningar i samme innehavares hand, skall anläggningarna betraktas som en och samma anläggning. Detta innebär t.ex. att om skada inträffar vid någon eller några sådana anläggningar och någon av dessa anläggningar tillförs el med en spänning som överstiger tvåhundra-femtio volt, gäller strikt ansvar även för skada som inträffar vid ansluten anläggning som tillförs el med en spänning understigande tvåhundra-femtio volt.

Strikt skadeståndsansvar gäller inte heller enligt *tredje punkten* i andra stycket om det är en elektrisk anläggning som har skadats. Även i sådant fall skall skadeståndslagens regler tillämpas. Det kan också förekomma att driften hos en elektrisk anläggning störs på grund av inverkan av el från en annan sådan anläggning. Denna fråga behandlas under 4 §. Om det är en rörledning för transport av naturgas, för vilken krävs koncession enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar som skadats genom inverkan av ström från en starkströmsanläggning skall inte heller strikt ansvar gälla för innehavaren av den elektriska anläggningen, utan även här skall SkL gälla. Skälen för detta har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.7).

Undantag från det strikta ansvaret görs också enligt *andra stycket fjärde punkten*, om den elektriska anläggningen är avsedd för att möjliggöra godsbefordran och skada uppkommit på egendom som har blivit mottagen för sådan befordran. Här gäller i stället frakträttsliga regler.

Produktansvar

2 § Om en skada orsakas av säkerhetsbrist i el som har tillhandahållits från en elektrisk anläggning för produktion eller överföring av el är innehavaren, om inte annat följer av 3 §, skyldig att betala skadestånd för personskada och för skada på egendom som till sin typ vanligen är avsedd för enskilt ändamål om den skadelidande vid tiden för skadan använde egendomen huvudsakligen för sådant ändamål.

Med säkerhetsbrist avses att elen inte är så säker som skäligen kan förväntas.

Avtalsvillkor som inskränker skadeståndsskyldigheten är utan verkan.

3 § Skadeståndsskyldig enligt 2 § är inte den som

1. visar att elen inte tillhandahållits från hans anläggning i näringsverksamhet,

2. gör sannolikt att säkerhetsbristen inte fanns där när elen tillhandahölls från hans anläggning,

3. visar att säkerhetsbristen beror på att elen måste stämma överens med tvingande föreskrifter som har meddelats av en myndighet, eller

4. visar att det på grundval av det vetenskapliga eller tekniska vetandet vid den tidpunkt elen tillhandahölls från hans anläggning, inte var möjligt att upptäcka säkerhetsbristen.

2 och 3 §§ har sin motsvarighet i 4 a och 4 b §§ i 1902 års ellag och reglerar skadeståndsansvaret vid skador orsakade av el som har brister i kvalitet. Bestämmelserna har sin grund i EG-direktivet (85/374/EEC) om produktansvar. Vår utformning av bestämmelserna överensstämmer i stort sett med gällande rätt. Av skäl som anges i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.5.2) har vi ansett att produktansvaret skall åvila innehavare av elektriska anläggningar för produktion och överföring av el. Någon överflyttning av skadeståndsansvaret torde detta dock inte innebära i praktiken.

Vi har valt att ta bort uttrycket "sätta i omlopp", som används i 1902 års ellags produktansvarsbestämmelser. Uttrycket har hämtats från det nämnda EG-direktivet men får anses helt främmande när det gäller el. I stället har vi valt att använda oss av begreppet "tillhandahålla".

Skadestånd vid driftstörning

4 § Har av vårdslöshet driften vid en elektrisk anläggning störts genom inverkan av el från en annan sådan anläggning, skall ren förmögenhetsskada ersättas.

Denna paragraf motsvarar delvis 6 § i 1902 års ellag. Har en elektrisk anläggning skadats genom inverkan av el från en annan elektrisk

anläggning skall, vilket har framgått av vad som angetts under 1 §, SkL:s regler tillämpas. Men även driften vid en elektrisk anläggning kan störas genom inverkan av el från en annan elektrisk anläggning. Enligt 1902 års ellag har då innehavaren av den anläggning vid vilken driften störts rätt till ersättning för ren förmögenhetsskada. Enligt SkL utgår emellertid ersättning för ren förmögenhetsskada i princip endast om brott har begåtts. Vi anser att ersättning för ren förmögenhetsskada även fortsättningsvis skall utgå om driften vid en elektrisk anläggning störts genom inverkan av el från annan sådan anläggning.

Skadelidandes medvållande

5 § Om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skada som skall ersättas enligt 1 § gäller 6 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207).

Skadestånd enligt 2 § jämkas efter vad som är skäligt, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 7 § i 1902 års ellag. Första stycket innebär en ändring i fråga om sakskada som avses i 1 §. Således skall i sådant fall SkL:s regler om jämkning tillämpas. Skälen till ändringen har redovisats i avsnitt 7.6.2.

Andra stycket överensstämmer med gällande rätt.

Bestämmande av ersättning

6 § I fråga om bestämmande av ersättning för skada enligt 1 eller 2 § tillämpas 5 kap. skadeståndslagen (1972:207).

När ersättning för sakskada bestäms enligt 2 § avräknas ett belopp om 3 500 kr.

Denna paragraf motsvarar 8 § i 1902 års ellag.

Ägares skadeståndsansvar

7 § Har ägaren till en elektrisk starkströmsanläggning upplåtit nyttjanderätten till någon annan har han ändå samma ansvar för skada som skall ersättas enligt denna lag som om han alltjämt innehaft anläggningen. Ägaren är dock inte ansvarig med annan egendom än anläggningen och vad som hör till den samt ingår i nyttjanderätten.

Den ersättning ägaren kan ha utgett i ett sådant fall som avses i första stycket får han kräva tillbaka av anläggningens innehavare.

Denna paragraf motsvarar 10 § i 1902 års ellag. Endast ändringar av redaktionell karaktär har skett.

Preskription

8 § *Talan mot en elektrisk anläggnings ägare eller innehavare om skadestånd enligt 1 § första stycket eller 4 § skall väckas inom två år från det skadan inträffade.*

Den som vill ha ersättning enligt 2 § skall väcka talan inom tre år från det han fick eller borde ha fått kännedom om att fordringen kunde göras gällande. Talan om ersättning måste dock väckas inom tio år från det att skadan inträffade.

Den som inte väcker talan i tid har inte rätt till ersättning.

Denna paragraf motsvarar 11 § i 1902 års ellag. Jämfört med den bestämmelsen har ändringar av redaktionell art gjorts.

För de skador som skall ersättas enligt SkL:s regler blir de allmänna reglerna i preskriptionslagen tillämpliga.

11 kap. Tillsyn m.m.

Tillsyn

1 § *Tillsynen över efterlevnaden av denna lag i frågor om elsäkerhet och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen i dessa frågor utövas av den myndighet regeringen bestämmer.*

Tillsynen i övrigt över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter och villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av nätmyndigheten.

Denna paragraf motsvarar 2 § 6 mom. första stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617, 21 § i 1902 års ellag samt 11 § första stycket lagen om handel med el, m.m. Jämfört med dessa bestämmelser har ändringar av redaktionell art gjorts.

2 § *En tillsynsmyndighet har rätt att på begäran få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.*

Denna paragraf motsvarar 23 § i 1902 års ellag.

3 § *En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.*

Underlåter den som innehar nätkoncession att vidta en åtgärd som åligger honom enligt denna lag eller enligt föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen eller enligt en tillsynsmyndighets förelägganden och som gäller elsäkerhet, får myndigheten förordna om rättelse på hans bekostnad.

Första stycket i denna paragraf motsvarar 2 § 6 mom. andra stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617, 25 § i 1902 års ellag samt 11 § andra stycket första meningen lagen om handel med el, m.m. *Andra stycket* är nytt och anger att om en innehavare av nätkoncession underlåter att vidta en åtgärd avseende elsäkerhet som åligger honom kan tillsynsmyndigheten förordna om rättelse på hans bekostnad. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas i rena undantagssituationer och behandlas närmare i kapitel 4.

4 § Ett föreläggande eller förbud enligt 3 § första stycket får förenas med vite.

Denna paragraf motsvarar 2 § 6 mom. tredje stycket i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617, 26 § i 1902 års ellag samt 11 § andra stycket andra meningen lagen om handel med el, m.m. Det anges inte särskilt att en begäran enligt 2 § kan förenas med vite. Om en sådan begäran inte följs kan emellertid ett föreläggande utfärdas som kan förenas med vite.

Särskilt om tillsyn som avser elsäkerhet

5 § För tillsyn som avser elsäkerhet har tillsynsmyndigheten rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen, dock inte bostäder.

Om det behövs för tillsynen får tillsynsmyndigheten hos tillverkare, importörer, grossister och detaljhandlare för provning ta ut ett eller flera exemplar av en anordning, avsedd att anslutas till elektrisk anläggning, eller elektrisk materiel som har införts eller skall införas på marknaden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning för uttaget prov och om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provning.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Denna paragraf motsvarar 24 § i 1902 års ellag. Ett förtydligande har gjorts jämfört med den bestämmelsen på så sätt att sådan rätt som en tillsynsmyndighet har enligt denna paragraf endast tillkommer den myndighet som har tillsyn över elsäkerhetsfrågor, dvs. för närvarande Elsäkerhetsverket.

Meddelande av föreskrifter

6 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, i den mån det behövs från elsäkerhetssynpunkt meddela föreskrifter om kontroll, provning eller besiktning samt andra föreskrifter som angår elektriska anläggningar, anordningar avsedda att anslutas till sådana

anläggningar, elektrisk materiel eller elektriska installationer.

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, av hänsyn till driftsäkerheten hos det nationella elsystemet, meddela föreskrifter som angår elektriska anläggningar och anordningar avsedda att anslutas till sådana anläggningar.

Dessa paragrafer (6—7 §§) motsvarar 15 § i 1902 års ellag. Den bestämmelsen ger regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer möjlighet att meddela föreskrifter i närmare angivna frågor i den mån det behövs från elsäkerhetssynpunkt eller av hänsyn till driftsäkerheten hos det nationella elsystemet. De myndigheter som nu har sådant bemyndigande som avses i bestämmelsen är Elsäkerhetsverket och Svenska kraftnät. Med hänsyn till att det rör sig om olika myndigheter och då de frågor det finns behov att meddela närmare föreskrifter om är skilda för dessa myndigheter, regleras möjligheten till normgivning i två paragrafer. En konsekvens av vår utformning av 7 § är att 16 § i förordningen (1994:1806) om systemansvaret för elektrisk ström måste ändras.

Bemyndigandet i 6 § gäller även föreskrifter om krav på kompetens hos personer som utför arbete på elektriska anläggningar.

Avgifter

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för myndighets verksamhet som sker med stöd av denna lag.

Denna paragraf motsvarar 16 § i 1902 års ellag.

12 kap. Övriga bestämmelser

Ledning inom område för annan trafikled än allmän väg

1 § Kan arbete med elektrisk ledning inom område för annan trafikled än allmän väg inverka på trafiksäkerheten eller medför det större ingrepp i trafikleden skall, innan arbetet igångsättes, anmälan göras hos den som förvaltar trafikleden. Denne meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag och annan anordning som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till trafikledens bestånd, drift eller brukande. Kostnaden för arbetet åvilar dock den som innehar ledningen.

Första stycket tillämpas även i fråga om arbete på redan dragen ledning inom område för annan trafikled än allmän väg, om arbetet kan inverka på trafiksäkerheten eller medföra ingrepp i trafikleden.

Påkallas på grund av inträffad skada skyndsam reparation av ledningen och skulle dröjsmål vålla avsevärd olägenhet, får arbetet påbörjas utan att anmälan har gjorts. Den som innehar ledningen skall dock snarast underrätta den som förvaltar trafikleden.

Denna paragraf motsvarar 5 a § 4 mom. i 1902 års ellag. Bestämmelsen har utformats med 12 § lagen (1978:160) om vissa rörledningar som förebild.

Ansvarsbestämmelser

2 § *Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet*

1. *bryter mot 2 kap. 1 eller 3 §,*
2. *bryter mot villkor som meddelats med stöd av 2 kap. 10 §,*
3. *bryter mot föreskrift som har meddelats med stöd av 11 kap. 6 eller 7 §.*

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte gör anmälan

1. *enligt 2 kap. 18 § eller*
2. *enligt 6 kap. 1 § i rätt tid eller i sådan anmälan lämnar oriktig uppgift.*

I ringa fall döms inte till ansvar.

Denna paragraf motsvarar 27 § i 1902 års ellag och 3 § lagen om handel med el, m.m. I *andra stycket punkt 1* finns en ny straffbestämmelse för de fall en nätägare tar en ledning ur bruk utan att ha gjort anmälan till nätmyndigheten. Vad som skall avses med begreppet "ur bruk" behandlas i kommentaren till 2 kap. 18 §.

3 § *Till ansvar enligt denna lag döms inte om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken.*

Denna paragraf motsvarar 28 § i 1902 års ellag.

4 § *Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande eller överträtt ett vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.*

Denna paragraf motsvarar 29 § i 1902 års ellag.

5 § *Elektriska anläggningar, anordningar avsedda att anslutas till en elektrisk anläggning eller elektrisk materiel som varit föremål för brott enligt denna lag skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för sådan egendom kan värdet förklaras förverkat. Även utbytet av brott enligt denna lag skall förklaras förverkat, om det*

inte är uppenbart oskäligt.

Denna paragraf motsvarar 30 § i 1902 års ellag.

Överklagande

6 § *Beslut enligt 2 kap. 15—16 §§ och 18—23 §§, 3 kap. 3 §, 6—8 §§ och 15 §, 4 kap. 6—7 §§ och 12 §, 5 kap. 12—13 §§ samt 11 kap. 2—4 §§ och 5 § första eller andra stycket eller beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. När nätmyndighetens beslut prövas i domstol är myndigheten part i målet.*

Föreskrifter om överklagande av en myndighets beslut som har meddelats med stöd av ett bemyndigande enligt lagen, meddelas av regeringen.

Denna paragraf motsvarar i stort 31 § i 1902 års ellag i lydelse enligt SFS 1994:617 och 14 § lagen om handel med el, m.m. Jämfört med motsvarande bestämmelse i 1902 års ellag har regleringen som gäller riksprovplats tagits bort.

7 § *Beslut som meddelats enligt denna lag eller med stöd av föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall gälla omedelbart, om inte annat bestäms.*

För verkställighet gäller i övrigt vad som föreskrivs i utsökningsbalken om allmänna mål.

Denna paragraf motsvarar 32 § i 1902 års ellag.

Annan lagstiftning

8 § *I fråga om vissa starkströmsanläggningar finns ytterligare bestämmelser i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m.m.*

Denna paragraf motsvarar i 33 § i 1902 års ellag.

9 § *Om atomskada gäller särskilda bestämmelser.*

Denna paragraf motsvarar 34 § i 1902 års ellag.

Övergångsbestämmelser

1. *Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.*
2. *Genom denna lag upphävs lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar samt lagen (1994:618) om handel med el, m.m.*
3. *Vad som sägs i p. 2 och 3 i övergångsbestämmelserna till lagen (1994:617) om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar skall alltjämt gälla i ärenden där ansökan gjorts före den 1 januari 1996.*
4. *Beträffande ledningar som dragits fram före ikraftträdandet av denna lag skall 5 a och 5 b §§ lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar alltjämt gälla.*
5. *Vad som sägs i p. 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (199x:xx) om ändring i lagen (1994:618) om handel med el, m.m. samt i p. 3 i övergångsbestämmelserna till lagen (1994:618) om handel med el, m.m. skall alltjämt gälla.*
6. *Vad som sägs i p. 4 i övergångsbestämmelserna till lagen (199x:xx) om ändring i lagen (1994:1801) om ändring i lagen (1994:617) om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar skall alltjämt gälla.*

Som framgår av *punkt 1* föreslår vi att vårt lagförslag träder i kraft den 1 januari 1997. Genom den nya lagen upphävs enligt *punkt 2* 1902 års ellag och lagen om handel med el, m.m.

Behovet av övergångsregler är begränsat. Detta är en följd av att lagförslaget i åtskilliga avseenden inte innebär ändringar i sak i förhållande till den lagstiftning som enligt prop. 1994/95:222 kommer att träda i kraft den 1 januari 1996.

I övergångsbestämmelserna till lagen (1994:617) om ändring i ellagen anges i p. 2 och 3 i vilka hänseenden ellagen i sin äldre lydelse skall tillämpas i ärenden där ansökan har gjorts före den 1 januari 1996. Det gäller förutsättningarna för att få koncession, koncessionstidens längd, återkallelse av koncession och prisreglering. Enligt vårt förslag kommer dessa bestämmelser att upphöra att gälla den 1 januari 1997. Frågan är i vilka hänseenden en liknande övergångsreglering är motiverad.

Allmänt gäller att 1902 års ellag är svåröverskådlig och att komplexiteten ökar genom de ändringar som väntas träda i kraft den 1 januari 1996. Övergångsbestämmelser är alltid komplicerade och det är önskvärt att så långt det är möjligt undvika sådana. Särskilt

komplikerat blir det i detta fall när man har att ta hänsyn till ellagen i dess lydelse före den 1 januari 1996, lydelse under år 1996 och den nya ellag som vi föreslår skall träda i kraft den 1 januari 1997.

I fråga om förutsättningarna för att få koncession föreslår vi beträffande nätkoncession för område att bestämmelserna om att en sådan koncession inte får strida mot en detaljplan eller områdesbestämmelser inte längre skall gälla och att vid prövning av frågor om meddelande av nätkoncession för område naturresurslagen inte skall tillämpas. Skälet härtill är att vi ansett bestämmelserna obehövliga (se avsnitt 3.4.1). Något behov av övergångsbestämmelser finns då inte. Inte heller beträffande förutsättningarna i övrigt för att få koncession föreslår vi några sådana ändringar att övergångsbestämmelser behövs.

Vad gäller koncessionstidens längd gör vi följande överväganden. Fr.o.m. den 1 januari 1996 kommer att gälla att nätkoncession ges för bestämd tid, längst 40 år. Enligt vårt förslag skall en nätkoncession för linje enligt huvudregeln meddelas för 40 år och en nätkoncession för område för 25 år. Om det föreligger särskilda skäl eller om sökanden begär det får kortare tider föreskrivas. Förslagen innebär inte obetydliga ändringar och det talar för att prövningen av ärenden som kommit in före den nya lagen träder i kraft bör ske enligt de äldre bestämmelserna. I praktiken behöver skillnaden emellertid inte bli särskilt stor. Om en tillämpning enligt de äldre bestämmelserna under övergångstiden i ett visst fall skulle ha lett till en kort koncessionstid finns det även enligt de nya bestämmelserna möjlighet att nå samma resultat med tillämpning av bestämmelsen om att huvudreglerna kan frångås när skilda skäl föreligger. Vi föreslår därför ingen övergångsbestämmelse beträffande koncessionstidens längd.

Bestämmelserna om återkallelse av koncession föreslås inte ändrade på sådant sätt att övergångsregler behövs.

Vi föreslår att en möjlighet skapas för staten att vid bl.a. återkallelse av en nätkoncession förfoga över ledningen eller ledningsnätet under en begränsad tid (2 kap. 20 §). Denna bestämmelse bör kunna tillämpas även om återkallelse skett före ikraftträdandet. Någon övergångsbestämmelse behövs inte.

Enligt allmänna principer tillämpas nya skadeståndsregler endast på skadefall som inträffar efter ikraftträdandet. Någon övergångsbestämmelse om skadestånd behövs därför inte.

Som förut nämnts regleras vissa övergångsfrågor i p. 2 och 3 övergångsbestämmelserna till lagen (1994:617) om ändring i ellagen. Dessa punkter torde i huvudsak ha spelat ut sin roll den 1 januari 1997. De kan emellertid inte helt upphävas. De har tagits in som *punkt 3* i vårt förslag.

En särskild fråga gäller flyttning av framdragna elektriska ledningar. Den behandlas i *punkt 4*. Vi anser att om ledningen har dragits fram före ikraftträdandet skall bestämmelserna i 5 a och 5 b §§ i 1902 års ellag gälla. Detta innebär t.ex. att för ledningar som före den 1 januari

1997 dragits fram efter expropriation skall de bestämmelser som gäller idag tillämpas. Som skäl för vår ståndpunkt kan anföras att ledningarna dragits fram under de förutsättningar som 1902 års ellag gav. För innehavarna av dessa ledningar och för de som i övrigt berörs bör inte förutsättningarna ändras retroaktivt. Vår valda lösning innebär dock att i detta hänseende får den nya lagen en långsam genomslagskraft.

Den som erhåller leveranskoncession kan vara någon annan än den som har områdeskoncession enligt de bestämmelser i 1902 års ellag som gäller i dag. Enligt regeringens förslag i prop. 1994/95:222 till övergångsbestämmelser till förslag till ändring i lagen (1994:618) om handel med el, m.m. skall då följande gälla. Den som erhållit leveranskoncession har leveransskyldighet. Leveransskyldigheten omfattar dock inte elkonsumenter inom området som den 1 januari 1996 har tidsbestämda avtal eller avtal med en reglerad uppsägningstid som är längre än sex månader med den tidigare innehavaren av områdeskoncessionen inom området. Sådant undantag från leveransskyldigheten gäller till utgången av år 1997. Då blir också de avtal som nu nämnts ogiltiga. Denna övergångslösning bör ha fortsatt giltighet även när vårt förslag träder i kraft. Frågan regleras i *punkt 5* i våra övergångsbestämmelser.

Bakgrunden till *punkt 6* i övergångsbestämmelserna är följande. Enligt övergångsbestämmelserna i prop. 1994/95:222 skall nätmyndigheten på anmälan av en kommun kunna meddela förbud för en innehavare av nätkoncession att inom ett angivet område ansluta anläggningar för värmeförsörjning av en byggnad om byggnaden redan är ansluten till ett fjärrvärme- eller naturgasnät. Ett sådant förbud gäller till utgången av år 1998. Med hänsyn till hur länge förbudet är avsett att gälla bör våra övergångsbestämmelser ange att denna övergångsregel alltjämt skall gälla.

Utöver vad som följer av det sagda behövs inga övergångsbestämmelser.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av sakkunnige Hans Svahn och experten Anders Weihe

Utredningen har i slutfasen haft att bedriva sitt arbete under speciella förhållanden. Energikommissionen avgav i februari 1995 betänkandet Ny elmarknad (SOU 1995:14). Vidare framlades under våren departementspromemorian Vissa tekniska förändringar i den nya ellagstiftningen (Ds 1995:8). På grundval av betänkandet och promemorian avlämnade regeringen den 24 maj propositionen 1994/95:222 med förslag till ny ellagstiftning.

Det är självklart att det inte ankommit på utredningen att överpröva de politiska ställningstaganden som sålunda skett. I juridiskt-tekniska frågor måste emellertid utredningen anses ha haft fria händer att lägga fram de förslag den ansett motiverade. Utredningen har också föreslagit åtskilliga redaktionella och språkliga förändringar till det bättre. Enligt vår mening har dock utredningen visat alltför stor återhållsamhet härvidlag. Det kan aldrig vara en nackdel ens på kort sikt att lagregler görs så enkla och lättbegripliga som det någonsin är möjligt. Att tidsfaktorn varit besvärande instämmer vi helt i.

Vi ger i fortsättningen några exempel på bestämmelser som enligt vår mening bort utformas på annat sätt.

I 2 kap. 5 § första stycket stadgas att en nätkoncession endast får meddelas om anläggningen är lämplig från allmän synpunkt. Innebörden av den bestämmelsen finns utvecklad i prop. 1993/94:162 s. 61 f och 146 f (jfr 2 § 2 mom. SFS 1994:617). Det förtjänar nämnas att begreppet allmän synpunkt inte är ovanligt i lagstiftningssammanhang (jfr t.ex. 3 kap. 4 § vattenlagen 1983:291). Mot den bakgrunden är det förvånande att det ansetts finnas anledning att ha ett andra stycke i 2 kap. 5 § av innebörd att en nätkoncession som avser en utlandsförbindelse inte får meddelas om förbindelsen allvarligt skulle försämra möjligheterna att långsiktigt upprätthålla elförsörjningen i landet (jfr. 2 § 2 mom. andra stycket i lagförslaget i prop. 1994/95:222). Man ställer sig frågan om en sådan utlandsförbindelse som inte får tillåtas enligt andra stycket verkligen kan vara lämplig ur allmän synpunkt. Att svaret på frågan är nej synes uppenbart. Vi anser alltså att andra stycket är onödigt. Det skapar också oklarhet om innebörden av begreppet *lämplig från allmän synpunkt* eftersom 2 § nu ger intryck av att det skulle vara förenligt med första stycket att regeringen gav koncession för en förbindelse som allvarligt försämrar möjligheterna att långsiktigt upprätthålla elförsörjningen i landet.

Till de bestämmelser som också hade bort bearbetas hör de som gäller nättariffer. Följande synpunkter hade därvid enligt vår mening bort vara vägledande.

Bestämmelserna bör ta sikte på hur nättarifferna skall vara utformade. Förslaget till ny ellag avviker på den punkten från vad som får anses vara vedertagen lagstiftningsteknik. I sak gör det visserligen inte någon större skillnad vilken lösning man väljer. Det företag som skall fastställa nya tariffer måste ju självfallet fråga sig hur Nätmyndighetens prövning, om en sådan aktualiseras, kan tänkas utfalla. Indirekt ges således genom 4 kap. direktiv för hur tariffer skall utformas. Om man väljer att rikta sig till prövningsmyndigheten och ge direktiv för dess prövning bör det i vart fall ske konsekvent. Särskilt faller i ögonen att i huvudbestämmelsen i 4 kap. 1 § första stycket anges att nättariffer skall vara skäliga och *utformas* på sakliga grunder medan andra stycket riktas till prövningsmyndigheten. Här kan också hänvisas till 9 §.

I motiven framhålls att nätverksamheten skall bedrivas rationellt och effektivt (prop. 1993/94:162 s. 109). Häri ligger i själva verket den viktigaste garantin för att kundkollektivets intresse av låga och stabila nätavgifter tillgodoses. Principen är så viktig att den hade bort komma till uttryck som en övergripande bestämmelse om nätverksamhet.

Å andra sidan gäller att den nätägare som bedriver verksamheten rationellt och effektivt genom tarifferna, totalt sett, måste få full täckning för alla med verksamheten förenade kostnader. Hit hör kostnader för drift, underhåll och förnyelse, ränta på lånat kapital och administration. Han bör dessutom ha skälig avkastning på eget kapital. Vad som avses med att kundintresset är den viktigaste faktorn vid bedömningen av en nättariffs skälighet är därför oklart. Om nätverksamheten bedrivs rationellt och effektivt kan man inte rimligen tumma på principen att nätägaren skall ha full kostnadstäckning och skälig avkastning på eget kapital. Om nättarifferna sätts lägre än som följer av det sagda blir följderna att underhåll och förnyelse av näten eftersätts och att nyinvesteringar uteblir. Detta ligger inte i konsumenternas intresse.

I 4 kap. 1 § andra stycket anges som sagts att konsumentintresset särskilt skall beaktas vid bedömningen av en nättariffs skälighet och vidare att hänsyn dessutom skall tas till kravet på en rimlig avkastning i nätverksamheten. Bestämmelsen fick sin slutliga lydelse på förslag av lagrådet som ansåg att lagrådsremissens bestämmelse inte gav en riktig upplysning om vad som avsågs (se prop. 1993/94:162 s. 268). I det remitterade förslaget angavs att företagets prisutveckling särskilt skulle beaktas vid bedömningen av en nättariffs skälighet. I de lagar på konsumentskyddets område som kommit till på senare år finns inte någon bestämmelse av det slag som finns i ellagsförslaget. En jämförelse kan göras med 5 § konsumentkreditlagen (1992:830) där det stadgas att näringsidkaren i sitt förhållande till konsumenten skall iakta god kreditgivningssed och därvid ta till vara konsumentens

intressen med tillbörlig omsorg. En motsvarighet till den bestämmelsen finns i 4 § konsumenttjänstlagen som stadgar att tjänsten skall utföras fackmässigt och att näringsidkaren med tillbörlig omsorg skall ta till vara konsumentens intressen. De nu nämnda bestämmelserna är exempel på övergripande regler av ett slag som är ovanliga i svensk konsumenträtt. Enligt förarbetena till konsumentkreditlagen syftar bestämmelsen till att betona kreditgivarens ansvar gentemot konsumenterna och till att utgöra grundval för lagens mer konkreta regler om näringsidkarens skyldigheter samt till att inträda som utfyllande norm i situationer som inte reglerats. Bestämmelsens huvudpunkt ligger i begreppet god kreditgivningssed, och föreskriften om att näringsidkaren skall *ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg* får ses som en exemplifiering av vad som krävs enligt god kreditgivningssed och innebär således inte någon förpliktelse därutöver (jfr Konsumentkrediter, kommentar till 1992 års konsumentkreditlag, Anders Eriksson & Göran Lambertz, s. 89). Om man hade känt behov av att i ellagen särskilt betona ansvaret mot konsumenterna och velat föra in en övergripande bestämmelse av liknande slag som de nu nämnda hade man med fördel kunnat koppla den till den av oss föreslagna regeln om att *en nätverksamhet skall bedrivas rationellt och effektivt genom tillägget* ”och med tillbörlig omsorg om konsumentens intressen”. I övrigt borde man på liknande sätt som i t.ex. konsumentkreditlagen ha ställt upp sådana konkreta regler om hur tarifferna skall vara utformade att det syfte ellagen skall ha uppfylls. Vi frågar oss som framgått vad som avses med att konsumentintresset skall särskilt beaktas vid skälighetsbedömningen, särskilt som *dessutom* hänsyn skall tas till kravet på en rimlig avkastning i nätverksamheten. I prop. 1993/94:162 s. 158 sägs att med konsumentintresset avses konsumenternas intresse av låga och stabila nättariffer och att det under normala förhållanden ofta kan bli den enda faktor som beaktas samt att vid mer speciella förhållanden måste dock även andra omständigheter tillåtas inverka på skälighetsbedömningen. Man kan jämföra med bestämmelsen i 36 § andra stycket avtalslagen som synes ha en väsentligt annan innebörd. Där är det den bristande balansen mellan de två avtalsparterna som är huvudpunkten och tanken på ett särskilt konsumentskydd blir en tillkommande eller en kompletterande synpunkt på det sättet att ett villkor i ett konsumentförhållande kan anses oskäligt även om det inte skulle anses vara oskäligt i ett avtal mellan jämställda näringsidkare. Över huvud taget är det oklart vilket slags skälighetsbegrepp som används i ellagen.

Ett så allmänt hållet stadgande som det i 4 kap. 1 § första stycket ger inte en sådan ledning för tillämpningen som uppenbarligen behövs med hänsyn till syftet med reglerna om nättariffer. Som nyss framgått hade det varit önskvärt att konkreta regler uppställts i lagtexten. Ett alternativ hade varit att säga att tarifferna inte är skäliga om de inte uppfyller vissa angivna krav (jfr. 12 kap. 55 § jordabalken ang. skälig

hyra).

I 4 kap. 1 § första stycket anges att nättarifferna skall utformas på sakliga grunder. Bestämmelsen tar enligt motiven (prop. 1993/94:162 s. 157) sikte på fördelningen av avgifterna mellan olika kundkategorier. Denna begränsning framgår inte av lagtexten. Bestämmelsen kan lika väl läsas som ett allmänt krav på nättarifferna. Hur kravet på saklighet i så fall förhåller sig till kravet på skälighet är oklart. Att en tariff är utformad på sakliga grunder innebär inte i och för sig att den är skälig. Omvänt kan en tariff mycket väl vara skälig även om osakliga motiv styr utformningen. I lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar regleras det totala avgiftsuttaget och fördelningen av avgiftsuttaget mellan fastighetsägarna i två olika paragrafer, 24 resp. 26 §. Det hade varit lämpligt att även i den nya ellagen hålla dessa frågor åtskilda. Enligt Va-lagen gäller att avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan fastigheterna efter skälig och rättvis grund. Något liknande uttryck hade med fördel kunnat användas i den nya ellagen. Orden "sakliga grunder" träffar inte särskilt väl vad som avses.

Som anges i propositionen (s. 157) skall kunder inom samma kundkategori ha samma nättariff. Vi vill tillägga att fördelningen av fasta och rörliga avgifter måste vara rimlig. Om så inte är fallet kan vissa kundkategorier betungas oskäligt.

I 4 kap. 6 § uppställs den egendomliga regeln att en elkonsument skall kunna ansöka om *tillstånd* till avvikelse från en skyldighet som åvilar koncessionshavaren. Enligt paragrafen *skall* tillstånd meddelas när vissa lätt konstaterbara omständigheter föreligger. Man frågar sig om en sådan tillståndsprövning fyller något ändamål. Ett alternativ hade här varit att överlämna åt parterna att träffa avtal för viss tid med möjlighet för Nätmyndigheten att medge förlängning.

Bestämmelserna i 4 kap. 8 § om nättariff för regionledning kan ses som en konkret regel. Bestämmelserna är emellertid utomordentligt svårtillgängliga, och det är svårt att se hur de regler som anges i p. 1—3 förhåller sig till begreppet skälighet. Utredningen borde ha försökt att göra paragrafen lättillgängligare och ta bort kopplingen till prövningen av tariffers skälighet. En bestämmelse som hade riktat sig till företagen och som gett direktiv för utformningen av tariffer borde ha övervägts.

Bestämmelserna i 4 kap. ger allmänt intrycket att Nätmyndigheten skall göra en skälighetsbedömning efter tämligen strikta principer. I praktiken är detta inte möjligt. Som regel får man efter en helhetsbedömning nöja sig med att konstatera att tarifferna inte är oskäliga. Detta följer bl.a. av att tariffer grundas på prognoser som i efterhand kan visa sig felaktiga. Tillfälliga alltför stora överskott under något eller några år kan också accepteras om de balanseras av andra års underskott eller lägre överskott. Enligt vår mening har bestämmelserna om prövningen av avgifter och övriga villkor för överföring av el och

för anslutning till en ledning eller ett ledningsnät, utformats så att det är tveksamt om det är avsett att en oskäligen tariff (avtalsvillkor) i ellagens betydelse kommer att anses oskäligen också vid en bedömning enligt allmänna civilrättsliga bestämmelser, t.ex. enligt 36 § avtalslagen. Det är olyckligt att begreppet används på detta sätt i ellagen. Som vi tidigare nämnt blandas också i ellagsförslagets 4 kap. bestämmelser om hur Nätmyndigheten skall göra skälighetsprövningen (1, 4, 8 och 9 §§) och bestämmelser som förbjuder resp. föreskriver viss utformning av tarifferna (2, 3, 5 och 10 §§). Det blir oklart. Det är också en brist att införlivandet med svensk rätt av EG:s direktiv om oskäligen avtalsvillkor i konsumentförhållanden genom lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden inte har berörts. Vi vill nämna den precisering av begreppet oskäligen avtalsvillkor som görs i rådets direktiv 93/13/EEC av den 5 april 1993 om oskäligen avtalsvillkor i konsumentförhållanden (se bilaga 1 till prop. 1994/95:17). Där anges att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligen om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten. Regeringen gjorde bedömningen att preciseringen i direktivet inte medförde ett krav på en motsvarande precisering i de svenska reglerna och anförde att det knappast kunde råda tvekan om att ett villkor som *i strid med god sed medför en betydande obalans till konsumentens nackdel* skulle anses oskäligen enligt 36 § avtalslagen och lagen om oskäligen avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Det påpekades dock att ett villkor som medför en betydande obalans visserligen inte alltid anses oskäligen men att oskälighetspunkten alltid nås om villkoret dessutom är i strid med god sed. Vi anser inte att bestämmelserna i 4 kap. 8 och 9 §§ är förenliga med en skälighetsbedömning enligt gängse civilrättsliga principer.

Ett par uttalanden i prop. 1993/94:162 angående Nätmyndighetens prövning av nättariffer bör särskilt beröras.

I propositionen anför s. 111 följande.

Om myndigheten finner att de nättariffer som har tillämpats av nätägaren varit för höga uppstår frågan om tarifferna skall anses ha varit oskäligen även för tiden före Nätmyndighetens beslut i frågan. Nätmyndighetens avgörande av en nättariffs oskäligenhet kan i normalfallet även få en retroaktiv effekt. Frågan om rätten att i sådant fall få tillbaka erlagda avgifter bör lösas avtalsvägen. Om så inte kan ske får frågan om sådan retroaktiv återbetalningsskyldigenhet liksom i dag avgöras av allmän domstol.

Enligt vår mening kan det aldrig uppstå någon sådan fråga som anges i det citerade avsnittet. Nätmyndigheten måste innan den ingår i prövning göra klart för sig vad prövningen avser. Om Nätmyndigheten t.ex. bestämmer sig för att pröva de tariffen som ett företag tillämpar för 1996 och finner att de är oskäligen kan det knappast råda någon tvekan om att tarifferna *är* oskäligen även för tiden före

Nätmyndighetens beslut. En annan fråga är om företaget skall åläggas att återbetala vad det uppburit för mycket. Detta är, som också anförs, en fråga som det ankommer på allmän domstol att pröva (jfr NJA 1990 s. 602).

I propositionen anges vidare att Nätmyndighetens beslut kommer att utgöra en viktig del av bevisningen vid domstolens prövning. Vi vill påpeka att Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1994 s. 442 uttalat att Prisregleringsnämnden för elektrisk ström har exklusiv behörighet att utifrån kravet på skälighet allsidigt och slutgiltigt reglera priset för strömmens tillhandahållande, varmed förstås alla till beloppet bestämda avgifter som leverantören betingar sig av kraftmottagaren. Prisregleringen omfattar även andra avtalsvillkor som kan verka oskäligt betungande. Vad Högsta domstolen uttalat torde komma att gälla även Nätmyndighetens prövning.

Enligt 5 kap. 12 § införs beträffande leveranskoncessioner en motsvarighet till det gamla prisregleringsinstitutet. Karaktäristiskt för detta är att prövning sker endast på begäran av kund och att avgörandet gäller bara kunden och leverantören. Vi är kritiska till den föreslagna ordningen. Erfarenheten visar att endast några tiotal ansökningar om prisreglering görs per år och att det sker tämligen slumpartat. Elkunderna har som regel inga möjligheter att bedöma om tarifferna är skäliga utan reagerar spontant t.ex. när de missgynnas av att anslutningsavgifterna är utjämnade eller när taxorna höjs mer än konsumentprisindex. Några garantier för att prövning kommer till stånd där det är motiverat finns inte. Enligt vår mening saknas skäl att ens för en kortare tid behålla prisregleringsinstitutet och på det sättet ha två parallella prövningssystem. Det hade varit bättre att ha en enhetlig reglering och som föreslås i 4 kap låta det ankomma på Nätmyndigheten att avgöra om och i vilken utsträckning prövning skall ske. Vad gäller prövningsnormen vill vi påpeka att det är oklart hur "skälighetsprissättning" förhåller sig till skälighetsbegreppet i 4 kap.

Enligt 3 kap. 10 § kommer närmare föreskrifter om mätning av el att meddelas. Av 11 § framgår emellertid att mätning också kan ske på annat sätt än enligt dessa föreskrifter. Hur bestämmelserna förhåller sig till varandra framgår inte.

I 3 kap. 12 § regleras återbetalning av kostnad för mätare i vissa fall. Enligt andra stycket gäller att om det belopp som skall återbetalas understiger 1 000 kr behöver återbetalning inte ske. Bestämmelsen får till följd att 995 kr inte behöver återbetalas medan 1 005 kr skall erläggas till konsumenten. Sådana tröskeeffekter bör undvikas. Enligt 10 kap. 6 § gäller beträffande produktansvar att när ersättning för sakskada bestäms så *avräknas* ett belopp om 3 500 kr. Den bestämmelsen grundas på ett EG-direktiv och att avvika från detta kan inte komma i fråga. Några skäl för att dessa två likartade frågor skall behandlas på helt olika sätt har inte anförts. Även i fall som avses i 3 kap. 12 § bör alltså avräkning ske.

Särskilt yttrande av experten Per-Åke Sahlberg

Utredningen har enligt regeringens direktiv bl.a. till uppgift att utreda behovet av kompletterande regler beträffande relationerna mellan ledningshavare och andra intressenter.

I och med avregleringen av den svenska elmarknaden sker en avgörande förändring av relationerna mellan de olika aktörerna på elmarknaden, samhället och elkonsumenterna. Tidigare var elförsörjningen sammanhållen i ett consensusförhållande där målet var att skapa en rationell elförsörjning till en för hela samhället optimal kostnadsnivå och leveranssäkerhet. De svenska krafttillgångarna och leveransanläggningarna var i allmänhet i samhällets ägo.

Avregleringen och uppdelningen av elföretagen parat med bolagiseringar medför att profitoptimerade lösningar kommer att etableras för att skapa vinster i flera led. Därmed blir det intressant för såväl in- som utländska kapitalägare att med olika lösningar gå in som partner i de olika bolagen för att komma i åtnjutande av värdestegringen på de svenska krafttillgångarna och leveransanläggningarna.

Denna nya situation skapar en förändring av relationerna mellan parterna på elmarknaden som enligt direktiven borde utredas och beaktas vid skapandet av ny ellag. Tyvärr har utredningen inte i tillräcklig grad beaktat detta direktiv.

Konsumentintresset över den svenska elförsörjningen och dess kostnads massa bör i den kommande situationen stärkas genom insyn och ges möjligheter till medverkan i kontrollorganen.

Vidare bör markägarens rätt och markanvändning få ett starkare inflytande vid ledningsframdragande för att därmed få en mera likvärdig rättslig status. Eftersom en koncession har en varaktighet av 40 år och samhället förändras i en snabbare takt medför detta att användningen av mark som ställs till förfogande för ledningsframdragningar med all rätt kan behövas för andra ändamål. Man måste också beakta att under en tid av 40 år sker det i allmänhet minst ett generationsskifte på enskilt ägd mark. Situationer kan uppkomma då elledningen utgör ett absolut hinder för en rationell användning av marken. Ny teknik vid ledningsbyggande har också medfört att förändringar av en ledning kan ske utan större ekonomisk olägenhet för ledningshavarna.

Därför anser jag att det är ett krav att markägare regelmässigt hörs vid förnyelse av koncession och att förslaget under 3.4.4 och underliggande resonemang utmönstras.

Vidare anser jag det märkligt att man skall lagstifta om återbetalningsbelopp som föreslås ske i kap. 3 § 12. Beloppet 1 000 kr är för en koncessionshavare ett litet belopp, men är för en elkonsument ett avsevärt belopp. Om det för leverantören är ett administrativt besvär så kan man ju kvitta beloppet mot kvarstående leveransavgift.

Jag anser att förslaget om återbetalningsbelopp skall utmönstras ur förslaget om det inte följs av samma villkor för slutreglering av leveransavgift vid flyttning.

Sammanfattningsvis anser jag att, förutom att de ovan nämnda förslagen från utredningens majoritet utmönstras, det bör ske en överarbetning av utredningens förslag ur elkonsument- och markägarsynpunkt eftersom relationerna mellan parterna på elmarknaden förändrats i och med avregleringen och att utredningen inte i tillräcklig grad beaktat den mindre elkonsumentens och markägarens ställning.

Kommittédirektiv

Dir. 1992:39

Översyn av lagstiftningen på elområdet m.m.

Dir 1992:39

Beslut vid regeringssammanträde 1992-03-26

Chefen för Näringsdepartementet, statsrådet P. Westerberg, anför.

Mitt förslag

En särskild utredare tillkallas för att utarbeta förslag till ny lagstiftning på elområdet. Den skall bl.a. innefatta ändrade bestämmelser om koncessioner för elektrisk starkströmsledning och för ledningsnät inom ett visst område i syfte att åstadkomma ökad konkurrens på elmarknaden.

Bakgrund

En betydelsefull omstrukturering av elmarknaden har inletts. Den 1 januari 1992 överfördes huvuddelen av verksamheten i det tidigare Statens vattenfallsverk (Vattenfall) till ett aktieföretag, Vattenfall AB (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318 samt prop. 1991/92:49, NU10, rskr. 92). Verksamheten i storkraftnätet har avskiljts från Vattenfall och ingår i Affärsverket svenska kraftnät som inrättades vid årsskiftet 1991/92.

Svenska kraftnät ansvarar för storkraftnätet och de statligt ägda utlandsförbindelserna. Storkraftnätet omfattar 220 och 400 kV-näten i Sverige. Dess ledningslängd uppgår till drygt 15 000 km. Svenska kraftnäts personalstyrka uppgår till ca 150 personer. Verksamheten är lokaliserad till Stockholm.

Dessa åtgärder är ett första steg i omvandlingen av den svenska elmarknaden mot en ökad konkurrens och som en förberedelse för en alltmer internationell elmarknad med ökade möjligheter för export och import. En elmarknad med ökad konkurrens och goda förutsättningar för en omfattande handel med elkraft

2

leder till att bl.a. de samlade produktionsresurserna kan utnyttjas bättre. Den bidrar till den ekonomiska utvecklingen och är av stor betydelse för konsumenternas ställning på marknaden.

Tidigare förvaltade Vattenfall storkraftnätet samt utlandsförbindelserna. Det s.k. stamnätet, dvs. den del av storkraftnätet som ligger söder om Umeälven och Skellefteälven, utnyttjades av vissa kraft- och industriföretag, de s.k. transitörerna. Genom ett stamnätsavtal mellan transitörerna reglerades möjligheterna till kraftöverföring på stamnätet.

Stamnätet spelar en viktig roll inte enbart för överföring av kraft från kraftstationer till konsumtionscentra utan även för köp och försäljning av kraft mellan kraftföretag, den s.k. samkörningen. Affärerna med kraft inom ramen för samkörningen regleras genom ett avtal, det s.k. samkörningsavtalet, mellan de kraftföretag som deltar i samkörningen.

Nuvarande lagstiftning på elområdet

De grundläggande bestämmelserna på elområdet finns i lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, vanligen kallad ellagen. Lagens bestämmelser kan delas upp i tre grupper:

1. 1-3 §§ med vissa definitioner samt bestämmelser om koncession för att dra fram eller begagna elektrisk starkströmsledning, skyldighet att leverera och köpa elström, reglering av pris och övriga villkor m.m.
2. 4-13 §§ om skadestånd m.m.
3. 15-32 §§ om elsäkerhet, kontroll av elektrisk materiel, ansvar, överklagande m.m.

Lagens 14 § är upphävd. De avslutande 33 och 34 §§ innehåller en upplysning om att vissa frågor regleras i annan lagstiftning.

Utöver ellagen finns andra lagar som berör elförsörjningen, t.ex. lagen (1977:439) om kommunal energiplanering, lagen (1981:599) om utförande av eldningsanläggningar för fastbränsle (fastbränslelagen) och lagen (1987:142) om förvärv av eldistributionsanläggningar. För de eldistributionsföretag som drivs i kommunal regi är kommunallagen (1991:900) med dess regler om bl.a. likställighet och förbud mot att driva näringsverksamhet i vinstsyfte, samt den rättspraxis som därvid utvecklats, viktig.

Planeringen och möjligheterna till utbyggnad av elektriska anläggningar beror av bl.a. plan- och bygglagen (1987:10, PBL) och lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. (NRL). Genom denna lagstiftning har

föreskrifter införts om att koncession enligt ellagen inte får strida mot en detaljplan eller områdesbestämmelser. Vid prövning av frågor om tillstånd till koncession skall NRL tillämpas.

Härutöver har regeringen utfärdat ett antal förordningar som berör området. Som exempel kan nämnas elförordningen (1982:548) samt förordningen (1957:601) om elektriska starkströmsledningar.

För att dra fram eller begagna en elektrisk starkströmsledning krävs tillstånd (koncession) enligt ellagen. Koncession ges av regeringen eller den myndighet regeringen bemyndigar. Regeringen har bemyndigat närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) att besluta i flertalet koncessionsärenden.

Koncession kan lämnas för viss ledning med en i huvudsak bestämd sträckning (linjekoncession) eller för ledningsnät inom ett visst område (områdeskoncession). Utöver ellagen finns i elförordningen närmare bestämmelser om koncession. Linjekoncession beviljas för stamledning (220-400 kV), regionledning (20-130 kV) och fördelningsledning (3-20 kV). Den som har linjekoncession är skyldig att, om det är förenligt med koncessionens ändamål, leverera ström till bl.a. innehavaren av områdeskoncession för att denne skall kunna fullgöra sina leveransförpliktelser. Områdeskoncession beviljas för hög- och lågspänningsledningar och andra närdistributionsledningar inom ett geografiskt begränsat område. Med stöd av en områdeskoncession kan koncessionsinnehavaren inom området dra fram de hög- och lågspänningsledningarna upp till en viss spänning som är nödvändiga för att förse området med erforderlig kraft.

Trots de ändringar som genomförts i ellagen under årens lopp är lagen i sina huvuddrag oförändrad sedan den infördes år 1902. Under den tid lagen varit i kraft har dock såväl de tekniska förutsättningarna som elmarknadens struktur ändrats väsentligt, vilket bl.a. har skapat problem vid tillämpning av lagen. Den är i många avseenden svåröverskådlig och behovet av att ersätta den med modern lagstiftning har många gånger påpekats.

Förslag till vissa ändringar i ellagen har lagts fram av elsäkerhetsutredningen i betänkandet (SOU 1991:94) ELSU 91. Förslagen gäller dels skadeståndsregler, dels vissa regler om säkerhetskontroll av elektriska anläggningar.

Betänkandet har remissbehandlats. Regeringen har den 26 mars 1992 beslutat att i propositionen (1991/92:135) om produktansvar för skador orsakade av elektrisk ström förelägga riksdagen förslag om ändringar i skadeståndsreglerna, som syftar till att anpassa svensk rätt till ett EG-direktiv (nr. 85/374/EEC) om produktansvar. Övriga förslag i betänkandet bereds vidare inom Näringsdepartementet.

Som jag strax återkommer till behöver ellagens regler om eldistribution ses över för att möjliggöra öppnandet av den svenska elmarknaden för konkurrens

4

som föreslagits i propositionen (1991/92:133) om en elmarknad med konkurrens.

Sammantaget står alltså elsektorn inför betydelsefulla förändringar. Detta medför att behovet att ersätta 1902 års ellag nu blivit akut. En utredning med denna uppgift bör tillsättas. Samtidigt står klart att vissa ändringar behöver göras innan en helt ny lagstiftning hinner utarbetas. Det gäller bl.a. reglerna om produktansvar, som bör träda i kraft samtidigt med produktansvarslagen den 1 januari 1993. De ändringar som genom prop. 1991/92:135 föreslås i den befintliga ellagen bör senare arbetas in i den lagstiftning som ersätter ellagen.

Den mest praktiska lösningen bör vara att den utredning som nu bör tillsättas får arbeta i etapper med slutmålet att ersätta ellagen med modernt utformade regler. Starka skäl talar för att ellagen därvid delas upp på två lagar, en eldistributionslag och en elsäkerhetslag.

NUTEK:s utredning om den svenska elmarknaden

Statens energiverk fick den 14 mars 1991 i uppdrag av regeringen att i samband med sin elmarknadsstudie utreda den framtida organisationsformen för det svenska stamnätet. Statens energiverk uppgick den 1 juli 1991 i Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) och utredningen har slutförts där. NUTEK överlämnade i november 1991 till regeringen rapporten *Elmarknad i förändring*. Rapporten har remissbehandlats.

I rapporten lämnas förslag som syftar till att öppna den svenska elmarknaden för konkurrens. Ett regelverk bör enligt förslagen skapas som ger en stor frihet för kraftproducenter och elanvändare att sluta kontrakt inbördes och med varandra om leveranser och samarbete på kort och lång sikt. På de svenska kraftledningsnäten bör en fri handel kunna ske med elektrisk kraft mellan kraftverk, återförsäljare och industri inom och utom landet. Förslagen är av principkaraktär och förutsätter att nuvarande regler om koncession ändras.

Regeringen har beslutat att i propositionen (prop. 1991/92:133) om en elmarknad med konkurrens förelägga riksdagen förslag om vissa riktlinjer för Svenska kraftnäts fortsatta verksamhet, som bl.a. innebär att möjligheterna ökar för nya aktörer att utnyttja storkraftnätet för transitering av el. Svenska kraftnät skall tills vidare drivas som affärsverk, men en ombildning till statsägt aktiebolag kan på sikt övervägas. Regeringen har vidare aviserat avsikten att överlägga med transitörerna på stamnätet i syfte att nå en överenskommelse som står i linje med de i propositionen föreslagna förändringarna av elmarknaden.

I anslutning till propositionen redovisade jag min bedömning att det är statens uppgift att skapa och upprätthålla ramar för effektivt fungerande marknader. För elmarknaden bör det åligga staten att garantera tillgängligheten till ledningsnäten för att därigenom möjliggöra en ökad handel under konkurrens. Den som har koncession för en elektrisk starkströmsledning eller för ett ledningsnät inom ett visst område bör ha en principiell skyldighet att mot ersättning upplåta ledningskapacitet för transport av elektrisk ström till den som så begär, oavsett om det är koncessionsinnehavaren eller någon annan som levererar den elektriska strömmen.

Internationella aspekter

Marknaderna för el har i huvudsak varit nationellt avgränsade. Handeln med el mellan kraftföretag i flera europeiska länder ökar nu, delvis på grundval av långsiktiga avtal. Det gäller såväl i Norden som i övriga Europa. De nordiska kraftföretagen har länge samarbetat inom ramen för Nordel.

Inom EG pågår en utveckling av en inre marknad som avses att omfatta även energiområdet. Som ett första steg på elförsörjningsområdet har EG:s råd antagit det s.k. transiteringsdirektivet (nr 90/547/EEC) och ett direktiv om pristransparens (nr 90/377/EEC). Dessa direktiv trädde inom gemenskapen i kraft vid årsskiftet 1991/92. Genom ett EES-avtal accepterar EFTA-länderna EG:s lagstiftning för handel och konkurrens. Förutom tillämpliga artiklar i Romfördraget kommer ett EES-avtal även att gälla ett stort antal direktiv och regleringar som antagits av EG:s råd. Det gäller bl.a. de ovan nämnda direktiven om transitering och pristransparens.

Inom Europeiska gemenskapen diskuteras bl.a. åtgärder för att öppna elnäten för konkurrens vilket skulle få en genomgripande inverkan på elmarknaden i EG-länderna. EG-kommissionen har nyligen lagt fram ett förslag till ytterligare åtgärder. Ett andra steg mot den inre elmarknaden innefattar nya bestämmelser för uppförande av kraftverk och kraftledning samt krav på separation av produktions-, överförings- och distributionsverksamheterna i vertikalt integrerade kraftföretag. Dessa åtgärder väntas innebära att nya aktörer börjar verka på elmarknaden. Kommissionen önskar se dessa bestämmelser träda i kraft den 1 januari 1993. Ett tredje steg, som inkluderar s.k. third party access (TPA) för större elkunder, beräknas sedan att kunna genomföras den 1 januari 1996.

I England och Norge har man nyligen genomfört genomgripande förändringar av elmarknaderna i linje med det aktuella EG-förslaget om en inre elmarknad.

6

Uppdraget

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört föreslår jag att en särskild utredare tillkallas för att utarbeta ny lagstiftning för elområdet. Därvid bör inriktningen vara att dela upp bestämmelserna i en eldistributionslag och en elsäkerhetslag.

Reglerna om eldistribution bör utformas så att de möjliggör den reformering av elmarknaden som redovisas i propositionen (1991/92:133) om en elmarknad med konkurrens. De mål och strategier för en reformerad elmarknad som där anges innefattar bl.a. att förutsättningar bör skapas för en effektiv prisbildning på elmarknaden genom en skärpt konkurrens om kunderna. Den som har koncession för en elektrisk starkströmsledning eller för ett ledningsnät inom ett visst område bör ha en principiell skyldighet att mot ersättning upplåta ledningskapacitet för transport av elektrisk ström till den som så begär, oavsett om det är koncessionsinnehavaren eller någon annan som levererar, utnyttjar eller återförsäljer den elektriska strömmen. Nätverksamhet bör drivas och ekonomiskt redovisas separat från annan verksamhet enligt principer som är lättöverskådliga och gemensamma för dem som bedriver sådan verksamhet.

Nuvarande ellag bygger på statliga koncessioner, varmed följer rättigheter och skyldigheter. Denna grundprincip bör gälla också i fortsättningen. Utredaren bör överväga vilka villkor som bör gälla för nya koncessioner och vilka ändringar som behöver göras för att åstadkomma önskade effekter utan att otillbörliga ingrepp görs i koncessionshavarnas rättigheter enligt beviljade koncessioner. Frågan om ägandeförhållandena skall kunna utgöra prövningsgrund vid koncessionsprövning för högspänd el bör behandlas.

Överföringsförbindelserna med utlandet bör ses som en viktig del av storkraftnätet. Principen bör vara att Svenska kraftnät skall äga och förvalta en tillräckligt stor del av utlandsförbindelserna för att tillfredsställa svenska producenters och konsumenters möjligheter att sluta avtal om kraftaffärer med andra aktörer utomlands. Utredaren bör pröva villkoren för att inneha bl.a. nya utlandsförbindelser och därvid överväga om särskilda krav bör ställas på koncessionsinnehavaren mot bakgrund av bl.a. anläggningarnas betydelse för infrastrukturen och för en elmarknad med konkurrens.

En ökad konkurrens förutsätter att även andra än koncessionsinnehavarna får möjlighet att transiterar kraft på ledningarna. I en första etapp bör detta gälla främst på de regionala näten. Utredaren bör i det sammanhanget bedöma förutsättningarna för att, utöver en ökad transiteringsskyldighet för linjekoncessionsinnehavare, samtidigt införa en skyldighet för innehavare av områdeskoncession att överföra leveranser för annans räkning till stora kunder. Därvid bör särskilt beaktas att kunder med liknande leveransbehov i dag kan få sina leveranser antingen över regional kraftledning eller inom en områdeskoncession.

7

Utredningen bör lämna förslag om hur en ökad transiteringsskyldighet skall utformas så att rimlig hänsyn tas till koncessionsinnehavarnas egen verksamhet. Vidare bör övervägas om en sådan transiteringsskyldighet bör kunna genomföras tvångsvis.

Reformeringen av elmarknaden förutsätter att koncessionshavarna ekonomiskt särredovisar nätverksamheten och offentligt redovisar tarifferna och villkoren för kraftleveranser. Till uppdraget hör att utforma förslag till lämpliga regler för detta. Utredaren bör därvid också överväga hur skäligheten i tariffer och leveransvillkor skall kunna prövas.

Utredaren bör vidare överväga om det finns skäl att införa en särskild koncession för innehav och drift av ett nationellt transmissionssystem där nätverksamheten är förbunden med elsystemets produktions- och frekvensreglering och driftssäkerhet. De krav som kan komma att ställas i EG på en sådan funktion i samband med beslut om direktiv för en gemensam elmarknad bör därvid beaktas.

I sitt arbete bör utredaren även se över ellagens skadestandsreglering och överväga möjligheten till en närmare förenkling och samordning av reglerna. Därvid måste reglerna om produktansvar stämma överens med det tidigare nämnda EG-direktivet. Dessutom bör övervägas hur skadestandsregleringen påverkas av sådana förändringar som att de lokala näten kan komma att bli tillgängliga för andra än koncessionsinnehavarna och att Svenska kraftnät, som förvaltar och driver storkraftnätet, inte har någon större egenproduktion av elkraft.

Arbetet bör genomföras i etapper. I en första etapp bör vissa frågor som rör enbart områdesdistributionen inte tas upp. I denna etapp bör främst följande frågor som gäller de regionala och nationella näten behandlas:

- utformningen av en ökad transiteringsskyldighet för innehavare av linjekoncession,
- frågan om en skyldighet för innehavare av områdeskoncession att överföra leveranser för annans räkning till elkrävande kunder,
- de villkor som bör gälla för nya koncessioner, inklusive utlandsförbindelserna,
- frågan om det finns skäl att införa en särskild koncession för innehav och drift av ett nationellt transmissionssystem,
- regler om en särskild skyldighet för koncessionsinnehavare att ekonomiskt särredovisa nätverksamheten och att offentligt redovisa tariffer och villkor för kraftleveranser,
- de möjligheter som bör finnas för att pröva skäligheten i tariffer och leveransvillkor.

8

Utredaren bör följa det fortsatta arbetet med elmarknadens reformering som sker parallellt med utredningsarbetet. Vidare bör utredaren följa arbetet med den nya konkurrenslagstiftning som avses att föreläggas riksdagen under år 1992 samt den fortsatta beredningen av avgiftsgruppens betänkande (SOU 1991:110) Effektiva avgifter - resursstyrning och finansiering.

Det fortsatta arbetet i en andra etapp bör syfta till att få ellagen slutligt ersatt med modern lagstiftning. En precisering av detta arbete avses komma att ske genom tilläggsdirektiv. Utredaren bör dock vara oförhindrad att förbereda arbetet genom åtgärder som man redan nu kan förutse behovet av.

Utredaren bör bedöma hur förslagen till ändrade bestämmelser skulle påverka beredskapsverksamheten på elområdet och lämna de förslag till förändringar av elberedskapens organisation som kan föranledas därav.

För arbetet gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagets inriktning (dir. 1984:5). Utredaren skall vidare beakta innehållet i regeringens direktiv angående EG-aspekter i utredningsverksamheten (dir. 1988:43).

Utredaren bör redovisa den första etappen av arbetet senast den 28 februari 1993.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för Näringsdepartementet

att tillkalla en särskild utredare - omfattad av kommittéförordningen (1976:119) - med uppdrag att utarbeta förslag till ny lagstiftning på elområdet som bör innefatta bl.a. ändrade koncessionsvillkor för elektrisk starkströmsledning och för ledningsnät inom ett visst område.

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta tolfte huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Näringsdepartementet)

Kommittédirektiv

Dir. 1993:93

Tilläggsdirektiv till utredningen (N 1992:04) för översyn av lagstiftningen på elområdet m.m.

Dir. 1993:93

Beslut vid regeringssammanträde 1993-07-01

Chefen för Näringsdepartementet, statsrådet P. Westerberg, anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att utredningen (N 1992:04) för översyn av lagstiftningen på elområdet, m.m. (Ellagstiftningsutredningen) genom tilläggsdirektiv ges anvisningar inför det fortsatta arbetet med att ersätta lagen (1902:71 s.1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen) med modern lagstiftning. I uppdraget ingår bl.a. att se över nuvarande skadestandsregler i ellagen och att omarbete lagen språkligt och redaktionellt. Utredaren skall också redovisa förslag till riktlinjer för beredskapsverksamheten på elområdet.

Bakgrund

Regeringen bemyndigade den 26 mars 1992 chefen för Näringsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utarbeta förslag till ny lagstiftning på elområdet (dir. 1992:39). Utredaren, som antagit namnet Ellagstiftningsutredningen (N 1992:04), har i dag till regeringen överlämnat betänkandet Elkonkurrens med nätmonopol (SOU 1993:68).

Av direktiven till Ellagstiftningsutredningen framgår att arbetet med den nya ellagen bör genomföras i etapper. Enligt direktiven skall den andra etappen bl.a. syfta till att få ellagen i sin helhet ersatt med modern lagstiftning. Vidare bör utredaren bl.a. bedöma hur förslagen till ändrade

2

bestämmelser påverkar beredskapsverksamheten på elområdet och lämna de förslag till förändringar av elberedskapens organisation som kan bli nödvändiga.

En ny ellagstiftning

Det fortsatta arbetet bör syfta till att få ellagen slutligt ersatt med modern lagstiftning såväl i sak som redaktionellt och språkligt. Utredaren bör därvid särskilt pröva möjligheten att dela upp ellagen bl.a. i en eldistributionslag och en elsäkerhetslag. En utgångspunkt för utredarens överväganden bör vara de av riksdagen fastställda riktlinjerna för den fortsatta reformeringen av elmarknaden samt utredarens egna förslag i betänkandet *Elkonkurrens med nätmonopol*.

Tvångsåtgärder vid återkallelse av nätkoncession

Enligt betänkandet bör regleringar så långt det är möjligt undvikas på den konkurrensutsatta delen av elmarknaden, dvs. produktion och försäljning av el. Även med konkurrens på elmarknaden behövs dock en kontroll av nätverksamheten. Kontrollen kommer bl.a. att gälla att ledningar och nät på skäliga villkor hålls öppna och tillgängliga för alla som behöver använda dem för att överföra elektrisk kraft. Utredaren föreslår därför i betänkandet att de nuvarande linje- och områdeskoncessionerna ersätts med nätkoncession för linje respektive för område. Enligt utredaren kan det i vissa fall finnas behov att helt eller delvis återkalla nätkoncession. Detta kan gälla bl.a. om koncessionshavaren väsentligen åsidosätter koncessionsföreskrifter eller andra förpliktelser i ellagen. Det bör i dessa fall finnas möjlighet att bl.a. med hänsyn till anslutna kunders behov av elektrisk kraft säkerställa en fortsatt användning av ledningsnäten. Utredaren bör nu överväga i vilken utsträckning staten behöver kunna vidta tvångsåtgärder i samband med återkallelse av nätkoncession och lämna förslag till sådana åtgärder. Utredaren bör vidare överväga om och på vilka villkor det bör vara möjligt för innehavaren av en nätkoncession att under koncessionstiden frånträda en meddelad koncession.

Enklare omprövning av nätkoncession

Enligt utredarens förslag skall nätkoncession ges för bestämd tid, dock längst 40 år. Bestämmelser om tidsbegränsad koncession har funnits i ellagen sedan lagens tillkomst. Ett syfte med tidsbegränsningen var att

koncessionen skulle kunna omprövas i sin helhet när koncessionstiden gick ut. Det har visat sig att en sådan omprövning inte alltid har varit möjlig eller lämplig. Utredaren bör nu överväga i vilken utsträckning det finns behov av att införa ett förenklat prövningsförfarande vid omprövning av tidigare meddelad nätkoncession och lämna förslag till regler om ett sådant förfarande. Utredaren bör redovisa konsekvenserna av ett förenklat prövningsförfarande bl.a. om intressen avseende markanvändning och miljöhänsyn kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

Det rättsliga förhållandet avseende bl.a. flyttning av kraftledning

Ledningshavares rätt att med stöd av koncession dra fram och bibehålla kraftledningar kan ske på flera sätt. Ett är att ledningshavaren genom frivilligt avtal eller nyttjanderätt kommer överens med markägaren om intrånget för ledningen. Ett annat är att ledningshavaren genom expropriation får tillträde till marken. Det numera vanligaste sättet är att ledningshavaren genom förrättning enligt ledningsrättslagen skaffar sig rätt att ha kraftledningen på annans mark. Beträffande vissa frågor som rör relationen mellan ledningshavaren och andra intressenter är den rättsliga situationen oklar. Det gäller t.ex. frågan om vem som skall betala flyttning av kraftledning om marken planeras att användas för annat ändamål. Utredaren bör analysera behovet av kompletterande regler beträffande relationerna mellan ledningshavaren och andra intressenter samt i förekommande fall lämna förslag till sådana.

Skadeståndregler samt följdändringar i annan lagstiftning

De nuvarande skadeståndsreglerna i ellagen är ålderdomligt utformade och det råder viss osäkerhet om deras räckvidd och tillämpning i vissa fall. År 1992 gjordes en av EES-avtalet föranledd komplettering som innebar en anpassning till ett EG-direktiv om produktansvar (prop. 1991/92:135, bet. 1991/92:NU31, rskr. 1991/92:387). Utredaren bör utvärdera de nuvarande skadeståndsreglerna och deras tillämpning. Utredaren bör vidare analysera och lämna förslag till hur skadeståndreglerna bör moderniseras.

En ny lagstiftning medför behov av ändringar i annan lagstiftning. Utredaren bör lämna förslag till sådana ändringar. Det finns också ett starkt behov av att modernisera de förordningar som nu anknyter till ellagen, bl.a. förordningen (1957:601) om elektriska starkströmsanläggningar. Utredaren bör kartlägga behovet av kompletterande föreskrifter till den nya lagstiftningen och lämna förslag till sådana.

4

Särskilt om elberedskapen

Utredaren bör överväga vilka principer som i fortsättningen skall gälla för beredskapsverksamheten på elförsörjningens område, när det gäller såväl den fredstida planeringen som verksamheten under kriser och i krig. Utredaren bör därvid utgå från de gällande riktlinjerna för verksamheten inom totalförsvarets civila del. Av betydelse i detta sammanhang är särskilt den planeringsinriktning som har fastställts genom 1992 års totalförvarsbeslut (prop. 1991/92:102, bet. 1991/92:FöU12, rskr. 1991/92:337) och som innebär bl.a. att elförsörjningen skall ges hög prioritet i beredskapsarbetet.

Ansvar för att säkerställa elförsörjningen

Utredaren bör lämna förslag om gränsdragningen mellan myndigheternas och övrigas ansvar för att säkerställa elförsörjningen vid kriser och krig. Också frågan om nätägares och elkunders ansvar för att genom egna åtgärder eller avtal med leverantören skaffa sig ett rimligt skydd mot störningar i kris och krig bör uppmärksammas. Utredaren bör i frågor om fördelning av ansvaret för beredskapsåtgärder samråda med Hot- och riskutredningen (Fö 1992:03).

En given myndighetsuppgift är att formulera de krav på leveranssäkerhet som bör ställas på elförsörjningssystemet i kris- och krigssituationer utifrån totalförsvarets behov. En annan myndighetsuppgift är prioriteringen av leveranser vid kapacitetsbrist och fastställande av miniminivåer för verksamheter som är särskilt viktiga från totalförvarssynpunkt.

Uppgiften att svara för den operativa beredskapsplaneringen är däremot inte nödvändigtvis en myndighetsuppgift. Sedan den 1 januari 1992, då Vattenfall bolagiserades, ligger denna uppgift under normala förhållanden på elbranschen genom Kraftsam Elberedskap och Affärsverket svenska kraftnät. Under vissa allvarliga kriser och i krig skall ansvaret föras över till en särskild statlig myndighet, Elförsörjningsnämnden. Enligt instruktionen för Elförsörjningsnämnden (1988:520) skall nämnden i samverkan med övriga totalförvarsmyndigheter tillgodose samhällets behov av el genom att planera, leda och samordna elförsörjningens resurser.

Utredaren bör överväga om denna ordning är ändamålsenlig. Om så inte bedöms vara fallet bör utredaren pröva en lösning som innebär att producenter och övriga aktörer, t.ex. genom ett samägt branschanknutet organ, svarar för den operativa ledningen av elsystemet också i kris- och krigssituationer. Därigenom skulle en bättre överensstämmelse nås mellan vad som gäller i fred och i kris eller krig i enlighet med den grundläggande principen för ansvarsfördelning inom totalförsvarets civila del.

En förutsättning för en sådan lösning är att branschen är beredd att förlöpande redovisa de åtgärder som den har vidtagit och planerar att vidta för att de av myndigheterna ställda kraven skall kunna uppfyllas. Formerna för redovisningen och för den tillsyn som i övrigt kan behövas bör övervägas av utredaren.

Ett alternativ till en branschanknuten ledningsfunktion är att Affärsverket svenska kraftnät ges en utvidgad beredskapsroll, mot bakgrund av verkets systemansvar för det nationella överföringssystemet och detta systems stora betydelse från beredskapssynpunkt. Utredaren bör överväga även en sådan lösning.

Behovet av ändrade regler för elberedskapen

Mot bakgrund av sina överväganden om fördelningen av ansvar och uppgifter bör utredaren pröva behovet av ändringar i nuvarande regelverk för elberedskapen. Bland de frågor som bör analyseras är möjligheten att i lagstiftningen formulera ett generellt krav på att elsystemet skall utformas så att en rimlig försörjning kan upprätthållas såväl vid fredstida störningar som i krig.

En annan viktig fråga är behovet av lagstöd för det organ som skall svara för det operativa ledningsansvaret i kris- och krigssituationer. Detta gäller särskilt för det fall att uppgiften läggs på ett organ som inte har formell ställning som myndighet. Utredaren bör i sammanhanget beakta vikten av att en eventuell utökad branschsamverkan kring beredskapsfrågorna inte får effekter som är oförenliga med den nya konkurrenslagstiftningen. Vidare måste klara regler skapas för prövning av beslut om fördelning av resurser som fattas under kriser och i krig, liksom av krav på ersättning från dem som drabbas av konsumtionsbegränsningar.

Finansieringen av beredskapsåtgärderna

Nuvarande ordning för finansiering av beredskapen på elförsörjningens område visar en splittrad bild. Enligt lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar kan ägaren till en anläggning över en viss storlek åläggas att ge den ett utförande som är lämpligt från skyddssynpunkt. Likaså kan ägare till större elproducerande gasturbiner och oljekondensverk åläggas att hålla vissa oljelager med stöd av lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja och kol. För vissa andra slag av beredskapshöjande åtgärder hos elföretagen lämnas emellertid sedan år 1987 statsbidrag.

Utredaren bör pröva om dessa punktvisa statliga åtgärder för elberedskapen kan avlösas genom ett mer generellt krav på elsystemets funktion i

6

kris- och krigssituationer. Därvid bör förutsättas att branschen i allt väsentligt skall bära kostnaderna även för sådana åtgärder som motiveras enbart av beredskapsnyttan. Såvitt gäller frågan om skyldigheten att lagra olja för elproduktion bör utredaren samråda med 1993 års oljelagringsutredning (N 1993:02).

Ändringar i beredskapsorganisationen

Också den nuvarande beredskapsorganisationen på elförsörjningens område är splittrad. Enligt beredskapsförordningen (1993:242) är Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) ansvarig myndighet för funktionen energiförsörjning inom totalförsvarets civila del. Därmed har NUTEK i en kris- eller krigssituation det övergripande samordningsansvaret för landets energiförsörjning. Andra myndigheter med uppgifter inom funktionen är Elförsörjningsnämnden, Affärsverket svenska kraftnät och Statens kärnkraftinspektion. Av dessa myndigheter träder Elförsörjningsnämnden i verksamhet endast i krig eller när regeringen annars bestämmer det. Också regionala statliga myndigheter och kommunerna har uppgifter inom elförsörjningen.

Utredaren bör mot bakgrund av sina principiella överväganden om fördelningen av ansvar mellan myndigheter, branschföretag och användare föreslå de ändringar i nuvarande organisation som kan vara motiverade. Därvid bör också behovet av ändringar i instruktionerna för de berörda myndigheterna beaktas.

Även i övrigt bör utredaren uppmärksamma eventuella behov av ändringar i gällande författningar på beredskapsområdet till följd av utredarens överväganden och förslag.

Arbetets uppläggning

Utredaren bör vara oförhindrad att ta upp till övervägande även andra frågor, inom ramen för översynen av ellagen, som utredningsarbetet kan föranleda.

För utredaren gäller regeringens direktiv angående utredningsförslagets inriktning (dir. 1984:5), och EG-aspekter i utredningsverksamheten (dir. 1988:43) samt om regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50).

Utredaren bör senast den 15 december 1994 till regeringen redovisa sina överväganden och förslag. Om det visar sig lämpligt får utredaren redovisa övervägandena i beredskapsfrågan särskilt.

7

Hemställan

Jag hemställer att regeringen utvidgar utredningens uppdrag i enlighet med vad jag har anfört.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Näringsdepartementet)

1911-1912

The first part of the year was spent in the field, collecting specimens and making observations on the habits of the various species of birds and mammals.

1912-1913

The second part of the year was spent in the laboratory, studying the anatomy and physiology of the various species of birds and mammals.

The third part of the year was spent in the field, collecting specimens and making observations on the habits of the various species of birds and mammals.

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till utredningen
(N 1992:04) för översyn av lagstiftningen
på elområdet, m.m.

Dir.
1994:119

Beslut vid regeringssammanträde den 3 november 1994

Sammanfattning av uppdraget

Utredningen (N 1992:04) för översyn av lagstiftningen på elområdet, m.m. (Ellagstiftningsutredningen) ges genom tilläggsdirektiv anvisningar inför det fortsatta arbetet med att ersätta lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen) med modern lagstiftning. I uppdraget ges bl.a. en ny tidsplan för arbetet.

Bakgrund

Regeringen bemyndigade den 26 mars 1992 chefen för Näringsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utarbeta förslag till ny lagstiftning på elområdet (dir. 1992:39). Utredaren har antagit namnet Ellagstiftningsutredningen.

Av direktiven till Ellagstiftningsutredningen framgår att arbetet med den nya ellagen bör genomföras i etapper. Regeringen beslutade den 1 juli 1993 om tilläggsdirektiv med anvisningar inför det fortsatta arbetet (dir. 1993:93).

Detta skall syfta till att få ellagen ersatt med modern lagstiftning såväl i sak som redaktionellt och språkligt. Utredaren skall särskilt pröva möjligheten att dela upp ellagen i en eldistributionslag och en elsäkerhetslag. I uppdraget ingår

2

att se över nuvarande skadeståndsregler i ellagen. Utredaren skall också redovisa förslag till riktlinjer för beredskapsverksamheten på elområdet. Enligt direktiven skall utredaren avsluta sitt arbete den 15 december 1994.

Riksdagen antog våren 1994 regeringens förslag om en ny ellagstiftning (prop. 1993/94:162, bet. 1993/94:NU22, rskr. 1993/94:358). Riksdagen beslutade om dels ändringar i ellagen, dels en ny lag, lagen (1994:618) om handel med el, m.m. Enligt riksdagens beslut skall det nya regelverket träda i kraft den 1 januari 1995.

Sommaren 1994 tillkallades en kommission, Energikommissionen (N 1994:04), med parlamentarisk sammansättning. Enligt direktiven (dir. 1994:67) skall kommissionen granska de pågående energipolitiska programmen för omställning och utveckling av energisystemet och analysera behovet av förändringar och ytterligare åtgärder. Vidare skall Energikommissionen mot bakgrund av elmarknadens avreglering följa utvecklingen på den svenska elmarknaden och föreslå de åtgärder som kan anses vara motiverade för att säkerställa en effektiv elförsörjning. Kommissionen skall slutligen lägga fram förslag om program med tidsangivelser för omställning av energisystemet.

Regeringen har nyligen i propositionen Vissa ändringar i ellagen, m.m. (prop. 1994/95:18) lagt fram förslag om att ikraftträdandet av den av riksdagen beslutade elmarknadsreformen skall skjutas upp för att skapa möjligheter för Energikommissionen att genomföra en bredare konsekvensanalys av de nya reglerna för elmarknaden.

Regeringens förslag innebär således att den nu gällande lagstiftningen på området kommer att tillämpas i avvaktan på Energikommissionens ställningstagande. När det gäller ellagen föreslås dock att de föreskrifter som reglerar Affärsverket svenska kraftnäts systemansvar skall träda i kraft den 1 januari 1995.

Regeringen har denna dag beslutat om tilläggsdirektiv för Energikommissionens fortsatta arbete (dir. 1994:120).

Enligt direktiven skall kommissionen med förtur analysera

3

möjligheterna att genomföra elmarknadsreformen på ett sätt som inte låser kommissionens fortsatta arbete. Om kommissionen finner att detta är möjligt skall kommissionen snarast överlämna sitt förslag i frågan med de eventuella ändringar i regelverket som bedöms vara nödvändiga. Kommissionen skall enligt sina direktiv härvid väga in frågan om elmarknadens avreglering i ett större energi-, miljö- och näringspolitiskt perspektiv.

Utredningsuppdraget

Regeringen har erfarit att Ellagstiftningsutredningens arbete är försenat. Förslaget om en ny tidsplan för ikraftträdandet av elmarknadsreformen innebär att även tidsplanen för utredningens fortsatta arbete kan ändras.

Ellagstiftningsutredningen bör med förtur behandla elberedskapen och redovisa sina överväganden och förslag i beredskapsfrågan särskilt.

Utredaren bör i sina överväganden och förslag ha som utgångspunkt den av riksdagen beslutade nya ellagstiftningen, dvs. lagen (1994:617) om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar och lagen (1994:618) om handel med el, m.m.

Tidsplan, arbetsformer m.m.

Utredaren bör senast den 28 februari 1995 till regeringen redovisa sina bedömningar och förslag beträffande elberedskapen. Utredarens överväganden och förslag i övriga lagstiftningsfrågor bör redovisas till regeringen senast den 1 juli 1995.

Utredaren bör ha fortlöpande kontakter med Energi-kommissionen vid utformningen av de lagförslag som avser eldistributionen.

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Ellagens utveckling 1902 — 1992 — kort översikt

Angående motiven till lagen, se NJA II 1904, nr. 6

Vid tillkomsten av ellagen var syftet främst att skydda allmänheten mot skador på liv och egendom. Tillståndsskyldigheten avsåg i första hand att få en statlig kontroll över framdragande och begagnande av högspänningsledningar ovan jord. Dessutom ansågs det angeläget att förbehålla det allmänna ett lämpligt inflytande på eldistributionen.

I lagstiftningsärendet uppehöll man sig främst vid bestämmelserna om skadestånd, 4—9 §§. Betydelsen av begreppen elektrisk anläggning och elektrisk ledning avhandlades. Diskussionen gällde bl.a. skadeståndsansvarets omfattning. Under riksdagsbehandlingen kom det begränsade momentet rörande egen generator eller transformator till.

Ändringar

Från år 1902 och fram t.o.m. år 1992 har ett trettiotal ändringar gjorts. Ändringar nr 1—6 och 8—11 under åren 1907—1946 avsåg främst detaljer rörande koncessioner. Motsvarande nu gällande bestämmelser finns i bl.a. starkströmsförordningen. Nedan följer en översiktlig förteckning av viktigare ändringar.

7. Prop. 1938:137, 1LU 51

En bestämmelse infördes som innebar att tillståndsplikten utsträcktes till att avse också lågspänningsledning.

Dessutom infördes en bestämmelse som innebar att anläggningens behövlighet och planmässighet skulle beaktas vid prövning av ansökan om tillstånd till en ledning med viss sträckning eller för lågspänningsnät.

År 1938 infördes också ett något begränsat prisregleringsinstitut som gällde enskilda distributörer. En särskild nämnd inrättades för att pröva frågor om prisreglering. Enligt bestämmelserna skulle en ansökan om prisreglering ges in till kommerskollegium som i sin tur skulle överlämna ärendet till nämnden om inte ansökan var uppenbart ogrundad. Beslut av kommerskollegium eller nämnden kunde inte överklagas.

12. prop. 1957:161, 3LU B2

År 1957 fick staten ytterligare möjligheter att öva inflytande på eldistributionen. Då infördes koncessionsplikt för i princip alla ledningar. Undantag gäller därefter bara för ledningar där inte prövning behövs vare sig från behovs-, plan- eller säkerhetssynpunkt. Vidare tillkom bestämmelserna om områdeskoncession, distributionsplikt samt lämplighetsprövning beträffande distributörer och områden. Kommunala och statliga distributörer blev vidare skyldiga att underkasta sig prisreglering.

13. Prop. 1958: B 30, 3LU B2

Reglerna om skyldighet att vidta åtgärder för att hindra skada på annan elektrisk anläggning på grund av induktion ändrades. Vidare ändrades skadestandsreglerna.

14. Prop. 1968:25, 1LU 13

En ny 18 § med anledning av atomansvarighetslagen infördes.

15. Prop. 1970:139, 3LU 84

En definition av begreppet "elektrisk anläggning" infördes i ellagen. Reglerna om skyldigheten att vidta skyddsåtgärder kompletterades. Vidare infördes bestämmelser om förhållandet mellan elektriska ledningar och trafikleder.

16. Prop. 1971:30, KU 13

Avser ändringar med anledning av de nya förvaltningsdomstolarna.

17. Prop. 1972:109, CU 34

Avser ändringar med anledning av den nya expropriationslagen.

18. Prop. 1973:41, NU 54

Avser ändringar med anledning av bildandet av statens industriverk.

19. Prop. 1973:157, CU 34

Avser ändringar med anledning av ledningsrättslagen.

20. Prop. 1975:8, KU 10

Avser ändringar med anledning av regeringsformen (normgivningsbemyndiganden).

21. Prop. 1975:12, LU 16

Avser ändringar med anledning av en ändring i skadestandslagen.

22. Prop. 1975/76:100 bil 15 p. D, NU 45

Riksdagen antog år 1976 riktlinjer för rationaliseringen av eldistributionen. Enligt dessa bör bl.a. följande gälla

- Huvudansvaret för distributionens ordnande åvilar det allmänna.
- Kommunerna bör som företrädare för lokala intressen ges ett större inflytande på eldistributionen.
- Statens vattenfallsverk (vattenfall) skall aktivt medverka till en rationell utveckling på området. Vattenfall förutsätts också bedriva en inte oväsentlig distributionsverksamhet.
- Företagsbildningarna på eldistributionsområdet bör medge en rationell verksamhet som tillgodoser konsumenternas krav på driftsäkerhet, störningsberedskap, elkvalitet och service.
- Möjligheterna till taxeutjämning skall tas till vara. Så långt det är möjligt skall man söka uppnå enhetliga lokala distributionsförhållanden genom samordning av tätorts- och landsbygdsdistribution.
- Vattenfalls erfarenheter och stora resurser bör utnyttjas vid en omstrukturering. Vattenfall bör öka sitt samarbete med kommunerna och i samverkan med dessa söka åstadkomma rationella enheter, där de kommunala intressena kan tillgodoses i skäligen omfattning.

Vidare infördes ny lagstiftning som uppställer krav på tillstånd för förvärv av eldistributionsanläggningar samt aktier och andelar i distributionsbolag m.fl. Syftet var att ge koncessionsmyndigheten möjlighet att i ett tidigare skede än dittills kunna följa och påverka strukturomvandlingen. Tanken var också att förebygga konkurrenssituationer och spekulativa förvärv som kan driva upp prisnivån till nackdel för konsumenterna.

En nämnd för värdering av eldistributionsanläggningar inrättades vidare. Värderingsnämnden avskaffades år 1988.

23. Prop. 1976/77:129, CU 39

Lagen (1977:439) om kommunal energiplanering infördes. I samband med det gjordes ändringar i 2 § 4 mom. rörande undantag från leveransplikt i fjärrvärmeområdet.

24. Prop 1980/81:90 bil. 1, NU 60

Bemyndigande att ta ut avgift för ansökan infördes i 15 §.

25. Prop. 1980/81:64, CU 64

Fjärrvärmelagen ersattes med en lag (1981:1354) om allmänna värmesystem. Undantaget från skyldighet att leverera el i 2 § 4 mom. utvidgades till att även omfatta naturgasområden.

26, Prop. 1981/82:188, CU 34

År 1982 infördes bestämmelser om att större transformator eller koppelingsstation inte får uppföras förrän koncession beviljats för vissa därtill hörande ledningar. Syftet var att handläggningen av ärenden om tillstånd att dra fram och utnyttja elektriska ledningar inte skulle föregripas. Vidare infördes en skyldighet att ta bort kraftledning i vissa fall och vidta andra återställningsarbeten.

Vissa administrativa bestämmelser togs också bort från ellagen. Nämnas kan att bestämmelsen om att prisregleringsbeslut inte kan överklagas i stället fördes in i en förordning.

Statens energiverk bildades och prisregleringsnämnden fördes till energiverket. Det anmärktes i motiven att prisregleringsnämnden skulle behålla sin självständiga ställning även inom energiverket.

27. Prop. 1984/85:5, BoU 6

Bestämmelserna om distributionsplikt i 2 § 4 mom. ändrades. Som tidigare skulle gälla att en elleverantör som har områdeskoncession inte är skyldig att leverera ström för värmeförsörjning inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller planeras att distribueras. Enligt den nya bestämmelsen skulle dock skyldigheten kvarstå för el till värmepumpar om inte kommunalfullmäktige beslutat om riktlinjer som innebär att sådana pumpar inte bör förekomma i området.

28, Prop. 1985/86:90, BoU 4

Följdändringar med anledning av plan- och bygglagen och naturresurslagen. En koncession får inte strida mot en detaljplan eller områdesbestämmelser. Vid prövning av frågor av tillstånd till koncession skall naturresurslagen tillämpas.

29. Prop. 1986/87:167, NU 7

Ändringarna i ellagen avsåg rätt för små lokala elproducenter att få leverera elkraft till den som innehar områdeskoncession. Samtidigt infördes en rätt för den som levererar ström att påkalla prisreglering enligt ellagen.

30. Prop. 1987/88:82, NU 30

Ändringar i ellagen gjordes med anledning av den nya kontrollordningen för elektrisk materiel. Bl.a infördes nya tillsynsbestämmelser.

31. Prop. 1991/92:25 (bil 11), NU 13

”Statens energiverk” byttes ut mot ”närings- och teknikutvecklingsverket”.

32. Prop. 1991/92:135, NU 31

Skadeståndsreglerna kompletterades med särskilda bestämmelser om produktansvar vid säkerhetsbrist i elektrisk ström.

Förordning Prop. 1991/92:135
 experter och myndigheter

Särskild nämnd:
 Soleräng, Gösta, ordförande, från

Soldanvagn:
 Andersson, Mik, verksamhetschef
 fr o.m. den 1 juni 1993
 Cleverdal, Per, verksamhetschef, NNF
 13 september 1993
 Eriksson, Jan, yrk. sekreter, Sveriges
 september 1993

Lidgren, Roland, verksamhetschef
 Riksbankens Dagligvaruaffärer
 Persson, Pontil, verksamhetschef,
 1993

Peterson, Lars, verksamhetschef, Sveriges
 13 september 1993
 Svahn, Hans, o.m. verksamhetschef,

Experter:

Balvik, Gustav, verksamhetschef, Sveriges
 fr o.m. den 23 januari 1993
 Brändström, Åsa, verksamhetschef, Sveriges
 den 10 mars 1993

Gustavsson, Chr, verksamhetschef, Sveriges
 den 13 september 1993

Hellner, Cecilia, verksamhetschef, Sveriges
 fr o.m. den 13 juni 1993

Kärnmarck, Urban, verksamhetschef, NNF
 fr o.m. den 1 oktober 1993 fr o.m.
 NNF, Inga, verksamhetschef, Sveriges
 september 1993

¹ En redovisning av de åtgärder som vidtagits för att undvika nya skadeståndfall infördes i april 1993 i form av en rapport över produktansvar.

1. The first part of the paper discusses the importance of the study and the objectives of the research.

Bilaga 5

Förteckning över utredningens sakkunniga, experter och sekretariat¹

Särskild utredare:

Söderberg, Olof, överdirektör, fr.o.m. den 1 juni 1992

Sakkunniga:

Andersson, Nils, verkställande direktör, Svenska kraftverksföreningen, fr.o.m. den 1 juli 1992

Cleverdal, Per, överingenjör, Svenska elverksföreningen, fr.o.m. den 13 september 1993

Eriksson, Jan, jur.kand., Sveriges Industriförbund, fr.o.m. den 13 september 1993

Liljegren, Ronald, kammarrättsassessor, Svenska kraftnät, senare Riksförbundet Energileverantörer, fr.o.m. den 1 juli 1992

Persson, Bertil, hovrättsassessor, Svenska Kraftnät, fr.o.m. den 1 juli 1994

Peterson, Tore, överingenjör, Svenska kommunförbundet, fr.o.m. den 13 september 1993

Svahn, Hans, f.d. hovrättslagman, fr.o.m. den 1 oktober 1993

Experter:

Balsvik, Gunnar, departementssekreterare, Finansdepartementet, t.o.m. den 23 januari 1994

Brändström, Age, försäkringsjurist, Länsförsäkringsbolagen, fr.o.m. den 10 mars 1994

Gunnarsson, Ulf, verkställande direktör, Kalmar Energi AB, fr.o.m. den 13 september 1993

Hellner, Cecilia, departementssekreterare, Näringsdepartementet, fr.o.m. den 13 juni 1994

Kärmarck, Urban, enhetschef, Närings- och teknikutvecklingsverket, fr.o.m. den 1 oktober 1992 t.o.m. den 30 juni 1995

Nöu, Jaak, teknisk direktör, Elsäkerhetsverket, fr.o.m. den 13 september 1993

¹En redovisning av de personer som medverkade under den första etappen av utredningens arbete finns i SOU 1993:68 (s. 3-4). Den nu aktuella förteckningen omfattar personer som medverkat i utredningens arbete fr.o.m. den 1 juli 1993.

Olander, Hans, enhetschef, Närings- och teknikutvecklingsverket, fr.o.m. den 1 juli 1992

Pärnerteg, Folke, verkställande direktör, Svensk Elberedskap AB, fr.o.m. den 13 september 1993 t.o.m. den 30 juni 1995

Sahlberg, Per-Åke, lantmästare, Lantbrukarnas riksförbund, fr.o.m. den 24 januari 1995

Samuelsson, Jan, verkställande direktör, Riksförbundet Energileverantörer, t.o.m. den 21 augusti 1994

Sundin, Åke, kansliråd, Försvarsdepartementet, fr.o.m. den 13 september 1993 t.o.m. den 30 juni 1995

Sävström, Ulf, departementssekreterare, Näringsdepartementet, t.o.m. den 12 juni 1994

Thyberg, Jan, kansliråd, Näringsdepartementet, fr.o.m. den 13 september 1993 t.o.m. den 5 juni 1995

Toresson, Bengt, departementssekreterare, Finansdepartementet, fr.o.m. den 24 januari 1994

Wehlin, Hans, avdelningsdirektör, Överstyrelsen för civil beredskap, fr.o.m. den 13 september 1993 t.o.m. den 30 juni 1995

Weihe, Anders, hovrättsassessor, fr.o.m. den 1 januari 1995

Sekreterare:

Gustafsson, Gunilla, hovrättsassessor, t.o.m. den 30 juni 1994

Jönsson, Kent, hovrättsråd, fr.o.m. den 28 mars 1994

Persäter, William, överinspektör, t.o.m. den 31 december 1994

Bitr. sekreterare:

Molin, Staffan, civilingenjör, fr.o.m. den 11 oktober 1993 t.o.m. den 31 januari 1995

Rydén, Ingemar, ingenjör, fr.o.m. den 6 september 1993 t.o.m. den 31 augusti 1994

Svensson, Helen, hovrättsassessor, fr.o.m. den 1 januari 1995

Weihe, Anders, hovrättsassessor, fr.o.m. den 16 maj 1994 t.o.m. den 31 december 1994

Zaar, Harriet, administratör, t.o.m. den 31 december 1994

Statens offentliga utredningar 1995

Kronologisk förteckning

1. Ett renodlat näringsförbud. N.
 2. Arbetsföretag – En ny möjlighet för arbetslösa. A.
 3. Grön diesel – miljö- och hälsorisker. Fi.
 4. Långtidsutredningen 1995. Fi.
 5. Vårdens svåra val.
Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. S.
 6. Muskövarvets framtid. Fö.
 7. Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. A.
 8. Pensionsrättigheter och bodelning. Ju.
 9. Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. Fi.
 10. Översyn av skattebrottslagen. Fi.
 11. Nya konsumentregler. Ju.
 12. Mervärdesskatt – Nya tidpunkter för redovisning och betalning. Fi.
 13. Analys av Försvarsmaktens ekonomi. Fö.
 14. Ny Elmarknad + Bilagedel. N.
 15. Könshandeln. S.
 16. Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. S.
 17. Homosexuell prostitution. S.
 18. Konst i offentlig miljö. Ku.
 19. Ett säkrare samhälle. Fö.
 20. Utan el stannar Sverige. Fö.
 21. Staden på vatten utan vatten. Fö.
 22. Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. Fö.
 23. Brist på elektronikkomponenter. Fö.
 24. Gasmoln lamslår Uppsala. Fö.
 25. Samordnad och integrerad tågtrafik på Arlandabanan och i Mälardalsregionen. K.
 26. Underhållsbidrag och bidragsförskott, Del A och Del B. S.
 27. Regional framtid + bilagor. C.
 28. Lagen om vissa internationella sanktioner – en översyn. UD.
 29. Civilt bruk av försvarets resurser – regelverken, erfarenheter, helikoptrar. Fö.
 30. Alkylat och Miljöklassning av bensin. M.
 31. Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. M.
 32. IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet. Förslag till nya samverkansformer. Ju.
 33. Ersättning för ideell skada vid personskada. Ju.
 34. Kompetens för strukturomvandling. A.
 35. Avgifter inom handikappområdet. S.
 36. Förmåner och sanktioner - en samlad redovisning. Fi.
 37. Vårt dagliga blad - stöd till svensk dagspress. Ku.
 38. Yrkeshögskolan - Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. U.
 39. Some reflections on Swedish Labour Market Policy. A.
Några utländska forskares syn på svensk arbetsmarknadspolitik. A.
 40. Älvsäkerhet. K.
 41. Allmän behörighet för högskolestudier. U.
 42. Framtidsanpassad Gotlandstrafik. K.
 43. Sambandet Redovisning – Beskattning. Ju.
 44. Aktiebolagets organisation. Ju.
 45. Grundvattenskydd. M.
 46. Effektivare styrning och rättssäkerhet i asylprocessen. A.
 47. Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen. Ju.
 48. EG-anpassade körkortregler. K.
 49. Prognoser över statens inkomster och utgifter. Fi.
 50. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995. M.
 51. Elförsörjning i ofred. N.
 52. Godtrosförvärv av stöldgods? Ju.
 53. Samverkan för fred. Den rättsliga regleringen. Fö.
 54. Fastighetsbildning – en gemensam uppgift för stat och kommun. M.
 55. Ett samlat verksamhetsansvar för asylärenden. A.
 56. Förmåner och sanktioner – utgifter för administration. Fi.
 57. Förslag om ett internationellt flygsäkerhetsuniversitet i Norrköping-Linköping. U.
 58. Kompetens och kunskapsutveckling – om yrkesroller och arbetsfält inom socialtjänsten. S.
 59. Ohälsöförsäkring och samhällsekonomi – olika aspekter på modeller, finansiering och incitament. S.
 60. Kvinnofrid. Del A+B. S.
 61. Myndighetsutövning vid medborgarkontor. C.
 62. Ett renat Skåne. M.
 63. Översyn av skattereglerna för stiftelser och ideella föreningar. Fi.
 64. Klimatförändringar i trafikpolitiken. K.
 65. Näringslivets tvistlösning. Ju.
 66. Polisens användning av övervakningskameror vid förundersökning. Ju.
 67. Naturgrusskatt, m.m. Fi.
 68. IT-kommissionens arbetsprogram 1995-96. SB.
 69. Betaltjänster. Fi.
 70. Allmänna kommunikationer – för alla? K.
 71. Behörighet och Urval. Förslag till nya regler för antagning till Universitet och högskolor. U.
 72. Svenska insatser för internationell katastrof- och flyktinghjälp. Kartläggning, analys och förslag. Fö.
 73. Ett aktiebolag för service till universitet och högskolor m.m. U.
 74. Lägenhetsdata. Fi.
 75. Svensk flyktingpolitik i globalt perspektiv. A.
 76. Arbeta till invandrare. A.
-

Statens offentliga utredningar 1995

Kronologisk förteckning

77. Röster om EU:s regeringskonferens
– hearing med organisationsföreträdare,
debattörer och forskare. UD.
78. Den svenska rymdverksamheten. N.
79. Vårdnad, boende och umgänge. JU.
80. EU om regeringskonferensen 1996
– institutionernas rapporter
– synpunkter i övriga medlemsländer. UD.
81. Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om
rättsligt bistånd. Ju.
82. Finansieringslösningar för Göteborgs- och
Dennisöverenskommelserna. K.
83. EU-kandidater – 12 länder som kan bli EU:s
nya medlemmar. UD.
84. Kulturpolitikens inriktning. Ku.
84. Kulturpolitikens inriktning – i korthet. Ku.
85. Tjugo års kulturpolitik 1974-1994. Ku.
86. Dokumentation och socialtjänstregister. S.
87. Försäkringsrörelse i förändring 3. Fi.
88. Den brukade mångfalden. Del 1+2. Jo.
89. Svenskar i EU-tjänst. Fi.
90. Kärnavfall och Miljö. M.
91. Ett reformerat straffsystem. Del I-III. Ju.
92. EG:s arbetstidsdirektiv och dess konsekvenser för
det svenska regelsystemet. A.
93. Omprövning av statliga åtaganden. Fi.
94. Personalavveckling, utbildning och beskattning.
Fi.
95. Hälsodataregister – Vårdregister. S.
96. Jordens klimat förändras. En analys av hotbild
och globala åtgärdsstrategier. M.
97. Miljöklassning av snöskotrar. M.
98. 1990-talets bostadsmarknad
– en första utvärdering. N.
99. SMHI:s verksamhetsform? K.
100. Hållbar utveckling i landets fjällområden. M.
101. Ett utvidgat EU – möjligheter och problem.
Sammanfattning av en hearing i augusti 1995.
UD.
102. Medborgarnas EU – frihet och säkerhet?
Frågor om unionens tredje pelare inför regerings-
konferensen 1996. UD.
103. Föräldrar i självförvaltande skolor. U.
104. Skattereformen 1990-1991. En utvärdering. Fi.
105. Konkurrens i balans. Åtgärder för ökad
konkurrensneutralitet vid offentlig prissättning
m.m. N.
106. Rapporteringsskyldighet för revisorer i finansiella
företag. Fi.
107. Avbytarverksamhetens organisation och
finansiering. Jo.
108. Ny ellag. N.
-

Statens offentliga utredningar 1995

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

IT-kommissionens arbetsprogram 1995-96. [68]

Justitiedepartementet

Pensionsrättigheter och bodelning. [8]
Nya konsumentregler. [11]
IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet.
Förslag till nya samverkansformer. [32]
Ersättning för ideell skada vid personskada. [33]
Sambandet Redovisning – Beskattning. [43]
Aktiebolagets organisation. [44]
Tvängsmedel enligt 27 och 28 kap. RB
samt polislagen. [47]
Godtrosvärk av stöldgods? [52]
Näringslivets tvistlösning. [65]
Polisens användning av övervakningskameror vid
förundersökning. [66]
Vårdnad, boende och umgänge. [79]
Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om
rättsligt bistånd. [81]
Ett reformerat straffsystem. Del I-III. [91]

Utrikesdepartementet

Lagen om vissa internationella sanktioner
– en översyn. [28]
Röster om EU:s regeringskonferens
– hearing med organisationsföreträdare, debattörer
och forskare. [77]
EU om regeringskonferensen 1996
– institutionernas rapporter
– synpunkter i övriga medlemsländer. [80]
EU-kandidater – 12 länder som kan bli EU:s
nya medlemmar. [83]
Ett utvidgat EU – möjligheter och problem.
Sammanfattning av en hearing i augusti 1995. [101]
Medborgarnas EU – frihet och säkerhet?
Frågor om unionens tredje pelare inför regerings-
konferensen 1996. [102]

Försvarsdepartementet

Muskövarvets framtid. [6]
Analys av Försvarsmaktens ekonomi. [13]
Ett säkrare samhälle. [19]
Utan el stannar Sverige. [20]
Staden på vatten utan vatten. [21]
Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. [22]
Brist på elektronikkomponenter. [23]
Gasmoln lamslår Uppsala. [24]
Civilt bruk av försvarets resurser –
regelverken, erfarenheter, helikoptrar. [29]

Samverkan för fred. Den rättsliga regleringen. [53]
Svenska insatser för internationell katastrof- och
flyktinghjälp. Kartläggning, analys och förslag. [72]

Socialdepartementet

Vårdens svåra val.
Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. [5]
Könshandeln. [15]
Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. [16]
Homosexuell prostitution. [17]
Underhållsbidrag och bidragsförsäkring,
Del A och Del B. [26]
Avgifter inom handikappområdet. [35]
Kompetens och kunskapsutveckling – om yrkes-
roller och arbetsfält inom socialtjänsten. [58]
Ohälsosförsäkring och samhällsekonomi
– olika aspekter på modeller, finansiering
och incitament. [59]
Kvinnofrid. Del A + B. [60]
Dokumentation och socialtjänstregister. [86]
Hälsodataregister – Vårdregister. [95]

Kommunikationsdepartementet

Samordnad och integrerad tågtrafik på
Arlandabanan och i Mälardalsregionen. [25]
Älvsäkerhet. [40]
Framtidsanpassad Gotlandstrafik. [42]
EG-anpassade körkortsregler. [48]
Klimatförändringar i trafikpolitiken. [64]
Allmänna kommunikationer – för alla? [70]
Finansieringslösningar för Göteborgs- och
Dennisöverenskommelserna. [82]
SMHI:s verksamhetsform? [99]

Finansdepartementet

Grön diesel – miljö- och hälsorisker. [3]
Långtidsutredningen 1995. [4]
Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. [9]
Översyn av skattebrottslagen. [10]
Mervärdesskatt – Nya tidpunkter för
redovisning och betalning. [12]
Förmåner och sanktioner – en samlad redovisning. [36]
Prognoser över statens inkomster och utgifter. [49]
Förmåner och sanktioner
– utgifter för administration. [56]
Översyn av skattereglerna för stiftelser och ideella
föreningar. [63]
Naturgrusskatt, m. m. [67]
Betaltjänster. [69]

Statens offentliga utredningar 1995

Systematisk förteckning

Lägenhetsdata. [74]

Försäkringsrörelse i förändring 3. [87]

Svenskar i EU-tjänst. [89]

Omprövning av statliga åtaganden. [93]

Personalavveckling, utbildning och beskattning. [94]

Skattereformen 1990-1991. En utvärdering. [104]

Rapporteringsskyldighet för revisorer i finansiella företag. [106]

Utbildningsdepartementet

Yrkehögskolan - Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. [38]

Allmän behörighet för högskolestudier. [41]

Förslag om ett internationellt flygsäkerhets-

universitet i Norrköping-Linköping. [57]

Behörighet och Urval. Förslag till nya regler för antagning till Universitet och högskolor. [71]

Ett aktiebolag för service till universitet och högskolor m.m. [73]

Föräldrar i självförvaltande skolor. [103]

Jordbruksdepartementet

Den brukade mångfalden. Del 1+2. [88]

Avbytarverksamhetens organisation och finansiering. [107]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsföretag - En ny möjlighet för arbetslösa. [2]

Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. [7]

Kompetens för strukturomvandling. [34]

Some reflections on Swedish Labour Market Policy. [39]

Några utländska forskares syn på svensk arbetsmarknadspolitik. [39]

Effektivare styrning och rättssäkerhet i asylprocessen. [46]

Ett samlat verksamhetsansvar för asylärenden. [55]

Svensk flyktingpolitik i globalt perspektiv. [75]

Arbete till invandrare. [76]

EG:s arbetstidsdirektiv och dess konsekvenser för det svenska regelsystemet. [92]

Kulturdepartementet

Konst i offentlig miljö. [18]

Vårt dagliga blad - Pstöd till svensk dagspress. [37]

Kulturpolitikens inriktning. [84]

Kulturpolitikens inriktning - i korthet. [84]

Tjugo års kulturpolitik 1974-1994. [85]

Näringsdepartementet

Ett renodlat näringsförbud. [1]

Ny Elmarknad + Bilagedel. [14]

Elförsörjning i ofred. [51]

Den svenska Rymdverksamheten. [78]

1990-talets bostadsmarknad

- en första utvärdering. [98]

Konkurrens i balans. Åtgärder för ökad konkurrensneutralitet vid offentlig prissättning m. m. [105]

Ny ellag. [108]

Civildepartementet

Regional framtid + bilagor. [27]

Myndighetsutövning vid medborgarkontor. [61]

Miljödepartementet

Alkylat och Miljöklassning av bensin. [30]

Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. [31]

Grundvattenskydd. [45]

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995. [50]

Fastighetsbildning - en gemensam uppgift för stat och kommun. [54]

Ett renat Skåne. [62]

Kärnavfall och Miljö. [90]

Jordens klimat förändras. En analys av hotbild

och globala åtgärdsstrategier. [96]

Miljöklassning av snöskotrar. [97]

Hållbar utveckling i landets fjällområden. [100]

